

ศึกษา

กลุ่มลาวคั้งบ้านกุดจอก ชัยนาท-บ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี

โดย

นางกมลมา กองสุข

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2536

PAJOK

**LOAS KANG GROUP, BAN KUDCHOK, CNAINAT – BAN TUB PAUNGNOI ,
SUPANBURI.**

BY

MRS. KAMALA KONGSUK

SPONSERED BY OFFICE OF NATIONAL CULTURAL COMMISSION.

MINISTRY OF EDUCATION

OCTOBER 1993 – OCTORBER 1994

หัวข้องานวิจัย ผ้าจก: กลุ่มลาวตั้งบ้านกุดจอก ชัยนาท, บ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี

ชื่อผู้ทำวิจัย นางกมลลา กองสุข

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ทำการศึกษาผ้าทอพื้นบ้านของกลุ่มลาวตั้ง ต.บ้านกุดจอก อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท และบ้านทับผึ้งน้อย ต.วังคัน อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี ลักษณะเด่นของผ้าทอกลุ่มลาวตั้งนั้นใช้กรรมวิธี "จก" โดยทำการศึกษาจากตัวอย่างผ้าเก่าที่ปรากฏหลักฐานและสามารถสืบค้นได้ ซึ่งอาจจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

กลุ่มบ้านกุดจอก

ผ้าชิ้นไหมมัดหมี่ตีนจก, ตีนแดงและตีนดำ

ชิ้นดอก

ชิ้นฝ้ายมัดหมี่

ผ้าพุ่งไหม

ผ้าม่วงโรง

ผ้าจกกระเบนไหมมัดหมี่ (สำหรับผู้ชาย)

ผ้าขาวม้า

ผ้าส้อ (ผ้าปูที่นอน)

หมอน

ผ้าคลุมหัวนาค

ย่ามขนมจีน

ย่ามเล็ก (ใส่อบหมาก)

ผ้าห่อคัมภีร์

กลุ่มบ้านทับผึ้งน้อย

ผ้าชิ้นไหมมัดหมี่ตีนจก, ตีนแดงและตีนดำ

ชิ้นฝ้าย

หมอน

ผ้าห่ม

นอกจากจะแบ่งประเภทตามลักษณะการใช้งานแล้ว ผ้าทอบ้านกุศจอกและบ้านทับผึ้งน้อย ยังใช้งานเนกสถานะภาพของผู้สวมใส่อีกด้วย คือ ชินตีนจก, ตีนสีแดง เป็นชิ้นสำหรับหญิงสาวชืนตีดาเป็นชิ้นสำหรับคนแก่ ชินดอกเป็นชิ้นของสาวรุ่น และชืนคาตานเป็นชิ้นของเด็กหญิง เป็นต้น

ศึกษานางงามต่าง ๆ คือ รูปแบบ, ลักษณะลวดลาย, สี การวิเคราะห์ด้านสุนทรียภาพ และองค์ประกอบทางศิลปะ ตลอดจนบทบาทอิทธิพลของผ้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและคติความเชื่อต่าง ๆ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

- ด้านรูปแบบ (STYLE) ผ้าทอของกลุ่มลาวคั้งบ้านกุศจอกและบ้านทับผึ้งน้อยมีรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งมีลักษณะโดดเด่นให้ความรู้สึกรุนแรงตามแบบฉบับของผ้าทอกลุ่มลาวคั้ง คือ นิยมใช้สีในวรรณะร้อน (WARM TONE), สีตัดกัน (CONTRAST) โครงสีส่วนรวมเป็นสีแดงครั้ง (CRIMSON LAKE) โดยเฉพาะในตีนชืน, จะใช้สีแดงในปริมาณสีกว่า 60 % เป็นพื้นหลัง (BACK GROUND) และใช้สีอื่น ๆ 5 สีมาจกลาย ได้แก่ สีเหลือง (GAMBOGE), สีส้ม (ORANGE) สีขาว (WHITE) สีดำ (LAMP BLACK) และสีเขียว (GREEN) ฯลฯ

- ในด้านวัสดุ, นอกจากการใช้สีตัดกันแล้วในเรื่องของวัสดุที่นำมาใช้ยังให้ความรู้สึกรุนแรงด้วยเช่นกัน คือ ลักษณะของการนำไหมและฝ้ายมาใช้ร่วมกันซึ่งไหมมีลักษณะละเอียดเป็นมันวาวนำมาทำตัวชืนมัดหมี่และฝ้ายมีลักษณะหยาบนำมาทำตีนชืน เป็นการนำวัสดุที่มีลักษณะตรงข้ามกัน ตัดกัน

- ด้านลวดลาย พบว่าโครงสร้างส่วนใหญ่ของตัวลายจะใช้เส้นหยักหันปลาซึ่งเส้นหยักหันปลานี้อยู่ในลักษณะ เส้นเฉียง เป็นเส้นที่อยู่ระหว่างเส้นนอนกับเส้นตั้งให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว, รุนแรง

- แหล่งที่มาหรือต้นกำเนิดของลวดลาย สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มกว้าง ๆ ได้ 3

กลุ่ม คือ

กลุ่มลายที่เกิดจากพืชพันธุ์พฤกษา

กลุ่มลายที่เกิดจากสัตว์, สัตว์ในธรรมชาติ และสัตว์ในจินตนาการ

กลุ่มลายที่เกิดจากเครื่องมือเครื่องใช้

ความหมาย, ความเชื่อ และที่มาของลาย

โดยเฉพาะลาย "นาค, สิงห์, หงส์" และลายเรขาคณิต "เส้นหยักหันปลา"

นอกจากจะมีความเกี่ยวเนื่องกับลัทธิการบูชารูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์แล้วยังเป็นสัญลักษณ์ของน้ำและฝนมีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากน้ำและฝนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมเกษตรกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ลาย นาค, สิงห์, หงส์ และเส้นหยักหันปลา ยังพบว่าใช้ตกแต่งบนกลองสำริดวัฒนธรรมดองซอน และ ลายสักรูปกางเกง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญกำหนดว่าวัฒนธรรมดองซอนและ ลายสักรูปกางเกงมีอายุไม่ต่ำกว่า 2000 ปีมาแล้ว

สำหรับลาย "ขอ" ซึ่งเป็นลายพื้นฐานรู้จักแพร่หลายในกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้า "เวท-ลาว" ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะมีความบันดาลาใจมาจากเครื่องมือทอผ้าชิ้นหนึ่ง คือ "ไม้ขอ" เป็นเครื่องมือที่ทอหน้าที่ "แทงพัน" เก็บด้ายเส้นยืนเข้าฟัน

- ในแง่มุมเกี่ยวกับการนับถือศาสนา กลุ่มลาวคั้งบ้านกุดจอก บ้านทับผึ้งน้อย นับถือศาสนาพุทธผสมผสานกับความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับ เช่น ผีसाงเทวดาและการนับถือบูชาผีบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันพบว่ายังมีการเช่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่น พิธี "แฮกนา" เช่นแม่โภสพหรือแม่พระธรณี และธรรมเนียมการส่งข้าวให้วิญญาณพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น

ในส่วนของชีวิตความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องเนื่องผูกพันกับการทอผ้านั้นพบว่า แม่ชาวบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยจะต้องเตรียมทอผ้าให้กับลูกสาวและลูกชายในวันสำคัญ คือวันแต่งงาน และวันบวช สำหรับเด็กหญิงเมื่อเริ่มเข้าวัยสาว อายุ 15 ปี ขึ้นไปต้องเริ่มหัดทอผ้ากับแม่และเตรียมเครื่องใช้เกี่ยวกับผ้าทอ เช่นที่นอน, หมอน, มุ้ง, ผ้าห่ม, ผ้าถุง ฯลฯ เพื่อใช้ในวันแต่งงานและการตั้งครอบครัวของตนเอง แม้แต่ในวันตายผ้าทอก็มีบทบาทกับเจ้าของคือใช้คลุมโลงศพ จึงอาจกล่าวได้ว่าผ้าทอมีบทบาทเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มลาวคั้งนับตั้ง

แต่เกิดจนถึงวันตาย เช่นเดียวกับสังคมกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้าทั่ว ๆ ไป

Research Title : Pa Jok – Laos Kang Group of Ban Gud Chok , Chai Nat
and Ban Tub Paung Noi , Supanburi.

Researcher : Mrs. Kamala Kongsuk.

Abstract

This research investigates the traditional textiles of the Laos Kang people, Tumbon Ban Gud Chok, Wat Sigha District , Chai Nat province and Ban Tub Paung noi village Tumbon Wang Kun , Dan Chang District Supanburi province. The characteristics of this “Jok” style of textile, were studied, looking at patterns on various pieces of old, as follows :

In Ban Gud Chok - Pasin (women’s sarong)Silk Mud[^]Teen Jok , Teen Dang and
Teen Dum Mee

- Pasin (women’s sarong) Doug
- Pasin cotton Mud Mee
- Pa Pung Mai (cloth)
- Pa Muang Rong (cloth)
- Pa Chong kraban silk Mud Mee (tradition trousers for men)
- Cheese cloths
- Bedsheets
- Pillows
- Head cover apprentice monk
- Yam Kanom Chine (Bag)
- Bags for putting betel nut (Aub Mak)
- Cloth for wrapping religions manuscripts

In Tub Paung Noi - Pasin (women's sarong) Silk Mud Mee Teen Jok , Teen Dang and Teen Dum.

- Cotton sarongs (Pasin)
- Pillows
- Blankets

Ban God Chok and Ban Tud Paung noi textiles are classified not only by use , but also by the status or rank of the wearers , such as Teen Jok and Teen Dang are for women, Pasin Teen Dum is for elders , Pasin Dong is for teenagers and Pasin Dum Dan is For girl.

This textile study analyze patterns, designs, colours, artistic appreciation and composition, and roles of the textiles reflecting beliefs, ideas, and way of life.

RESEARCH CONCLUSION LAOS KANG GROUP

- **Style** Laos Kang of Ban Gud-Chok and Ban Tub-Paung Noi textiles produce which have their own particular characteristics. They using warm tones, contrasting colours and predominately crimson lake (red colour) especially at the teen sin (Lower edge of the womens sarong) (Sixty percent of teen sin use crimson lake for background) The five other colours commonly used in designs are gamboge, orange, white, lamp black and green.

- **Materials.** Besides the colour contrast materials are another use of sense, such as using silk and cotton together. Fine silk is used for the body while rough cotton is used for the lower border. This shows a contrast of materials.

- **Designs.** Most designs are framed with both horizontal and vertical zig zag line produces moving and intense feelings.

- **Sources of design.** Can be classified into three main groups as follow; these

1. Trees (Punth Prugsa)
2. Animals, Both animals in nature and in imagination.
3. Tools

MEANING, BELIEF AND ORIGIN OF DESIGNS.

The designs of Nagas (serpent), Singhas (lions), Swans and Zig Zag lines not only connect with totemism but are also symbols of water and rain that suggesting fertility, important for agriculture in South East Asia.

In addition the Naga, Singha, Swan and Zig Zag lines, can be found decorated on bronze drums of Dong Zon culture and the tattooed thighs. Experts have determined that both of cultures are over 2,000 years old.

“Kho” is a basic design that is well known in Thailand and Laos. It may be inspired by a weaving tool, “Mai Kho” which for “Tang Fun”, keeping main spins into “fum”

About belief, Laos Kang of Ban Gud Chok and Ban Tub Paung Noi respect Buddhism and occultism such as animism and ancestor worship. Nowadays ceremonies about sacred are still, for example, “Hagna” is the ceremonies of offering the holy mother earth and the tradition of offering rice to the ancestors.

Concerning the way of life with homespun is founded that housewives of Ban Gud Chok and Ban Tub Paung Noi will weave cloth for daughters and sons on the important days that are wedding day and ordination day. When a girl is over 15 years old, her mother will teach her weaving clothes and things about textiles such as beds, pillows, mosquito net, blankets and sarong for using in her wedding day and her own family when the owners died, textiles still role by using cover their coffins. Concluding that textiles play role with many way of lives from birth until death the same as general textile cultural societies.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้มอบทุนสนับสนุนการทำวิจัย
ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ เสนอ นิลเดช อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม
มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย
และขอบคุณทุกท่านที่ช่วยเหลืองานวิจัยครั้งนี้
คุณไชยา อังกิตานนท์ ช่วยเหลือด้านการถ่ายภาพ
คุณบุญราศรี สุวรรณ ช่วยเขียนภาพลายเส้น
คุณพิบูล จันทร์ศรี ผู้ใหญ่บ้าน ต.บ้านกุดจอก
พระภิกษุเขื่อน อชิโรต วัดศรีสโมสร ต.บ้านกุดจอก
ศิลปินทอผ้า และชาวบ้านกุดจอก.บ้านทับผึ้งน้อย
ซึ่งทุกท่านได้เอื้อเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัย
ขอขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

คำนำ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาวิจัยผ้าทอพื้นบ้านของกลุ่มลาวตั้ง ต.บ้านกุดจอก อ.วัดสิงห์ จ. ชัยนาท และบ้านทับผึ้งน้อย อ.วังคัน จ.สุพรรณบุรี ในแง่มุมต่าง ๆ คือ ด้านรูปแบบของผ้าทอ ลักษณะลวดลายการใช้สีตลอดจนการวิเคราะห์ในแง่สุนทรียศาสตร์ และคติความเชื่อบทบาทของผ้าที่มีต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มดังกล่าว

ผู้วิจัยหวังว่า ผลงานวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์และแนวทางให้แก่ผู้สนใจศึกษางานผ้าทอพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้บ้างไม่มากก็น้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
คานา	ฉ
สารบัญ	ญ
สารบัญภาพ	ฒ
สารบัญภาพลายเส้น	บ
สารบัญแผนที่	ป

บทที่

1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่วิจัย.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
แหล่งข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
ผลของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ.....	5

2 ประวัติการตั้งถิ่นฐานและการอพยพของกลุ่มคนลาว

ถิ่นเดิม.....	6
การอพยพ.....	7

ลาวคั่ง

ประวัติความเป็นมา.....	12
ภาษา.....	14
คติความเชื่อ.....	14
การประกอบอาชีพ.....	15

สารบัญ

บทที่	หน้า
3	
ภูมิประวัติจังหวัดชัยนาท , จังหวัดสุพรรณบุรี	
จังหวัดชัยนาท	
ประวัติ.....	17
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	19
การปกครอง.....	19
การอาชีพ.....	19
การคมนาคม.....	19
แหล่งท่องเที่ยว.....	20
แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน.....	21
งานประจำปีและเทศกาล.....	22
บ้านกุดจอก.....	24
ที่ตั้ง.....	24
ประวัติ.....	30
จังหวัดสุพรรณบุรี	
ประวัติ.....	33
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	34
อาชีพ.....	35
การคมนาคม.....	35
แหล่งท่องเที่ยว.....	36
งานประจำปีและเทศกาล.....	41
บ้านทับผึ้งน้อย	
ที่ตั้ง.....	42
ประวัติ.....	42

สารบัญ

บทที่	หน้า
4	ผ้าทอบ้านกุดจอก ชัยนาท , ผ้าทอบ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี
	ประวัติความเป็นมา, ลักษณะผ้า-สวดลายและสี กรรมวิธีและอุปกรณ์ทอผ้า (โดยสังเขป)
	ผ้าทอบ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท..... 44
	ผ้าทอวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดจอก..... 49
	ผ้าเจ้าสาว..... 53
	ผ้าเจ้าบ่าว..... 55
	ย่ามขนมจีน..... 56
	ผ้าพิธีศพ..... 59
	ประวัติการทอผ้าของบ้านกุดจอก..... 61
	การศึกษาผ้าทอพื้นบ้านของกลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอก..... 64
	ผ้าชั้นตีนจก..... 65
	ลักษณะของสวดลาย..... 66
	ลักษณะสี..... 107
	หมอน..... 108
	ผ้าลื้อ (ผ้าปูที่นอน)..... 117
	ผ้าคลุมหัวนาค..... 121
	ผ้าห่อคัมภีร์..... 128
	ผ้าทอบ้านทับผึ้งน้อย สุพรรณบุรี..... 157
	ชั้นตีนจกบ้านทับผึ้งน้อย..... 158
	ผ้าห่ม..... 165
	หมอน..... 187
	ย่ามขนมจีน..... 191
	กรรมวิธีและอุปกรณ์ทอผ้า..... 195

สารบัญ

บทที่	หน้า
5	การวิเคราะห์ด้านองค์ประกอบศิลป์.....202
	เส้น (Line).....203
	สี (Colour).....204
	รูปทรง (Form).....208
	ผิว (Texture).....209
	ดุลยภาพ (Balance).....210
	ช่วงจังหวะ (Rhythm).....210
	จุดเด่น (Dominance).....211
6	การตีความในแง่นามธรรม.....213
	ลายนาค.....213
	ลายสิงห์.....214
	ลายหงส์.....215
	ลายสักรูปกางเกง.....216
	ลวดลายบนกลองมโหรี.....217
	เกี่ยวกับวัฒนธรรมสาริด.....220
	ความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์รูปกบ.....221
7	บทวิเคราะห์
	รูปแบบ.....222
	ลักษณะลวดลาย.....223
	สี.....224
	เส้น.....225
	วัสดุ.....225
	ความเชื่อ.....226

สารบัญ

บทที่	หน้า
8 บทสรุป.....	229
บรรณานุกรม.....	274
ประวัติ.....	278

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	สภาพบ้านเรือนในหมู่บ้านกุดจอก.....25
2	สภาพบ้านเรือนในหมู่บ้านกุดจอก.....25
3	บรรยากาศในหมู่บ้านกุดจอก.....26
4	บรรยากาศในหมู่บ้านกุดจอก.....26
5	วัตถุดิบเรือนำซึ่งเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ.....27
6	วัตถุดิบเรือนำซึ่งเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ.....27
7	วัตถุดิบบ้านำซึ่งเป็นที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร.....28
8	วัตถุดิบบ้านำซึ่งเป็นที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร.....28
9	ชาวบ้านกุดจอกส่วนใหญ่เลิกทอตีนจกหันมาทอผ้าขาวม้า.....29
10	ชาวบ้านกุดจอกส่วนใหญ่เลิกทอตีนจกหันมาทอผ้าขาวม้า.....29
11	ผ้าจีนตีนจกบ้านกุดจอก/ผ้าจีนเป็นไหมมัดหมี่ตีนจีนเป็นฝ้ายจก.....45
12	ผ้าลื้อ.....45
14	ย่ามขนมจีน.....46
15	ย่ามใส่อุบหมาก.....46
16	ผ้าห่อคัมภีร์.....47
17	ผ้าห่อคัมภีร์.....47
18	ผ้าคลุมหัวนาค.....48
19	ผ้าคลุมหัวนาค.....48
20	จีนดาคน.....51
21	จีนดอก.....51
22	ผ้าถุงสำหรับผู้ชาย.....52
23	บ้านจีนตีนจก.....52
24	เสื้อเจ้าสาว.....54
25	ย่ามขนมจีน.....54
26	ใช้ถุงพลาสติกแทนย่ามขนมจีน.....58
27	"กวั๊ก".....58

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
28	ผ้าที่ญาติถวายวัตถุที่ศส่วนกุศลให้เจ้าของผู้ล่วงลับ..... 59
32	ขันหมี่สะเภา..... 69
33	ขันหมี่น้อย..... 70
34	ขันหมี่น้อย..... 71
35	ขันหมี่รวงใหญ่..... 72
36	ขันหมี่รวงใหญ่..... 73
37	ขันหมี่รวงใหญ่..... 74
38	ขันหมี่รวงใหญ่..... 75
39	ขันหมี่รวงใหญ่..... 76
40	ขันหมี่รวงใหญ่..... 77
41	ขันหมี่ตา..... 78
42	ขันหมี่ตา..... 79
43	ขันหมี่ตา..... 80
44	ขันหมี่แดงสลัดตา..... 81
45	ขันหมี่แดงสลัดตา..... 82
46	ขันหมี่รวด..... 85
47	ขันหมี่รวด..... 86
48	ขันหมี่รวด..... 86
49	ขันหมี่รวด..... 87
50	ขันสิบสี่..... 88
51	ขันสิบสี่..... 89
52	ขันสิบสี่..... 90
53	ขันหมี่สำรวจ..... 91

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
54	ผ้าต่อหัวจีน.....92
55	ผ้าต่อหัวจีน.....93
56	ผ้าตีนจกทอด้วยไหม.....94
57	ตีนจีนประกอบด้วยสายจกต่อด้วยผ้าแดง.....95
58	ลายขออีโง้ง.....96
59	ลายกาบดอกน้อย.....96
60	ลายอีป่าลีมพัว.....97
61	ลายช่อ.....97
62	ลายกะเบี๋ยดอกแก้ว.....98
63	ลายขอสี่ชั้น.....98
64	ลายกาบขอจื่อ.....99
65	ลายกาบขอจื่อ.....99
66	ลายเต่า.....100
67	ลายขาเป็ย.....100
68	ลายหงส์.....101
69	ลายขอสลัดดอกแก้ว.....101
70	ลายกาบบิ้น ขอจื่อสลัดช่อ.....102
71	ลายกะเบี๋ยดอกน้อย.....102
72	ลายขอนก.....103
73	ลายขอนก.....103
74	ลายกาบบิ้น (กลับ) ดอกน้อยสลัดจื่อ.....104
75	ลายขอสลัดกาบ.....104
76	ลายกะเบี๋ยดอกน้อยสลัดช่อ.....105
77	ลายขอระมั่ง.....105
78	ลายขอระมั่งแบบต่าง ๆ.....106
79	ลายอ้อแฮ้.....106

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
80ก.	ชิ้นไหมมัดหมี่ตีนดำสำหรับคนแก่.....	109
80ข.	ชิ้นไหมมัดหมี่ตีนดำสำหรับคนแก่.....	110
S1	ชิ้นหมี่ฝ้ายย้อมครามสำหรับคนแก่นั่งอยู่บ้าน, ทำงาน.....	111
82	ชิ้นหมี่ฝ้ายย้อมครามต่อตีนจกดำสำหรับคนแก่.....	111
S3	ผ้าทอหมอนขวาน, ลายนาคพันมหา.....	112
84	ลายตวย.....	115
85	หมอนขวานลายขออีจิ้ง.....	115
86	หมอนขวาน.....	116
87	หมอนหน้าหงา.....	116
88	หมอนหน้าหงา.....	118
89	หมอนหน้าหงา.....	118
90	ผ้าสี่แฉ.....	120
91	ผ้าสี่แฉ.....	120
92	ผ้าสี่แฉ.....	122
93	ผ้าสี่แฉ.....	122
94	ผ้าสี่แฉ.....	123
95	ผ้าสี่แฉ.....	123
96	ผ้าสี่แฉ.....	126
97	ผ้าคลุมหัวนาค.....	126
98	ผ้าคลุมหัวนาค.....	127
99	ผ้าคลุมหัวนาค.....	127
100	ผ้าคลุมหัวนาค.....	134
101	ผ้าคลุมหัวนาค.....	134
102	: ไปทอบุญที่วัด.....	135
103	: พังกรรม.....	135
104	ล้านข้าวมาตร.....	136

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
105	พิธีกรวดน้ำ.....	136
106	อุทิศผลบุญให้บรรพบุรุษ.....	137
107	อุทิศผลบุญให้บรรพบุรุษ.....	137
108	พิธีสงฆ์พระในวันสงกรานต์.....	138
109	พิธีสงฆ์พระในวันสงกรานต์.....	138
110	ขบวนกลองยาวแห่ดอกกุหลาบ.....	139
111	ขบวนกลองยาวแห่ดอกกุหลาบ.....	139
112	เกวียนบรรทุกดอกกุหลาบ.....	140
113	เกวียนบรรทุกดอกกุหลาบ.....	140
114	ตกแต่งเกวียนด้วยผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน.....	141
115	ตกแต่งเกวียนด้วยผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน.....	141
116	นุ่งผ้าชิ้นตีนจกผืนเก่าของแม่ ของยาย.....	142
117	นุ่งผ้าชิ้นตีนจกผืนเก่าของแม่ ของยาย.....	142
118	ตู้ใส่พระคัมภีร์.....	143
119	ผ้าห่อคัมภีร์.....	143
120	ผ้าห่อคัมภีร์ไหมและฝ้าย.....	144
121	ผ้าห่อคัมภีร์ไหมและฝ้าย.....	144
122	ผ้าห่อคัมภีร์ผ้าฝ้าย.....	145
123	ผ้าห่อคัมภีร์ผ้าฝ้าย.....	145
124	ผ้าห่อคัมภีร์ฝ้ายสีขาว.....	146
125	ลายประธาน.....	146
126	ลายขนบ.....	147
127	ลายกายน้อย-จิตดอกแก้ว.....	147
128	ผ้าห่อคัมภีร์.....	148
129	ผ้าห่อคัมภีร์.....	148
130	ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าฝ้ายต่างประเทศ.....	149

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
131	ลวดลายบนผ้า	149
132	ลวดลายบนผ้า	150
133	ผ้าห่อคัมภีร์วัดม่วง	150
134	ผ้าห่อคัมภีร์วัดม่วง	151
135	ผ้าห่อคัมภีร์วัดม่วง	151
136	ขา เบ็ญ	152
137	ไม้ขอ	152
138	เส้นทางสู่หมู่บ้านทับฝั่งน้อย	153
139	ทางแยกเข้าหมู่บ้าน	153
140	สภาพในหมู่บ้าน	154
141	สภาพในหมู่บ้าน	154
142	บรรยากาศในหมู่บ้าน	155
143	บรรยากาศในหมู่บ้าน	155
144	ลักษณะบ้านไม้ตึกสูง	156
145	ไซ้ เป็นที่ทอผ้า	156
146	ลักษณะผ้าที่ทอในปัจจุบัน	159
147	ล้านข้าวบาตร	159
148	ชั้นดินจกบ้านทับฝั่งน้อย	160
149	ดินชั้น ๑	160
150	ตัวอย่างชั้นดินที่ 2	162
151	ดินชั้น	162
152	ชั้นดินที่ 3	163
153	ดินชั้น	163
154	ชั้นดินที่ 4	164
155	ดินชั้น	164
156	ชั้นดินที่ 5	166

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
157	ตีนจั้น.....	166
158	ผ้าห่ม,ด้านหัว.....	168
159	ลายประธาน,ลายปาง.....	168
160	ลายขนานๆ.....	169
161	ด้านปลายเท้า.....	169
162	ลายจ้ออีจั้ง,กะเบี๋ยดอกน้อย.....	170
163	ลายขนานๆ.....	170
164	จิตม้าน้อย.....	171
165	จิตนกน้อย.....	171
166	ลายกระแต.....	172
167	ผ้าห่ม.....	173
168	ลายประธานๆ.....	173
169	จิตดอกเอื้อๆ.....	174
170	ด้านปลายเท้า.....	174
171	ลายจกดอกบั๊กน้ำ.....	175
172	จิตดอกผักหะ.....	175
173	จิตดอกดาว.....	177
174	จิตดอกดาว.....	177
175	ผ้าห่มผืนที่ 3.....	178
176	ลายด้านหัวๆ.....	178
177	ด้านปลายเท้า.....	179
178	ลายกาบปิ่นๆ.....	179
179	จิตลายจ้อ.....	180
180	ผ้าห่มผืนที่ 4.....	180
181	ลายประธานๆ.....	182
182	ลายขนานๆ.....	182

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
183	ลายประธานด้านปลายเท้า.....	183
184	ผ้าห่มพื้นที่ 5.....	183
185	ลายประธานด้านหัว.....	184
186	ลายขนบ.....	184
187	ลายประธานด้านปลายเท้า.....	185
188	ลายขนบ.....	185
189	จกม้าน้อย.....	186
190	หมอนขวาน.....	186
191	หมอนขวาน.....	188
192	หมอนหนุน.....	188
193	หมอน.....	189
194	หมอน.....	189
195	หมอน.....	194
196	ย่ามขนมจีน.....	194
197	กรอด้าย.....	196
198	คันทูก.....	196
199	สีบตูก.....	197
200	สีบตูก.....	197
201	กี่, พิม, เขาทูก.....	199
202	กระสวย, ไม้เฝ้า, ไม้ขัดลาย.....	199
203	หลอดด้าย.....	200
204	กระสวยหลอดด้ายพุ่ง.....	200
205	กี่ทอผ้า.....	201

สารบัญภาพลายเส้น

	ภาพลายเส้นที่	หน้า
1	ลายขออีจั้ง.....	231
2	ลายกาบตอกน้อย.....	232
3	ลายอีป่าสึมผิว.....	233
4	ลายช่อ.....	234
5	ลายกะเบียดดอกแก้ว.....	235
6	ลายขอสี่ชั้น.....	236
7	ลายกาบขอจื่อ.....	237
8	ลายกาบขอจื่อ.....	238
9	ลายเต่า.....	239
10	ลายขาเป็ย.....	240
11	ลายหงส์.....	241
12	ลายขอสลัดดอกแก้ว.....	242
13	ลายกาบบิ้น, ขอจื่อสลัดช่อ.....	243
14	ลายขอระฆัง.....	244
15	ลายขอระฆัง.....	245
16	ลายอ้อแอ้.....	246
17	ลายหน้าหมอน.....	247
18	ลายหน้าหมอน.....	248
19	ลายหน้าหมอน.....	249
20	ลายตวย.....	250
21	ลายประธาน ผ้าลื้อชั้นที่ 5.....	251
22	ลายด้านปลาย ผ้าลื้อชั้นที่ 5.....	252
23	ลายผ้าลื้อชั้นที่ 6 (ด้านหัว).....	253
24	ลายด้านปลายผ้า.....	254
25	ลายผ้าลื้อชั้นที่ 7 (ด้านหัว).....	255
26	ลายด้านปลายผ้า.....	256

สารบัญภาพลายเส้น

ภาพลายเส้นที่	หน้า
27	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 1 (ลายประธาน).....257
28	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 1 (ลายประกอบ).....258
29	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 2 (ลายประธาน).....259
30	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 2 (ลายประกอบ).....260
31	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 3 (ลายประธาน).....261
32	ลายผ้าคลุมหัวนาคชั้นที่ 3 (ลายประกอบ).....262
33	ลายตีนจกบ้านทับฝั่งน้อย, ลายขอชื่อ, ลายกาบป็น.....263
34	ลายบนกลองสำริด.....264
35	ลายบนกลองสำริด.....265
36	ลายสี่กรูปกางเกง.....266
37	ลายสี่กรูปกางเกง.....267

สารบัญแผนที่

แผนที่, ที่	หน้า
1 แผนที่ประเทศไทยแสดงแหล่งที่ตั้งของกลุ่มลาวคั้ง.....	268
2 แผนที่จังหวัดสุพรรณบุรีแสดงแหล่งที่ตั้งของกลุ่มลาวคั้ง.....	269
3 แผนที่จังหวัดสุพรรณบุรีแสดงเส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง.....	270
4 แผนที่จังหวัดชัยนาทแสดงเส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอและ จังหวัดใกล้เคียง.....	271
5 แผนที่จังหวัดสุพรรณบุรีแสดงแหล่งท่องเที่ยว.....	272
6 แผนที่ประเทศลาว.....	273

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่วิจัย

ผ้าจกจัดเป็นผ้าทอพื้นบ้านประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากผ้าทอพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ อัน ได้แก่ ผ้าทอ ผ้าจืด ผ้ามัดหมี่ ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้จัดได้ว่าเป็นผลงานศิลปในอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่สืบทอดกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นตัวแทนในอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่มาช้านาน นับเป็นผลงานศิลปที่ทรงคุณค่าควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์ไว้ ซึ่งผลงานเหล่านี้นับวันจะหาดูได้ยากขึ้น เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับเอาวัฒนธรรมของนานาชาติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นอารยประเทศ ซึ่งไหลบ่าเข้ามาระลอกแล้วระลอกเล่า บดบังขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามหลาย ๆ อย่างของชาติจนเกือบจะเสื่อมสิ้นไป ทั้งนี้เป็นเพราะการขาดความรู้ความเข้าใจ ชาติสำนักและตระหนักถึงศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่มีคุณค่าควรแก่ความภาคภูมิใจ ผู้วิจัยหวังให้ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นจุดหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจดังกล่าว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงกลุ่มชนหลายกลุ่มที่มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญ ในการผลิตผ้าพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นได้แก่ กลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย หรืออาณาจักรล้านนาในอดีตได้แก่ ไทโยนก หรือไทยวน ชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่ที่ยึดถือวัฒนธรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่นและมีอิทธิพลเหนือกลุ่มย่อยกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มไทลื้อซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากดินแดนสิบสองปันนา และกลุ่มชาวลาวที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยลาวแถบหัวพัน (แขวงชาเหนือ) และเมืองพวน (แขวงเชียงขวาง) ชาวลาวกลุ่มนี้คือ ไทพวนและไทเหนือ ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในหลวงพระบางหรือเวียงจันทน์ เผ่าไทกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการผลิตผ้าพื้นเมืองที่แพร่กระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในหลายภูมิภาคของไทย ทั้งภาคเหนือ

ภาคกลาง และภาคอีสาน นอกจากนี้ยังมีการกวาดต้อนครอบครัวชาวลาวเข้ามาหลายครั้งหลายหน และส่งไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ เป็นการทดแทนประชาชนที่ถูกฆ่าต้อนไปเป็นเชลย กระทบติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 เป็นเหตุให้มีชาวลาวกลุ่มต่าง ๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแต่ละกลุ่มได้นำเอาวัฒนธรรมการทอผ้าเข้าไปสู่ท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากกลุ่มชนเชื้อสายลาวกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบันอีกสองกลุ่ม คือ

กลุ่มคนไทย ทั้งผู้ไทดำ ผู้ไทขาว และผู้ไทแดง ซึ่งกลุ่มผู้ไทเหล่านี้เคยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณดินแดนล้านช้างทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง รดยอาศัยอยู่ร่วมกันกับกลุ่มลาวมาก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ภาคอีสานของไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นชนกลุ่มน้อยในภาคอีสานกระจายตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบเชิงเขาและบนเขาในเขต จ.นครพนม จ.มุกดาหาร จ.สกลนคร และ จ.กาฬสินธุ์

กลุ่มเขมรหรือกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมร เป็นชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งที่กระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ทางแถบ จ.สุรินทร์ จ.ศรีสะเกษ และ จ.บุรีรัมย์ (อีสานใต้) เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากประเทศเขมร เข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 22-23 ใกล้เคียงกับพวกส่วย (กวยหรือกูย) เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าเช่นกัน แต่ส่วนใหญ่นิยมทอผ้ามัดหมี่

กรรมวิธีการผลิตผ้าพื้นบ้านของกลุ่มชนกลุ่มต่าง ๆ มีความหลากหลายกันไป ซึ่งอาจแยกประเภทกรรมวิธีการผลิตได้อย่างกว้าง ๆ ดังนี้

กลุ่มเชื้อสาย	กรรมวิธี
ลาวคั้ง	ทอ, จก, จิต, มัดหมี่
ลาวพวน	ทอ, จก, จิต
ลาวโซ่ง	ทอ, บัก
อีสาน	ทอ, จิต, มัดหมี่
ล้านนา (แถบภาคเหนือของไทย)	ทอ, จิต

ผ้าจก

เทคนิควิธีการทอผ้าจกนั้น ลวดลายจะเกิดขึ้นได้โดยการใช้น้ำลายแหลมหรือขนเม่นมัดข้อด้ายยืนขึ้น แล้วใช้ด้ายสีสอดไปตามรอยมัดขอนั้น การสอดด้ายสีต่าง ๆ ไปตามรอยมัดขอนั้นในจังหวะต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดลวดลาย ลักษณะคล้ายผ้าปัก การใช้น้ำมัดข้อขึ้นนี้ ถ้าทำด้วยความชำนาญ จะรวดเร็วมิเหมือนอาการ "ลก" ของงู จึงเรียกว่า "จก" คำว่า "จก" จึงมาจากคำว่า "ลก" ก็เป็นได้ ผ้าจกนั้นบางครั้งใช้แต่เชิงผ้าจีน หรือตีนจีน เป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เรียกกันติดปากว่า "ผ้าตีนจก"

กรรมวิธีการทอผ้าจกนับว่าเป็นงานที่ละเอียดประณีตและซับซ้อน อาจกล่าวได้ว่ามีความสวยงามเป็นพิเศษเหนือผ้าพื้นเมืองประเภทอื่น ๆ ทั้งกลวิธี กรรมวิธี ต้องอาศัยความมีฝีมือ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ ความอดสาหะวิริยะอย่างสูง ด้วยความงามวิจิตรบรรจงเหนือผ้าทอพื้นเมืองด้วยกัน คุณค่าอันแก่ศิลปะ ลวดลายและสีสันที่น่าตื่นตาตื่นใจ ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชนผู้ผลิต การสืบทอด การรับและส่งอิทธิพลต่อกัน การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ และการผสมผสานกับขนบธรรมเนียมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดรูปแบบใหม่ซึ่งอาจผิดเพี้ยนไปจากเดิม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไป ทำให้มีรูปแบบหลากหลาย จากเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเรื่องชวนให้น่าศึกษาค้นคว้าเพื่อคลี่คลายปัญหาหลายประการ อีกทั้งยังไม่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยอันแจ่มแจ้งต่าง ๆ อย่างละเอียดมาก่อน

2. ความมุ่งหมายของงานวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา, วิถีชีวิต และความเชื่อ
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงรูปแบบ, กรรมวิธี, และองค์ประกอบทางศิลปะ
- 2.3 เพื่ออธิบายและตีความเกี่ยวกับความเชื่อ แนวความคิดและแหล่งกำเนิดของตัว

ลายที่ปรากฏในผ้า

3. ขอบเขตการวิจัย

- 3.1 เน้นการวิจัยผ้าจกของกลุ่มลาวคั้ง ต.บ้านกุดจอก จ.ชัยนาท, และบ้านทับผึ้งน้อย จ.สุพรรณบุรี เป็นหลัก

โดยจะศึกษานางงามต่าง ๆ ดังนี้

3.2 ศึกษาวิเคราะห์ รูปแบบ ลวดลายสี กรรมวิธี และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (AESTHETIC) ที่ปรากฏอยู่ในผลงานผ้าจก

ในส่วนของการวิเคราะห์ด้านคุณค่าทางศิลปะ (VALUE) ทำการศึกษาวิเคราะห์โดยอาศัยหลักทฤษฎี องค์ประกอบทางศิลปะดังนี้

- เส้น (LINE)
- สี (COLOUR)
- รูปทรง (FORM)
- ผิว (TEXTURE)
- ดุลยภาพ (BALANCE)
- จังหวะ (RHYTHM)
- จุดเด่น (DOMINANCE)

4. แหล่งข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล

4.1 แหล่งข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

- ต.บ้านกุดจอก อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท
- บ้านทับผึ้งน้อย จ.สุพรรณบุรี

โดยทำการศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าทอประเภทต่าง ๆ เท่าที่ปรากฏหลักฐานดังนี้

- ชินตีนจก
- ผ้าห่ม
- ผ้าปูที่นอน
- หมอน
- ผ้าคลุมหัวนาศ
- ผ้าห่อคัมภีร์
- ยาม

4.2 แหล่งข้อมูลทางเอกสาร อาศัยข้อมูลจากผลงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และโบราณ

คติ วรรณกรรม ศาสนา ปรัชญา ฯลฯ ตลอดจนข้อมูลจากสิ่งตีพิมพ์ในเอกสาร บทความ หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การรวบรวมข้อมูลได้แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีถ่ายภาพ, เขียนภาพลายเส้น สัมภาษณ์ สังเกตการณ์
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ประกอบด้วย ผลงานวิจัย ตำราวิชาการ รายงานการค้นคว้าของผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ เอกสารโบราณ พงศาวดาร ฯลฯ และการสอบถาม สัมภาษณ์บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิในแขนงต่าง ๆ

5. ผลของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ได้เก็บรวบรวมบันทึกเรื่องราวและข้อมูลด้านเอกสารไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- 5.2 รวบรวมหลักฐานผลงานผ้าจกที่ปรากฏในแหล่งต่าง ๆ ไว้เป็นหลักฐานก่อนที่จะสูญหายไปด้วยวิธีถ่ายภาพ
- 5.3 รวบรวมลวดลายของผ้าจกในแหล่งต่าง ๆ ที่พบด้วยวิธีคัดลอกเขียนภาพลายเส้น
- 5.4 สามารถนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
- 5.5 ให้ความรู้ความเข้าใจ ต่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของผ้าทอพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการทอผ้าพื้นบ้าน

บทที่ 2

ประวัติการตั้งถิ่นฐานและการอพยพของกลุ่มคนลาวในประเทศไทยโดยสังเขป (*)

ถิ่นเดิม

โดยหลักฐานด้านเอกสาร เช่น ตำนาน พงศาวดาร ฯลฯ ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปโบราณวัตถุ โบราณสถานเท่าที่ปรากฏพบในขณะนี้ นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสันนิษฐานว่า ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนชาติลาวอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ทิศที่ตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ตั้งแต่เขตเมืองสิงห์ทางตอนใต้ของแคว้นสิบสองปันนา แคว้นสิบสองจุไทย ทางทิศตะวันออกของลุ่มแม่น้ำคำ ครอบคลุมลงมาทางใต้ในเขตหัวพันลงมาจนถึงบริเวณแคว้นตรัน-นินห์ของญวน นอกจากกลุ่มชนชาติลาวแล้วน่าจะมีชนหลายเผ่าพันธุ์ตั้งหลักแหล่งอยู่รวมกันด้วย เนื่องจากในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้แก่ พวกอาข่า ม่าน มั่ว หมู ลามเต ไรล์ ไทยดำ และเทง (*) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์มาสัมพันธ์กับเรื่องราวในตำนานแล้วจะพบว่า แหล่งกำเนิดของคนทีต่อมาได้กลายมาเป็นคนไทย คนลาว คนญวน และฮั่นนั้นมีที่มาจากแหล่งเดียวกันในเขตลุ่มแม่น้ำคานแคว้นสิบสองจุไทย แล้วค่อย ๆ กระจายกันออกไปยังลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ทางด้านตะวันตก เหนือ และตะวันออกพวกหนึ่งขยายมาทางลุ่มแม่น้ำโขงทางด้านตะวันตกและด้านใต้ นั่นคือพวก "ลาว"

(*) แหล่งข้อมูล

- ชนัญ วงษ์วิภาค "การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมศึกษาเฉพาะลาวคั้งอุทอง จ.สุพรรณบุรี" ภาควิชามนุษยวิทยา ม.ศิลปากร เอกสารถ่ายสำเนา
 - ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม "ลาวในเมืองไทย" วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 6 เล่มที่ 2 ธันวาคม 2522 - มกราคม 2523, 55-66
 - อุทัย เทพสิทธิ์ "ความเป็นมาของไทย-ลาว" พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ เบรมชัย 2516
- (**) ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม เรื่องเดียวกัน

การอพยพ

การอพยพของกลุ่มชนชาติลาวเข้ามายังดินแดนของไทยนั้นในขั้นแรกจะเข้ามาในลักษณะของการขยายอาณาเขตในฐานะประเทศสัมพันธมิตร พงสาวคารล้านช้างกล่าวถึง กษัตริย์ที่มีบทบาทในการขยายอาณาเขตล้านช้างเข้ามาในดินแดนของไทย

พระยาฟ้ารุ่งมโนพงสาวคารล้านช้างนั้น ศิลปินกรกรุงสุโขทัยหลักที่ 8 กล่าวว่พระองค์อยู่ร่วมสมัยกับสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท และในพงสาวคารเมืองหลวงพระบางระบุว่าพระยาฟ้ารุ่งมิได้ขยายอาณาจักรล้านช้างจากหลวงพระบางมายังเวียงจันทน์ เวียงคาว เมืองรัตนบอง และเมืองกสิ์เคียงในลุ่มแม่น้ำโขง และเนื่องจากทรงเป็นราชบุตรเขยของพระเจ้ากรุงกัมพูชาทำให้พระยาฟ้ารุ่งมีอาณาเขตคลุมลงมาจนถึงแก่งสีผี และล้ำเข้ามาในภาคอีสาน จนถึงลุ่มแม่น้ำชี

พระยาสามแสนไทย (ท้าวอุ่นเรือน) โอรสของพระยาฟ้ารุ่งครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา พงสาวคารล้านช้างกล่าวว่าพระองค์ทรงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกรุงศรีอยุธยาและเวียงจันทน์ จากการอภิเษกกับพระราชธิดาของกษัตริย์อยุธยาและเวียงจันทน์ทางอยุธยาในยุคนั้นตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพระจั่ว)

(*) "ในระยะนี้คงได้มีการขยายอาณาเขตของลาวเข้ามาในดินแดนอีสานของไทยมากแล้ว เพราะสัมพันธไมตรีระหว่างลาวกับกัมพูชาในสมัยของพระยาฟ้ารุ่ง มาจนถึงรัชกาลของพระยาสามแสนไทยมีความสัมพันธ์กับทางกรุงศรีอยุธยานั้น ล้วนแต่ปูเส้นทางให้แก่การขยายตัวของอาณาจักรล้านช้างทั้งสิ้น ข้าพเจ้าคิดว่าในระยะรัชกาลของพระยาสามแสนไทยนี้เองที่เป็นเวลาที่คนลาวเริ่มเข้ามาตั้งหลักแหล่งบ้านเมืองในอีสาน ในบางแห่งก็ปะปนกับชาวพื้นเมืองเดิมที่มีมาก่อนแล้ว ในบางแห่งก็ตั้งหลักแหล่งขึ้นใหม่ ซึ่งทั้งนี้คงรวมถึงการเข้าไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณที่เคยเป็นบ้านเป็นเมืองมาแล้วแต่ได้ถูกทิ้งให้ร้างไป มีหลักฐานทางโบราณคดีในหลาย ๆ แห่งที่แสดงว่ามีการก่อสร้างศาสนสถานขึ้นใหม่ที่บริเวณของเก่าหรือแม้กระทั่งดัดแปลงหรือบูรณะของเก่าขึ้นให้เป็นศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่คนลาวนับถือกัน

(*) ศรีศักร วัลลิโภดม เรื่องเดียวกัน

อย่างเช่นที่บ้านธาตุบ่อพันขันในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และพระธาตุยาควาในเขตเมืองฟ้าแดดสูงยาง อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และพระธาตุนวัดสามัคคีบาเพ็ญพล ที่เมืองหนองหานน้อย ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น อาจารย์มานิต วัลลิโรดมให้ข้อสังเกตว่าในหลาย ๆ ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้มีเทพพระพุทธรูปแบบอุทองซึ่งเป็นของในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยาในภาคกลางกับชาวลาวในภาคอีสานในสมัยอยุธยา"

พระไชยเชษฐาธิราช เป็นโอรสของพระยาโพธิสาราชกับพระราชธิดาของกษัตริย์แห่งล้านนา ซึ่งพระไชยเชษฐานี้ถือกันว่าเป็นวีระบุรุษของชาวลาว จากการอภิเษกของพระราชธิดาและพระราชมารดา ถือว่าเป็นการเจริญสัมพันธ์มิตรระหว่างอาณาจักรล้านช้างและล้านนา เมื่อคราวเมืองเชียงใหม่ว่างกษัตริย์ลาวได้อัญเชิญพระไชยเชษฐาไปปกครองล้านนาจนพระยาโพธิสาราชสิ้นพระชนม์ลงจึงเสด็จกลับมาครองล้านช้าง ในรัชสมัยของพระไชยเชษฐา นอกจากทรงสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นภายในอาณาจักรแล้วยังสร้างสัมพันธ์มิตรต่ออาณาจักรข้างเคียงอีกด้วย ทรงได้ราชธิดาพระยาเชียงใหม่เป็นอรรคมเหสี ธิดาท้าวเชียงชงเป็นบาทบริจา ธิดาพระยาเขมรัฐ 3 ธิดาพระยาเชียงรุ่ง 2 ธิดาองจ้อกองลาน 1 และธิดาแกจองแสนเมือง อานามผู้ 1 ธิดาเจ้าฟ้าศึกผู้ 1 แล้วได้ราชกัลยาณิศรีอยุธยาชาวใต้ 2 คน มาเป็นบาทบริจาริกา ทางกรุงศรีอยุธยาพระมหาจักรพรรดิทรงส่งพระแก้วฟ้าซึ่งเกิดแต่พระมเหสีองค์อื่นไปเป็นชายาแทนพระเทพกษัตริย์ ซึ่งพระไชยเชษฐาทรงขอเพราะต้องการเชื้อสายของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ครั้นต่อมาทรงขอมาอีก พระมหาจักรพรรดิต้องการพันธมิตรจากลาวเพื่อช่วยรบกับพม่า จึงพระราชทานให้ แต่ถูกพระมหาธรรมราชาซึ่งฝักใฝ่พม่ามาชิงตัวระหว่างทาง แล้วส่งไปถวายพระเจ้าบุเรงนอง ท้าให้พระไชยเชษฐาตั้งตัวเป็นศัตรูกับสมเด็จพระมหาธรรมราชาและพม่าและช่วยกรุงศรีอยุธยารบพม่า เป็นเหตุให้พม่าโกรธแค้นยกกองทัพมาตีเวียงจันทน์แตก พระไชยเชษฐาเสด็จหนีไปได้ แล้วกลับมาครองอีก 1 ภายหลังจากเมื่อพม่ายกกลับไป พงศาวดารล้านช้างกล่าวว่าพระองค์หายสาบสูญไปเมื่อมีพระชนมายุได้ 39 พรรษา ในระหว่างเสด็จไปทาสงครามในเมืองรามรักองการ

(*) "ความสัมพันธ์ระหว่างพระไชยเชษฐาธิราชกับกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้นนอกจากมีกล่าวถึงในตำนานและพงศาวดารแล้ว ยังปรากฏในเรื่องศาสนสถานและศิลาจารึกที่พบในเขตอำเภอคำชะอี จังหวัดเลยอีกด้วย ๗ บริเวณนี้มีพระธาตุเจดีย์ศรีสองรักย์ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นพระเจดีย์ที่ทรงสร้างเพื่อเป็นสักขีพยานในการทาสัญญาทางไมตรีและเป็นหลักกันเขตแดนระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงศรีสัตนาคนหุต ได้มีการสร้างศิลาจารึกบรรยายถึงเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ไว้ในเขตวัดพระธาตุศรีสองรักย์ ราว พ.ศ. 2446 - 2449 ฝรั่งเศสเข้ามายึดดินแดนเมืองคำชะอีไว้ ได้นำเอาแผ่นศิลาจารึกนั้นไปด้วย โดยเอาบรรทุกเรือล่องไปตามลำน้ำโขง เมื่อเรือไปถึงกลางแม่น้ำในเขตอำเภอเชียงคาน จารึกจึงจมน้ำหายไป แต่นับว่าโชคดีที่มีผู้คัดลอกข้อความในจารึกนั้นไว้ คือพระครูคุณเจ้าอาวาสวัดบ้านหนองเม็ก และเพี้ยศรีวิเศษคหบดีแห่งบ้านนาทม ตำบลต่างทัง ซึ่งต่อมาใคร่รวมมือกับพระแก้วอาสาเจ้าเมืองคำชะอี ทาสีลาจารึกขึ้นใหม่ แล้วนำเอาข้อความที่คัดไว้จากของเดิมมาใส่ไว้ จึงมีศิลาจารึกอยู่ที่พระธาตุเจดีย์ศรีสองรักย์ มาจนทุกวันนี้

ในเรื่องภพยานนั้นทรงย้ายราชธานีจากหลวงพระบางมาอยู่ที่เวียงจันทน์ คงได้มีการปรับปรุงเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งมีมาแต่เดิมเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพการเป็นเมืองหลวง ต่อจากนั้นก็ทรงสถาปนาเวียงเชียงคองเชียงทอง ที่เมืองขวาหรือหลวงพระบางให้เป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทรงบูรณะศาสนสถานหลายแห่งที่เคยมีมาแล้วแต่เดิมในเวียงจันทน์และในภาคอีสานของไทยให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในราชอาณาจักรลาวในสมัยพระองค์ อย่างเช่นที่นครเวียงจันทน์ก็ทรง "สร้างแปร" พระเจดีย์ธาตุหลวงขึ้นกลางเมือง เข้าใจว่าพระธาตุพุมก็คงเป็นพระสถูปสำคัญอีกองค์หนึ่งที่ทรงบูรณะขึ้นที่เมืองเวียงคุก เมืองหนองคาย และหัวเมืองต่าง ๆ ในเขตลุ่มน้ำโขงและแม่น้ำชี ในภาคอีสานของไทยก็คงได้มีการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นหลักบ้านหลักเมืองกันมาก อาทิเช่น พระธาตุพันพวน และพระธาตุหนองคาย ก็ล้วนแต่เป็นของที่สร้างขึ้นในยุคนี้ นอกจากการฟื้นฟูบ้านเมืองทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาสร้างวัดต่อพระธาตุเจดีย์แล้ว สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชยังทรงดำเนิน

(*) ศรีสักร วัลลิโภดม เรื่องเดียวกัน

บรรยายภายนอก เพื่อผูกมิตรกับบ้านเมืองและอาณาจักรใกล้เคียงอีกด้วยได้กล่าวแล้ว”

จากหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะการอพยพเข้ามายังดินแดนไทยในลักษณะของการขยายอาณาเขตแบบประเทศพันมิตร และในระยะแรก ๆ (ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นลงมา) นั้นชาวลาวกระจายกันอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “เขตสะสม” ซึ่งในระยะนั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้างได้แก่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงตั้งแต่จังหวัดเลยหนองคาย อุตรธานี สกลนคร จนถึงนครพนม

ต่อมาจึงมีการขยายไปยังดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำชี ซึ่งจัดเป็นอีสานตอนกลางและอีสานเหนืออันได้แก่ จังหวัดยโสธร อุบลราชธานี ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ และร้อยเอ็ด ส่วนในดินแดนอีสานใต้หรือบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลนั้นมีการกระจายเข้ามาภายหลัง เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีคนพื้นถิ่นครอบครองอยู่ก่อน เช่น จ.นครราชสีมา มีพวกคนไทยอาศัยอยู่ บุรีรัมย์ ศีรษะเกษและสุรินทร์ เป็นต้นที่อยู่ของกลุ่มชนชาวเขมร กูยหรือส่วย เป็นต้น

หลังจากรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมา อาณาจักรล้านช้างก็ตกอยู่ในความไม่สงบทั้งเนื่องมาจากการต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า การแย่งชิงอำนาจกันเองภายในและการแทรกแซงจากอาณาจักรรอบนอก เช่น พวญ ไทย และเขมร จากการแตกแยกช่วงชิงอำนาจกันเองภายในเป็นเหตุให้มีการแบ่งแยกอาณาจักรล้านช้างออกเป็นสองแคว้น คือ หลวงพระบางอยู่ทางเหนือและหัวพันทั้งห้าทั้งหก และเวียงจันทน์อยู่ทางใต้มีเขตแดนคือ ตั้งแต่เมืองเชียงคานไปถึงแก่งสิผี

ผลจากการขัดแย้งทั้งภายในและการแทรกแซงจากภายนอกดังกล่าว เป็นเหตุให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายของเจ้านาย ขุนนางและประชาชนลาวออกไปหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ บ้างก็ตั้งตัวเป็นอิสระบ้างก็เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรไทยหรือพวญ ฉ.แคว้นหลวงพระบาง

ในสมัยกรุงธนบุรีขณะที่ไทยมีกำลังกล้าแข็งทางหลวงพระบางในรัชสมัยพระยาอินทโธมประสบปัญหาการรุกรานของพม่าจึงขอเป็นเมืองขึ้นของไทย ในเวลาต่อมาทางเวียงจันทน์มีการช่วงชิงอำนาจกัน เป็นเหตุให้พระครูพนเสม็ด ซึ่งเป็นพระเถระที่มีคนเคารพนับถือมากพาเชื้อสายของกษัตริย์ลาวไปตั้งเมืองใหม่ที่นครจำปาสักประกาศเป็นอิสระไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์

และผักไม้ผักพม่า พระเจ้าตากสินมหาราชบริพราให้พระยาจักรียกกองทัพมาตี และนำพระแก้วมรกตและพระบางซึ่งเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมายังกรุงเทพฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ลาวทั้งสามแคว้นคือหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก มีความขัดแย้งกันมากขึ้นต่างก็พากันหาความช่วยเหลือจากภายนอกโดยเฉพาะจากไทยและญวน ในที่สุดลาวทั้งสามแคว้นก็ตกเป็นเมืองขึ้นของไทย

สงครามระหว่างไทย - ลาวครั้งใหญ่มีผลกระทบไปถึงญวน และเป็นสาเหตุในการอพยพของชนชาวลาวหลายเผ่าพันธุ์ บางกลุ่มก็โยกย้ายไปอยู่ในเขตญวน บางพวกก็ย้ายมาอยู่ในเขตไทย และบางพวกก็ถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่ภาคกลางตามท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ชลบุรี เพชรบุรี กันแพงเพชร ปราชินบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก และชลบุรี ฯลฯ เป็นต้นนั้น สงครามครั้งนั้นเกิดขึ้นเมื่อเจ้าอนุวงศ์ต้องการรวมลาวทั้งหมดให้เป็นปึกแผ่นรดยหันไปฝ่าฝืนญวนและก่อกบฏขึ้น ผลก็คือเจ้าอนุวงศ์แพ้ถูกจับเป็นเชลยส่งมายังกรุงเทพฯพร้อมกับครอบครัว

จะเห็นว่าการอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนไทยของคนลาวนั้นเกิดขึ้นหลายลักษณะ คือ ประการแรกเป็นการขยายอาณาเขตเข้ามาและต่อมาเป็นการอพยพลี้ภัยที่เกิดจากการขัดแย้งรุ่มพันกันภายใน ประการสุดท้ายถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นเชลย เนื่องจากสงครามระหว่างไทย - ลาว ประการแรกส่วนใหญ่จะเข้ามาตั้งหลักแหล่งกระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนผู้ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาจะถูกกำหนดให้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดในภาคกลาง

บรรดาคนลาวที่เข้ามาในดินแดนไทยเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว จะพบว่า เป็นกลุ่มคนหลายเผ่าพันธุ์ต่างถิ่นฐานต่างภาษาปะปนกัน มิได้เป็นพวกเดียวกันทั้งหมด มีความแตกต่างกันในเรื่องเผ่าพันธุ์ ขนบประเพณีและวิถีชีวิต ดังเช่นสมเด็จพระยาดิศรายาชานุกาพทรงเล่าเมื่อครั้งเสด็จไปตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอิสานใน พ.ศ. 2449 ว่าคนที่อยู่แถวลุ่มแม่น้ำโขงที่แตกต่างไปจากไทยล้านช้างมีถึง 8 พวก คือ 1. พวกผู้ไทย อยู่ในเขตเมืองสกลนครและเรณูนคร 2. พวกกะเลิง อยู่ที่สกลนคร เดิมอยู่เมืองกะตาก มีภาษาพูดของตนต่างหาก ผู้ชายบางคนไว้ผมมวยบางคนไว้ผมประบ่าและสักรูปนกที่แขนและที่แก้ม 3. พวกข้อ อยู่แถวเมืองท่าอุเทนในเขตจังหวัดนครพนม แต่เดิมอยู่แถวเมืองชัยบุรีใกล้ ๆ เมืองท่าอุเทน แล้วหนีกองทัพกรุงเทพฯไปอยู่เมืองหลวงโงงเลงทางฝั่งซ้ายใกล้กับเขตญวนคราว

หนึ่ง แล้วเพิ่มกลับมาอยู่ที่ท่าอุเทนในสมัยรัชกาลที่ 3 4. พวกแสก อยู่ที่เมืองอาจสามารถ ใน
เขตจังหวัดนครพนม แต่เดิมพวกนี้อยู่ที่เมืองแสกทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง จึงเขาบรรทัดต่อ
แดนญวน 5. พวกโง้ง อยู่ที่เมืองอากาศอำนวยในเขตจังหวัดสกลนคร 7. พวกกะโง้ง เป็น
พวกข่ามีผิวคล้ำ พูดภาษาของตนเอง รวมกันอยู่ในเขตเมืองกุสุมาลย์มณฑลในเขตจังหวัด
สกลนคร พวกนี้ย้ายมาจากเมืองมหาชัย ก่อแกวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และ 8. พวก
เขมรป่าแดง ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าว หมายถึง คนลาวที่อพยพหรือลี้ภัยอยู่ในภาคอีสานของไทย

ส่วนบรรดาคคนลาวในภาคกลาง รวมทั้งภาคอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากภาคอีสานนั้นส่วน
ใหญ่คือ พวกที่ถูกกวาดต้อนครอบครัวเข้ามาเป็นเชลยโดยทางรัฐบาลได้กำหนดค่าที่ตั้งหลัก
แหล่งอยู่ ดังได้กล่าวแล้วว่าสงครามระหว่างไทย - ลาว ครั้งใหญ่และมีผลกระทบต่อ
การอพยพโยกย้ายของคนลาวอย่างมาก คือครั้งกบฏเจ้าอนุวงศ์ ในครั้งนั้นชาวลาวกลุ่มต่าง ๆ
ทั้งจากอาณาจักรเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาสัก ถูกกวาดต้อนเข้ามาเป็นจำนวน
มากรวมทั้งมีชาวลาวจากแถบ "ภูคัง" ปะปนมาด้วย

กลุ่มชนชาติลาวที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งยังดินแดนของไทย อาจจำแนกออกได้ดังนี้
ลาวทรงศา หรือลาวโง้ง ลาวเวียง ลาวพวน ลาวโง้ง ลาวยวน ลาวคัง

ลาวคัง

* ประวัติความเป็นมา

เป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาภายหลังการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวและเนื่องจากชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่แถบเทือกเขา "ภูคัง" ในหลวงพระบาง คนทั่วไป
จึงเรียกพวกลาวกลุ่มนี้ว่า "ลาวภูคัง" และต่อมาเพี้ยนเป็นชื่อต่าง ๆ เช่น "ลาวซี้คั้ง"
, "ลาวคัง" และบางคนก็เรียกว่า "ลาวเต่าเหลือง" เนื่องจากอุปนิสัยที่ชอบอยู่เป็นอิสระ
และความอดทนต่อสภาพภูมิประเทศเหมือนลักษณะนิสัยของเต่าภูเขาที่มีกระดองสีเหลือง นอก

(*) แหล่งข้อมูล

- ชันญ วงษ์วิภาค เรื่องเดียวกัน

จากนี้แล้วยังเรียกชื่อคนลาวกลุ่มนี้ตามถิ่นฐานที่พวกเขาตั้งหลักแหล่งอยู่อีกด้วย เช่น "ลาวคำน" หมายถึงกลุ่มลาวคั้งที่ อ.คำนซ้าย จ.เลย "ลาวรณบอแดง" อยู่ในเขต อ.บรรพตพิสัย จ.นครสวรรค์ (รณบอแดงเป็นชื่อตำบล) และ "ลาวหนองเหมือด" เป็นต้น และยังมีการเรียกชื่อในลักษณะล้อสำเนียงที่ใช้ลงท้ายคำพูดของคนลาวคั้งที่ขอมลงท้ายประโยคว่า "หะละ" ว่า "ลาวหะละ" หรือ "ลาวล่อทือ" อีกด้วย

ในครั้งปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์นั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้รวมอาณาจักรเวียงจันทน์ และอาณาจักรหลวงพระบางเข้ากับอาณาจักรสยาม (อุทัย เทพสิทธา 2509) และกวาดต้อนชาวลาวกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่ตามหัวเมืองใกล้ ๆ บางกองเพื่อเสริมกำลังแก่พระนครและโปรดเกล้าฯ ให้คนลาวกลุ่มต่าง ๆ แยกกระจายกันอยู่ในหลาย ๆ แห่ง เช่น ที่เมืองสระบุรี เมืองลพบุรี เมืองพนัสนิคม เมืองนครราชสีมาและเมืองสุพรรณบุรี (เจ้าพระยาบดินทร์เดชา 2514)

ครั้งแรกเมื่อถูกกวาดต้อนเข้ามา คนลาวกลุ่มต่าง ๆ ประกอบด้วย ลาวเวียง (เวียงจันทน์) ลาวทรงคำ (วัง) ลาวพวนและลาวคั้ง ฯลฯ ยังคงดำรงชีวิตด้วยการหาของป่าล่าสัตว์ ทหารเรือลอย ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับสภาพทางธรรมชาติเป็นหลัก เมื่อเผชิญกับภาวะภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง โรคระบาด เป็นต้น ภาวะดังกล่าวทำให้มีความจำเป็นต้องโยกย้ายหาแหล่งที่อยู่อาศัยใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่า เช่นการอพยพเพื่อหาแหล่งที่ทำกินและอยู่อาศัยของกลุ่มลาวคั้งกลุ่มใหญ่จากบ้านเก่าคำเรียง (หรือ ขามเรียง, คำเคื่อน) ในเขตติดต่อระหว่างอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอสองพี่น้องได้พากันหลบหนีไปบุกเบิกที่ดินทำกินตามถิ่นต่าง ๆ (สัมภาษณ์ นางเรือน แก้วสระแสน มกราคม 2529)* เช่น บ้านทุ่งตาเปรี๊ยะ อำเภอพรหมพิราม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก บ้านเกาะน้อย พังงัน ออก อำเภอศรีสีฆาลัย จังหวัดสุราษฎร์ บ้านโคกวิไล อำเภอแม่ลาด จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี บ้านลาไม้เสา บ้านรถกแย้ บ้านหนองปลาไหล บ้านรถสูง บ้านทุ่งมะกรูด บ้านทุ่งไม้

* ชันญ วังษ์วิภาค เรื่องเดียวกัน

หลง บ้านลำเหย บ้านเสื่ออีต้าง บ้านรางมูก อำเภอแก่งสะแกง บ้านพรหมมะเตือ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

ภาษา

ภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวคั้งเป็นตระกูลภาษาไทยหรือโตที่พบว่าเป็นตระกูลภาษาที่ใช้กันแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนเขตประเทศเวียดนาม พม่า ลาวและไทย ดังตัวอย่างภาษาพูดที่คุ้นเคยกันทั่วไป เช่น

บักเจียบ (น้อยหน้า) บักมี (จุน) บักจี้ดา (ฝรั่ง) มะเจียบ (มะเจือ) ปลาแตก (ปลาร้า) เกีย (เกลือ) กระทบ (กึ่งท่า) จัก (รู้) เฮ็ด (ทา) หยังก้อ (อะไรละ)

เป็นต้น

สำหรับภาษาเขียนนั้นพบว่ามีปรากฏทั้งในหนังสือบาลานและสมุดไทยขาวซึ่งทำจากกระดาษสา เรื่องราวที่เขียนไว้ในสมุดและหนังสือผูกเหล่านี้มีทั้งที่เกี่ยวกับตำนาน คาถา ยันต์ ตำรายา วิธีการรักษาโรค การดูฤกษ์ยามและโรคชะตาและนิทานพื้นบ้าน เรื่องซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายในกลุ่มลาวคั้งได้แก่ "จาวาสีตัน" "การะเกด" "นางแดงอ่อน" "ไก่แก้ว" และ "เชียงเมียง" (ศรีธนชัย) ตัวอักษรที่ใช้ในการบันทึกมีทั้งตัวไทยน้อยซึ่งนิยมใช้กันมาก แถบอีสาน ตัวธรรมอีสาน บางครั้งมีภาษาบาลีและอักษรขอมแทรกปนอยู่ด้วย ลักษณะการเขียนเป็นการเขียนได้เส้นบรรทัด

ทั้งลักษณะการเขียนและตัวอักษรที่พบ กล่าวได้ว่าเป็นแบบนิยมใช้กันแพร่หลายในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

คติความเชื่อ

(*) กลุ่มลาวคั้งนับถือศาสนาแบบกันเกราหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์และอำนาจของภูติผี สิ่งลี้ลับในธรรมชาติ เหมือนกับชนเผ่าต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษซึ่งมีทั้งฝ่ายเจ้านายและฝ่ายท้าว การถือผีนี้มีอิทธิ

* ชันญ วงษ์วิภาค เรื่องเดียวกัน

70 ปีที่แล้ว ลาวคั้งยังคงปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมปลูกฝ้ายเพื่อใช้ทอผ้ากันอย่างแพร่หลาย เช่นเดียวกับคนลาวในท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อมาคงเหลือเฉพาะการทอผ้าที่ทำจากฝ้ายรอยผ้าของลาวคั้ง เดิมนิยมย้อมสีธรรมชาติ เช่น ย้อมคราม ย้อมคราม และมะเกลือ เป็นต้น เครื่องนุ่งห่มที่ทำจากการทอ มีทั้งผ้าจีน, ผ้าขาวม้า, เสื้อ, กางเกง, ถุง, ย่อม, ผ้าห่ม, ผ้าปูที่นอน ฯลฯ นอกจากนี้ยังสานเสื่อจากต้นกกเพื่อไว้ใช้เองและเพื่อถวายวัดในโอกาสต่าง ๆ เช่น กรฐิน และ ผ้าป่าอีกด้วย

บทที่ 3

ภูมิประวัติจังหวัดชัยนาท, จังหวัดสุพรรณบุรี

เนื่องจากการวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์ "ฟ้าทอพื้นบ้าน" ของกลุ่มลาวคั่งที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขต ตำบลบ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท และบ้านทับผึ้งน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี จึงควรกล่าวถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ และประวัติของจังหวัดชัยนาท และจังหวัดสุพรรณบุรี โดยสังเขป

จังหวัดชัยนาท(*)

ประวัติ

จังหวัดชัยนาทเดิมเป็นเมืองหน้าด่านของแคว้นสุโขทัย ต่อมาเป็นเมืองลูกหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่บริเวณทางแยกฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ปากน้ำเมืองสรรค์ (ปากคลองแพรกศรีราชา ซึ่งเลื่อนตำแหน่งมาจากปากน้ำลำเก่า) เป็นเมืองหน้าด่านของแคว้นสุโขทัยสมัยเมื่อลำน้ำเจ้าพระยาแยกเดินลงทางอำเภอสรรพยา อำเภออินทบุรี ซึ่งเป็นทางใหม่แล้ว สันนิษฐานว่าน่าจะได้สร้างขึ้นในรัชกาลพระยาเลอไทแห่งกรุงสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ.1890 (ปีที่พระยาเลอไทสวรรคต) ทางแคว้นสุโขทัยเกิดการรบพุ่งชิงราชสมบัติขึ้น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรง

(*) แหล่งข้อมูล

กรมศิลปากร "เรื่องจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย" เรื่องตามลำดับตัวอักษร พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 12 มิถุนายน พ.ศ. 2491

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สันักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม "เรื่องจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศ" ลำดับอักษร ก-น งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย "การศึกษาเบื้องต้น " เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว นครสวรรค์, อุทัยธานี, ชัยนาท, สิงห์บุรี สิงหาคม 2532

เห็นเป็นโอกาสจึงกรีธาทัพขึ้นมายึดเมืองชัยนาทบุรีแล้วให้ขุนหลวงพระจ้าว (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1) อยู่รักษาเมืองชัยนาท เมื่อทางแคว้นสุโขทัยสงบลงแล้ว พระยาสิทธิจึงทรงแต่งตั้งมาเจรจาขอเมืองชัยนาทบุรีคืน ครั้นในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนครินทราชาธิราช (เมื่อสมเด็จพระนครินทราชาธิราชสิ้นพระชนม์) พระสามพระยา (ถูกยาเธอ) ได้เสด็จไปครองเมืองชัยนาท

ถึงปี พ.ศ. 1994 พระเจ้าติโลกราชยกกองทัพมาตีเมืองกำแพงเพชรได้แล้วเลยส่งกำลังมากวาดต้อนถึงเมืองชัยนาท สันนิษฐานว่าเมืองชัยนาท เมืองแพรกก็คงถูกทิ้งร้างในคราวนั้นเอง เวลาล่วงมาได้ 100 ปีเศษถึงรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงเสวยอาวश्यकุณภัตเพื่อเตรียมการรบกับพม่า ได้เสด็จขึ้นประทับที่พระราชพิธีมัธยมกรรม ณ ตำบลชัยนาทบุรี แล้วตั้งเมืองชัยนาทบุรีขึ้นใหม่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับเมืองชัยนาทเดิม

เมื่อปี พ.ศ. 2127 พระเจ้าเชียงใหม่ (มังนรธาช่อ) ยกกองทัพหลวงมาตั้งที่เมืองชัยนาท ครั้นทัพหน้าทีเข้ามาตั้งที่ปากคลองบางพุทราถูกพระราชมุนีต้อยกลับไปแล้วพระเจ้าเชียงใหม่ก็เลิกทัพไปตั้งที่ จ.กำแพงเพชร

ตามหลักฐานของกรมศิลปากร จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในสมัยกรุงธนบุรีซึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2319 ตรงกับวันเสาร์ เดือน 9 ขึ้น 12 ค่ำ (วันที่ 28 กรกฎาคม 2319) พระเจ้ากรุงธนบุรี ได้กรีธาทัพหลวงขึ้นมาเพื่อขับไล่พม่าล้างอริราชศัตรู ซึ่งกำลังรบติดพันอยู่กับไทยที่จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกทัพมาถึงจังหวัดชัยนาท ทัพเข้าศึกเมื่อได้ทราบข่าวว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกทัพหลวงมาถึงจังหวัดชัยนาทแล้ว ก็ตกใจกลัวจึงละทิ้งค่ายที่จังหวัดนครสวรรค์หลบหนีไปทางจังหวัดอุทัยธานี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงยกทัพตามตีเข้าศึกจนถึงอำเภอเดิมบาง-นางบวช-แขวงเมืองสุพรรณบุรี และทัพทั้งสองฝ่ายได้ทำการต่อสู้กันที่นั่น สุดท้ายเข้าศึกก็แตกพ่ายไปอย่างยับเยิน โดยแตกหนีไปทางด่านพระเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี ทางราชการจังหวัดชัยนาทจึงถือวันที่ 28 กรกฎาคม เป็นวันสำคัญเรียกว่า "วันสถาปนาจังหวัด" ซึ่งบรรดาข้าราชการพ่อค้าประชาชนจังหวัดชัยนาทได้ร่วมใจกันจัดพิธีทางศาสนาและร่วมสรวมสรสนันนิบาต มีการมหรสพเฉลิมฉลองกันอย่างครึก

ครั้ง โดยได้เริ่มจัดมาแต่ พ.ศ.2498 เป็นต้นมาทุกปีและจะได้จัดให้มีขึ้นทุก ๆ ปีสืบมา

สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่บนบริเวณที่ราบลุ่มในภาคกลางของประเทศ มีภูเขาอยู่บ้างในบางท้องที่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอุทัยธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดสิงห์บุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

การปกครอง

จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครองราชการต่าง ๆ ออกเป็น 6 อำเภอ และ 43 ตำบล คือ

1. อำเภอเมืองชัยนาท มี 8 ตำบล (รวมทั้งเขตเทศบาลเมือง 1 ตำบล)
2. อำเภอมโนรมย์ มี 5 ตำบล
3. อำเภอสรรพยา มี 8 ตำบล
4. อำเภอวัดสิงห์ มี 9 ตำบล (รวมทั้งเขตเทศบาลตำบล 1 ตำบล)
5. อำเภอสรรคบุรี มี 7 ตำบล
6. อำเภอหันคา มี 6 ตำบล

การอาชีพ

เนื่องจากพื้นที่ของจังหวัดชัยนาทเป็นที่ราบลุ่ม การอาชีพของพลเมืองส่วนมากจึงประกอบอาชีพในทางทำนา รองลงมาจะมีการทำพืชไร่ ทำสวนผลไม้ การเลี้ยงสัตว์การค้าขาย และยังมี การจับสัตว์น้ำ การเผาถ่าน เป็นกรรมกรรับจ้าง

การคมนาคม

เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 นั้น การคมนาคมของจังหวัดชัยนาทมีแต่ทางน้ำทางเดียว โดยอาศัยลำน้ำเจ้าพระยาและลำคลองต่าง ๆ เป็นสำคัญ จะมีทางเกวียนอยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย ส่วนทาง

รถยนต์ไม่มีเลย แต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวมาแล้ว รัฐบาลแต่ละสมัยได้เร่งส่งเสริมการคมนาคมทางบกมากยิ่งขึ้น รับผิดชอบสร้างทางหลวงแผ่นดินทั่วประเทศ โดยเฉพาะถนนพหลโยธินซึ่งตั้งต้นจากจังหวัดพระนครไปยังจังหวัดทางภาคเหนือผ่านจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งจังหวัดชัยนาทด้วย ก็ยังมีทางหลวงของจังหวัดสร้างขึ้น เชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินผ่านอำเภอต่าง ๆ จึงทำให้การคมนาคมทางบกระหว่างอำเภอต่ออำเภอและจังหวัดใกล้เคียงติดต่อกันได้โดยมาก และเป็นผลให้การเศรษฐกิจของพลเมืองดีขึ้น จึงนับว่าการคมนาคมทางบกของจังหวัดชัยนาทเข้าสู่ระดับความเจริญพอสมควร ประกอบด้วยรัฐบาลปัจจุบันนี้ได้มีนโยบายในการส่งเสริมการสร้างทางบกมากยิ่งขึ้นไปอีก

เส้นทางคมนาคมติดต่อกับ จังหวัดชัยนาทในปัจจุบันมีทั้งทางบกและทางน้ำแต่การคมนาคมทางบกมีความสำคัญสะดวกและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมมากกว่าเส้นทางคมนาคมทางน้ำซึ่งใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางเดินเรือและสะดวกเฉพาะในหน้าน้ำเท่านั้น

การคมนาคมทางบกโดยทางรถยนต์สะดวกและรวดเร็วกว่าทางรถไฟ ทั้งนี้ เนื่องจากทางรถไฟไม่สามารถเข้าถึงตัวเมืองได้โดยตรง ต้องลงต่อรถยนต์ที่สถานีบ้านดาศรี จ. นครสวรรค์ เข้าตัวเมืองชัยนาท ระยะทางอีก 26 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมที่ติดต่อกับ จ. ชัยนาทประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดิน 3 สายดังนี้

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถ.พหลโยธิน) จากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ ผ่านตัวเมือง จ. ชัยนาท
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (ถ.สายเอเชีย) ผ่านเขตอุทัยฯ อ่างทอง สิงห์บุรี และชัยนาท
3. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 311 ระหว่าง จ. ชัยนาท จ. ลพบุรี ผ่าน จ. สิงห์บุรี อ. อินทร์บุรี และอ. สรรพยา จ. ชัยนาท

แหล่งท่องเที่ยว

วัดธรรมามูล เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองมาเป็นเวลานานร้อยปี ตั้งอยู่บนไหล่เขาธรรมามูล วัดนี้จึงได้นามว่าวัดธรรมามูล พระวิหารซึ่งตั้งอยู่บนไหล่เขานี้เป็นที่ประดิษฐานพระ

พุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งขนานนามว่า "หลวงพ่อธรรมจักร์" เป็นพระพุทธรูปยืน หลวงพ่อธรรมจักร์นี้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนจังหวัดชัยนาทและจังหวัดใกล้เคียง เป็นอันมาก และเนื่องจากวัดธรรมามูลนี้เป็นพระอารามหลวง ในเดือน 11 ขึ้น 15 ค่ำ ของทุก ๆ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานผ้ากฐิน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้คณะกรรมการจังหวัดชัยนาทจัดงานนมัสการ และปิดทองตามประเพณี

วัดบรมธาตุวรวิหาร ต.ชัยนาท อ.เมือง จ.ชัยนาท เป็นวัดเก่ามีเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และภายในบริเวณมีพิพิธภัณฑ์ของวัดตั้งอยู่ด้วย

วัดเขาท่าพระ จากตัวเมืองชัยนาทเดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 ไปทาง อ.มรรณมณี ประมาณ 2 กิโลเมตร จะมีทางแยกขวามือเข้าวัดประมาณ 500 เมตร เป็นวัดสร้างอยู่เชิงเขา บนยอดเขาประดิษฐานพระพุทธรูปปางจำลอง

วัดปากคลองมะขามเฒ่า ต.มะขามเฒ่า อ.วัดสิงห์ เป็นวัดเก่าตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากคลองมะขามเฒ่า ซึ่งเป็นต้นน้ำแม่น้ำท่าจีน ในบริเวณวัดมีศาลาประดิษฐานหุ่นขี้ผึ้งรูปเหมือนหลวงปู่สุข ในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งบางส่วนเป็นภาพผีพระหัตถ์ของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชัยนาทภูมิ หมู่ 6 ต.ชัยนาท อ.เมือง ภายในพิพิธภัณฑ์เก็บสะสมพระพิมพ์เก่าแก่โบราณอายุนับพันปี ที่พบในบริเวณ จ.ชัยนาท และพื้นที่ใกล้เคียง

เขื่อนเจ้าพระยา หมู่ที่ 3 ต.บางหลวง อ.สรรพยา จ.ชัยนาท บริเวณคู้บางกระบือ อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดลงไปทางใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร เขื่อนเจ้าพระยานี้ นอกจากจะสร้างขึ้นเพื่ออำนวยการระบายน้ำส่วนใหญ่ในการเพาะปลูกแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพสวยงาม เพราะมีอากาศดีเหมาะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นจุดแวะซื้อของที่ระลึกด้วย

สวนนภชัยนาท ตั้งอยู่ที่บริเวณเขาหลวง ต.เขาท่าพระ อ.เมือง จ.ชัยนาท นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจอีกแห่งหนึ่งของ จ.ชัยนาท

แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน

บ้านหนอง อ.เมือง จ.ชัยนาท มีงานหัตถกรรมจักสานเปลยวนจากผักตบชวา มีการ

ผลิตทั้งหมู่บ้าน มีพ่อค้ามารับซื้อและมีจุดขายตามแหล่งท่องเที่ยว ร้านค้า และส่งกรุงเทพฯ ผู้ผลิตคือกลุ่มชาวนา

นอกจากนี้ที่ศูนย์รวมกันนั้นตำบลมีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จำหน่ายได้แก่ ตรีกระร่า, ถาดใส่ผลไม้หวาย, และถักด้ายผักตบชวา หรือกกและใยสังเคราะห์ เป็นสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยวและมีจำหน่ายในงานเทศกาลต่าง ๆ ที่ ต.เนินมะขาม อ.หันคา มีงานหัตถกรรม ทอผ้า ผ้าฝ้าย, ผ้าซิ่น และผ้าขาวม้า ผลิตมานานประมาณ 100 ปี ผู้ผลิตสามารถดัดแปลงผลิตภัณฑ์ได้ตามสั่ง

บ้านกุดจอก อ.วัดสิงห์ มีการทอผ้าตีนจกแบบโบราณโดยนำลายโบราณมาเป็นต้นแบบ นอกจากนี้ยังผลิตงานแบบใหม่ ๆ ขึ้นอีกด้วยหลายประเภทมีทั้งหมอน, ย่อม, ผ้าขาวม้า ฯลฯ แต่ยังมีปริมาณการผลิตน้อย

สินค้าพื้นเมือง

สินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของ จ.ชัยนาท ได้แก่

- ส้มเรือขาวแดงกว่าหรือส้มโรมนรมย์ เป็นส้มเรือที่มีรสอร่อยและมีชื่อเสียงมาก แต่ผลผลิตยังมีน้อย มีจุดขายที่ อ.มโนรมย์ในตลาดเมืองชัยนาท และบริเวณหน้าสวนนกในช้วงฤดูการ
- น้ำตาลสด, น้ำตาลปึก มีแหล่งผลิตใหญ่ที่ ต.ห้วยกรด อ.สรรพยา จุดขายคือบริเวณบ้านห้วยกรด ริมถนนสายเก่า สิงห์บุรี - ชัยนาท และริมถนนสายเอเชียระหว่างสิงห์บุรี
- ชัยนาท ในช่วงฤดูกลางงานประจำปีและเทศกาล

งานประจำปีและเทศกาล

งานกรรมพันธุ์พางนก จัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ เป็นงานที่เกิดขึ้นหลังจากที่จังหวัดชัยนาทได้มีสวนนก โดยแต่ละหน่วยราชการ สถานศึกษา ประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้าน จัดทำพุงพางนกเพื่อการประกวด จัดเป็นเทศกาลประจำปี ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดชัยนาท นับเป็นแนวคิดแปลกและใหม่ เป็นที่สนใจพอสมควรในระยะแรก ปัจจุบันยังไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากนัก แต่ก็ส่งผลด้านประชาสัมพันธ์สวนนกอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ทางราชการระดับจังหวัด มีแนวความคิดที่จะพัฒนาให้เป็นเทศกาลสำหรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

งานนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ วัดบรมธาตุวรวิหาร ตั้งอยู่ที่บ้านท้ายเมือง ต.ชัยนาท อ.เมืองชัยนาท งานเฉลิมฉลองให้ประชาชนปิตทอง นมัสการ ในวันเพ็ญเดือน 6 ทุกปี

งานนมัสการหลวงพ่อธรรมจักร วัดธรรมามูลวรวิหาร เป็นอารามหลวงตั้งอยู่ริมน้ำ เจ้าพระยา เขิงเขารธรรมามูล อ.เมืองชัยนาท เป็นวัดเก่าแก่สร้างโดยกษัตริย์สมัยสุโขทัย มีงานนมัสการปิตทองหลวงพ่อธรรมจักร ซึ่งประชาชนทั่วไปเลื่อมใสและถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ชาว จังหวัดชัยนาทและจังหวัดใกล้เคียงร่วมกันจัดงานสมโภช ปีละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 และแรม 6 ค่ำ เดือน 11

เดิมหน้าวัดเป็นที่แข่งเรือยาว ชาวจังหวัดสิงห์บุรี ชัยนาท สุพรรณบุรี และนครสวรรค์ เลิกไปเมื่อประมาณ พ.ศ.2505 เนื่องจากความเจริญทางคมนาคมทางบกและการสร้างเขื่อน เจ้าพระยา

บ้านกุดจอก

ที่ตั้ง ตำบลบ้านกุดจอก อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

การเดินทาง เดินทางจากอำเภอวัดสิงห์โดยทางรถยนต์ไปประมาณ 15 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร

ลักษณะทั่วไป เป็นหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อย "ลาวคั้ง" ที่บรรพบุรุษได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้นานมาแล้ว ซึ่งสันนิษฐานว่ามาในสมัยธนบุรีหรือสมัยรัชกาลที่ 3 โดยแต่เดิมนั้นมีถิ่นที่อาศัยอยู่แถบภูคั้ง หลวงพระบางในประเทศลาวและถูกกวาดต้อนเข้ามาโดยตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายท้องที่ เช่น ในเขตจังหวัดเลย พิษณุโลก สุราษฎร์ กำแพงเพชร นครสวรรค์ ชัยนาท สุพรรณบุรี ราชบุรี และนครปฐม

ลักษณะการตั้งหมู่บ้าน (รูปที่ 1, 2, 3, 4) อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใกล้แหล่งน้ำแต่ละบ้านมีลานบ้านกว้างเป็นบ้านาตื้นสูงเพื่อใช้เป็นที่พักประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทอผ้า ทาเครื่องจักสาน เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ (รูปที่ 5, 6, 7, 8) ซึ่งในปัจจุบันยังมีการทอผ้ากันอยู่เกือบทุกครัวเรือน ในสมัยก่อนชาวบ้านเคยทอผ้าตีนจกกันทุกครัวเรือน ปัจจุบันยังคงเหลือที่ทอผ้าตีนจกตามแบบดั้งเดิมอยู่เพียง 2-3 ครัวเรือน นอกนั้นส่วนใหญ่จะทอเป็นผ้าขาวม้า (รูปที่ 9, 10)

ปัญหา ชนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกหมู่บ้าน เหลือแต่ผู้มีอายุเท่านั้นที่ยังทอผ้าอยู่ อาจเนื่องจากขาดการสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจัง ควรมีการรณรงค์ให้เยาวชนรุ่นใหม่สืบทอดกรรมวิธีทอผ้าจากผู้เฒ่าในหมู่บ้าน และขยายตลาดให้กว้างขวาง หาแนวทางประยุกต์ผ้าที่ทอให้สนองกับความต้องการของประชาชนในปัจจุบันพร้อมกับอนุรักษ์กรรมวิธีและรูปแบบเดิมเอาไว้ เช่น ส่งเสริมให้มีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย และกรรมวิธีย้อมสีจากธรรมชาติ ฯลฯ การทอโดยรักษารูปแบบเดิมของลวดลายและการใช้สี อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นถิ่น เป็นต้น

รูปที่ 1 :

รูปที่ 2 :

รูปที่ 1.2 : สภาพบ้านเรือนานหมู่บ้านกุดจอก

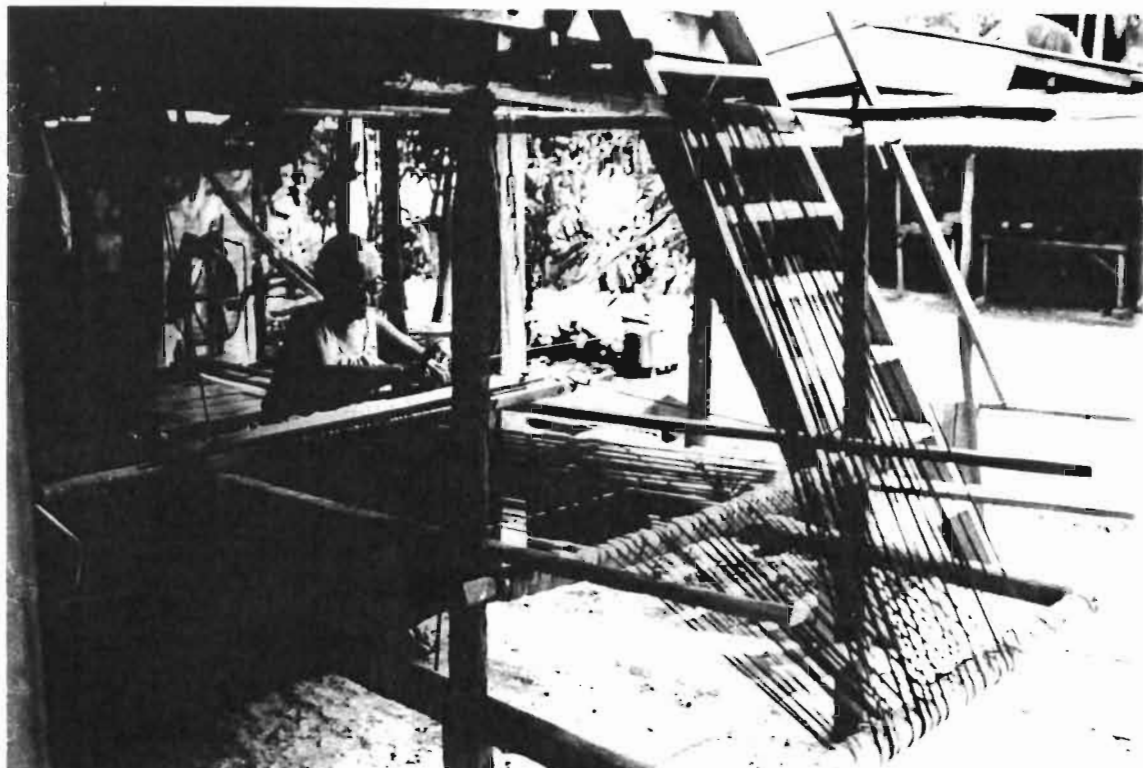

รูปที่ 3 :

รูปที่ 4 :

รูปที่ 3.4 : บรรยากาศในหมู่บ้านกุดจอก

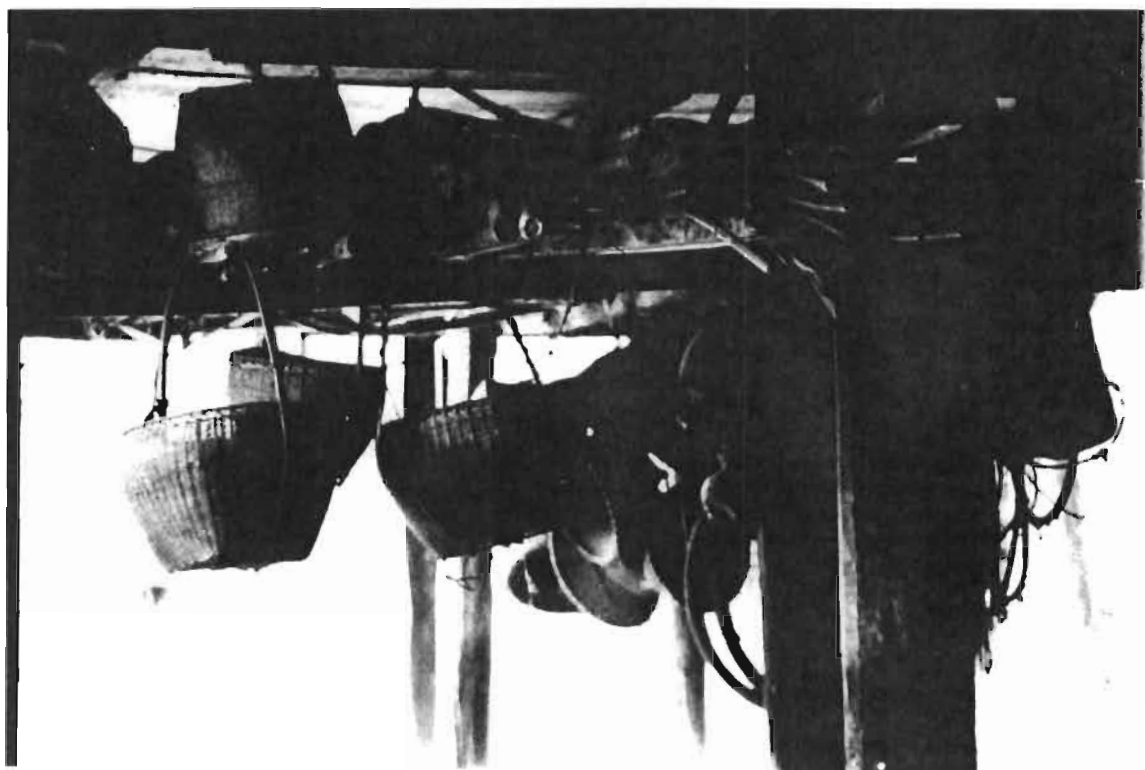
รูปที่ 6:

รูปที่ 5.6 : วัสดุเส้นใยธรรมชาติเป็นทีประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทอผ้า,

ทอเครื่องจักสาน ฯลฯ

รูปที่ 7 :

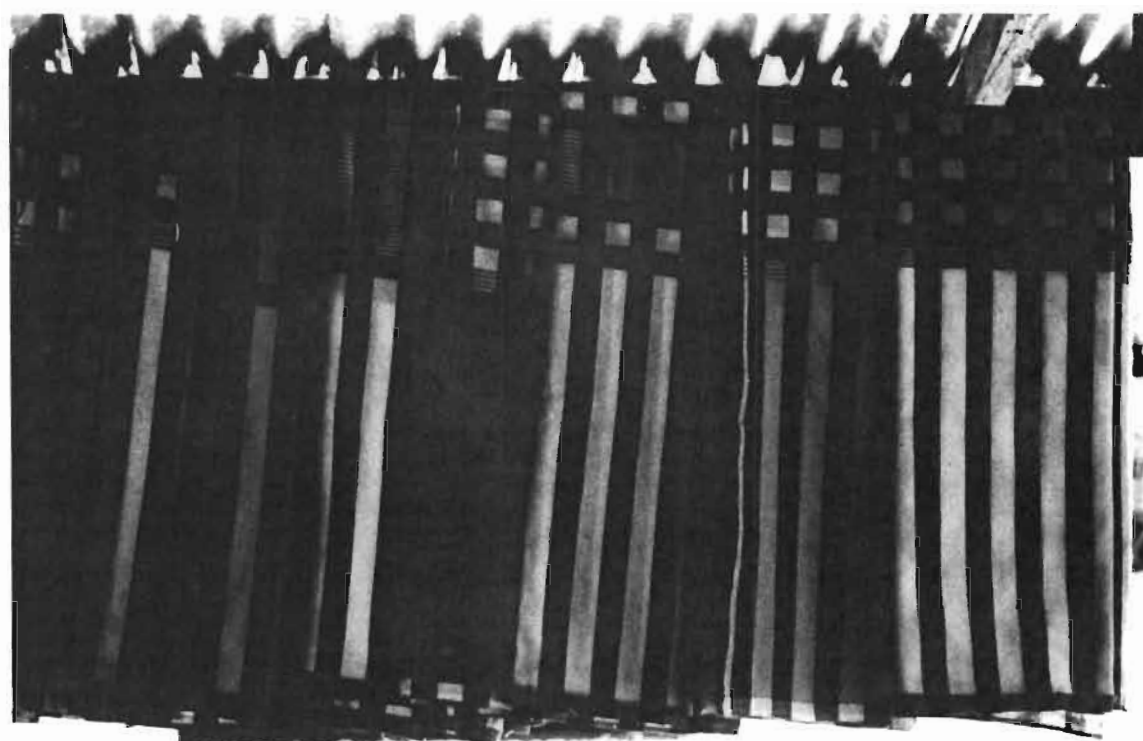

รูปที่ 8 :

รูปที่ 7.8 : นอกจากทอผ้าและทำเครื่องจักสานแล้ว บริเวณ
 ใต้ถุนบ้านยังใช้เป็นที่พักเก็บเครื่องมือ เครื่องใช้ งาน
 การเกษตรและเครื่องมือจับสัตว์

รูปที่ 9 :

รูปที่ 10 :

รูปที่ 9,10 : ชาวบ้านกุดจอกส่วนใหญ่เลิกทอตีนจก หันมาทอ
ผ้าขาวม้า

ประวัติบ้านกุศจอก(*)

ประวัติบ้านกุศจอกเท่าที่สอบค้น พบหนังสือซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอาวาสวัดศรีธรรมสาร เป็นผู้แต่ง สอบถามแล้วปรากฏว่าทั้งหมดบ้านมีเหลืออยู่เพียงเล่มเดียว คือของนายเหล็ง จบศรี อายุ 75 ปี ชื่อ "สามภรรยาปฏิบัติ" และอีกเล่มหนึ่ง ผู้แต่งชื่อ ดุสิต สุขเสรีสัมฤทธิ์ ชื่อ "ประวัติบ้านกุศจอก" ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหนังสือเก่าหายากเกรงว่าต่อไปคงหาไม่ได้ จึงขอนำมาลงไว้ (เฉพาะประวัติบ้านกุศจอก) ในงานวิจัยเล่มนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ของเก่า

"บัดนี้เขาจักเล่าแต่เค้ามูลเหตุมีมา ตั้งคามกุศจอกบ้านใหญ่ ตั้งใหม่ ๆ 20 เศษบ่อ หลายนามหลายคนจับมีน้อย คนมาน้อยความย่านไซ้คง กุศจอกดงป่าสูงดงใหญ่ ฝนน้ำใหม่ แผลก ๆ เข้ามา บ่อมียาบ่อกันความไซ้ ไซ้รอดได้หัวลอนพุงโรล พุงโรต ๆ ไซ้ดงป่าใหญ่ ดงป่าไม้กุศจอกนั้นมา มันบ่อมีนาดสูงทั้งนั้น เขาบ่อได้ปั้นคิดเรื่องความจริง เขาจะบอกความจริงกุศจอกตั้งใหม่ มีป่าไม้ดงใหญ่ตีบหนา มีคณาหมู่เสือกวางแก้ง เดือนสามเพ็ง แล้วนกยูงแวงหาผู้มีหมู่ถึงค่าง ต้นปลายไม้เงาไซ้ อย่าเข้าจางแบบอย่างนี้ ตั้งแต่กั้นสกัดิบหนา มีภูปลาอยู่ในบึงจอก มีดอกจอกใบใหญ่เป็นหวี เลิกเต็มที่เดือนธันวาคมแห่ง เถิงน้ำแล้งเย็น ใจสั้นหนาว เบ็งปลาขาวปลาเขียวปลาค่อ เอาเบ็ดล่อเบ็ดหนึ่งพองแกง ปลาแขยงปลาบกปลาคาว เสียงมันหัวดีน้ำพาดพอง หัวน้ำกองขุนศรีผู้ใหญ่ชวนกันให้ทิดยอดหมอยา เลิกออกมาเขากระจิวบ้านเก่า เอาไปเล่าให้ลูกเมียฟัง ของอิยังมีหลายทุกอย่าง มีต่าง ๆ ที่ไฮ้ที่นา มีทั้งปลา น้ำเย็นบึงจอก ขุนศรีบอกให้หมวดของตน เขาบ่อจนที่นามีมาก เขาจงจากบ้านเขากระจิว แล้งคิ้ววิวเดือนสามออกใหม่ ขุนศรีได้ยกครอบครัวมา ปีละกาปีจากบ้านเก่า ศักราชล่วงเข้า ปีนันสองพัน เศษจากพันสี่ร้อยยี่สิบเจ็ดตัดเพียงบอกบ่อเบียงปีนั้นละกา ยกครัวมาตั้งอิมบึง

(*) แหล่งข้อมูล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอาวาสวัดศรีธรรมสาร "สามภรรยาปฏิบัติ" พิมพ์เนื่องในงานรวมทรัพย์ บำรุงศาลาใหญ่ โรงพิมพ์ ศรีหงส์. 2475

ดุสิต สุขเสรีสัมฤทธิ์ "ประวัติบ้านกุศจอก"

จอกจึงเอ็นกุดจอก!เดี๋ยวนี้สืบมา ยอดหมอยาขุนศรีหัวนา จึงได้พาก่อสร้างเฮ็ดไใช้สร้างนา
 ศรีวิชาทิสจายาฮู้ข่าว เลยผั่งฟ่าวฮีบยกคร้วมาหมวดมัดสามากับขุนยศ กองขุนยสลูกน้องมีหลาย
 วัตคนแต่เก่า เห็นโอบสถ์เก่าหลังหนึ่งหัง ๗ มีแต่ผาผนังทังเทิงจำงบาง เฮามาสร้างของเก่า
 บารุงราคาบ่อสูงเอาอิฐเก่าแต่ อาจารย์ศรีแท้ชวนหมู่พระสงฆ์ มาตกลงซื้อวัตกุดจอก ฮื้อออก
 แล้วตั้งอยู่ข้างบึง อยู่ฮิมบึงมีสุตะเฒ่า จึงเอ็นวัตคูเฒ่าเวียงนี้สืบมา อาจารย์ศรีนั้นนำฮื้อวัตใหม่
 ผากชื่อไวงานศาสนา อาจารย์สอนปึกษาผากไวสองชื่อ จึงได้ชื่อวัตศรีสมสร ศรีแลสอนขอ
 ผากชื่อไว จึงได้เอ็นเดี่ยวนี้สืบมา ถัดหันมาแม่อาจารย์ฝ้าย เป็นผู้ได้หัวนาพระสงฆ์ เพิน
 เลยปลงสิขาลาออก สีกออกแล้วฮับนำทักันนั้น ชื่อสำคัญขุนแจ่มกุดจอก เขาจะบอกอาจารย์ต่อ
 ๒ ถัดออกไปอาจารย์เจียมรับต่อ เพินได้ก่อสร้างวัดต่อมาพรรณณาอาจารย์มีมาก ต่อจากหัน
 แม่อาจารย์เอะ อาจารย์เอะเลขหนีถัมวัด อาจารย์เทาฝ้าวัดบกกครองต่อมา จึงนำพา
 ชาวบ้านสร้างโอบสถ์ โอบสถ์เกิดขึ้นในยุคอาจารย์เทา เพินได้เอาชาวบ้านก่อสร้าง ผู้สร้าง
 ต่ออาจารย์สุวรรณ ใจสำคัญสร้างของใหญ่ ๗ ศาลาใหญ่กุดจอกนั้นา พรรณนาบ่อมีไฟทอนาม
 เพินก่ออาจารย์สุวรรณ หอสวดมนต์คือกัน สุวรรณผู้สร้าง ใจเพินกว้างสร้างใหญ่หนักหนา
 ส่วนศาลายังบ่อทันแล้ว ผู้เฮ็ดแล้วรับต่อสร้างมา นามฉายาชื่ออาจารย์ศิริ อาจารย์ศิริชอบสมณะ
 เพินสละถัมวัดหนีเข้า ใจเพินบ่กล้าในทางความเพียร เขาผู้เพียรแต่งกลอนนี้หละรับภาระปกครอง
 ต่อมา คณาจารย์กุดจอก เขาจะบอก 9 รูปพอดี สมเด็จขันเตีอาจารย์ช้อนวัดเก่าบ่ได้นับเข้า
 ทั้งอาจารย์กัณหา พรรณณาเฉพาะวัดใหญ่ เขาผู้ได้แต่งยอดคาสอน ให้อ่อนวอนสืบถามคนเก่า
 เพินได้เล่าความจริงให้ฟังประวัติหลัง ๗ ตั้งบ้านกุดจอก เพิงได้บอกให้ฟังทุกอัน จึงได้ลาพรรณ
 ๗ไว้ฟังต่อ ๗ เขาหวังต่อภายสร้อยเกิดมา จึงพรรณณา ประวัติบ้านวัด เขาบอกรัด ๗ เอาแต่
 คางจริง เหม็ดความจริงหยุดกลอนท่อนี้"

ตามประวัติกล่าวโดยสรุปว่า บ้านกุดจอก เดิมมีสภาพเป็นป่าทึบ มีต้นไม้ใหญ่ขนาดใหญ่
 สร้างบ้านเรือนได้ ในป่ามีบึงน้ำขนาดใหญ่กว้างประมาณ 100 เมตร ยาวประมาณ 800 เมตร
 เมื่อปีระกาเดือน 3 พ.ศ. 2427 กองขุนศรีได้ยกครอบครัวมาจากบ้านเขากระจิว จังหวัด
 กาญจนบุรี 20 กว่าครัวเรือนมาตั้งหลักแหล่งอยู่ข้างบึงซึ่งในบึงมีจอกเต็มไปหมด สมัยนั้นคำว่า
 บึงเรียกว่า "กุด" จึงเรียกกุดจอก กุดจอกนี้ลึกมากมีน้ำไหลตลอดปีไม่ขาดแม้ในหน้าแล้งเดือน

เมษายน ชาวบ้านได้อาศัยน้ำในกุดจอกนี้ ต่อมา นายกองขุนยศกับกองขุนพิลึกได้ยกครอบครัวมาอีกมาก จึงจัดให้ตั้งหลักแหล่งอยู่ห่างจากกุดจอกประมาณ 600 เมตร บริเวณดังกล่าวปัจจุบันเรียกว่า ดอนบ้านเก่าอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ! เมื่อมีประชาชนมาอาศัยอยู่มากขึ้นมีการตัดไม้สร้างบ้านเรือน บุกที่ป่าเพื่อทำนา ทำไร่ ป่าจึงค่อย ๆ หมดไป เมื่อตั้งหลักปักฐานมั่นคงจึงคิดสร้างวัดประจำหมู่บ้าน ได้ตั้งวัดขึ้นด้านทิศเหนือของกุดจอก ห่างจากกุดจอกประมาณ 100 เมตร ตั้งชื่อว่าวัดกุดจอก มีอาจารย์กัณฑ์เป็นหัวหน้าวัด พอมาถึงสมัยอาจารย์ศรี กับอาจารย์สร คิดจะบูรณะวัดให้ดีขึ้น จึงชวนชาวบ้านไปหาไม้เพื่อมาปฏิสังขรณ์ กุฏิและศาลาจึงไปพบสระน้ำอีกลูกหนึ่ง ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัด ในสระลูกนี้มีจระเข้อาศัยอยู่ และเป็นทำเลที่เหมาะสมมาก เพราะข้างสระจระเข้นั้น มีโบสถ์เก่าอยู่หลังหนึ่ง ซึ่งพังหมดแล้วเหลือฝาผนังติดดิน และมีพระพุทธรูปซึ่งทำด้วย ศิลาแรง 1 องค์ ! ข้าพเจ้า เป็นพระประธานในโบสถ์ที่พังนั้นปัจจุบันนี้เรียกว่า หลวงพ่อเดิม ถือเอานิมิตรว่าอยู่กับโบสถ์มาเดิม อาจารย์ศรี - อาจารย์สร จึงชวนชาวบ้านให้ล้อมวัดกุดจอกเก่า มาสร้างใหม่ข้างสระจระเข้หรือเรียกเบิ่งอู่เข้ ชาวบ้านจึงเรียกว่าอู่เข้ เบิ่งนี้กว้างประมาณ 100 กว่าเมตร ยาวประมาณ 800 เมตร พอสร้างกุฏิที่อยู่อาศัยพอสมควร อาจารย์ศรี อาจารย์สร ประชุมชาวบ้านให้ช่วยกันคิดตั้งชื่อวัดอย่างไร จึงจะดี ชาวบ้านบอกว่าแล้วแต่อาจารย์ทั้งสองจะเห็นสมควร อาจารย์ทั้งสองปรึกษากันว่า เราขอฝากชื่อไว้ในศาสนาจึงชื่อว่า วัดศรีสมสร จนตราบเท่าทุกวันนี้ พอวัดมาตั้งอยู่ที่นั่นแล้ว ชาวบ้านจึงได้ย้ายบ้านมาตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวัด ด้านทิศใต้ของกุดจอกเมื่อเกิดลูกเกิดหลานกันมากขึ้นที่หามาหากินก็น้อยลงจึงขยายออกไปอยู่ใกล้ที่ทำกินที่ทุ่งโปร่งบ้าง หนองมะม่วงบ้าง วังน้ำขาวบ้าง เมื่อพ.ศ.2440 บ้านกุดจอกมีประมาณ 300 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีประชาชนอยู่อาศัยประมาณ 160 หลังคาเรือน

จังหวัดสุพรรณบุรี(*)

ประวัติ

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณสันนิษฐานว่า มาจากคำว่า อู่ทองหรือสุวรรณภูมิ ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง กล่าวถึง สุวรรณภูมิเป็นเมืองสมัยทวารวดี เมื่อพระเจ้าอู่ทอง (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1) ย้ายมาตั้งนครหลวงที่พระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 1892 แล้วได้โปรดให้ขุดคลองพั่งว (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1) ซึ่งเป็นที่พระมเหสีปกครองเมืองสุพรรณบุรี (คือ เมืองอู่ทอง หรือสุวรรณภูมิ) แต่ย้ายเมืองมาตั้งที่ริมแม่น้ำใหญ่ (แม่น้ำสุพรรณ ใน ต.รั้วใหญ่ อ.เมืองสุพรรณบุรี ปัจจุบัน) เมืองที่ย้ายมาใหม่นั้นยังมีคูเมืองเป็นคันรอบเห็นได้ชัดเจนอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองสุพรรณบุรีเป็นที่ประทับลูกหลวงจนกรุงศรีอยุธยาได้หัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นเมืองขึ้น จึงสร้างเป็นเมืองมั่นคงแข็งแรง มีกำแพงป้อมคูประตูหอรบ เป็นเมืองหน้าด่านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา และเป็นที่ประชุมพลซึ่งมีวัดชื่อนี้ปรากฏเป็นพยานอยู่ ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ กษัตริย์พม่า ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2091 ทัพกรุงออกไปตั้งรับที่เมืองสุพรรณบุรี ทานกำลังไม่อยู่ เพราะเป็นศึกใหญ่ ทัพข้าศึกจึงเข้ามาได้ถึงخانพระนคร พอข้าศึกถอยทัพกลับไปแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเห็นว่าเมืองสุพรรณบุรี แม้จะมีป้อมคูประตูหอรบ

(*) แหล่งข้อมูล

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

"การศึกษาเบื้องต้นเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว" สุพรรณบุรี/อ่างทอง/ลพบุรี/สระบุรี

ตรี อมาตยกุล "เรื่องจังหวัดสุพรรณบุรี และเรื่องเจดีย์ยุทธหัตถี" พิมพ์เป็น

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงอรรถวาทประวิช ม.ว.ม. (ประวิช บริสุทธิ์)

ณ.เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 อักษรบัณฑิต กรุงเทพฯ, 2517

นลินี ไกรคุณาศัยและคณะ "สุพรรณบุรี. 400 ปี ยุทธหัตถี" พิวกเจอร์เพลส

กรุงเทพฯ 2535

เมื่อมีศึกใหญ่มาที่รับไม่อยู่ ช้างกลับเป็นที่อาศัยอันมั่นคงของข้าศึกเสียอีก จึงตรัสหาหรือป้อมกาแพงเสีย ต่อมาก็ไม่ได้รักษาเป็นเมืองสำคัญ เพราะตกเป็นเมืองขึ้นน่าน ถ้ามีศึกมาทางนั้นเป็นศึกใหญ่ เหลือกำลังที่จะรับในแดนนั้นได้ ก็ถอยมาตั้งรับในพระนคร ถ้าพอรับได้ก็ยกออกไปต่อสู้ อย่างที่เรียกว่าศึกกลางแปลง คือตั้งค่ายขึ้นใหม่แล้วแต่จะเหมาะดังครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชนช้างกับพระมหาอุปราชา เป็นต้น

จ.สุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณ จึงมีโบราณสถานและโบราณวัตถุหลายแห่ง เช่น หลักเมือง สระศรีอ คอกช้างดินใน เมืองอุทองเก่า ตอนเจดีย์อัน อ.ศรีประจันต์ ส่วนเมืองที่ย้ายไปสร้างทางแม่น้ำสุพรรณก็ยังมีโบราณสถานอยู่หลายแห่ง เช่น วัดมหาธาตุมีพระปรางค์และพระพุทธรูปโบราณสร้างด้วยศิลาเขียวปรักหักพังอยู่โดยมาก มีศาลเจ้าพ่อหลักเมือง พระพุทธรูปวัดป่าเลไลยก์ สูง 21 ม. เป็นที่นับถือของชาวบ้าน มีงานนมัสการประจำปีในวันขึ้น 7 ค่ำ 8 ค่ำ เดือน 5 และเดือน 12 สระแก้ว สระเกษ สระคา สระยมนา ใน ต.สระแก้ว อ.เมืองสุพรรณบุรี มีนิยายพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงแพร่หลายของ จ.สุพรรณบุรี เรื่องหนึ่ง คือเรื่องขุนช้างขุนแผน จึงมีสถานที่หลายแห่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น ต.ไร่ใหญ่ ที่เป็นบ้านของขุนช้าง วัดขุนไกร วัดพลายชุมพล วัดแค และวัดป่าเลไลยก์ ซึ่งเป็นที่เล่าเรียนของขุนแผนก็อยู่ในตำบลไร่ใหญ่นี้

สภาพทางภูมิศาสตร์

จ.สุพรรณบุรี เป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มศาลากลางตั้งอยู่ที่ ต.ท่าพี่เลี้ยง อ.เมือง ฝั่งซ้ายของแม่น้ำสุพรรณ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จ.ชัยนาท และ จ.อุทัยธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จ.สิงห์บุรี, จ.อ่างทอง และ จ.พระนครศรีอยุธยา

ทิศใต้ ติดต่อกับ จ.นครปฐม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จ.กาญจนบุรี

จ.สุพรรณบุรี เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ มีไร่นาและแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น

จึงบริบูรณ์ไปด้วยข้าวบลาธัญญาหาร

การปกครอง

จ.สุพรรณบุรี แบ่งเขตการปกครองราชการต่าง ๆ ออกเป็น 10 อำเภอคือ

1. อำเภอเมืองฯ
2. อำเภอเดิมบางนางบวช
3. อำเภอบางปลาม้า
4. อำเภอศรีประจันต์
5. อำเภอสองพี่น้อง
6. อำเภอสามชุก
7. อำเภออู่ทอง
8. อำเภอดอนเจดีย์
9. อำเภอด่านช้าง
10. อำเภอหนองหญ้าไซ

อาชีพ

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของ จ.สุพรรณบุรี เป็นที่ราบลุ่ม มีที่ราบกว้างใหญ่ มีแม่น้ำสุพรรณหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านกลางตามแนวยาวของจังหวัดแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดชัยนาทเข้าสู่ จ.สุพรรณบุรี เป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่สำคัญหล่อเลี้ยงประชากรชาวสุพรรณบุรี เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่เกษตรกรรมชลประทาน สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตกและด้านเหนือของจังหวัดมีภูเขาทอดเป็นแนวยาวตลอดเป็นที่ราบเชิงเขามีการทำไร่อ้อย ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ละหุ่ง หน่อไม้ฝรั่ง และถั่วต่าง ๆ ปัจจุบันมะม่วงเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

ด้านการประมงมีการเลี้ยงปลาน้ำจืด และกุ้งก้ามกราม การเลี้ยงสัตว์มีโรค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ และโคนม

การคมนาคม

จ.สุพรรณบุรี เป็นจังหวัดอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำท่า

จีน หรือแม่น้ำสุพรรณบุรี อยู่ห่างจากรุงเทพมหานคร 107 กม. เดิมเคยเป็นเมืองหลวงเก่า
 ปลายระวาง เป็นเมืองลูกหลวง เมืองหน้าด่านแล้วถูกทอดทิ้งให้ร้าง เพราะ เป็นเส้นทางที่ข้าศึก
 ต้องผ่านบ่อยครั้ง เริ่มฟื้นตัวอีกครั้ง เมื่อต้นรัตนโกสินทร์ก็มีสภาพเป็นเมืองปิด ติดต่อกับ
 ภายนอกด้วยทางน้ำ ทางบกก็ต้องอาศัยขี้อัลดู่ขนาน เมื่อเริ่มมีถนน เส้นทางต้องวกวนผ่าน
 ทางกาญจนบุรี บ้านโป่ง และเข้ากรุงเทพฯ ต่อมา มีทางใหม่คือผ่านกำแพงแสน นครปฐม
 ทางเส้นนี้คือถนนมาลัยแมนในปัจจุบัน เมื่อมีทางหลวงสายอ่างทอง - ไร่พระยา สุพรรณบุรี
 เริ่มกลายเป็นเมืองเปิดมากขึ้น ภายในจังหวัดมีเส้นทางโยงเชื่อมระหว่างอำเภอต่ออำเภอ
 เกิดขึ้น ในเวลาต่อมา มีทางหลวงสายบางบัวทอง - สุพรรณบุรี ทำให้การเดินทางสะดวกยิ่งขึ้น
 นอกจากนี้ในปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมของพื้นที่โครงการ จ.สุพรรณบุรี อ่างทอง ลพบุรี และ
 สระบุรี ประกอบไปด้วยการคมนาคมทางบกและทางน้ำ ซึ่งเชื่อมติดต่อกันระหว่างจังหวัดต่าง
 ๆ ในพื้นที่โครงการ

ทางบกมีเส้นทางคมนาคมทั้งทางรถยนต์และรถไฟ ได้แก่

ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 (ถ.เพชรเกษม) จาก กรุงเทพฯ-สะเดา ผ่าน
 จังหวัดนครปฐมและต่อทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 321 นครปฐม - สุพรรณบุรี

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 จากกรุงเทพฯ - สุพรรณบุรี ผ่าน จ.ปทุมธานี

เส้นทางคมนาคมทางรถไฟ ได้แก่

รถไฟสายตะวันตก กรุงเทพฯ - สุพรรณบุรี ระยะทาง 142 ก.ม. โดยเริ่มจาก อ.
 บางกอกน้อย ธานี ไปตามเส้นทางรถไฟสายใต้ ถึง จ.ราชบุรี อ.บ้านโป่ง แยกขึ้นไปทาง
 เหนือไปสุดทางที่ อ. เมืองสุพรรณบุรี

แหล่งท่องเที่ยว

วัดป่าเลไลยก์วิหาร

ตั้งอยู่ที่ถนนมาลัยแมน ในเขตเทศบาลเดิมชื่อ "วัดลานมะขวิด" เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่
 เมือง ปรากฏชื่อในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน มีพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์องค์ใหญ่
 ชาวบ้านเรียก "หลวงพ่อรอด" นับถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐานอยู่ในพระวิหาร

สูงตระหง่าน หน้าบันพระวิหารมีพระราชลัญจกรรัชกาลที่สี่ หน้าวิหารมีเจดีย์มอญ มีงานนมัสการปีละ 2 ครั้ง คือ วันวันขึ้น 7-9 ค่ำ เดือน 5 และ วันขึ้น 7-9 ค่ำ เดือน 12 เป็นงานสำคัญยิ่งของจังหวัด นอกจากนี้ภายในวัดมีเรือนไทยไม้สัก หลังใหญ่สร้างตามลักษณะเรือนขุนช้างตามที่พรรณนาไว้ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้ชื่อว่า "คุ้มขุนช้าง"

วัดประตูลำธาร

ตั้งอยู่ที่ถนนขุนช้าง ในเขตเทศบาล เป็นวัดเก่าแก่ ไม่มีหลักฐานระบุการสถาปนาแต่คงจะสร้างก่อนปี พ.ศ. 2379 ปีที่สุนทรภู่มาสุพรรณบุรี ภายในพระอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พุทธประวัติ ศีรษะของหลวง เชื่อกันว่าเป็นคนเดียวกับที่เขียนจิตรกรรมฝาผนัง วัดหน้าพุทธางกูร เชียงราว พ.ศ. 2391 นอกจากนี้ยังมีจิตรกรรมเขียนบนแผ่นไม้สัก เรื่องราวพุทธประวัติ และมหาชาติลักษณะภาพท่อนองเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในวิหาร

วัดพระรูป

ตั้งอยู่ที่ถนนขุนช้าง ในเขตเทศบาล วัดนี้เป็นกรู "พระขุนแผน" ที่เลื่องชื่อ มีพระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะอุททองตอนปลาย เจดีย์สมัยอุททอง และรอยพระพุทธรูปบาทจำลองสลักบนเนื้อไม้ ขนาดกว้าง 74 ซม. ยาว 221 ซม. หน้า 10 ซม. ตั้งตะแคงมีลวดลายสลักนูนทั้งสองด้าน เป็นรอยพระพุทธรูปบาทจำลองชิ้นเดียวของโลก เป็นศิลปะอุททอง ปัจจุบันตั้งแสดงบนหอสวดมนต์ มีผู้กล่าวกันว่า มาสุพรรณบุรีถ้าไม่ได้เห็นรอยพระพุทธรูปนี้ เหมือนไม่ได้มาสุพรรณบุรี

พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระสังฆราช (บุญ)

ตั้งอยู่ในวัดสุวรรณภูมิ ในเขตเทศบาล ตรงข้างศาลากลางจังหวัด เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทย 2 ชั้น ภายในตั้งแสดง โบราณวัตถุ เครื่องประดับของใช้สมัยต่าง ๆ ที่สำคัญมีคณา และบาตรสังกะโลก คำสั่ง และมีเพียงหนึ่งในประเทศไทยพิพิธภัณฑ์นี้พระเทพคุณาจารย์ (เปลื้อง) สร้างขึ้นเพื่อตั้งแสดงโบราณวัตถุที่ท่านเก็บรวบรวมไว้ และเพื่อบูชาคุณสมเด็จพระสังฆราช

วัดสนามชัย

ตั้งอยู่ที่ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง ตามพงศาวดารเหนือกล่าวไว้ว่า พระเจ้ากาแตให้มอญน้อยมาสร้างวัดสนามชัย พร้อมกับบูรณะพระป่าเลไลยก์ ประมาณว่าวัดนี้สร้างก่อน พ.ศ. 1746 มีซากเจดีย์ใหญ่ กำแพงแก้ว เจดีย์บริวารสี่ทิศ มีอุโบสถ จากการตรวจค้นเจดีย์องค์ใหญ่พบอัฐิธาตุที่เผาแล้วเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานว่าเป็นกระดูกทหารที่เสียชีวิตในสงคราม ครั้งสำคัญ จึงเรียกขานกันว่า "สุสานทหารนรนาม" ปัจจุบันจังหวัดสุพรรณบุรี ได้อนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาด้านประวัติศาสตร์

วัดแคและดัมมะขามยักษ์

ตั้งอยู่ที่ถนนวัดพระธาตุ-โพธิ์-พระยา ตำบลรั้วใหญ่ เป็นวัดที่มีชื่อปรากฏในวรรณคดีเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน ที่วัดแคนี้มีดัมมะขามใหญ่ เรียกกันว่า "ดัมมะขามยักษ์" วัดแคโดยรอบประมาณ 10 เมตร กล่าวกันว่าดัมมะขามยักษ์ต้นนี้ เป็นต้นที่ขุนแผนใช้เรียนเสกใบมะขามเป็นตัวต่อแตนสู้ข้าศึก และเป็นสถานศึกษาเวทมนต์คาถาของขุนแผนจากอาจารย์คงด้วยทางจังหวัดได้สร้างเรือนไทยทรงโบราณในบริเวณใกล้ดัมมะขามยักษ์ เรียกชื่อว่า "คุ้มขุนแผน" บริษัทสร้างภาพยนตร์มักมาใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ประจำ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ตั้งอยู่ที่ถนนสมภารคง ในเขตเทศบาล เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ มีพระบราจค์เป็นประธาน ทรวดทรงแปลกกว่าพระบราจค์องค์อื่น มีอายุก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา พบลานทองจารึกจากยอดพระบราจค์ระบุประวัติการสร้างและการซ่อม พระบราจค์องค์นี้เป็นกรุพระพิมพ์ "ผงสุพรรณ" อันเป็นหนึ่งในงานชุดเบญจภาคี นอกจากนี้ยังมีเจดีย์สมัยอุทองอีกสององค์ พระพุทธรูปไสยาสน์สององค์ พระพุทธรูปหินทรายศิลปะอุทองจำนวนนับร้อย

วัดประจักษ์

ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางตาเถร ริมคลองพระยาบวรลือ อำเภอสองพี่น้อง พระครูอุทัยภาคธา (หลวงพ่อบอม) อดีตเจ้าอาวาส ได้ดำเนินการก่อสร้างพระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปสำริดองค์ใหญ่ที่สุดคนแรก สร้างปราสาทร้อยยอด ว่างสามฤดู และ เมืองนรก เป็นต้น เป็นวัดที่มีพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปนิยมไปเที่ยวชมกันมาก

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ตั้งอยู่ที่ถนนไรร้อย ในเขตเทศบาลเดิมเรียก "ศาลเทพารักษ์หลักเมือง" ตัวศาลเป็นอาคารทรงไทยประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรและพระนารายณ์ สลักนูนบนแท่งหินเขียวแห่งเดียว ลักษณะเทวรูปสวมหมวกเตีอก ปัจจุบันมีการสร้างอาคารหลังใหญ่คร่อมอาคารทรงไทยไว้ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ชาวสุพรรณบุรีนับถือกันมาก มีพิธีแห่ธัญเชิญเจ้าพ่อและงานทิ้งกระจาดทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ของจีน

พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์

ตั้งอยู่ที่ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ เดิมสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างเพื่อเฉลิมชัย ในสงครามยุทธหัตถีที่ทรงชนะพระมหาอุปราชา เมื่อ พ.ศ. 2135 ต่อมาปรักหักพังเหลือเพียงซาก ครั้นปี พ.ศ. 2494 ได้มีการสร้างเจดีย์ทรงลังกาสวมครอบองค์เดิม เป็นเจดีย์สูง 66 เมตร ฐานกว้างด้านละ 36 เมตร ด้านหน้าเป็นพระบรมราชานุสรณ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระคชาธารศึก เมื่อแล้วเสร็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาบวงสรวงและประกอบพิธีเปิด เมื่อ 25 มกราคม 2502 รัฐบาลได้กำหนดวันดังกล่าวเป็นวันกองทัพไทย และเป็นวันถวายราชสักการะเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันจังหวัดได้จัดงานเฉลิมฉลอง มีการแสดงแสงเสียงยุทธหัตถีเทิดพระเกียรติ

บึงฉวาก (บึงบัวแดง)

ตั้งอยู่ในอำเภอดอนเจดีย์บางนางบวช เขตติดต่อกับอำเภอกันตกา จังหวัดชัยนาท เป็นบึงขนาดใหญ่มากมีเนื้อที่ประมาณ 2,700 กว่าไร่ อยู่ในเขตอำเภอดอนเจดีย์บางนางบวช 1,700 ไร่ ในบริเวณบึงเต็มไปด้วยบัวแดง ช่วงตอนเช้าจะบานสวยงามมาก และมีนกเป็ดน้ำอาศัยอยู่จำนวนมาก มีศาลาสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชวนาไทย

ตั้งอยู่บริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัด เป็นอาคารคอนกรีต ภายในตั้งแสดงเครื่องมือ อุปกรณ์ และภาพเหตุการณ์ทุกขั้นตอน ที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงทำนุ้ยหมักหวาน เก็บเกี่ยวข้าว ด้วยพระองค์เอง ณ แปลงนาสาธิตบึงไผ่เขา เมื่อปี 2529 นอกจากนี้ยังตั้งแสดงวิวัฒนาการการทำนาของชาวนาอดีต ทั้งกรรมวิธี และอุปกรณ์ที่ใช้

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง

ตั้งอยู่ที่อำเภออุทอง เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่ตั้งแสดงโบราณวัตถุล้ำค่า สมัยศรีวิชัย ทวารวดี เช่น ธรรมจักรศิลา สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เศียรพระพุทธรูปทองสำริด ทองคำสิงห์สำริด ลูกปัดสมัยหินและทวารวดี และมีเรือนพิพิธภัณฑ์ถาวรซึ่ง อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ตั้งแสดงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแบบโบราณของคนไทยกลุ่มนี้

วนอุทยานพุ่มวง

ตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 ตำบลจรเข้สามพัน อำเภออุทอง ที่ราบเชิงเขามีคอกช้างดินสมัยทวารวดี มีน้ำตกพุ่มวงที่กล่าวถึงในเสภาขุนช้างขุนแผน มีถนนขึ้นไปบนภูเขาไปที่ทำการวนอุทยาน ธรรมชาติประกอบด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ อาทิ จันทร์กะพ้อ จันทน์ผา บรงเฟือก และมีสวนหินอันงดงาม วนอุทยานนี้เป็นป่าใกล้เมืองที่หาได้ยากยิ่ง

เขื่อนกระเสียว

ตั้งอยู่ที่ หมู่ 4 ตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง เป็นเขื่อนเก็บกักน้ำสร้างกั้นลำห้วยกระเสียว ยาว 4 กิโลเมตร เป็นเขื่อนดินที่มีความยาวที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง รวมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพสวยงาม

สวนนกท่าเสด็จ

ตั้งอยู่ที่บ้านท่าเสด็จ ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง เป็นสวนนกธรรมชาติ มีนกมาทำรังอยู่ถาวรนับหมื่นตัว เช่น นกยาง นกกระสา นกแซง นกปากห่าง นกกินหอย และนกกลาขาว ตอนใกล้พลบ นกเหล่านี้จะบินกลับรัง จนมืดฟ้ามัวดิน เป็นธรรมชาติน่าชมมาก กรมป่าไม้ได้จัดตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์นก มีเจ้าหน้าที่ประจำ และสร้างหอดูนกไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมธรรมชาติ

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่

ตั้งอยู่ที่บ้านท่าเสด็จ ตำบลสระแก้ว อำเภอเมือง เป็นสระโบราณ ชื่อ สระแก้ว สระคา สระยมนา และสระเกศ อยู่ติดกันเป็นหมู่ เป็นสระศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ เดิมใช้น้ำสระนี้ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และพิธีอื่น ๆ ที่ต้องใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์

อุทยานมัจฉา วัดพระนอน

ตั้งอยู่ที่ถนนวัดพระธาตุ-โพธิ์-พระยา ตำบลพิหารแดง เป็นวัดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ริมหน้า
หน้าวัดมีปลานานาชนิด และชุกชุม มีปลาสร้อย ปลาดุกเพียน ปลาดุกกอก ปลาแรด จำนวนนับ
แสน เป็นเขตอภัยทานและเขตสงวนรักษาพันธุ์ ทางวัดจัดอาหารปลาไว้จำหน่าย บริเวณวัด
ร่มรื่นสวยงาม ปลุกพันธุ์ไม้ทั้งประดับและไม้ผล เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ขึ้นชื่อของจังหวัด ภาย
ในมณฑปจตุรมุขมีพระนอน ในลักษณะนอนหงาย เท้าคนโบราณ เช่นเดียวกับพระนอนที่เมือง
กุสินารา สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าในประเทศอินเดีย

อุทยานมัจฉา วัดป่าพฤกษ์

อยู่ที่ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า บริเวณหน้าวัดมีฝูงปลาจรดเฉาะปลาสร้อย
ปลานิล เป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวสามารถยื่นชมและให้อาหารปลาได้อย่างใกล้ชิด บริเวณ
วัดริมแม่น้ำซึ่งทางวัดก่อสร้างเป็นเขื่อนทางเท้าริมน้ำยาวประมาณ 100 ม. เป็นอุทยานมัจ
ฉาอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด

สินค้าพื้นเมือง

สินค้าที่นิยมและมีชื่อเสียงของ จ.สุพรรณบุรีได้แก่

- ขนมหาสาร อ.บางปลาม้า และ อ.เมืองสุพรรณบุรี
- หัวจิ้น เป็นผลิตผลซึ่งมีการผลิตในเขต อ.ศรีประจันต์ และ อ.เมืองสุพรรณบุรี
- เครื่องเคลือบเบญจรงค์ เป็นผลิตภัณฑ์คุณภาพดีของจังหวัด มีโรงงานตั้งอยู่ที่ ต.

โพธิ์พระยา อ.เมืองสุพรรณบุรี

งานประจำปีและเทศกาล

ประเพณีมัสการหลวงพ่อบาเลไลยก์ วัดป่าเลไลยก์ วันขึ้น 6-9 ค่ำ เดือน 5 และ
เดือน 12 ช่วงเวลาก่อนลอยกระทง

ประเพณีทิ้งกระจาด เริ่มหลังสารทจีน 3 วัน เดือน 7 ของจีนตรงกับเดือน 9 ของไทย
งานบรมราชาอนุสรณ์ดอนเจดีย์ 24 - 31 มกราคม

ประเพณีกาฟ้า (ไทยพวน) เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ และกาฟ้าเมื่อฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3

ประเพณีบุญบังไฟ (ไทยพวน) 15 ค่ำ เดือน 6

หมู่บ้านทอผ้าฝ้ายน้อย

ที่ตั้ง ตำบลวังคัน อำเภอด่านช้าง

การเดินทางเข้าหมู่บ้านจาก อำเภอด่านช้าง เข้าถนนไปอำเภอบ้านไร่อุทัยธานี ประมาณ 30 กิโลเมตร

ลักษณะทั่วไป

ประวัติ เป็นหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยพวกลาวคั่งที่บรรพบุรุษได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มานานมาแล้ว ซึ่งสันนิษฐานว่ามาในสมัยธนบุรีหรือสมัยรัชกาลที่ 3 ลาวคั่งนั้นเป็นกลุ่มชนเดิมที่อาศัยอยู่แถบภูคัง หลวงพระบางในประเทศลาว ลักษณะหมู่บ้านอยู่กันเป็นคุ้มบ้านแบบพี่น้องในภาคอีสานตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับลำห้วยกระเสียว แต่ละคุ้มบ้านมีลานร่วมสะอาดสามารถเดินติดต่อกันได้ตลอด (รูปที่ 138, 139) ยังมีทอผ้าสวดลายแบบดั้งเดิมอยู่ โดยเข้าใต้ถุนบ้านเป็นบริเวณทอผ้า (รูปที่ 140, 141, 142, 143, 144, 145)

ลักษณะเด่น เป็นหมู่บ้านของชนกลุ่มน้อย ที่ยังประกอบการทอผ้ากันอยู่หลายครัวเรือน ลักษณะผ้าที่ทอแม้จะคลี่คลายไปจากรูปแบบเดิมแล้วก็ตาม แต่ก็มีสวยงาม มีเอกลักษณ์ กล่าวกันว่าในสมัยก่อนชาวบ้านของหมู่บ้านนี้ เคยทอผ้าตีนจกทั้งดงามไม่แพ้ผ้าตีนจกของพวกไทยพวนที่บ้านหาดเสี้ยว ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะทอเป็นผ้าฝืน และผ้าห่มหมอน เพื่อไว้ใช้และทำบุญจึงสามารถนำมาพัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึกของสุพรรณบุรีได้เป็นอย่างดี แม้หมู่บ้านจะอยู่ไกลแต่ก็สามารถเดินทางไปยังอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นแหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่ง และยังมีใกล้กับอ่างเก็บน้ำกระเสียว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง

ปัญหา ชนรุ่นใหม่นิยมไปทำไร่อ้อย ได้ละทิ้งการทอผ้ากันไปเป็นส่วนมากคงเหลือแต่ผู้ที่มีอายุเท่านั้นที่ยังทอผ้ากันอยู่เป็นกิจวัตร ระยะทางอาจจะไกลจากอำเภอเมือง การทอผ้าขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะ ควรให้หน่วยงานราชการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สืบทอดกรรมวิธีทอผ้าจากผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน พร้อมกับหาตลาดให้กว้างขวาง หาแนวทางประยุกต์สวดลาย และผ้าที่ทอให้สนองกับความต้องการของประชาชนในสมัยปัจจุบัน พร้อมกับอนุรักษ์กรรมวิธีและรูปแบบเดิมเอาไว้ ฟื้นฟูให้ชาวบ้านในสมัยปัจจุบันหันกลับมาทอผ้าขึ้น และผ้าตีนจกใหม่ เพาะกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่งเสริมให้มีการผลิตหมอนให้มากขึ้น

เพราะเป็นที่ต้องการของตลาดทั่วไป

ให้ศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัดสุพรรณบุรีประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้ประชาชนชาว
สุพรรณบุรีเห็นคุณค่าของผ้าทอแหล่งนี้ เพื่อจะใช้ตัดเป็นชุดแต่งกายประจำของชาวสุพรรณบุรี
ไว้แต่งในงานเทศกาลที่สำคัญ เพื่อให้มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด

บทที่ 4

ผ้าทอบ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท - ผ้าทอบ้านทับผึ้งน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี
ประวัติความเป็นมา, ลักษณะของผ้า - ลวดลายและสี
กรรมวิธี - อุปกรณ์ทอผ้า (โดยสังเขป)

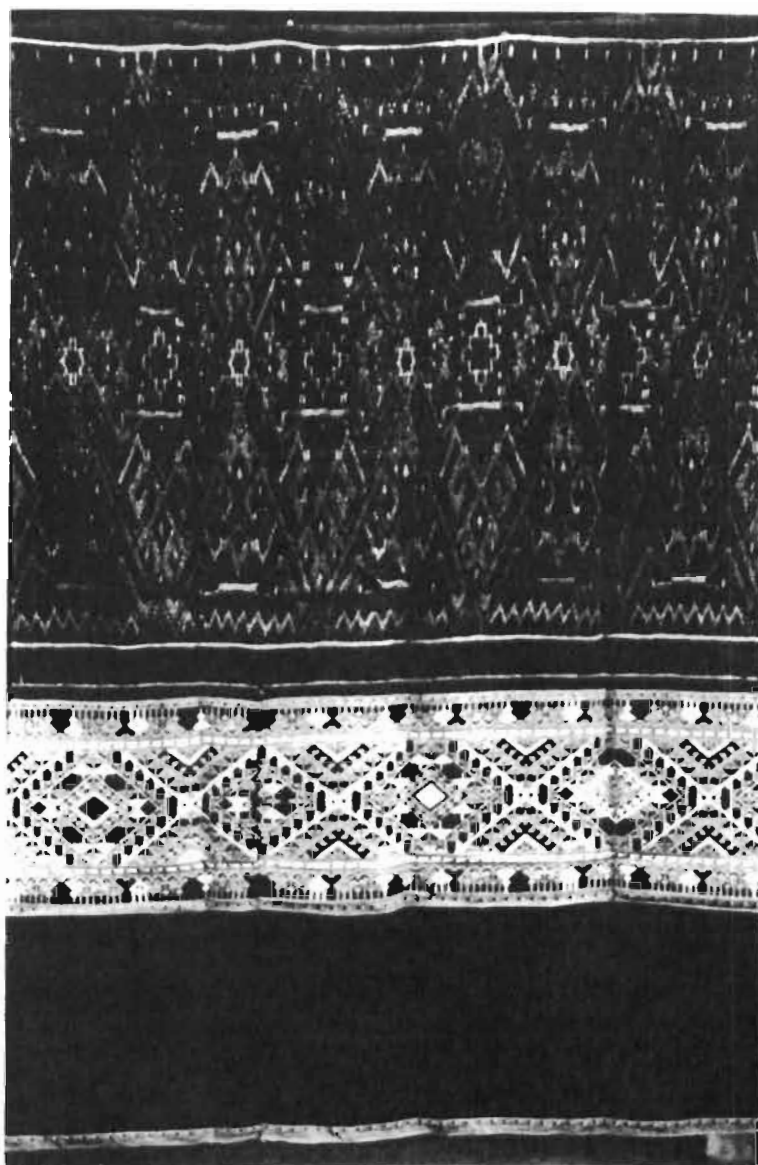
ผ้าทอบ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท

การทอผ้าของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวคั้งที่บ้านกุดจอก จ.ชัยนาทเดิมมีการทอผ้า
หลายประเภท ได้แก่

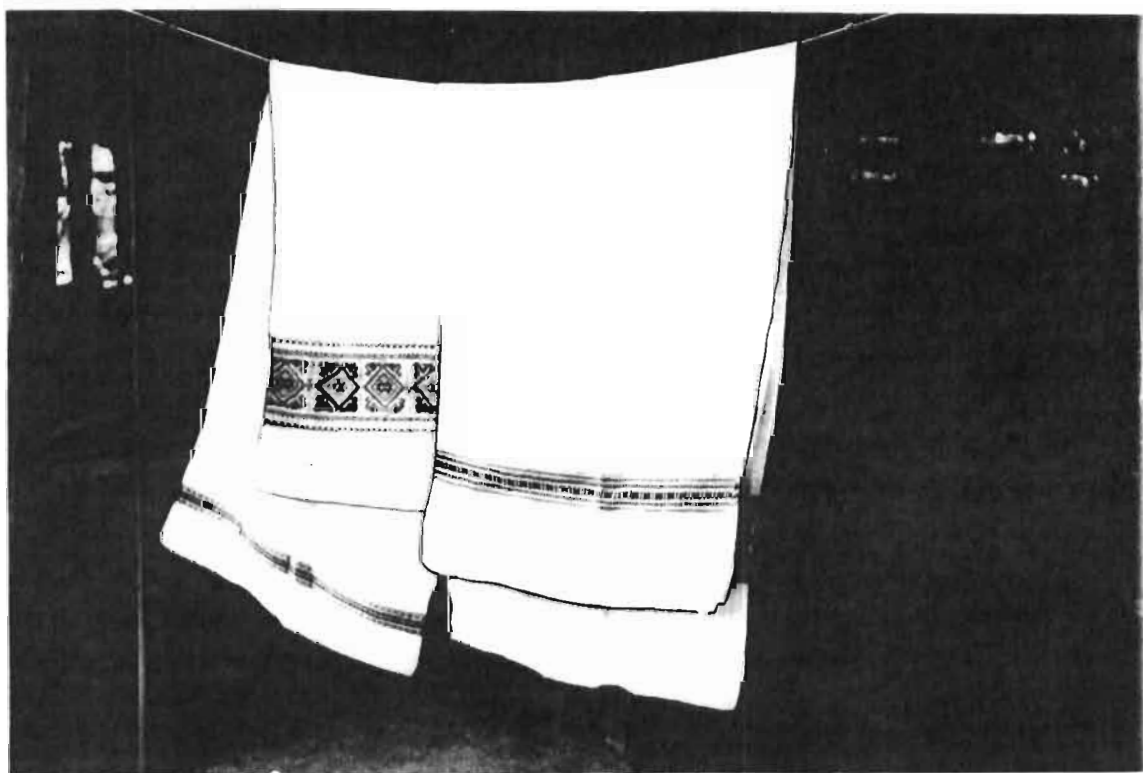
- ผ้าจก, ตีนชิ้น (รูปที่ 11)
- ผ้าจกผสมจิต ได้แก่ หมอน, ผ้าส้อ, (ผ้าปูที่นอน) เสื้อดอก (ที่นอน) (รูปที่
12, 13)
- ผ้ามัดหมี่
- ผ้าโจงกระเบน (สำหรับผู้ชาย)
- ผ้าโสร่ง
- ผ้าขาวม้า ฯลฯ
- ย่ามขนมจีน (รูปที่ 14)
- ผ้าห่อคัมภีร์ (รูปที่ 16, 17)
- ผ้าคลุมหัวนาค (รูปที่ 18, 19) ฯลฯ

ในปัจจุบันการทำผ้ามัดหมี่ได้เลิกไปแล้วยังคงเหลือการทำผ้าจก (ตีนชิ้น) จกผสม
จิตอยู่เพียงสองสามบ้านเท่านั้น บ้านอื่นๆ ที่เหลือทอผ้าขาวม้าเป็นหลักซึ่งเป็นอาชีพเสริม
หลังฤดูทอผ้า

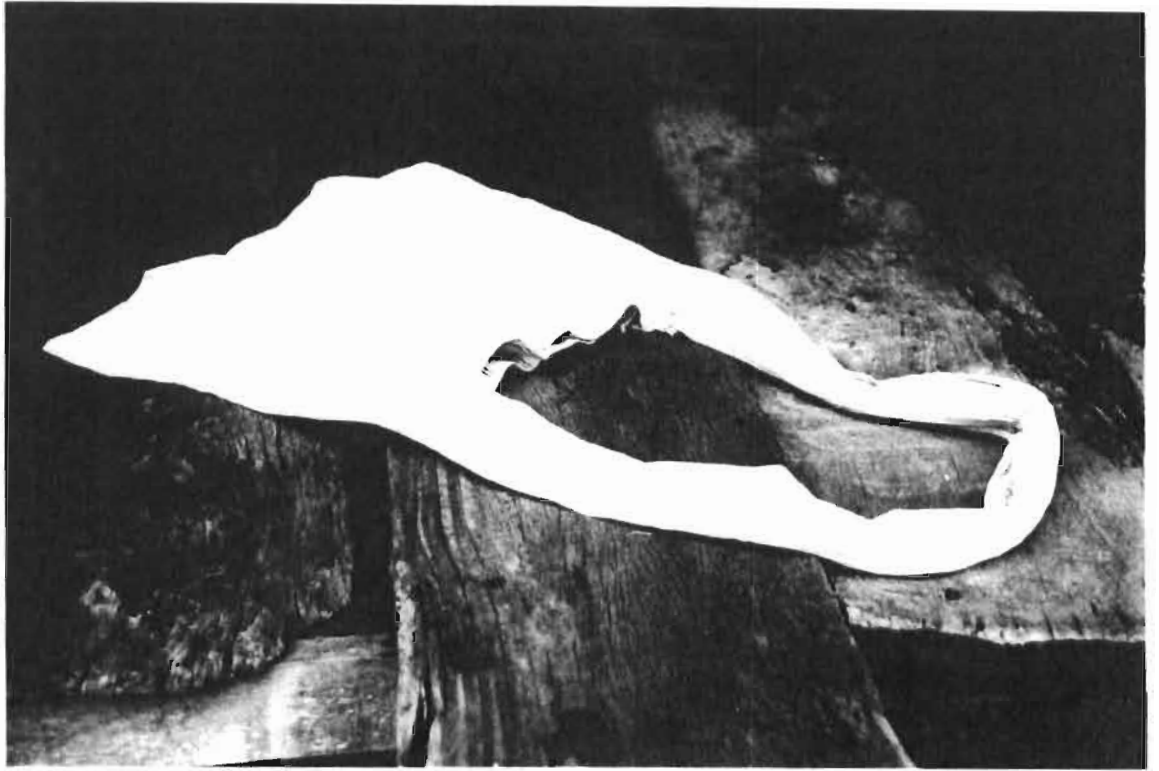
สมัยก่อนภายในหมู่บ้านมีการเลี้ยงไหม ปลูกฝ้ายไว้ใช้เอง แต่ได้เลิกไปเมื่อประมาณ
50 ปีมาแล้ว หลังจากนั้นซื้อด้ายสำเร็จจากอำเภอวัดสิงห์แล้วนำมาย้อมสี, หักรีดจากฟืนและสี

รูปที่ 11: ผ้าชิ้นตีนจกบ้านกุดจอก ตัวชิ้นเป็นไหมมัดหมี่ ตีนชิ้นเป็นฝ้ายจก

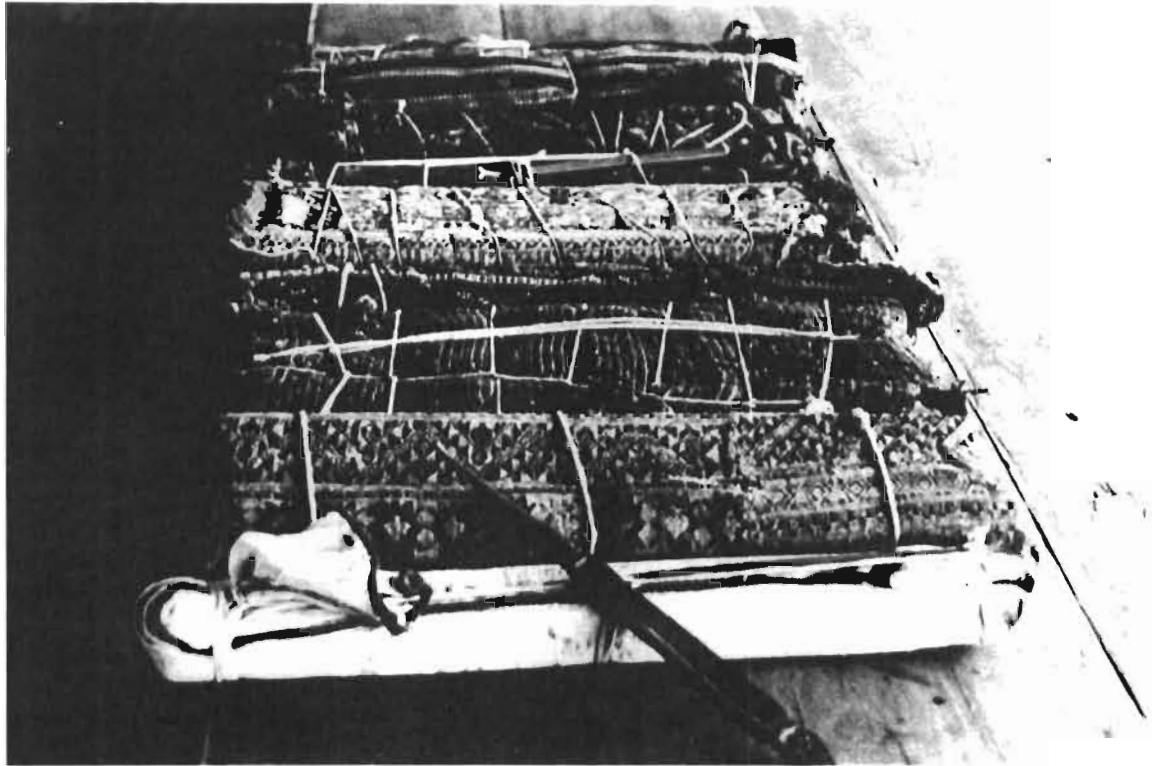
รูปที่ 12: ฝ้ายส้อ (ผ้าบูทีนอน)

รูปที่ 14 : ย่ามขนมจีน

รูปที่ 15 : ย่ามใส่อบหมาก

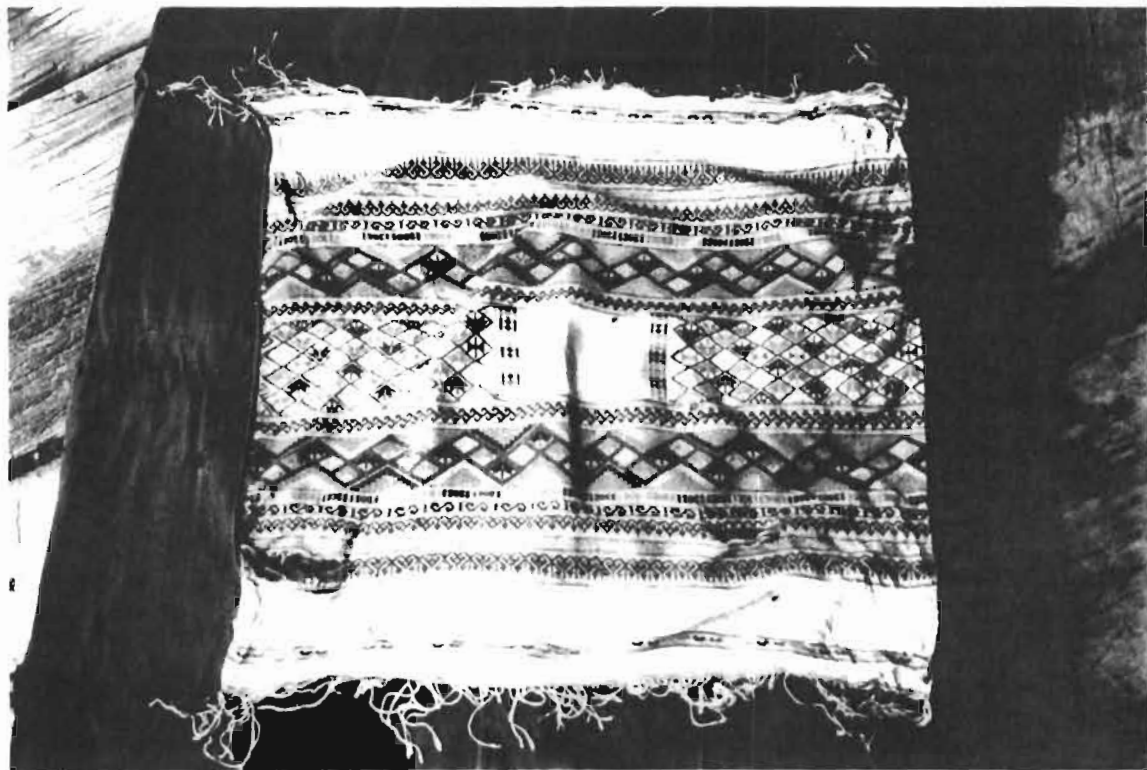

รูปที่ 16 :

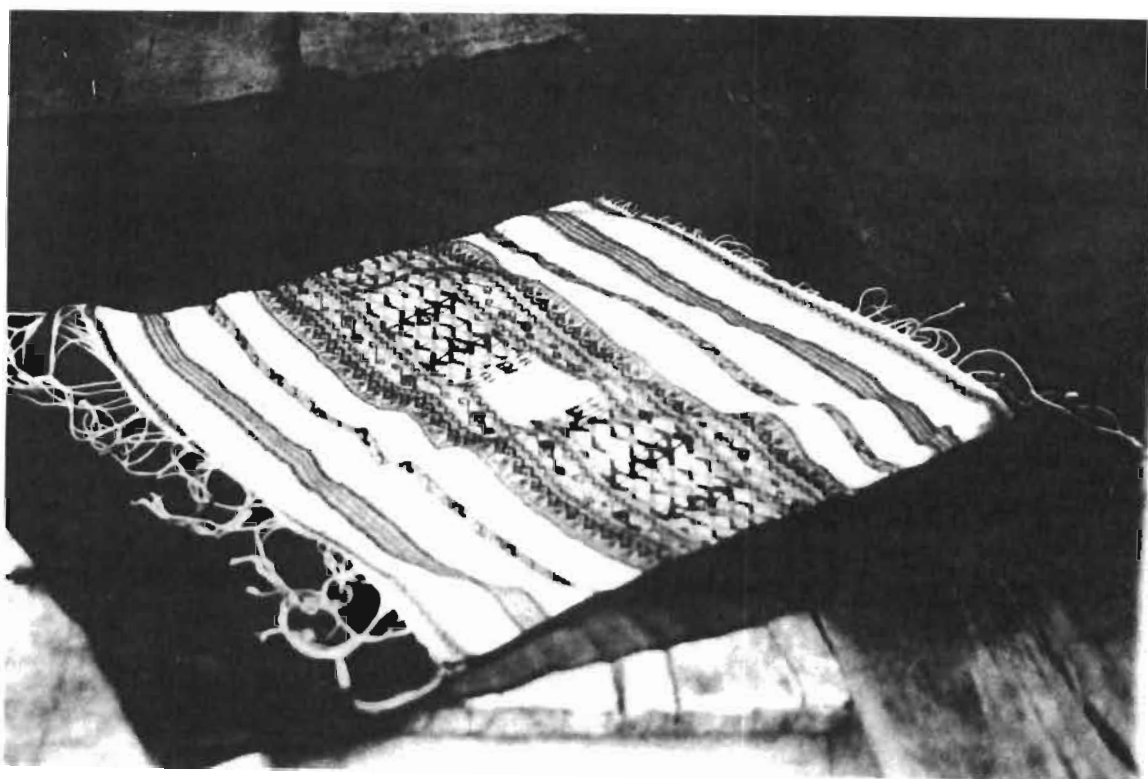

รูปที่ 17 :

รูปที่ 16,17 : ผ้าห่อคัมภีร์

รูปที่ 18 :

รูปที่ 19 :

รูปที่ 18.19 : ผ้าคลุมหัวภาค

เคมีชาวบ้านกุดจอกเดิมนิยมเพียงสองสีเท่านั้นคือ การย้อมคราม (สีแดง) และการย้อมคราม (สีดำ) การย้อมสีครามบางครั้งใช้เปลือกของต้นคาง(*)นำมาต้มเอาแช่เสื้อหรือผ้าชิ้นจะออกสีแดงแล้วนำไปหมักจี่โคลน 2-3 ชั่วโมงนำไปซักจะเป็นสีดำ ส่วนสีอื่นๆ ที่ใช้จกหรือจิตจะซื้อด้ายสำเร็จที่ย้อมสีแล้ว, หรือใช้ฝ้ายย้อมสีเคมี

ในอดีตย้อมสีธรรมชาติจากพืช เช่นสีเหลืองจากขมิ้น, สีน้ำเงินจากคราม เป็นต้น** แต่ด้ายสำเร็จ (ด้ายโทเร) ในปัจจุบันใช้สีเคมีย้อม

ผ้าในวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดจอก

อาชีพหลักของชาวบ้านกุดจอกคือ การทำงานในช่วงเวลาว่างจากงานนา พวกผู้ชายจะเผาถ่าน ทำงานจักสานเครื่องใช้ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ฯลฯ ผู้หญิงจะทอผ้าเพื่อใช้ในครัวประจําวัน (เพิ่งมีการทอผ้าเพื่อขายเมื่อประมาณ 20 ปีมานี้) การทอผ้าจะเริ่มทำในราวเดือนสิบเอ็ดหลังดํานาแล้วจนถึงเดือนอ้ายเดือนยี่จะหยุดทอผ้าเพื่อเกี่ยวข้าวนวดข้าว หลังจากเก็บลข้าวเข้ายุ้งแล้วจึงเริ่มทออีกประมาณเดือนสามจนถึงประมาณเดือนหกเดือนเจ็ด เป็นช่วงของการหว่านกล้าและดํานา บางปีฝนบริบูรณ์จะเสร็จประมาณเดือนแปด ถ้าแล้งจะทิ้งช่วงไปถึงเดือนสิบเอ็ด

ลูกหลานหญิงของบ้านกุดจอกจะเริ่มหัดทอผ้ากันเมื่ออายุประมาณ 15 - 16 ปี โดยเรียนจากแม่ เริ่มจากการหัดทอผ้าพื้นก่อนแล้วจึงหัดจกและจิต มดหมี่จะเรียนเป็นวิธีทำยสุด อาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านกุดจอกมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับฝ้ายนับตั้งแต่เกิดจนตายก็ว่าได้ เช่นการเตรียมฝ้ายสำหรับลูกสาวและลูกชายของแม่ชาวบ้านกุดจอกในสมัยก่อนซึ่งในปัจจุบันเลิกปฏิบัติกันแล้ว

(*) ต้นคางเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขึ้นทั่วไปในท้องนาขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด กระจายชน, เปลือกใช้ย้อมผ้าต้นใช้เผาถ่าน มีชื่อพื้นถิ่น คือ "ต้นคางสูง"

(**) ย้อมคราม, จะย้อมเฉพาะฝ้ายเท่านั้น ส่วนไหมจะย้อมคราม

"ชั้นคาน" (รูปที่ 20) เป็นชั้นสำหรับหญิงรุ่นสาวอายุประมาณ 15 - 16 ปี ตัวชั้นทอดด้วยฝ้ายข้อมคราม (ดา) ดินชั้นทอสลับสี, สีเหลือง, สีดำ, สีเขียว, สีแดง

ตัวชั้นกับดินชั้นทอดอกันไปเลยเป็นชั้นสองตะเข็บ เสื้อเป็นผ้าพื้นทอ-ตัด-ข้อมเอง คอแหลมหรือคอกลม แขนกระบอกข้อมคราม บางครั้งไม่ใส่เสื้อแต่ใช้ "ขึงผ้า" (หมสยะใบ)

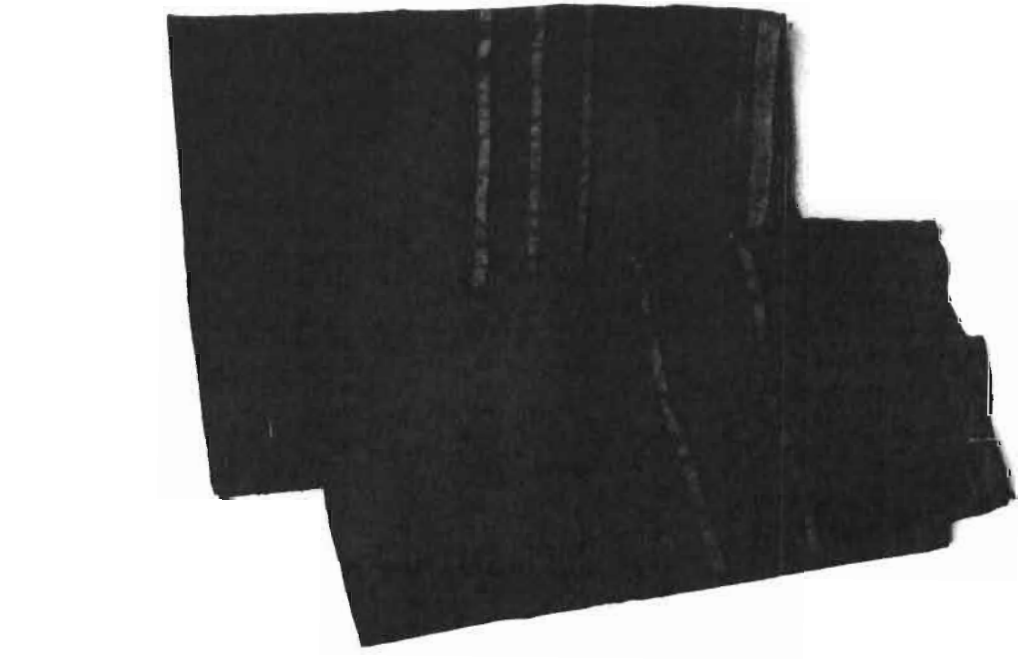
"ชั้นดอก" (รูปที่ 21) เป็นชั้นของหญิงสาวยังไม่แต่งงานทอดด้วยฝ้าย ด้วยวิธีจกและจิต เป็นลวดลายตลอดทั้งผืนนิยมใช้ด้ายเส้นยืนสีแดงหรือสีเขียว

สำหรับชั้นดินจกนั้น เป็นชั้นที่ใช้ในงานพิธีที่สำคัญ ๆ หรือโอกาสพิเศษเท่านั้นไม่ใช่ผ้าสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน

เมื่อลูกสาวจะแต่งงานออกเรือนแม่จะเตรียมทอผ้าไหมมัดหมี่ไว้ให้เป็นตัวชั้น ส่วนดินชั้นลูกสาวจะจกเอง ชุดเจ้าสาวนั้นบางคนจะใช้ผ้าเก่าสมัยแม่แต่งงาน ซึ่งบางผืนอาจมาแล้วถึง 3 ช่วงคน ผ้าที่เตรียมไว้นอกจากเป็นผ้าเจ้าสาวแล้วใช้เป็นผ้าไหว้แม่เจ้าบ่าวด้วย ส่วนพ่อเจ้าบ่าวจะใช้ผ้าขาวม้า, ผ้าโรง, ผ้าม่วงโรง, ผ้าพุ่งไหม หรือผ้าไหมมัดหมี่ ฯลฯ (รูปที่ 22)

เด็กผู้หญิงเมื่อเริ่มเป็นสาว (อายุประมาณ 15 ปี) เริ่มหัดทอผ้าทอหมอนขวาน, หมอนหน้าหก, ผ้าปูที่นอน ที่นอน, มุ้ง ฯลฯ เพื่อเตรียมไว้ใช้งานแต่งงานและไหว้ญาติฝ่ายชาย และเตรียมทอผ้าพื้นสีขาว (ชั้นในชั้น) (*) (รูปที่ 23) ถ้าฝ่ายชายมีญาติมาก ว่าที่เจ้าสาวต้องเตรียมทอของไหว้ชนิดต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ให้พอกับจำนวนคนที่ต้องไหว้ บางคนต้องทอหมอนขวานหรือที่นอนไว้ให้แม่เจ้าบ่าวด้วย ที่นอนบางหลังมีการจกสลับสีสวยงามทั้งหลัง ภาษาถิ่นเรียกว่า "เสื้อดอก" ผ้าปูที่นอนจะมีลายจกที่ชายผ้าสองด้าน ด้านที่มีลายใหญ่เป็นด้านหัว, ด้านที่มีลายเล็กเป็นด้านเท้า พื้นเป็นสีขาวเรียบ (รูปที่ 12)

(*) ชั้นในชั้น - ทอด้วยฝ้ายสีขาวใช้สำหรับนุ่งไว้ใช้งานชั้นมัดหมี่ดินจกกันเปื้อน มีความเชื่อกันว่าชั้นในชั้นของหญิงหม้ายใช้ใส่ผี โดยนำไปคลุมบริเวณขาหรือปลายเท้าของผู้ถูกผีเข้าและใช้แก้อาการเมาเหล้าด้วย ใช้ลักษณะเดียวกับการใส่ผี

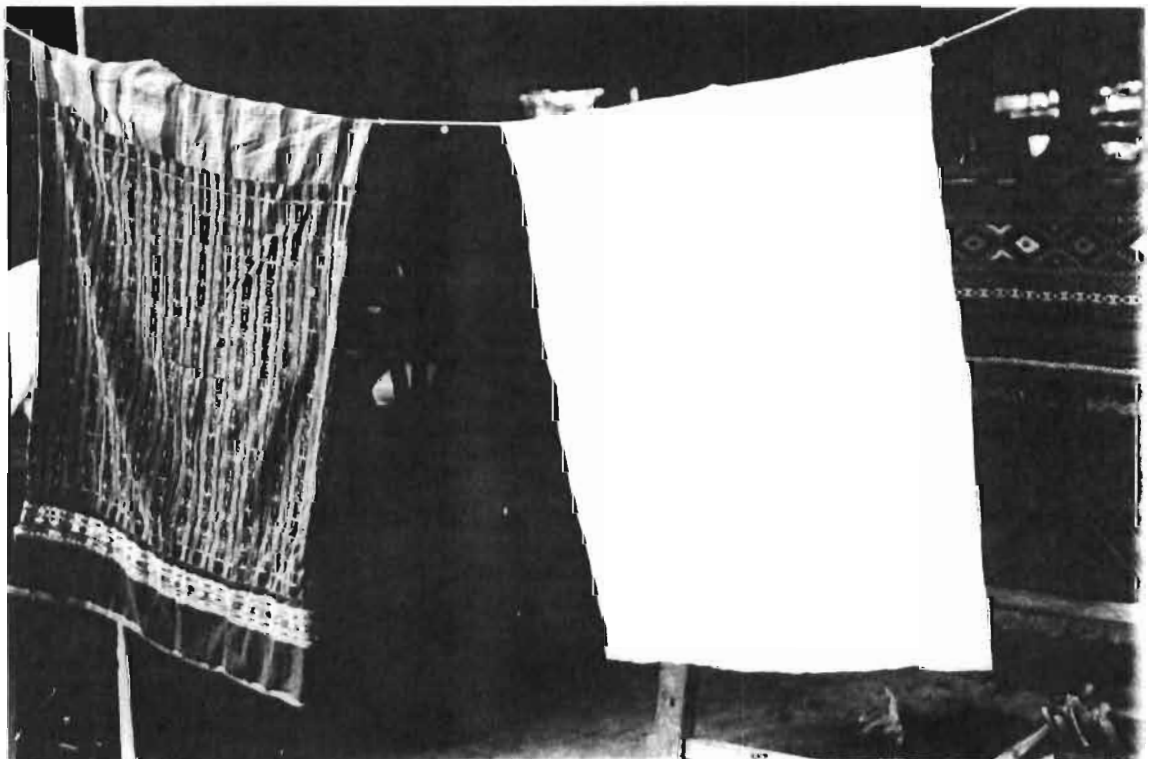
รูปที่ 20 : ชินดำตาน

รูปที่ 21 : ชินดอก

รูปที่ 22 : ฝ้านุ่งสำหรับผู้ชายบ้านกุดจอกสมัยก่อนนุ่งโจงกระเบน
ในวันสำคัญ หรืองานเทศกาล, ไปวัด
ผ้าสีน้ำเงิน, ฝ้าม่วงโจง
ผ้าสีส้ม, ฝ้าพุงไหม
และมัดหมี่ไทย

รูปที่ 23 : ฝ้าฝ้ายสีขาวทอเป็นขั้วในฝ้าขึ้นตีนจก

ในวันแต่งงานเจ้าสาวนุ่งผ้าชั้นตีนจก สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบทับ เสื้อตัดด้วยผ้าแพรหรือไหมสีเหลืองและสีหมากสุก (รูปที่ 24) เสื้อไหมสีเหลืองนี้ผู้หญิงบ้านกุดจอกใช้ใส่ในวันแต่งงานและใส่ไปวัดในงานบุญต่าง ๆ ในสมัยก่อนประมาณ 60 ปี ขึ้นไป เจ้าสาวทุกคนจะใส่เสื้อสีเหลืองดอกกูดหรือสีหมากสุก หลังจากนั้นลงมาไม่จำกัดสี

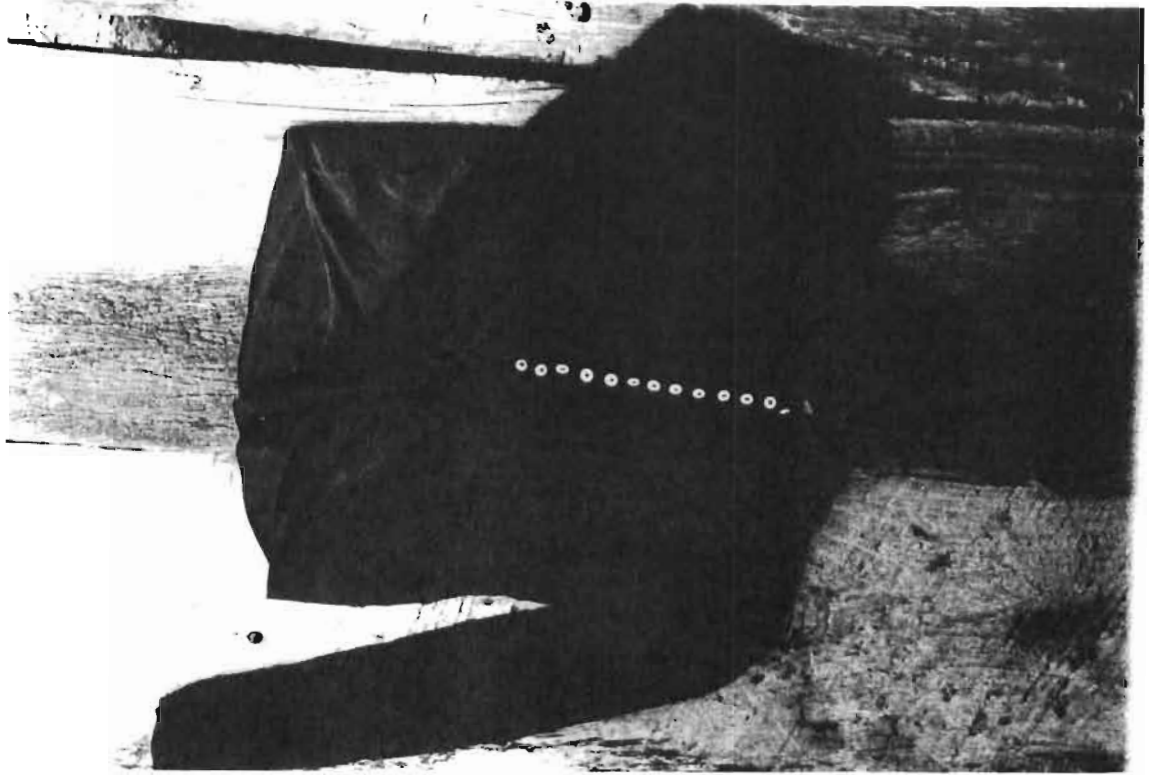
เสื้อสีเหลืองนี้ผู้มีฐานะไม่ได้อาจขอยืมจากเจ้าสาวที่มีฐานะร่ำรวยมาใช้ในวันแต่งงานได้น่าจะมีคติความเชื่อในเรื่องสีเหลืองแต่ได้สอบถามจากผู้มีอายุสูงที่สุดในบ้านกุดจอกแล้วไม่รู้เหตุผลเพียงแต่ทำตาม ๆ กันมา แต่ในหมู่คนไทยนั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการราชสีกันมาช้านาน เท่าที่มีหลักฐานพบว่าการนำผ้ามาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นมีความเชื่อในเรื่องสีซึ่งมาจากการเชื่อเรื่องเทวดา สัตเคราะห์ หรือ แม่ชื้อที่คอยคุ้มครองเด็กแรกเกิด ซึ่งเทวดาสัตเคราะห์หรือแม่ชื้อนี้มีทั้งหมดเจ็ดองค์ แต่ละองค์มีสีกายแตกต่างกันไป ซึ่งก็คือสีประจำวันทั้งเจ็ดนั่นเอง

สมัยปู่ตายายชาวกุดจอกไม่นิยมแต่งงานกับคนต่างถิ่น ดังปรากฏคำพังเพยว่า "ดั่งไข่หัว (ตันไข่) บ่มีถ่าน เอาผิวต่างบ้านบ่เป็นเฮียน" (ทางานไม่เป็น) ซึ่ง เรื่อง ๆ นี้มีหลักฐานปรากฏให้เห็นในปัจจุบันพบว่าในหมู่บ้านกุดจอกใช้นามสกุลซ้ำ ๆ กันไม่กีนามสกุล เช่น จบศรี, จันทร์ศรี, กีกศรี, เป็นต้น

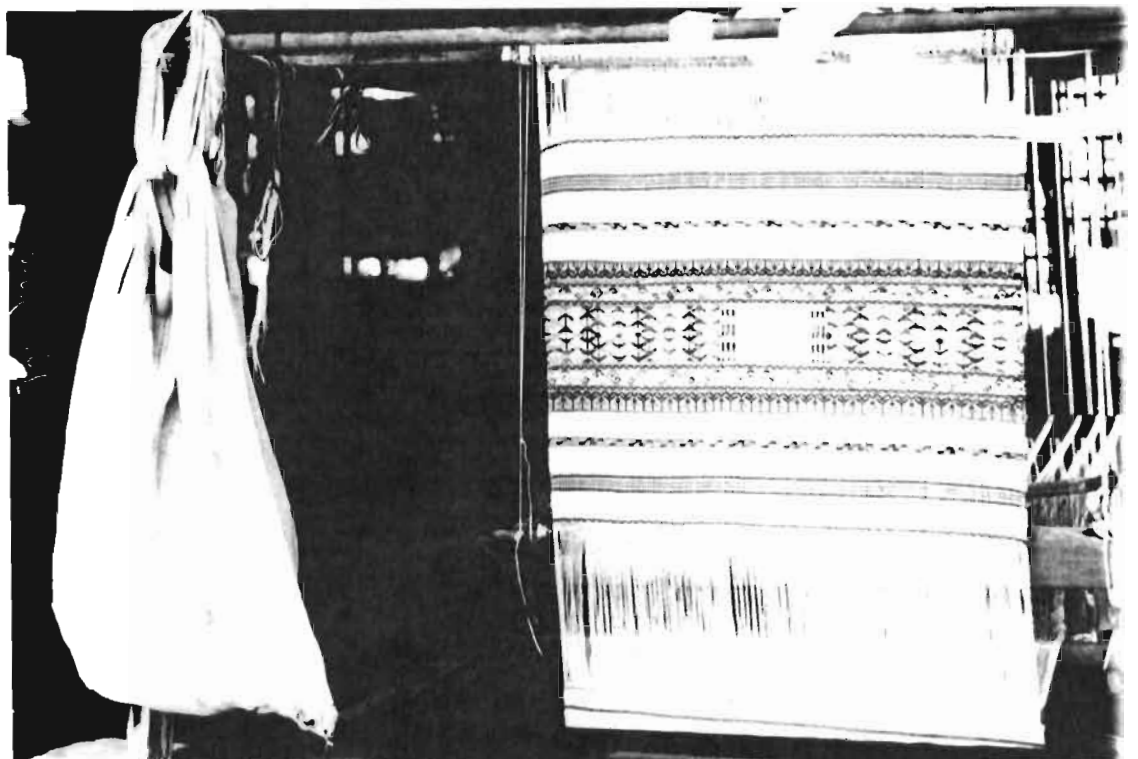
พิธีหลังนำสังข์ในวันแต่งงาน พระสงฆ์และญาติมิตรจะรดน้ำให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวตั้งแต่ศีรษะลงมา จึงเปิกทั้งตัวเจ้าสาวต้องเตรียมเสื้อผ้าไว้ให้เจ้าบ่าวเปลี่ยนหลังพิธีหลังนำสังข์ เจ้าสาวจึงต้องเตรียมทอ "ผ้าพุ่งไหม" หรือ "ผ้าม่วงจริง" (*) ไว้ล่วงหน้าก่อนวันงานเช่นเดียวกับของไหว้ญาติของฝ่ายชาย

(*) ผ้าพุ่งไหม เป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่งโจงกระเบนในวาระสำคัญหรือไปวัด, ทานบุญ เป็นผ้าไหมพื้น มีวิธีการทอคือเส้นยืนเป็นไหมหรือด้ายก็ได้ แต่เส้นพุ่งต้องเป็นไหม พบเพียง 1 ผืน, สมบัติของนางมี

ผ้าม่วงจริง เป็นผ้าสำหรับผู้หญิงใช้นุ่งโจงกระเบนเช่นเดียวกับผ้าพุ่งไหม

รูปที่ 24: เสื้อผ้าไหมสีหมากสุก ของเจ้าสาวบ้านกุดจอก. เสื้อสีเหลือง
ดอกกุหลาบไม่ได้ แต่มีผู้ยืนยันว่าเคยมี เสื้อสีหมากสุกตัวนี้ เจ้าของ
เสียชีวิตไปแล้ว ปัจจุบันลูกสาวอายุ 64 ปี เป็นคนเก็บรักษาไว้

รูปที่ 25: ย้อมขนมหิน ำซาใส่เครื่องมือ. วัสดุทอผ้า ขวบนตามกึ่งทอผ้า

เครื่องแต่งกายของเจ้าบ่าวคือ นุ่งโจงกระเบน "ผ้าม่วงโรง". "ไหมมัดหมี่". (*)
 หรือ "ผ้าพุ่งไหม" ผ้าไหมพื้นดำเป็นไหมพื้นมักนิยมนุ่งผ้าสี "นกข้าวเจ้า" (**)
 (สีออกน้ำเงิน) คาดเข็มขัดเงินถ้ามีฐานะดีก็ใช้เข็มขัดนากสวมเสื้อสีขาว แต่งตัวพิเศษกว่าปกติ
 คือ เมื่อไปทานจะนุ่งกางเกงขาเกยมีผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือคาดเอว ถ้าอยู่บ้านนุ่งโจงไหม
 วันแต่งงานเจ้าบ่าวต้องนำสารรับกับข้าว คาว หวาน, ถ้วยลายครามใบใหญ่ใส่ข้าว จัน
 น้ำ เชี่ยนหมาก ตะเกียงสานไปบ้านเจ้าสาว เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง
 สำหรับลูกชายผู้เป็นแม่ไม่มีใครได้เตรียมผ้าไว้ให้มากเท่าลูกสาว จะเริ่มเตรียมเมื่อ
 ลูกมีอายุครบขวบ คือ "ไหมมัดหมี่" "ผ้าม่วงโรง" หรือ "ผ้าพุ่งไหม" สำหรับนุ่งเวลาทำ
 พิธีแห่นาค-ท้าวัญนาค โดยจะนุ่งแบบจีบหน้านางคาดเข็มขัดเงินหรือนาก ไม่สวมเสื้อ ใช้
 ผ้าขาวห่มเป็นสะไบ
 "ผ้าคลุมหัวนาค" แม้จะทอสวยงามเป็นพิเศษใช้ลวดลายแตกต่างจากชิ้นอื่นๆ นิยมใช้
 ลายจกผสมลายจิตทอด้วยฝ้ายหรือไหม

* โจงกระเบนมัดหมี่ เเทที่พบในบ้านกุดจอก พบเพียง 2-3 ผืน สภาพเก่า ขาดเสียหาย
 ลักษณะเหมือน "ผ้าบุม" เป็นสมบัติของนางทองจาย อายุ 86 ปี (ย่าของนางทองจายทอ
 ให้ลูกชาย) และพบในวัดมีผู้ถวายนำไปท้าวาม่าน

** ยายเฑา บอกว่าเมื่อก่อนมีนกข้าวเจ้าอยู่เต็มทุ่ง แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี คงถูกจับกินหมด

"ยามขนมจีน" เป็นยามที่มีขนาดใหญ่ซี่ฝ้ายขาวทอสลัปลายเป็นทางสีดำทั้งลายเล็กและลายใหญ่ แม่ต้องเตรียมทอไว้ไม่ต่ำกว่าสิบลูก เพื่อใช้ใส่แป้งทำขนมจีน คือแป้งที่นำจากการต้มข้าว กรองแล้วตากใส่ลงในยาม แขนวทิ้งไว้ให้สเด็ดน้ำ จึงนำก้อนแป้งที่เหลือไปทำขนมจีน

(*) ยามขนมจีนนี้หลังจากงานบวชน้ำบิรับประโยชน์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้ใส่เครื่องมือ เครื่องมือ อุปกรณ์ทอผ้าซึ่งมักจะพบแขวนอยู่ตามที่ทอผ้าบางบ้าน (รูปที่ 25) แต่ส่วนใหญ่เดี๋ยวนี้พบว่ามีถุงพลาสติกแขวนไว้แทน (รูปที่ 26) เนื่องจากในปัจจุบันแต่ละบ้านไม่ต้องทำขนมจีนกันอีกแล้ว เพราะมีผู้ผลิตขาย ถ้าจะจัดงานสามารถไปสั่งทำได้ ในบ้านกุดจอกพบว่ามีการทำขนมจีนจำหน่ายอยู่ประมาณห้าถึงหกเจ้า และต่อไปเมื่อยามขนมจีนรุ่นเก่าชำรุดเสียหายจนใช้การไม่ได้แล้ว ถุงพลาสติกก็คงเข้ามาแทนที่ และคงไม่ให้เห็นยามขนมจีนในหมู่บ้านกุดจอกอีกต่อไป

ในสมัยก่อนยามขนมจีนมีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านกุดจอกมาก ประโยชน์ของยามขนมจีนอีกประการหนึ่งก็คือใช้ใส่เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อุปกรณ์สิ่งของจำเป็นในการเดินทางการค้าขายในป่า เช่น ข้าวสาร เสียงอาหาร ฯลฯ ชาวบ้านกุดจอกในสมัยเมื่อห้าสิบกว่าปีขึ้นไปจะเดินทางออกจากหมู่บ้านประมาณเดือนสี่ บางที่จะยกไปเกือบทั้งครอบครัว เหลือเฝ้าบ้านละคน 2 คน คือเด็กและคนแก่ ใช้เกวียนเป็นพาหนะเดินทางเข้าไปในป่าเพื่อหา "แสดงพันธ์" (เถาวัลย์ใช้ทำเชือก คราวใส่แอกธนา) และเพื่อล่าสัตว์ดักสัตว์ต่าง ๆ เช่น ไก่, เต่า, ตะกวด, กระจง, เป็นต้น จะอยู่ในป่าประมาณหนึ่งเดือน เมื่อถึงเดือนห้าจึงจะกลับเข้าหมู่บ้าน นาสัตว์ที่หาได้มาเป็นอาหารฉลองงานสงกรานต์ ขณะที่พักอยู่ในป่าจะจัดที่พักโดยใช้เกวียนล้อมเป็นวงกลม ตรงกลางเป็นที่พักของวัวควาย คนจะพักอยู่บนเกวียน เนื่องจากในสมัยนั้นมีสภาพเป็นป่าทึบเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายมากมาย

(*) "ยามขนมจีน" การทำขนมจีนของบ้านกุดจอกในอดีต, แซ่ข้าวเจ้า 2 คีน น้ามาโรหม่ แล้วกรอง ตักใส่ลงในยามแขวนทิ้งไว้ประมาณสองวัน เอาลงมาทับน้ำปั่นเป็นก้อน, นึ่งแล้วโรยเกลือ, ขยักกับน้ำ, โรยเป็นเส้นลงต้มในน้ำเดือด

ประเพณีการบวชลูกชายของชาวบ้านกุดจอกนั้นถือเป็นประเพณีสำคัญมาก จัดเป็นงานใหญ่กว่างานอื่น ๆ เป็นงานของหมู่บ้านเนื่องจากเป็นพิธีอุปสมบทหมู่ ลูกชายทุกคนที่เกิดในปีเดียวกันจะเข้าพิธีบวชพร้อมกัน มีพิธีแห่หน้าครตยให้หน้าคี่หลังข้างมีขบวนม้าจากต่างหมู่บ้านมารวมขบวน เรียกว่า "ม้าล่อช้าง" นำขบวนด้วยกลองยาวขบวนแห่จะแห่ไปกลางทุ่งนาก่อนจะไปทำพิธีที่วัดในวันถัดมา ทุกคนจะมีความสุขสนุกสนานมากในงานบวชนาค

เนื่องจากรอยอาชีพหลักของชาวบ้านกุดจอกคือการทำนา จึงมีประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ คือ พิธีบูชาเช่นสร้างแม่ธรณีและแม่โพสพ

ประมาณเดือนเจ็ดหรือเดือนแปดฤดูทำนาก่อนดำนา, หัวหน้าจะมีพิธีบอกกล่าวแม่ธรณีโดยจัดเครื่องเช่นมีข้าวหวาน (ข้าวสุกคลุกน้ำตาล) ใส่ในใบคูณสี่ที่, ยาใบตองแห้งสองมวนหมากสองคำ วางบนพื้นดินบริเวณหัวคันนา แล้วกล่าวคาบอกแม่พระธรณีว่า "จะทำนาแล้วขอให้คนและควายอยู่ดีมีความสุขสบาย คราดเถอย่าให้หัก บ่ได้มาแย่งดิน ขอเพียงแต่ทำกิน" พิธีนี้ภาษาถิ่นเรียกว่า พิธี "แฮกนา"

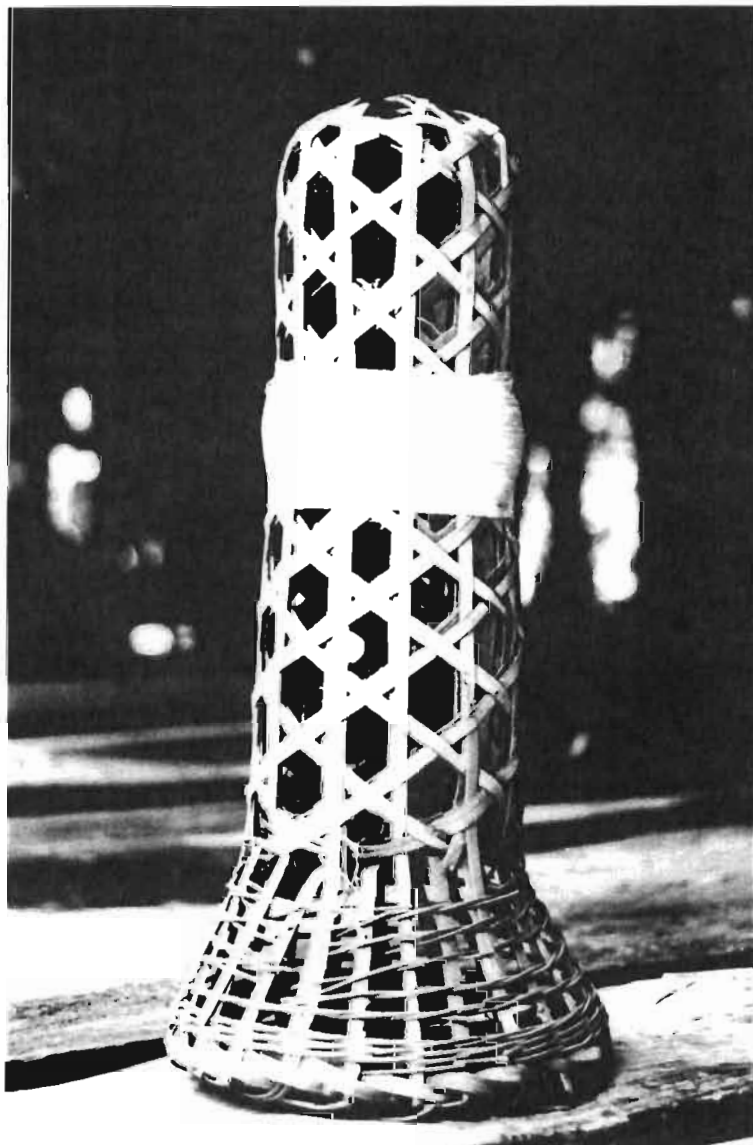
หลังเกี่ยวข้าว นวดข้าวแล้ว เมื่อนำข้าวเข้ายุ้ง มีพิธีสู่ขวัญข้าว (แม่โพสพ) พิธีนี้ต้องใช้หมอลู่ขวัญมาทำพิธีกล่าวคำ เครื่องเช่นมี เหล้าหนึ่งขวดเพื่ออง ใ่กหนึ่งตัว ขนมหวานตามแต่จะหาได้ บายศรี ผ้าจีนตีนจก, เสื้อ, ผ้าสะไบ อย่างละหนึ่ง, กระจก, หวี, น้ำมัน, แป้ง, ทองรูปพรรณ, สดางค์เหรียญ วางทุกอย่างไว้ในยุ้งข้าวให้หมอลู่ขวัญทำพิธี

บทบาทของเครื่องมือเครื่องใช้ในการทอผ้าที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านกุดจอกอีกอย่างหนึ่งคือ การนำเอา "กวั๊ก"(รูปที่ 27) ซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการ "คันหมี่" ไปผูกติดกับเสาเอก เวลาขึ้นเสาเอกสร้างบ้านประกอบด้วย เครื่องมงคลต่าง ๆ คือ กวั๊ก, ผ้าแดง, ต้นกล้วย

มีพิธีเกี่ยวกับความเชื่ออีกพิธีหนึ่ง ซึ่งนับว่ามีบทบาทและเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สูญเสียหลักฐานเกี่ยวกับผ้าโบราณไปเป็นอันมาก คือ

รูปที่ 26 : ปัจจุบันมักใช้ถุงพลาสติกใส่เครื่องมือแทนอย่างขนมจีนกัน

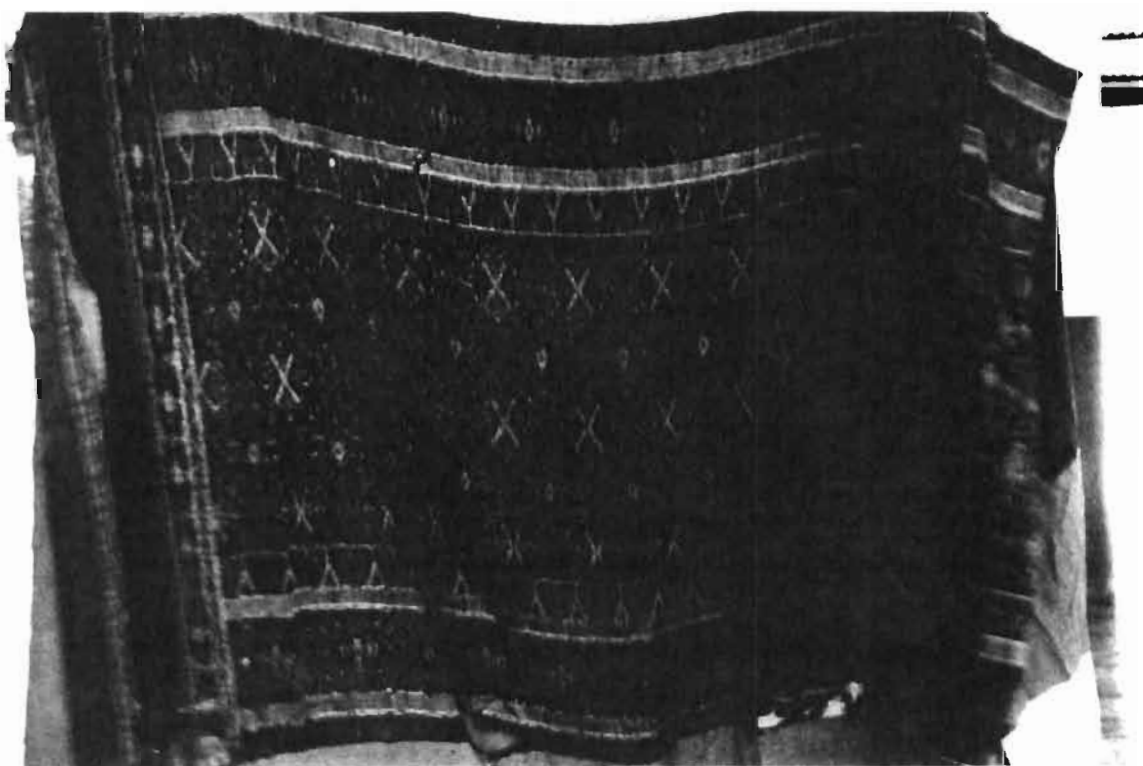
รูปที่ 27 : "กวัก" เครื่องมือคันหมี่

พิธีศพของชาวบ้านกุตจอก เมื่อนาศพของผู้เสียชีวิตในโรงศพ (*) ถ้าเป็นชายจะ
ใช้ผ้าขาวม้าของผู้ตายคลุมทับผ้าขาวบนฝาโรง ขณะทำพิธีเผาศพจะนำเครื่องนุ่งห่ม เช่น
ผ้าขาวม้าไหม โสร่งไหม, ผ้าฟุ้งไหม, ผ้าม่วงจริง ฯลฯ ของผู้ตายเผาไปพร้อมกัน ถ้าเป็น
หญิงจะคลุมหีบศพด้วยสะไบของผู้ตาย และจะเผาเครื่องนุ่งห่มของผู้ตาย เช่น ผ้าชิ้นมัดหมี่,
ผ้าสะไบ, เสื้อ ฯลฯ ดังนั้นพิธีดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียผ้าโบราณซึ่งถือเป็นหลัก
ฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีไปอย่างน่าเสียดาย แต่มีบ้างที่มีได้เผาไปเสียทั้งหมด ผ้า
ซึ่งผู้ตายทอไว้แต่ยังไม่ได้ใช้ มีสภาพสมบูรณ์ดี เจ้าภาพจะถวายเป็นทานไปใช้ทำนาค
แต่งสถานที่เมื่อมีงานสมโภชต่าง ๆ (รูปที่ 28.29)

(*) โรงศพในสมัยนี้ใช้ไฟฟ้าเป็นเครื่องปะด้วยกระดาษค้ำข้าง สี่ข้าง ถ้ามีฐานะก็เป็นกระดาษเงินกระดาษทอง ยังไม่มีเมรุทำพิธีเผากลางแจ้ง

รูปที่ 28 :

รูปที่ 29 :

รูปที่ 28, 29 : ผ้าที่ญาติถวายวัดอุทิสสวนกุศลาคีเจ้าของผู้ล่วงลับ
ทางวัดนามาชาห์ท่าฝ้ายนตกแดงสถานที่

ประวัติการทอผ้าของบ้านกุดจอก

ในสมัยก่อนชาวบ้านกุดจอกมีการทอผ้ากันทุกครัวเรือน เป็นการทอไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่มีการซื้อขาย ผู้หญิงบ้านกุดจอกจึงจำเป็นต้องหัดทอผ้าทุกคน และมีหลักฐานว่ามีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และปลูกฝ้ายไว้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าบ้านกุดจอกจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าเหมือนกับชาวอีสานทั่วไป คือการลงช่วง การลงช่วงนี้เป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยทำความคุ้นเคยกัน เมื่อฝ่ายหญิงนั่งปั่นฝ้าย, ปั่นไหม ซึ่งจะทำตอนกลางคืน ฝ่ายชายจะมาอยู่เป็นเพื่อน ช่วยเติมฟืนเข้ากองไฟ หรือนำเครื่องดนตรีมาขับกล่อมเกี่ยวพาราสีกันการลงช่วงนั้นจะเลือกคืนเดือนหงายพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งจะอยู่ในช่วงฤดูหนาวเป็นช่วงที่ฝ้ายซึ่งปลูกในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายนเริ่มแก่เก็บมาตากให้แห้งแล้วนำมาอ้าวหรือหีบฝ้าย ตีค้ำให้เป็นนุยแล้วจึงนำมาปั่นหรือเงินฝ้ายให้เป็นเส้นเพื่อนำไปใช้ทอผ้า

เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาจึงเลิกปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเนื่องจากมีความต้องการใช้ที่ดินเพื่อทำนา ดังนั้นเมื่อไม่มีการเลี้ยงไหม การทอผ้าซึ่งมีค้ำหมี่ของบ้านกุดจอกจึงเลิกไปในที่สุด แต่ยังคงมีการปลูกฝ้ายประปรายมาเลิกปลูกก็หลังการเลี้ยงไหม แต่ยังคงมีการทอผ้าฝ้ายอยู่บ้างโดยไปซื้อด้ายสำเร็จแล้วนำมาย้อมสี (เฉพาะย้อมครามและย้อมสีเขียว) ด้ายสีอื่น ๆ ที่นำมาใช้จกเช่น สีแดง สีเหลือง สีส้ม ฯลฯ จะซื้อด้ายสำเร็จย้อมสีแล้วมาใช้ ในสมัยนั้นใช้สีจากธรรมชาติ ปัจจุบันใช้สีสังเคราะห์ย้อม

หลังจากนั้นคนส่วนใหญ่เลิกทอผ้ามาเป็นเวลาประมาณ 30 ปี อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดวัตถุดิบ ไม่มีความจำเป็นต้องทอใช้เองเพราะสามารถซื้อเสื้อผ้าจากตลาดมาใช้หรืออีกประการหนึ่ง เมื่อทอแล้วหาแหล่งขายไม่ได้ คนส่วนใหญ่จึงเลิกทอผ้าไปในที่สุด แต่ยังคงมีผู้ทอผ้าอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน คือ นางซ่อง จบศรี ซึ่งหัดทอผ้ามาตั้งแต่อายุได้ 15 ปี ปัจจุบันอายุ 64 ปี และนางทองจาย จบศรี หัดทอผ้าเมื่ออายุได้ประมาณ 15 - 16 ปี ปัจจุบันอายุ 74 ปี ผ้าที่ทอส่วนใหญ่ได้แก่ผ้าขาวม้า, ย้อมขมเงินและย้อมเล็กเติมทาเพื่อใช้เองในครอบครัว ต่อมาทอแบ่งขายให้เพื่อนบ้าน

ต่อมาในปี 2512 อาจารย์อุไรรักษ์ มหาคุณ รัชมหาการประจำอยู่มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย สำนักงานอยู่ที่ฝายน้ำล้น อ่าวเภอเมือง จังหวัดชัยนาท ได้เข้ามาริเริ่มให้มี

การทอผ้าขึ้นอีก โดยเริ่มมาเห็นนางซ้อง จบศรี เป็นผู้ทอผ้าโดยใช้ผ้าเก่าที่มีอยู่เป็นต้นแบบ มีการทำทั้งผ้าตีนจก, ผ้าซิด, ผ้าจกผสมซิด ทำเป็นหมอนขวาน, หมอนหน้าหก, ผ้าตัดเสื่อ ลายซิด ฯลฯ โดยอาจารย์อุไรรักษ์ เป็นผู้รับซื้อ และบางครั้งก็พาชาวต่างประเทศเข้ามาซื้อ ในหมู่บ้านในช่วงนั้นมีการทอผ้าจก, ผ้าซิด ประมาณ 3-4 บ้านส่วนบ้านอื่นๆ ทอผ้าขาวม้า เกือบทุกบ้านตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน (2537)

ในปี 2536 นายอำเภอวัดสิงห์ นายสะอาด ฉายศรี ได้จัดงานประกวดหมู่บ้านพัฒนาขึ้น (*) เมื่อมีการเยี่ยมชมแลกเปลี่ยนกันระหว่างหมู่บ้าน, หรือมีแขกต่างถิ่น, และข้าราชการระดับ ผู้ใหญ่มาเยี่ยมหมู่บ้าน, หรือมีงานเทศกาลประจำปี เช่น วันสงกรานต์ ฯลฯ ผู้ใหญ่พิบูล จันท์ศรี จะชักชวนให้ผ้าขึ้นตีนจกที่มีอยู่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าเก่าที่ตกทอดมาหลายช่วงคน ออกมาแต่งกัน ทุกคน เป็นการฟื้นฟูและปลูกฝังค่านิยม ทำให้เกิดความหวงแหนรู้คุณค่าเห็นประโยชน์ผ้าเก่า จึงนับว่าเป็นการช่วยอนุรักษ์ผ้าโบราณ นอกจากนี้เมื่อมีผู้หันมานิยมนุ่งผ้าตีนจกในเทศกาลต่างๆ กันมากขึ้น ย่อมทำให้เกิดการตื่นตัวในการทอผ้าตีนจกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันหลายๆ คน เริ่มหันมาทอผ้าจกกันมากขึ้น

ในปีเดียวกันนั้นเอง ศูนย์การศึกษาออกรังเรียนภาคกลาง ได้จัดให้มีการอบรม "การจกทอผ้าพื้นเมือง วิศวกรรมศึกษาวิเคราะห์หัตถศิลป์ผ้าพื้นเมืองในเขตภาคกลาง" ระหว่างวันที่ 14 - 29 มิถุนายน 2536 ณ ศูนย์การศึกษาออกรังเรียนภาคกลาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ได้เชิญช่างทอผ้าจากกลุ่มต่างๆ คือ

กลุ่มเชื้อสายลาวคั่ง

กลุ่มเชื้อสายไทยยวน

กลุ่มเชื้อสายลาววัง

กลุ่มเชื้อสายกระเหรี่ยง

กลุ่มเชื้อสายลาวคั่ง นางซ้อง จบศรี ได้รับเชิญเป็นตัวแทนไปพร้อมกับอีกสองคนคือ นาง รกสูม ฉิมอ้อย และนางบุญเหลือ จันท์มา

(*) บ้านกุดจอกได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างในปี 2536

เดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน 2536 บ้านกุดจอกได้จัดโครงการสอนการทำผ้าตีนจก มีนางซ้อง จบศรีเป็นผู้สอน มีสมาชิกเรียนทั้งสิ้น 20 คน เรียนสำเร็จ 8 คน เหลือผู้ที่เรียนสำเร็จแล้วยังคงทำผ้าจกอยู่ 2 คน และมีโครงการเปิดสอน "การทำผ้าจก ผ้าจกผสมจิต และ การทำผ้ามัดหมี่" อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ในเดือนกรกฎาคม 2537 ทางพัฒนาการจังหวัดชัยนาทจะส่งครูเข้าไปฝึกอบรมการทำผ้าขาวม้าโดยที่กระตุกที่บ้านกุดจอก ซึ่งปัจจุบันได้ส่งที่กระตุกเข้าไปยังหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก

การศึกษาผ้าทอพื้นบ้านของกลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอก

ผ้าชิ้นตีนจก

ลักษณะโดยทั่วไปของผ้าชิ้นตีนจกบ้านกุดจอก

1. ผ้าชิ้นของกลุ่มบ้านกุดจอก ประกอบด้วย ผ้าสามส่วน คือ หัวชิ้น, ตัวชิ้น และตีนชิ้น
2. ตัวชิ้นเป็นไหมมัดหมี่ นิยมทาลวดลายต่าง ๆ ดังนี้

- หมี่สะเภา (รูปที่ 30,31,32,)
- หมี่น้อย (รูปที่ 33,34)
- หมี่รวงใหญ่ (รูปที่ 35,36,37,38,39,40)
- หมี่ตา (หมี่สลับจิต) (รูปที่ 41,42,43)
- หมี่แดงสลับดำ (รูปที่ 44,45)
- หมี่รวด (รูปที่ 46,47,48,49)
- ชิ้นลืบสี่ (สี่ แปลว่า สีเขียว, ลักษณะเป็นริ้วเขียวสลับริ้วดำ สีเขียวเป็น

ไหม, สีดำเป็นผ้า) (รูปที่ 50,51,52) ฯลฯ

ยังมีชิ้นหมี่ลักษณะต่างไปจากแบบที่กล่าวมาแล้ว ได้รับคำบอกเล่าจาก นางเทา ทองบุญ อายุ 85 ปี เล่าให้ฟังว่า ในสมัยพ่อแม่ของนางเทา มีพวกตำรวจเข้ามาในบ้านกุดจอก เพื่อตรวจค้นจับเหล่าเถื่อน ตำรวจนั้นมุ่งผ้าโรงกระเบนซึ่งมีลวดลายแตกต่างไปจากที่ชาวบ้านเคยทำ จึงมีผู้ใจไม้ดอกแอบขัดลายตามอย่างผ้านั้น เมื่อตำรวจนั้นกลับแล้ว จึงค้นหมี่, มัด และย้อมตามแบบลายที่ขัดไว้ และเรียกชื่อหมี่ชนิดนั้นว่า หมี่สารวด (รูปที่ 53) คงเพี้ยนมาจาก "ตำรวจ"

หัวชิ้น

เป็นผ้าฝ้ายทอเป็นลวดลายริ้ว ลักษณะเหมือนหมี่ตา มีหลายสีมันิยมทากำพื้น จะทอเต็มพืมแล้วนำมาตัดแบ่งเป็นชิ้นกว้างประมาณหนึ่งคืบ นำไปต่อกับตัวชิ้น ชิ้นของบ้านกุดจอกไม่ได้ต่อหัวหมดทุกผืน จะต่อเฉพาะที่จำเป็น เช่นผืนที่มีตีนจกสั้นจึงต้องต่อหัวชิ้น เพื่อให้ชิ้นมีขนาดยาวพอดี ถ้าผืนยาวตีนจกยาวไม่จำเป็นต่อหัวชิ้น ส่วนใหญ่ชิ้นที่ต่อหัวพบว่า เป็นชิ้นตีนดำหรือชิ้น

อื่น ๆ ของผู้มีอายุซึ่งมักทำตีนจกสั้นลวดลายน้อยและเรียบง่ายไม่ประดับประดาเท่ากับชั้นของหญิงสาว (รูปที่ 54,55)

ตีนจก

สมัยก่อนส่วนใหญ่ทำด้วยผ้าฝ้าย (พบที่ทำด้วยไหมบ้างแต่เป็นส่วนน้อย) (รูปที่ 56) ในระยะเวลา ประมาณกว่า 30 ปีลงมา ใช้ด้ายสำเร็จ ตีนจกมีลักษณะเป็นแถบยาวบรรจูลวดลายแบบลายหน้ากระดาน ตีนจกของชาวบ้านกุดจอกมีขนาดค่อนข้างแคบกว่าตีนจกของกลุ่มเชื้อสายอื่น เช่น ที่หาดเสี้ยว, คุบัว, บ้านดอนแร่ ฯลฯ ถ้าเป็นตีนจกของหญิงสาวจะมีขนาดกว้างตัวลวดลายละเอียดประณีตงดงามต้องใช้เวลาประดิษฐ์ประคอยมากกว่าชั้นของผู้มีอายุซึ่งมีขนาดแคบกว่าใช้ลวดลายเรียบง่ายกว่าตีนจกจะประกอบด้วยลายจกและต่อด้ายผ้าพื้นสีแดงขนาดกว้างเท่า ๆ กับตัวลายหรือบางครั้งอาจกว้างกว่าตัวลายจก (รูปที่ 57)

ลักษณะของลวดลาย

องค์ประกอบของลายถือเป็นหลักตายตัว คือจะประกอบด้วยลายหลักหรือลายที่เป็นประธานและลายย่อยหรือลายขนาน

ลายหลัก หรือลายประธานมีขนาดใหญ่ วางอยู่ตรงกึ่งกลางของแถบผ้าจก ตอนบนและตอนล่างมีลายขนาดเล็กหรือลายย่อย ขนานทั้ง 2 ด้าน

ลายประธาน

ลายหลักหรือลายประธานของกลุ่มบ้านกุดจอกมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวแสดงออกอย่างอิสระเสรี ไม่มีรูปแบบบังคับตายตัว หรือวางมาตรฐานเป็นกฎเกณฑ์ ซ้ำแต่แต่ละคนมีอิสระสามารถที่จะดัดแปลงไปตามความพอใจ รสนิยมและความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคล ผลงานแต่ละชิ้นเมื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดแล้วจะพบว่าไม่มีลวดลายที่ซ้ำกันเลย แม้ว่าดูโดยรวมแล้วจะเหมือน ๆ กัน แต่ถ้าพิจารณาจึงเห็นความแตกต่างในรายละเอียด บางครั้งเรียกชื่อลายเดียวกัน แต่มีรูปแบบไม่เหมือนกัน ทั้งนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากการที่ช่างแต่ละคนเมื่อ

เรียนรู้แม่ลายหลักแต่ละตัวแล้วได้นำแม่ลายเหล่านั้นไปจัดวางองค์ประกอบ วัตถุการเพิ่มเติม ตัดทอนหรือสอดแทรกรายละเอียดตามความพอใจของตน ทำให้เกิดรูปแบบของลวดลายหลากหลายกันออกไป นอกจากนี้แล้วยังพบว่าลายในแต่ละช่องทำแตกต่างกันทั้งตัวลายและการให้สี ทั้งๆ ที่อยู่บนผ้าชิ้นเดียวกันคือ ถึงแม้ว่าจะมีรูปแบบที่หลากหลายดังกล่าว แต่โครงสร้างของลายทุกลายก็จะอยู่ในรูปทรงเดียวกันคือ รูปทรงเรขาคณิต ทั้งนี้เกิดจากการบังคับของเส้นด้าย (เส้นพุ่ง, เส้นยืน) และจัดอยู่ในองค์ประกอบแบบลายหน้ากระดาน ในหลักสมมาตร (symmetry) คือมีส่วนประฐาน หมายถึงลายหลักหรือแม่ลาย และมีส่วนประกอบหมายถึงลายย่อยที่ขนานอยู่ทั้ง 2 ด้าน และมีขนาดเท่าๆ กัน

จากตัวอย่างลายที่สามารถสืบค้นได้อาจจำแนกเป็นลายต่างๆ ได้ดังนี้

1. ลายขออีจิ้ง (รูปที่ 58, ภาพลายเส้นที่ 1)
2. ลายกาบ ดอกน้อย (*) (รูปที่ 59, ภาพลายเส้นที่ 2)
3. ลายกะเบี๋ย (**) ดอกน้อย สลับขอชื่อ (หรือเรียกว่า "ลายอีบัวลิมพัว") เป็นลายยากที่สุดเข้าเวลามาก (รูปที่ 60, ภาพลายเส้นที่ 3)
4. ลายขอ (***) (รูปที่ 61, ภาพลายเส้นที่ 4)
5. กะเบี๋ยดอกแก้ว 2 (รูปที่ 62, ภาพลายเส้นที่ 5)
6. ลายขอสี่ชั้น (รูปที่ 63, ภาพลายเส้นที่ 6)
7. ลายกาบขอชื่อ (รูปที่ 64, 65 ภาพลายเส้นที่ 7, 8)
8. ลายเต่า (รูปที่ 66, ภาพลายเส้นที่ 9)
9. ลายขาเบี๋ย (****) รูปที่ 67, ภาพลายเส้นที่ 10)

(*) ลาย "กาบดอกน้อย" ผู้วิจัยเข้าใจว่าหมายถึง "กลีบดอกไม้"

(**) "กะเบี๋ย" หมายถึง "ผีเสื้อ"

(***) "ขอ" หมายถึง "ร่ม"

(****) "ขาเบี๋ย" เป็นเครื่องมือเกี่ยวเนื่องกับการทอผ้า, ใช้พันด้าย

10. ลายหงส์ (รูปที่ 68, ภาพลายเส้นที่ 11)
11. ลายขอสลัดดอกแก้ว (รูปที่ 69, ภาพลายเส้นที่ 12)
12. ลายกาบบิ้นขอชื่อสลัดช่อ (รูปที่ 70, ภาพลายเส้นที่ 13)
13. ลายกระเบียดดอกน้อย (รูปที่ 71)
14. ลายขอนก (รูปที่ 72, 73)
15. ลายกาบบิ้น (กลับ) ดอกน้อยสลัดช่อ (รูปที่ 74)
16. ลายขอสลัดกาบ (รูปที่ 75)
17. ลายกระเบียดดอกน้อยสลัดช่อ (รูปที่ 76)
18. ลายกระเบียดดอกน้อยสลัดกาบ, ตีนจกไหม (รูปที่ 56)

หมายเหตุ ลายต่างๆ ที่จำแนกอยู่ในผลงานวิจัยนี้ เฉพาะที่สามารถสืบค้นได้จากภายในหมู่บ้านกุดจอกในปัจจุบัน (2537) และมีบางชิ้นติดตามได้มาจากผู้ที่อพยพออกไปอยู่ที่อื่น เช่น ที่บ้านบ่อลึก, บ้านหนองมะโรมง และตลาดวัดสิงห์ แต่ทุกชิ้นทำจากบ้านกุดจอก เจ้าของอพยพไปตั้งหลักแหล่งยังที่ต่างๆ ดังกล่าว

ลายย่อยหรือลายขนาน

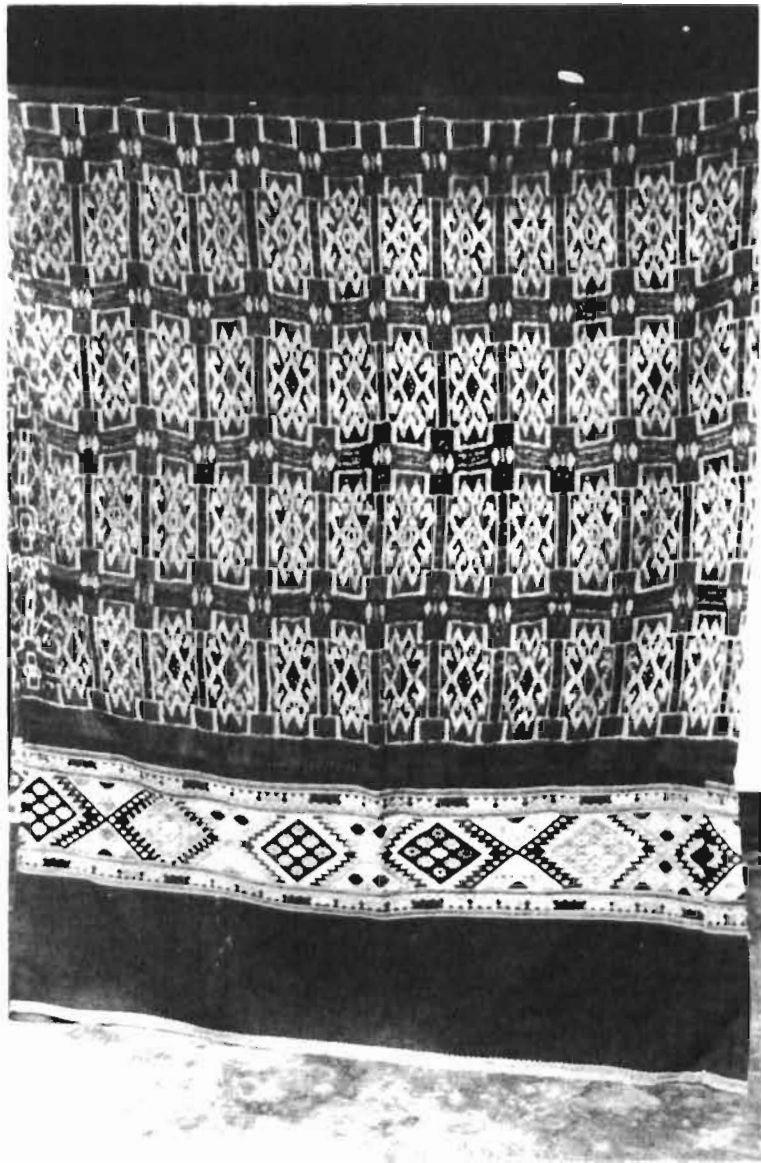
ลายย่อยหรือลายขนานที่นำมาประกอบและตกแต่งลายประธานให้มีความสมบูรณ์งดงามยิ่งขึ้น ในลายตีนจกของกลุ่มบ้านกุดจอก พบว่านิยมมีชื่ออยู่สองชนิดคือ ลาย "ขอระฆัง" และลาย "ตวย"

ลายขอระฆัง

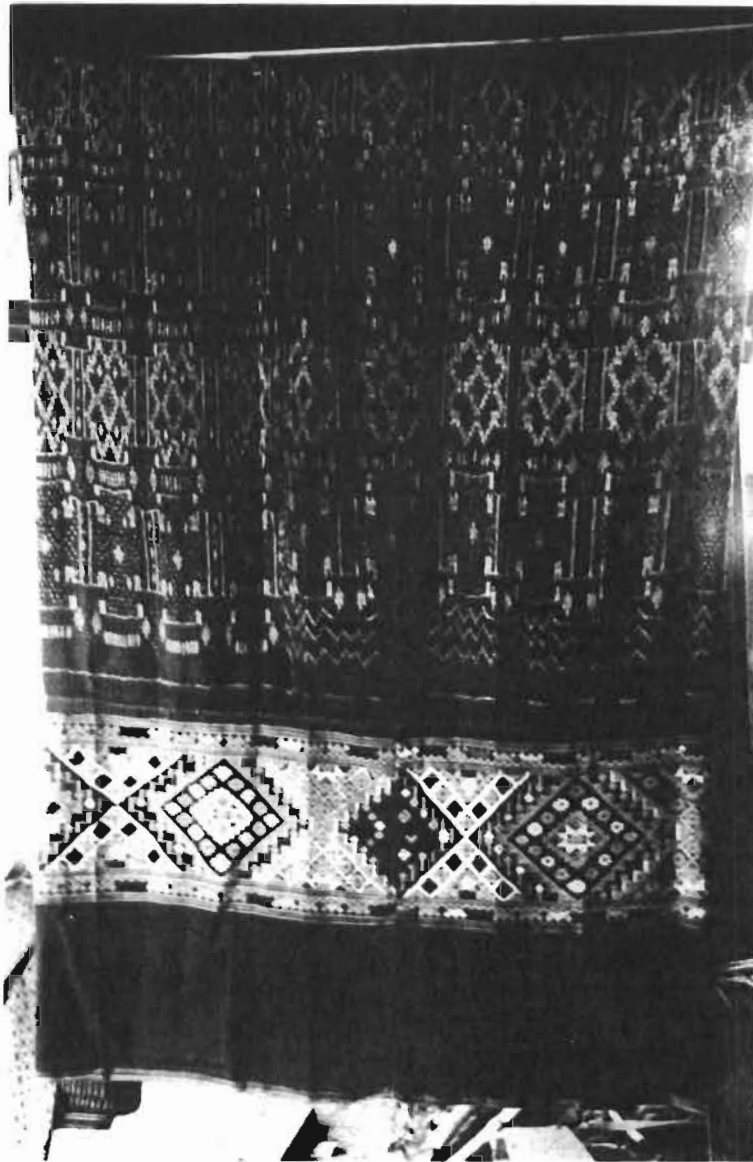
ลายขอระฆังเป็นลายขนานที่นิยมมาก พบในตัวอย่างผ้าเกือบทุกชิ้น แต่ละชิ้นจะทำลายขอระฆังที่มีลักษณะแตกต่างกันไม่ซ้ำแบบกัน จากตัวอย่างผ้าที่พบสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 รูปแบบ (*) (รูปที่ 77, 78, ภาพลายเส้นที่ 14, 15)

ลายขอระฆังแต่ละแบบเกิดจากเค้าโครงหรือมีโครงสร้างเดียวกัน จะมีความแตกต่างกันรายละเอียดที่ เกิดขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของช่าง เพื่อต้องการให้มีความหลากหลายแปลกตาและลดความซ้ำซากจำเจ

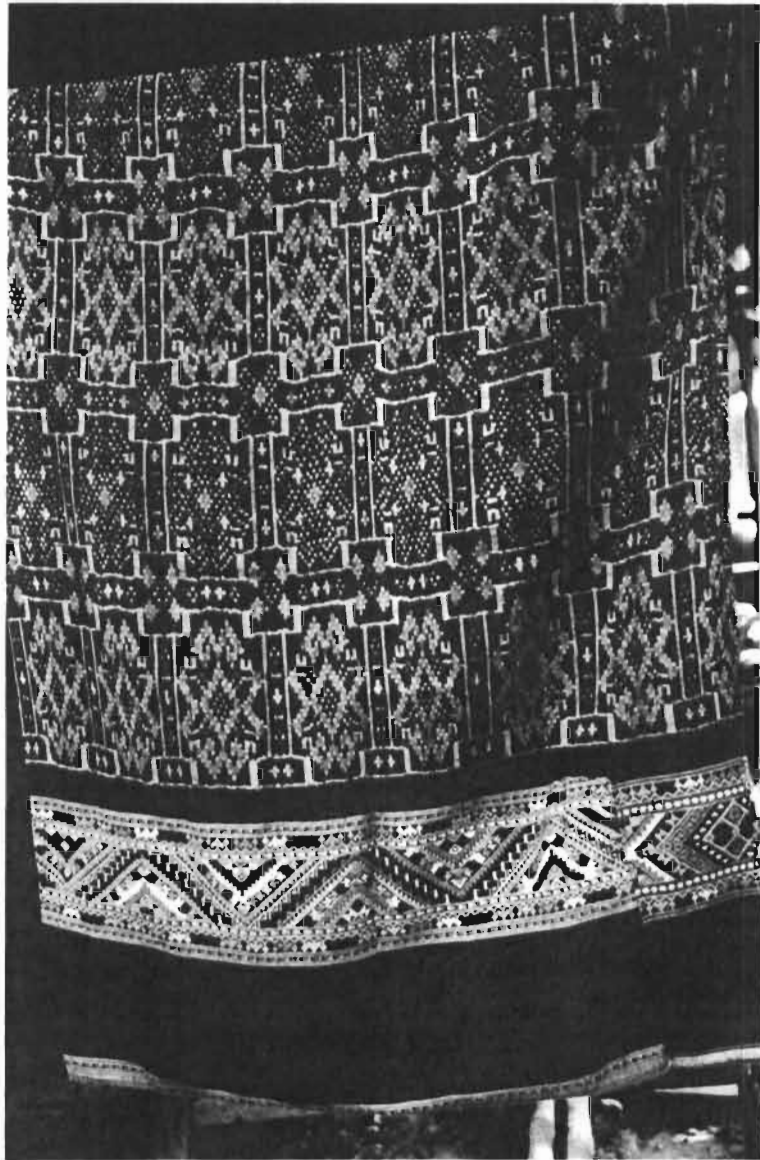
(*) อาจมีมากกว่า 6 แบบ แต่พบตัวอย่างเพียง 6 ชนิด

รูปที่ 30 : ซิ่นหมี่สะเทาะ (ตะเทาะ)

รูปที่ 31: จันทน์หีบสะภา (ดง)

รูปที่ 32: ซิ่นหมี่สอลาว (ตะเภา)

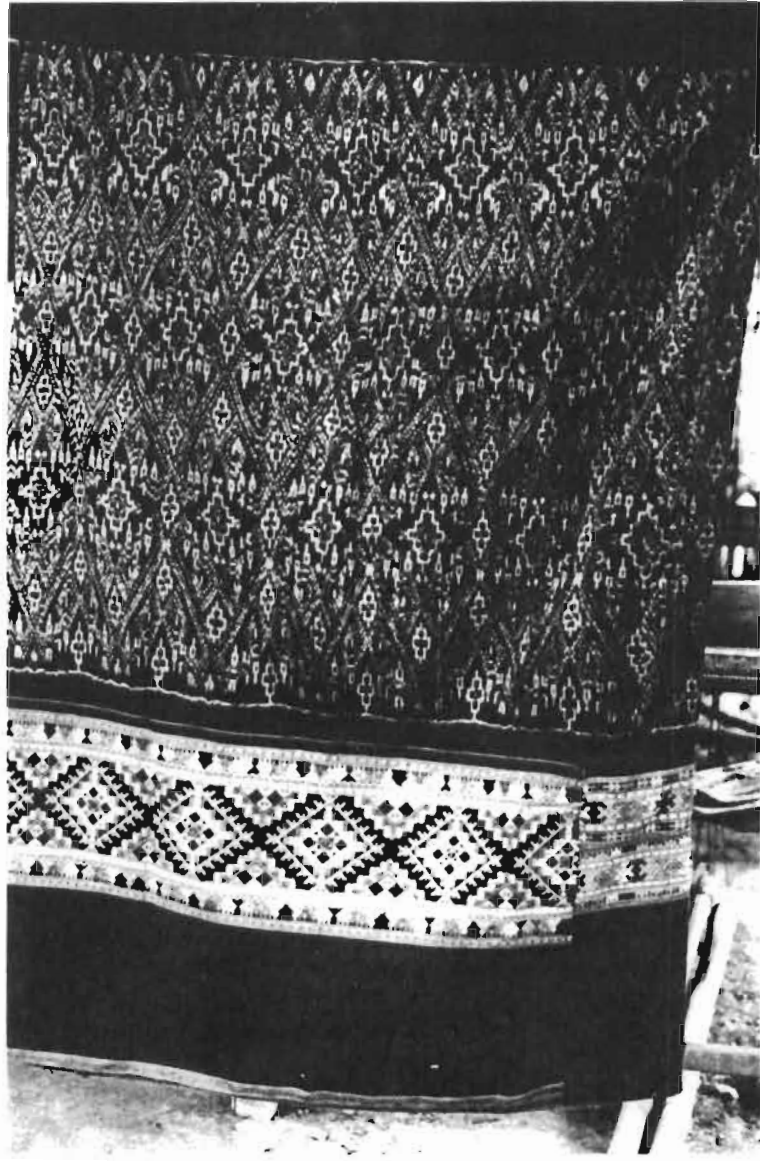
รูปที่ 33 : ชิ้นหมี่น้อย

รูปที่ 34 : จันทมีน้อย

รูปที่ 35 : ซิ่นหมี่รวงใหญ่

รูปที่ 36 : ซิ่นหมี่รวงใหญ่

รูปที่ 37 : จันทน์หมีรวงใหญ่

รูปที่ 38 : ซิ่นหมีรวงใหญ่

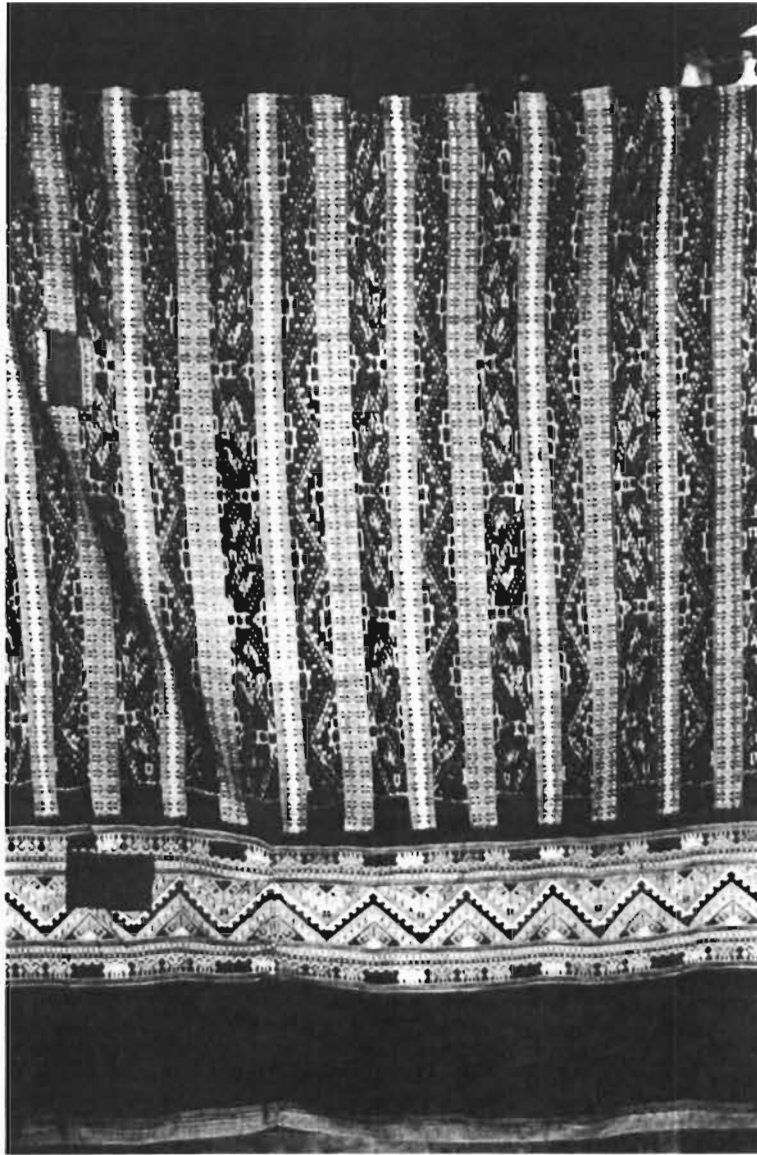
รูปที่ 39 : จันทน์มีรวงาญ

รูปที่ 40 : ชินหมี่รวงาญ

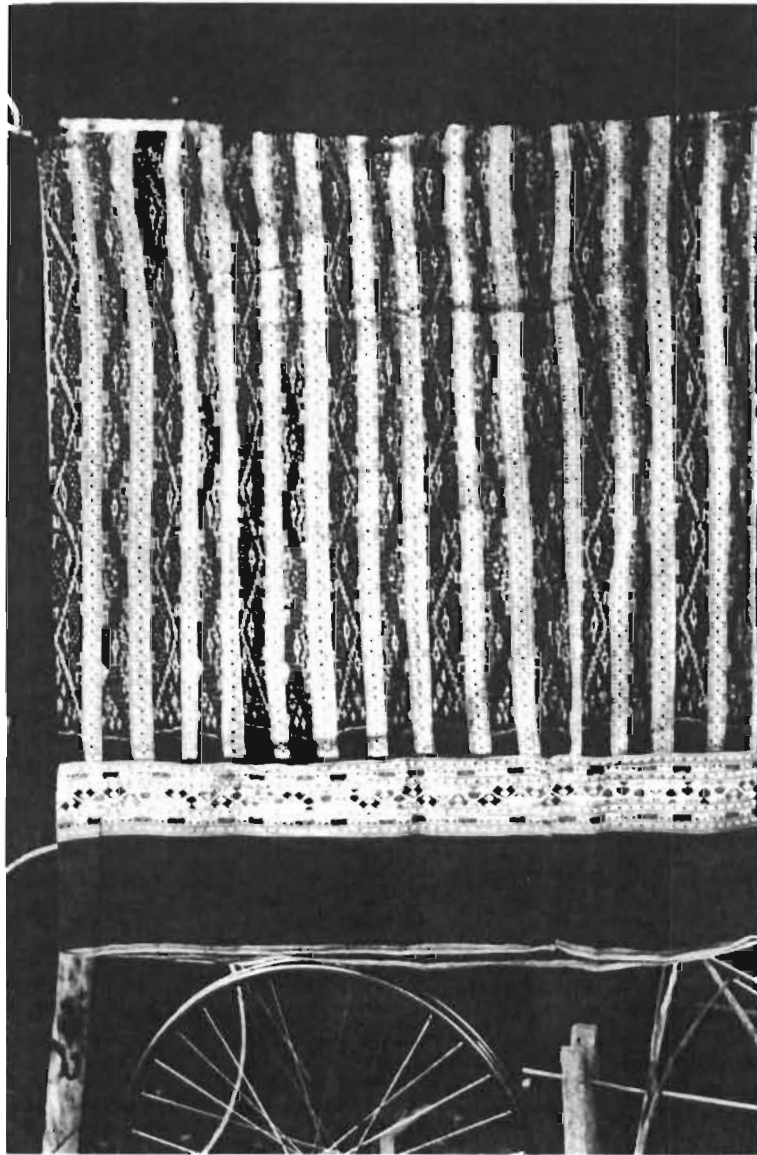
รูปที่ 41 : ชินหมี่ตา (หมี่สลัด)

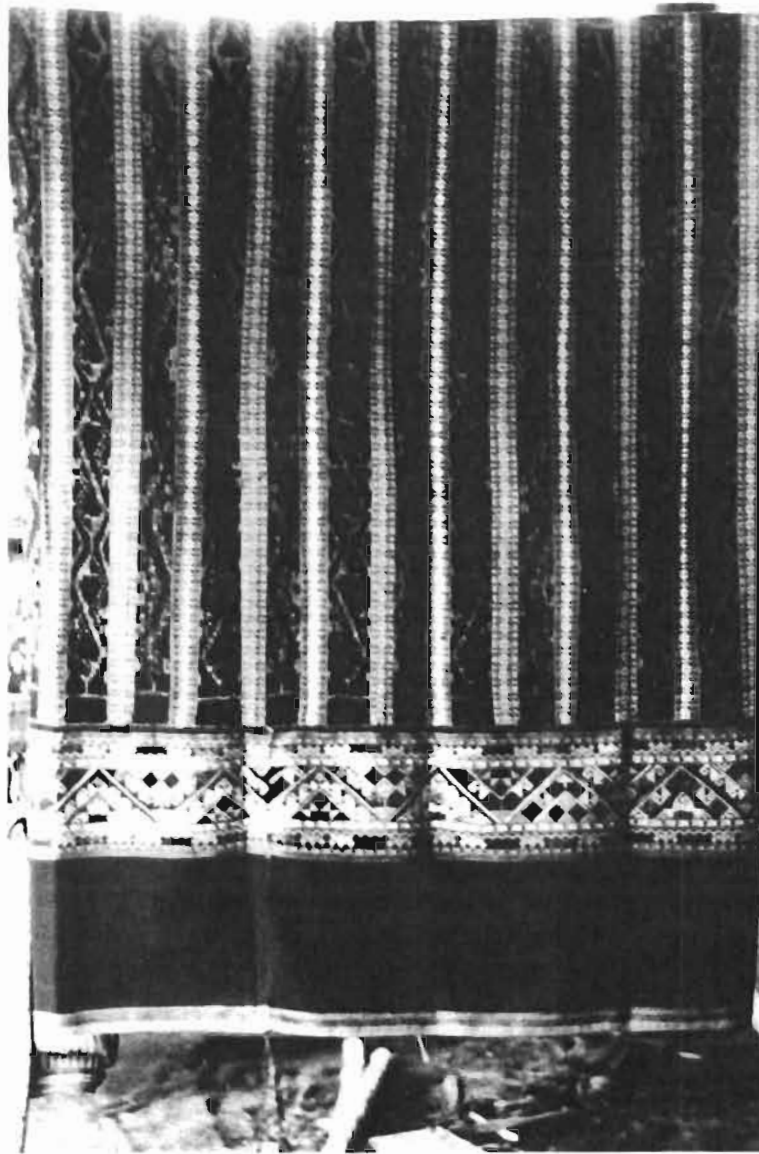
รูปที่ 42 : จันทน์หมีตา

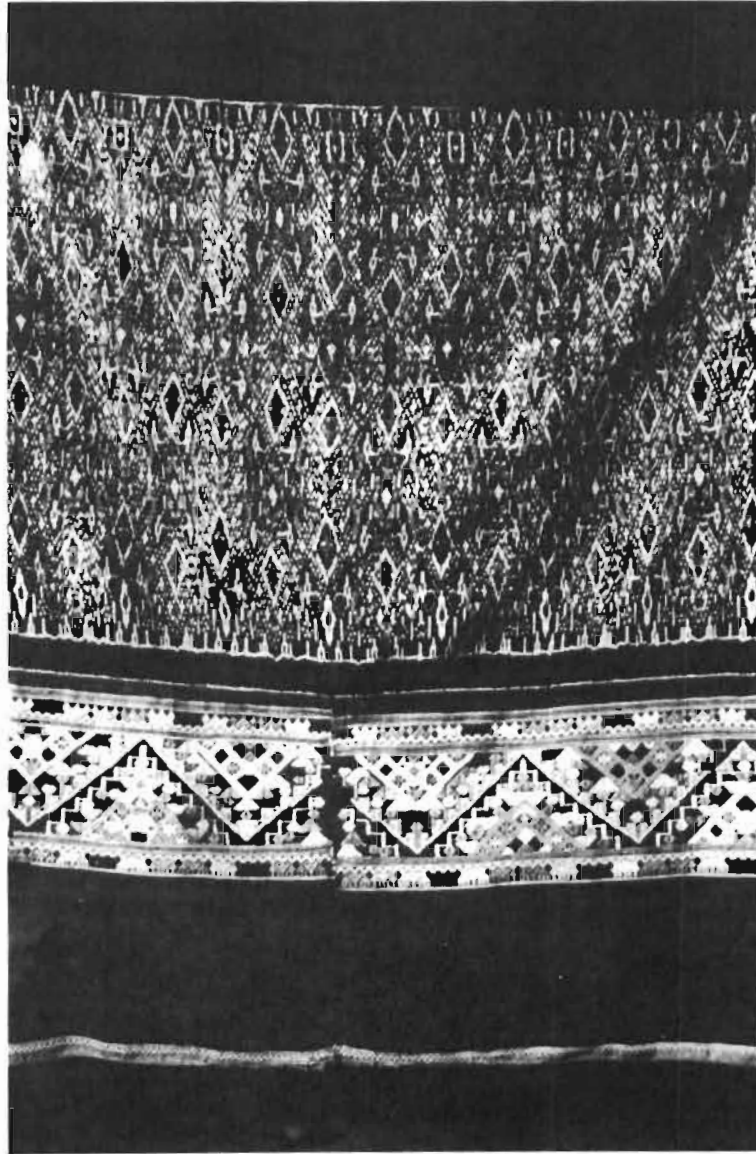
รูปที่ 43 : ซิ่นหมี่ตา

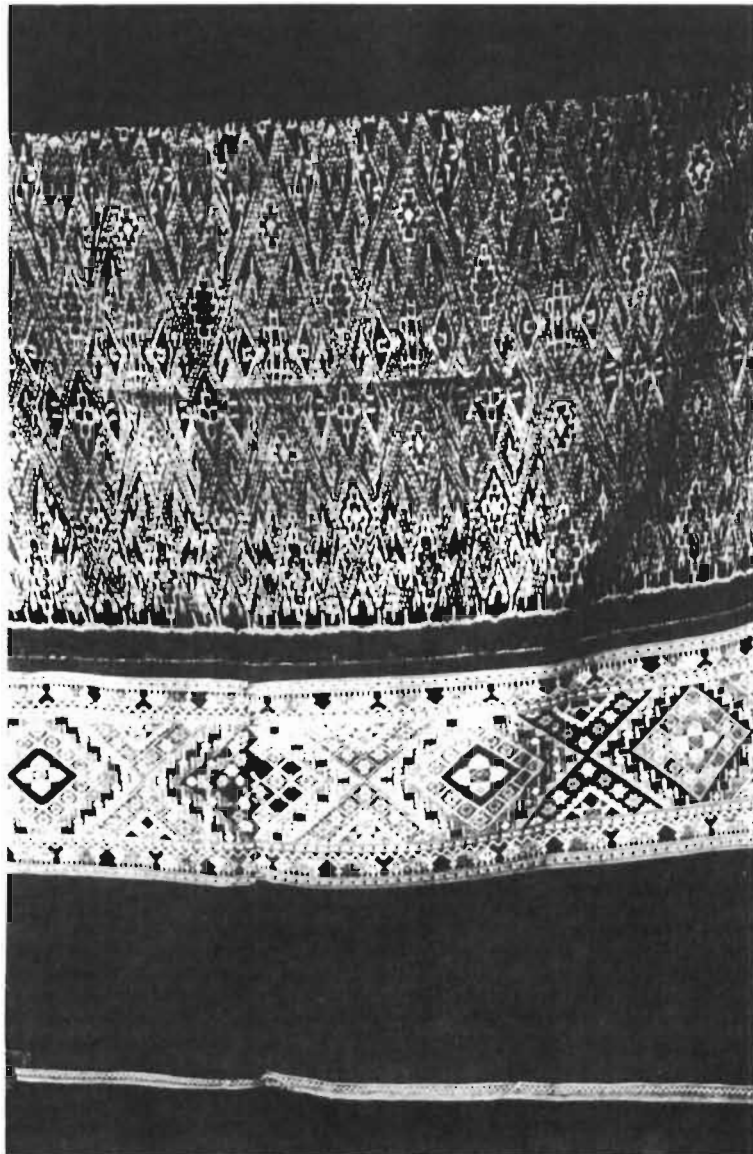
รูปที่ 44 : ซิ่นหมี่แดงสับดำ

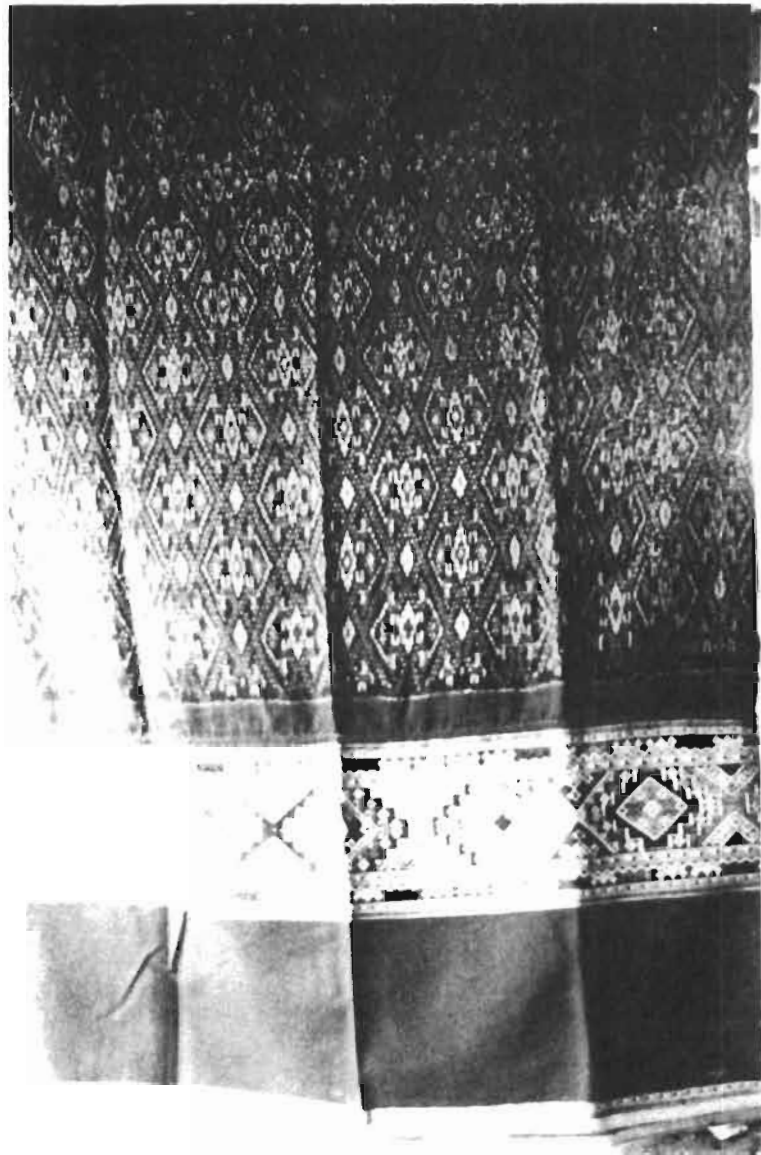
รูปที่ 45 : ซิ่นหมีแดงสลับดำ

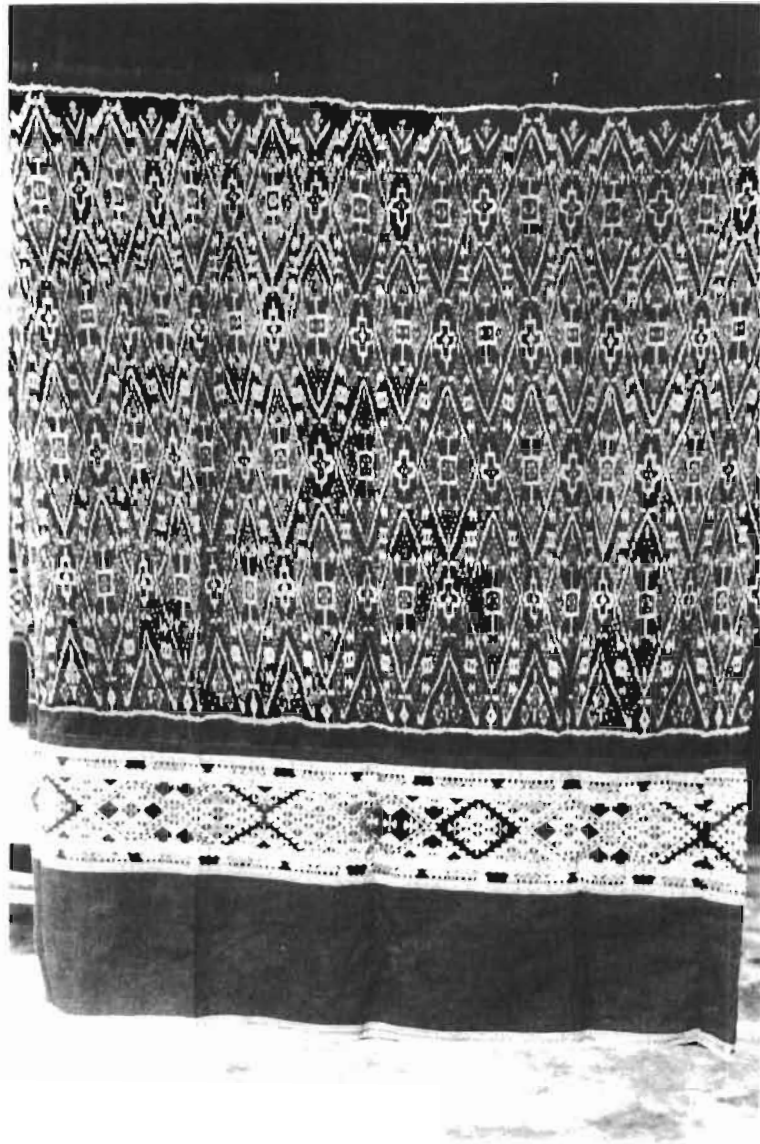
รูปที่ 46 : จันทน์หมีรวด

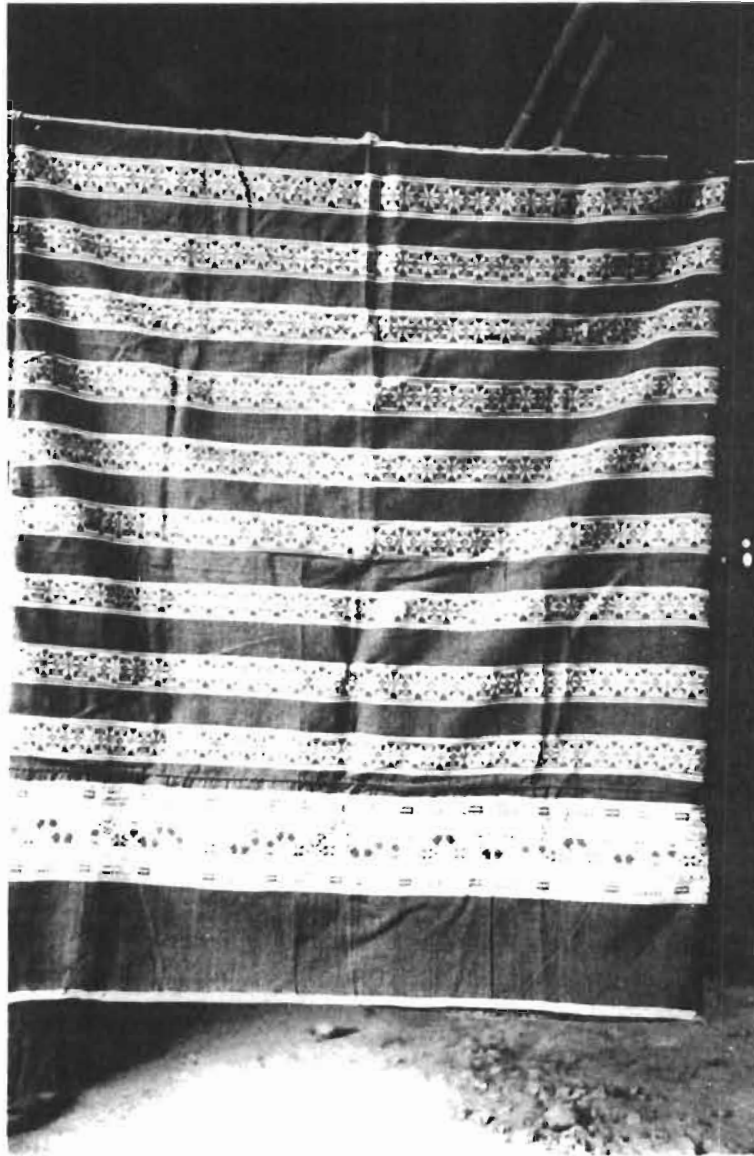
รูปที่ 4-: ผ้าไหมมัดหมี่

รูปที่ 48: ผ้าทอพื้นเมือง

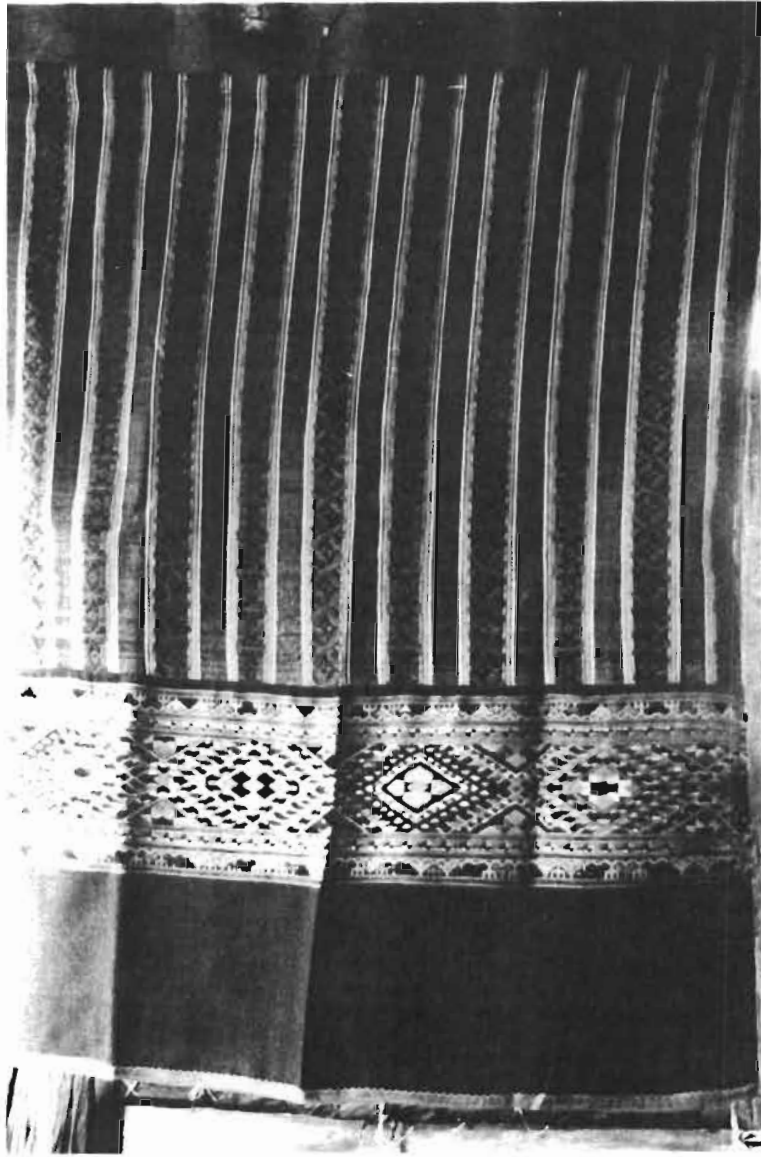
รูปที่ 49: ซิ่นหมี่รด

รูปที่ 50: จันทน์สีมลิ้ว

รูปที่ 51: ชิ้นสิบสี่

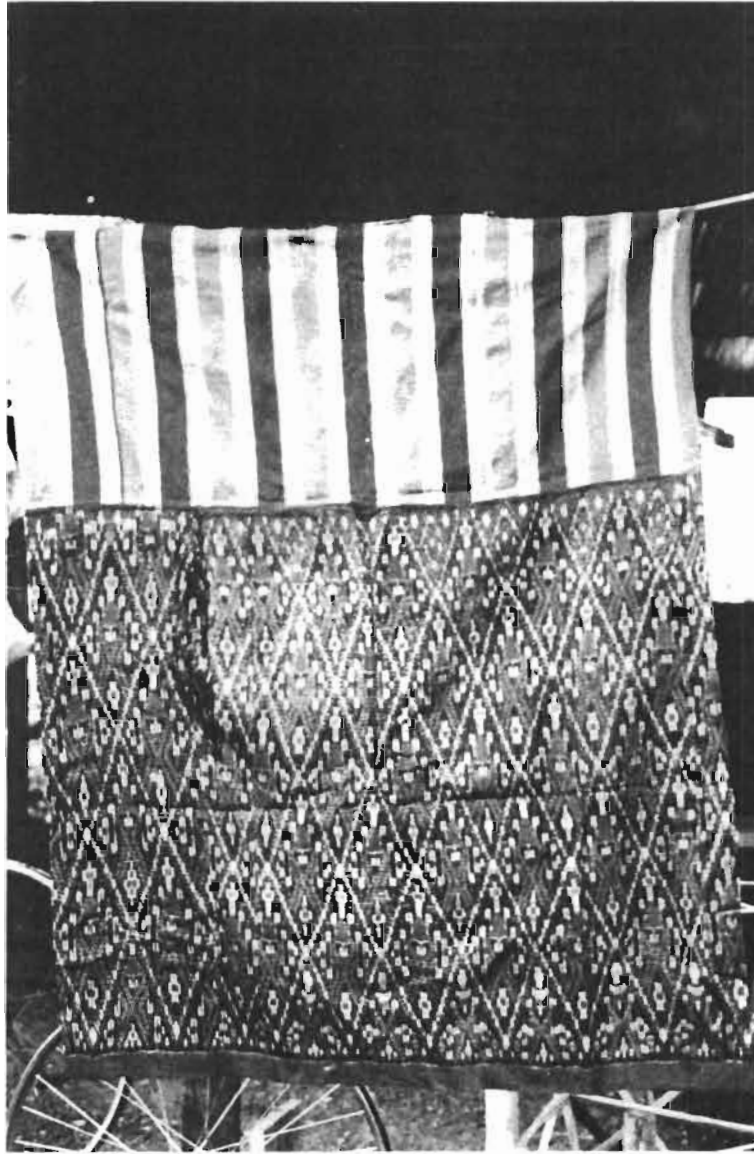
รูปที่ 52: ซิ่นสิบสี่

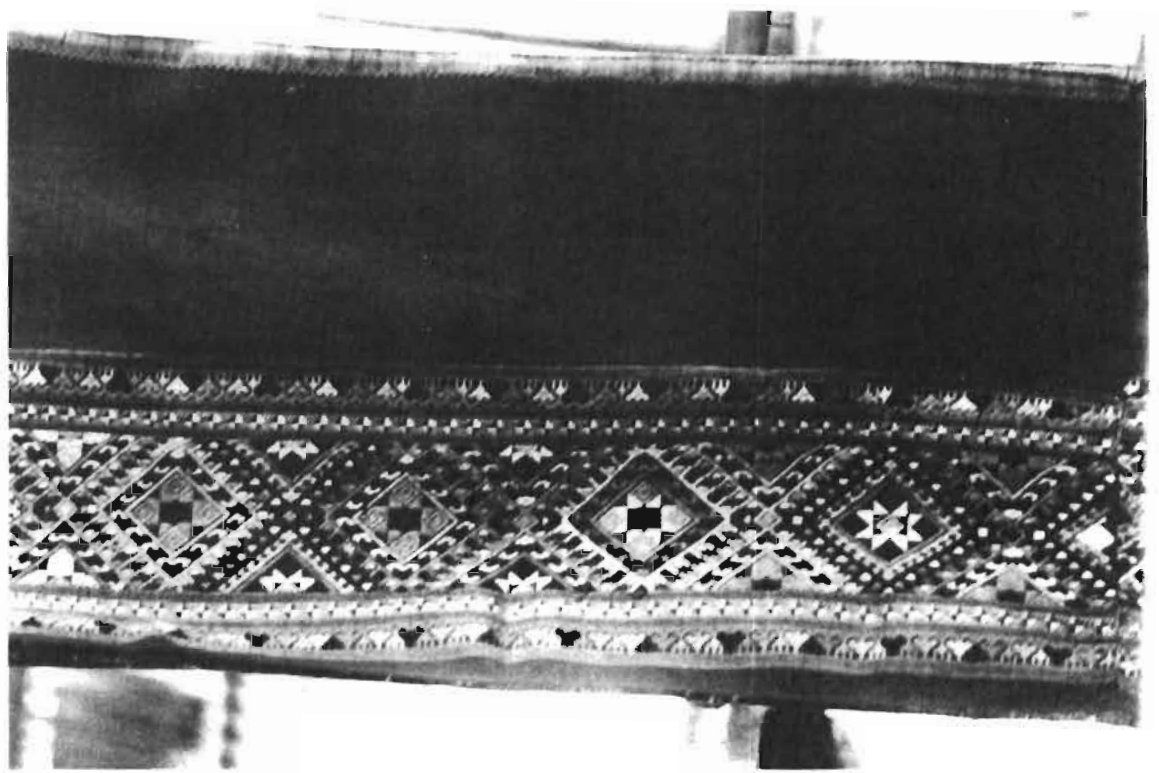
รูปที่ 53: ซิ่นหมี่สาวจ

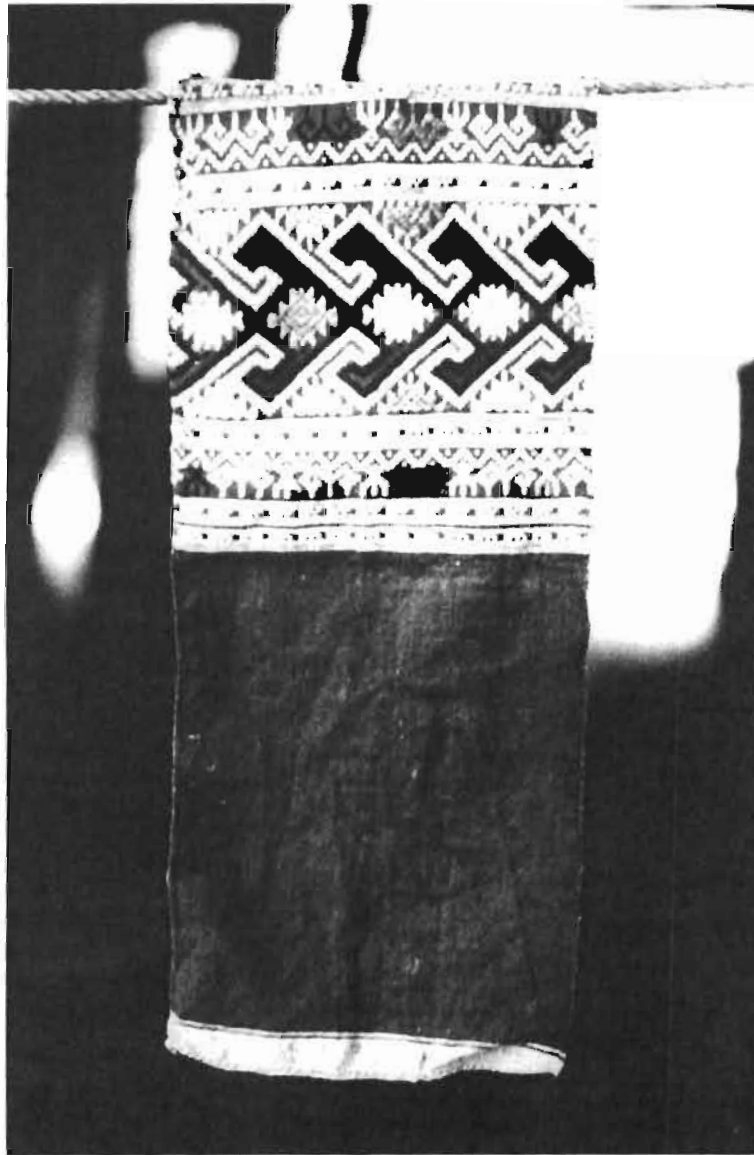
รูปที่ 91 : ผ้าตัดหัวขึ้นตามปกติจะมีความกว้างประมาณ 1 คืบ

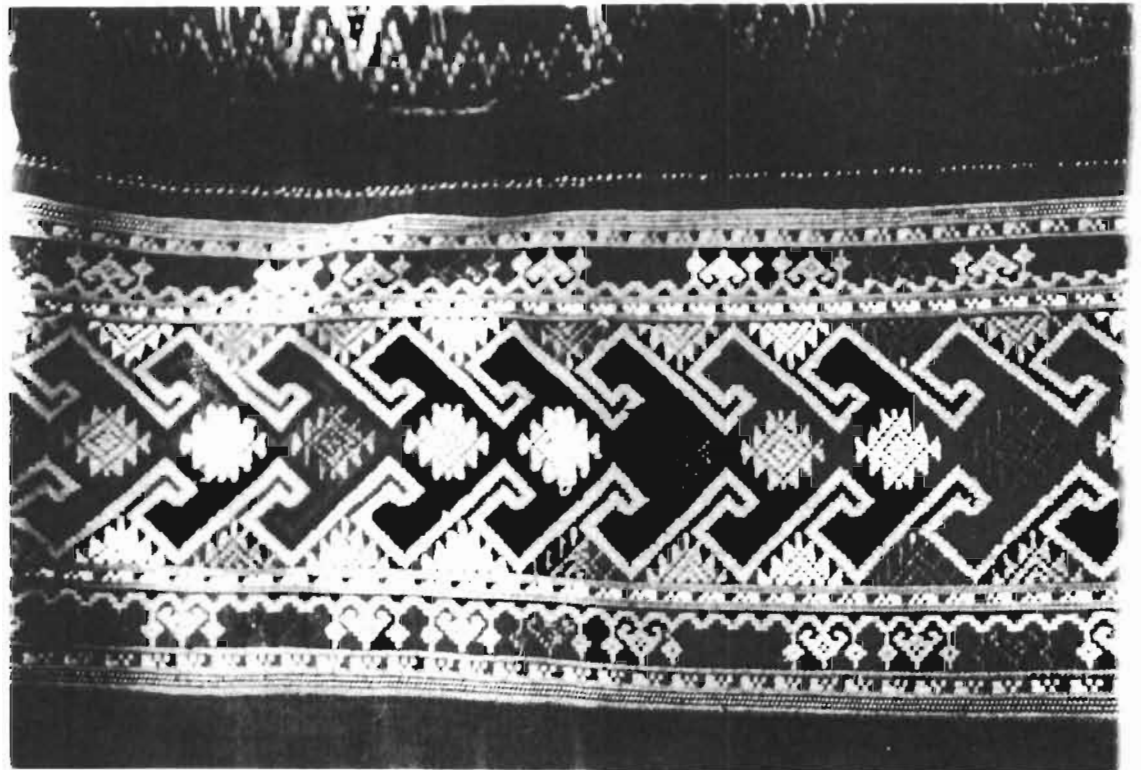
รูปที่ ๕๕: ผ้าต่อหัวซิ่น. ลักษณะพิเศษเนื่องจากเป็นซิ่นที่ไม่มีตีน
ผ้าหัวซิ่นจึงกว้างกว่าปกติ

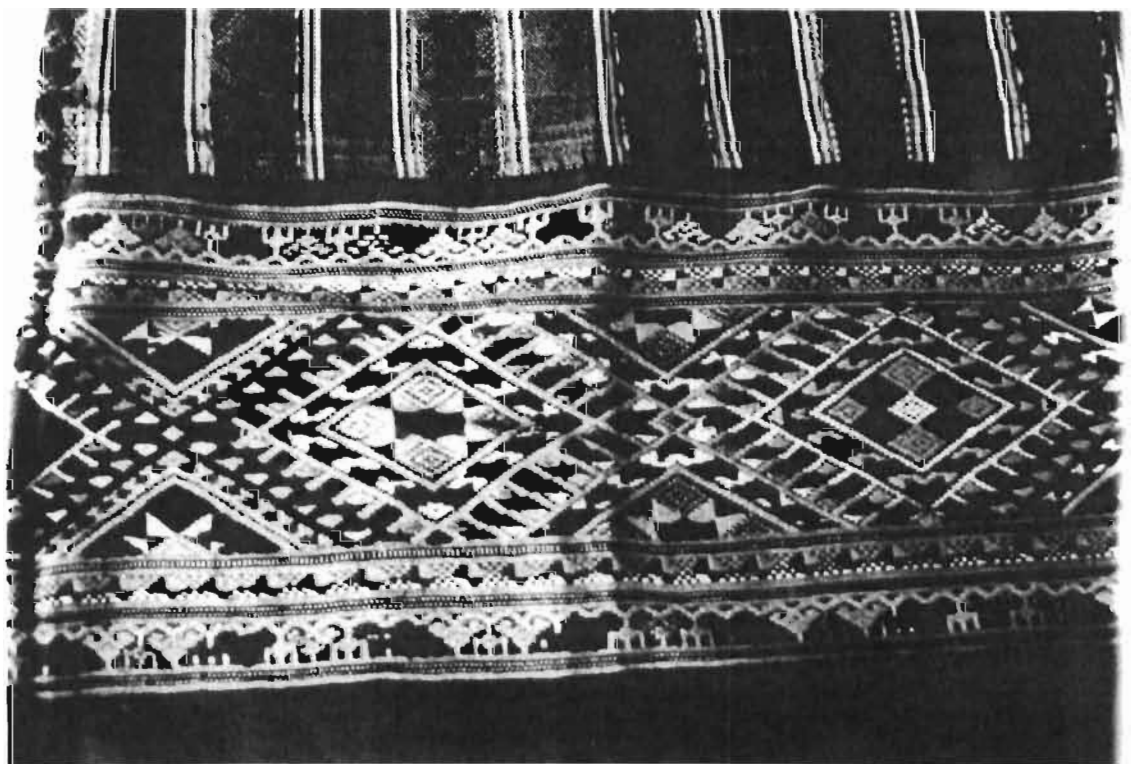
รูปที่ ๕๐: ผ้าตีนจกภาคอีสาน

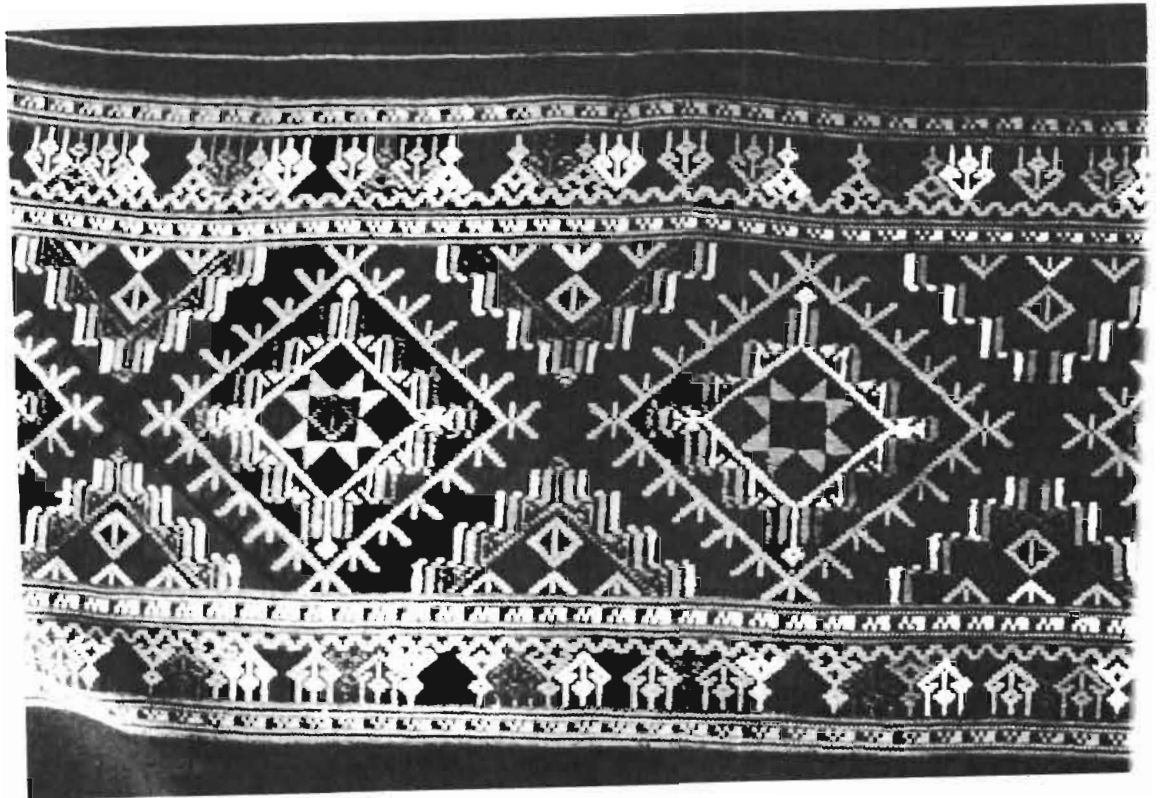
รูปที่ 57 : ชิ้นงานประกอบด้วยลายจกต่อด้วยผ้าทอสีแดง

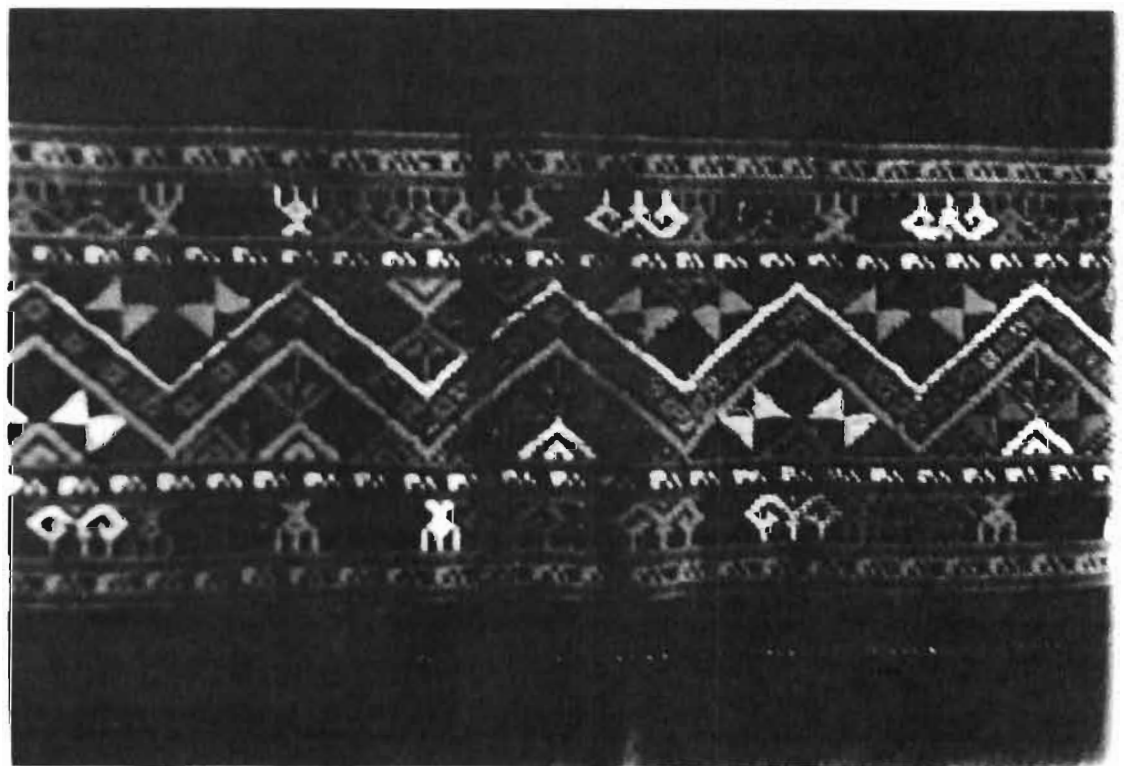
รูปที่ 58: สายขออีจิ้ง

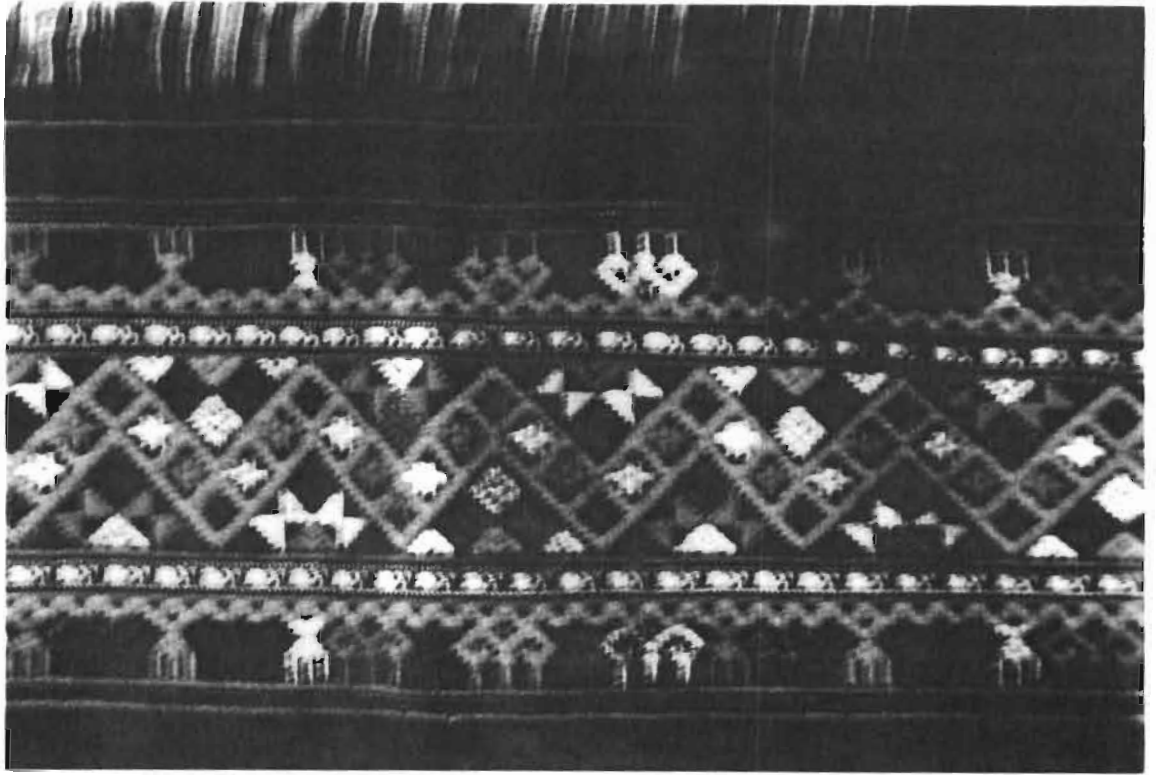
รูปที่ 59: สายขอเบตดอกซ้อย

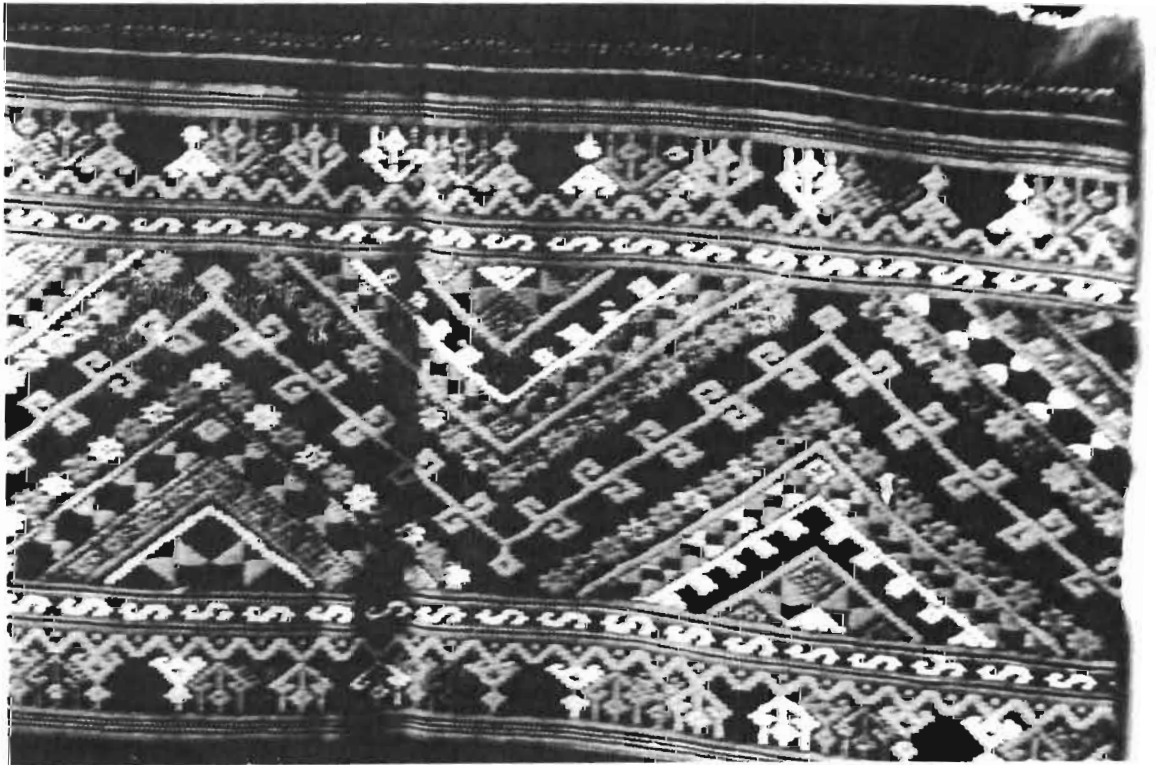
รูปที่ ๕๐: ลายสีป้าสีมแก้ว (ลายขอชื่อ ซึ่งมีลักษณะพิเศษจับซ่อนทวยมากมาย)

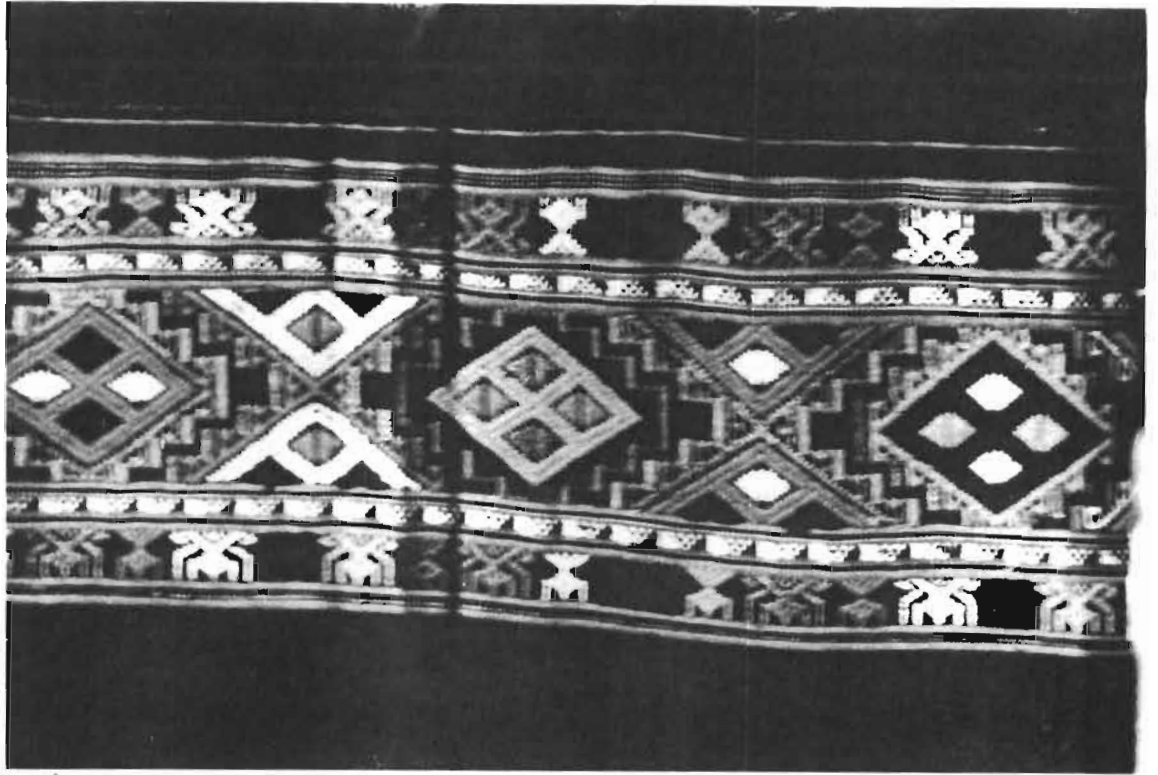
รูปที่ ๕๑: ลายข่า

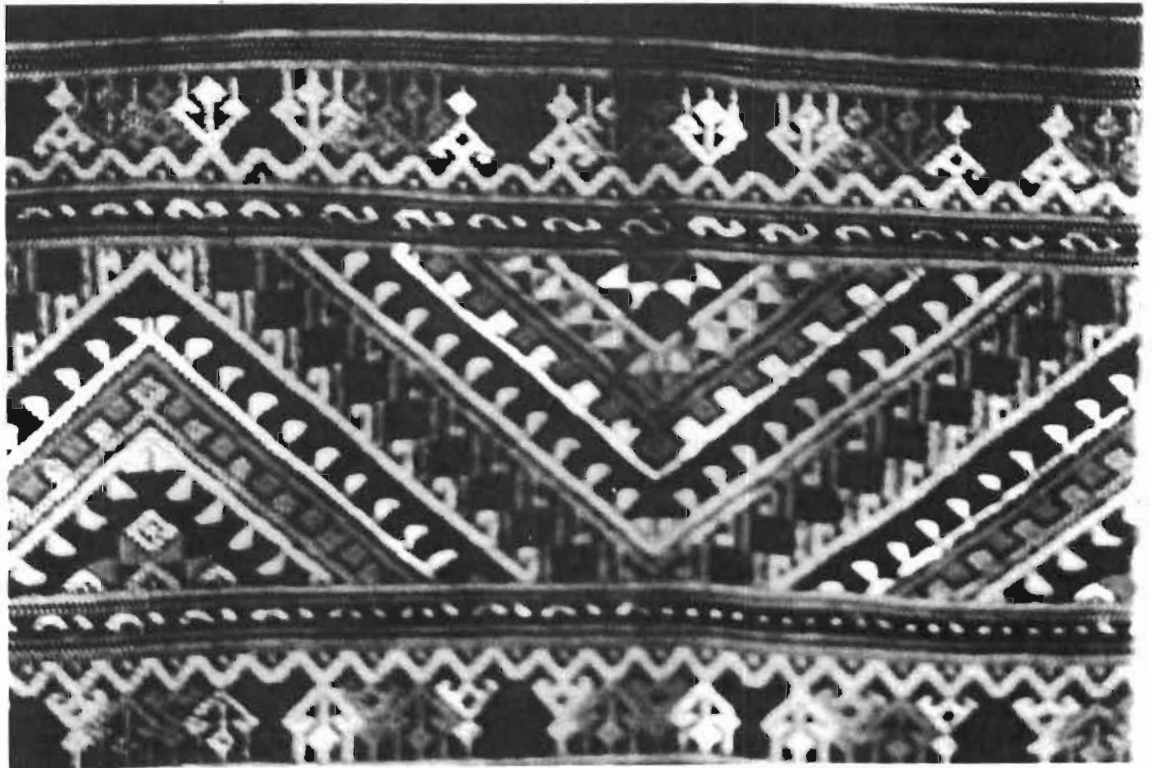
รูปที่ 62 : ลายกะเบี๋ยดอกแก้ว

รูปที่ 63 : ลายขอสี่ชั้น

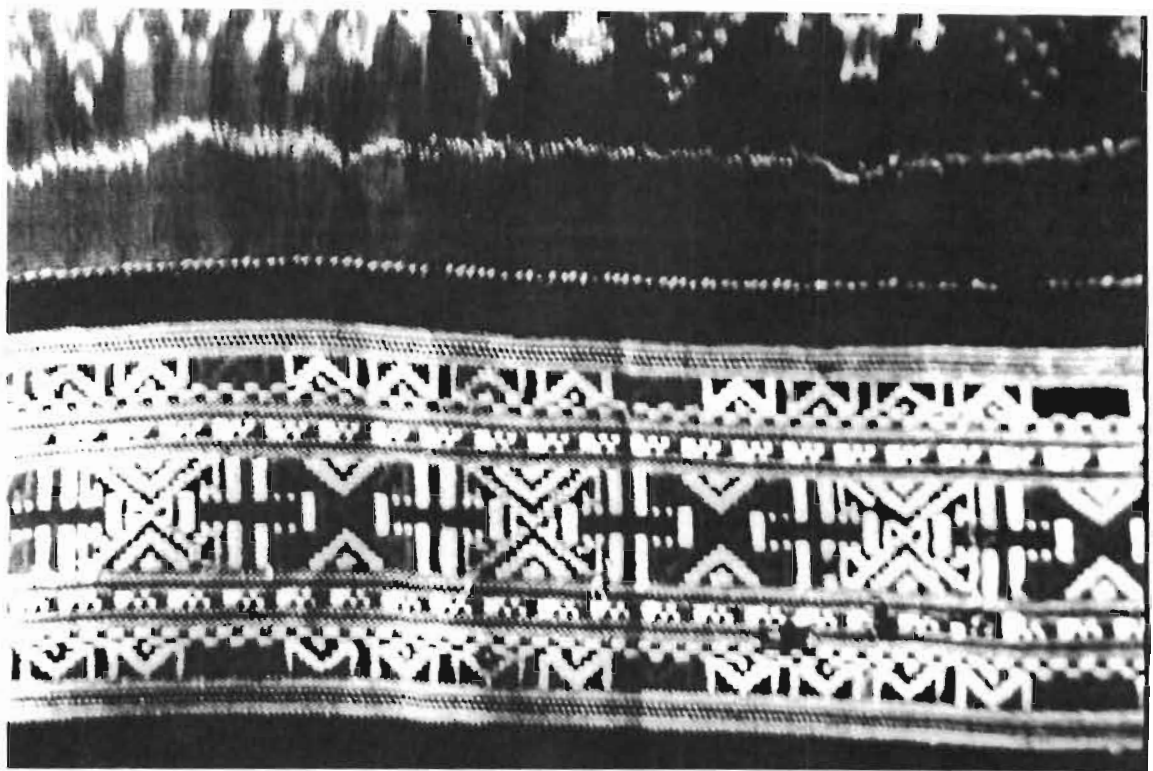
รูปที่ 64 : ลายกาบขอซื่อ

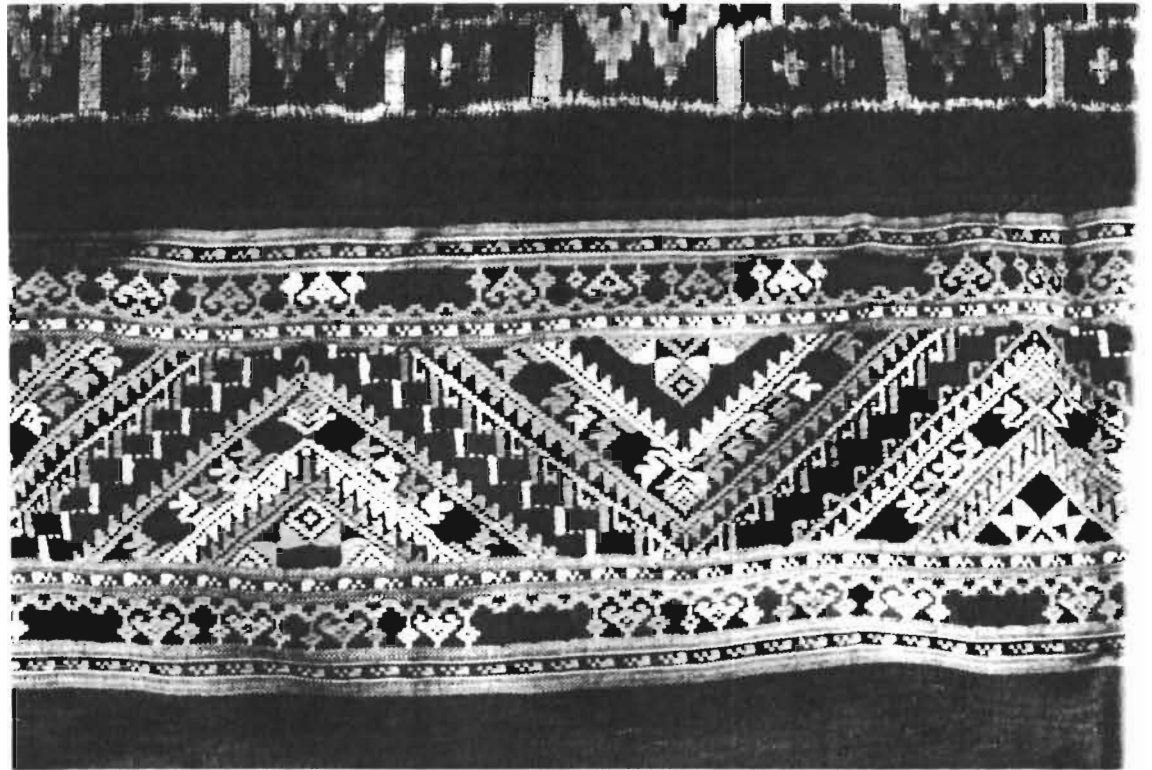
รูปที่ 65 : ลายกาบขอซื่อ

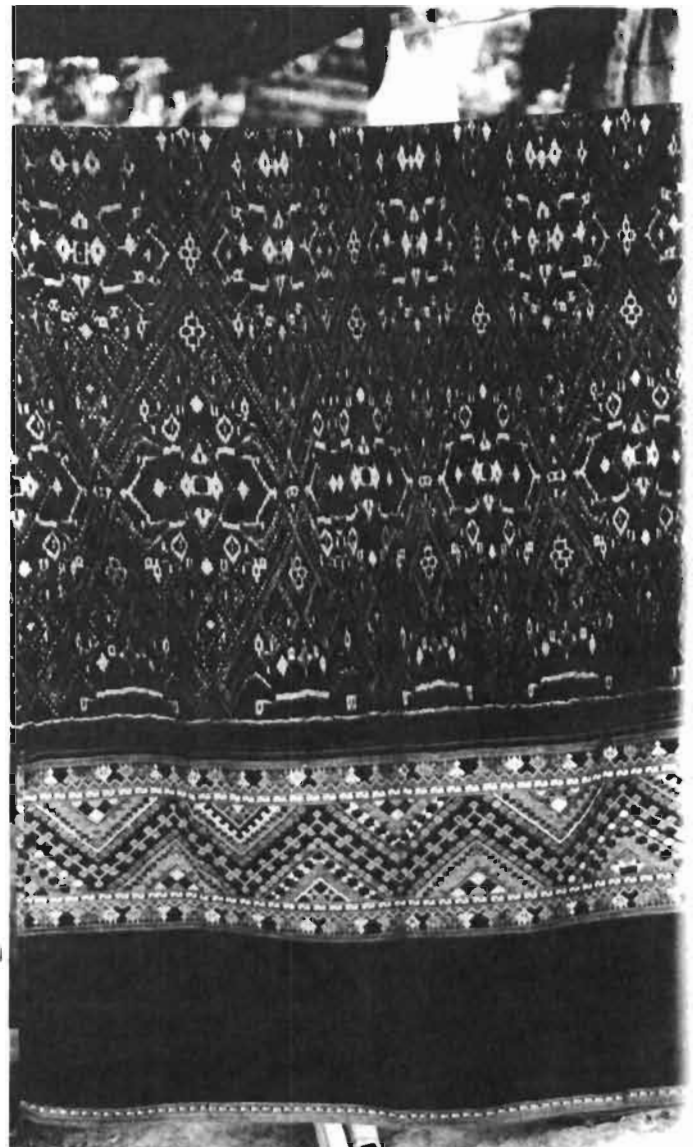
รูปที่ 66 : ลายเต่า

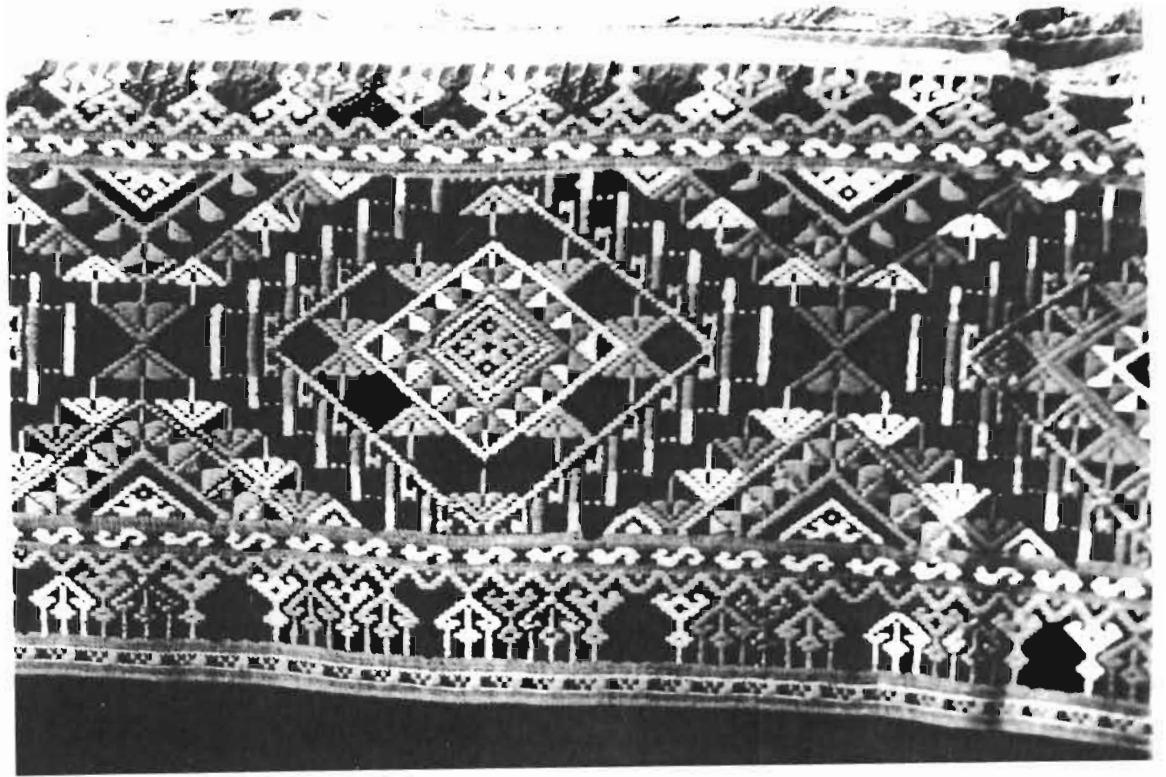
รูปที่ 67 : ลายขาเป็ด

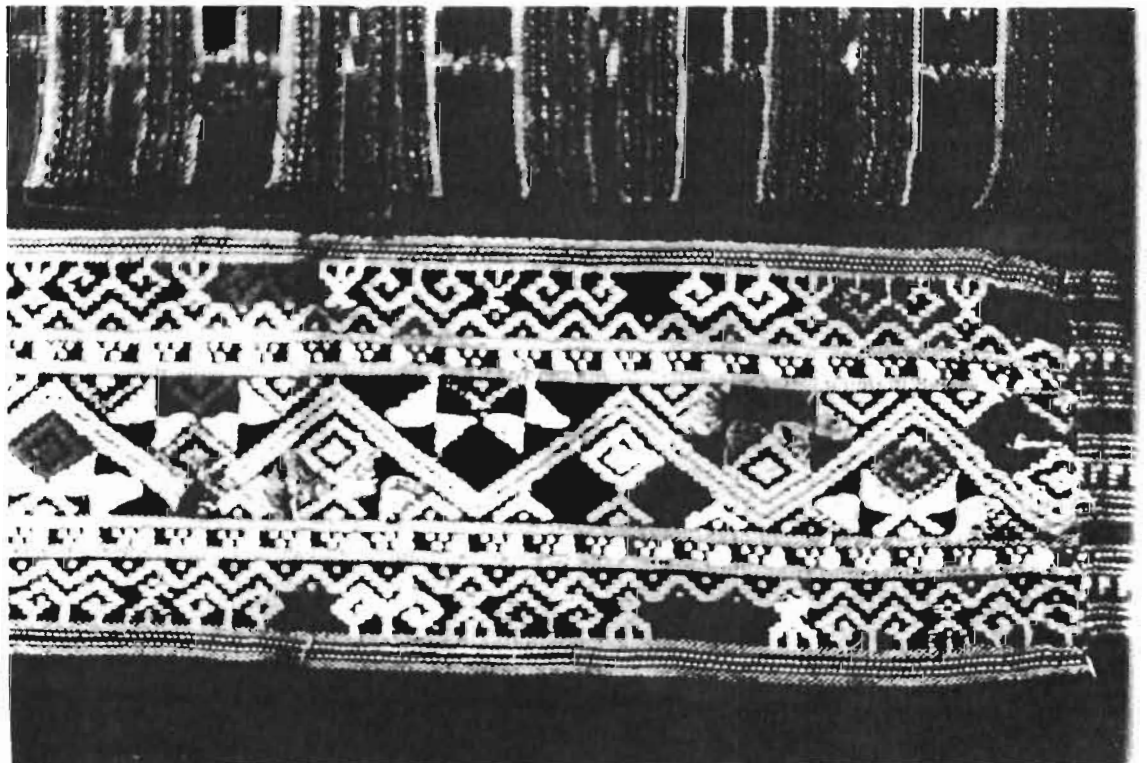
រូបទី ៦៨: គោយមន៍

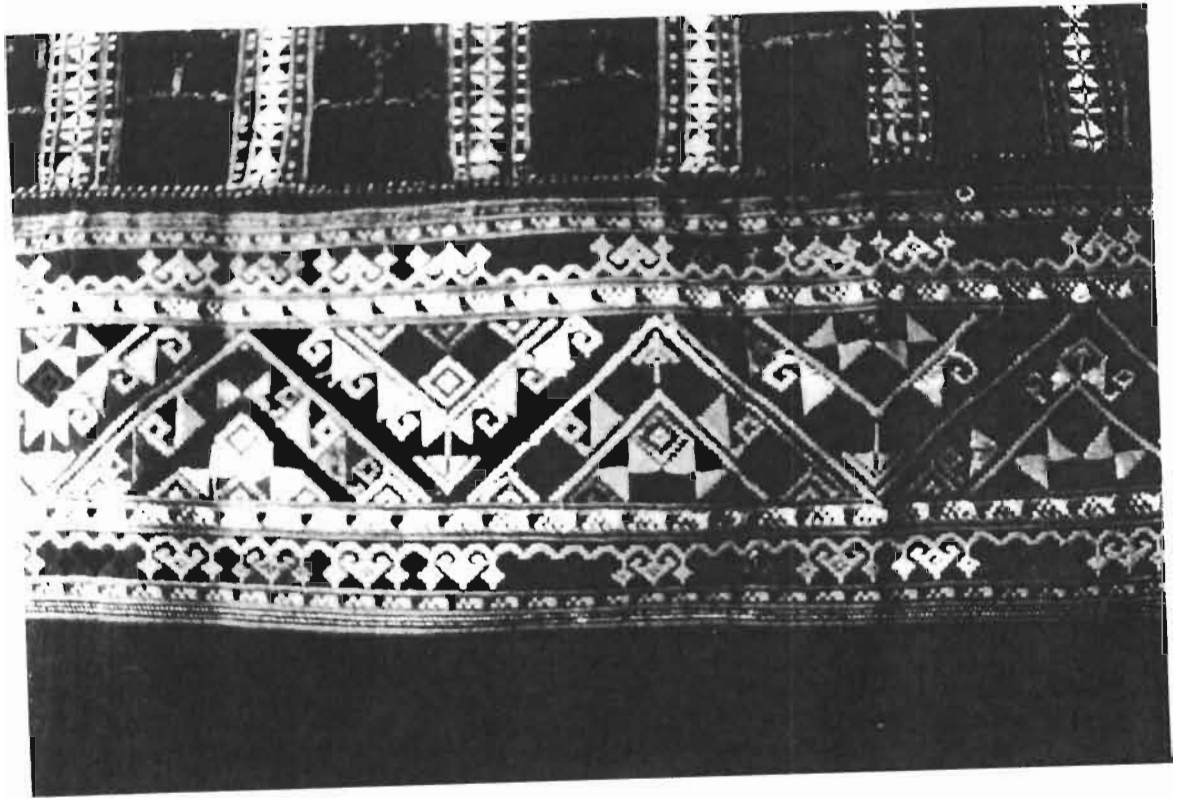
រូបទី ៦៩: សំរោងស្រីស្រីប្រាសាទ

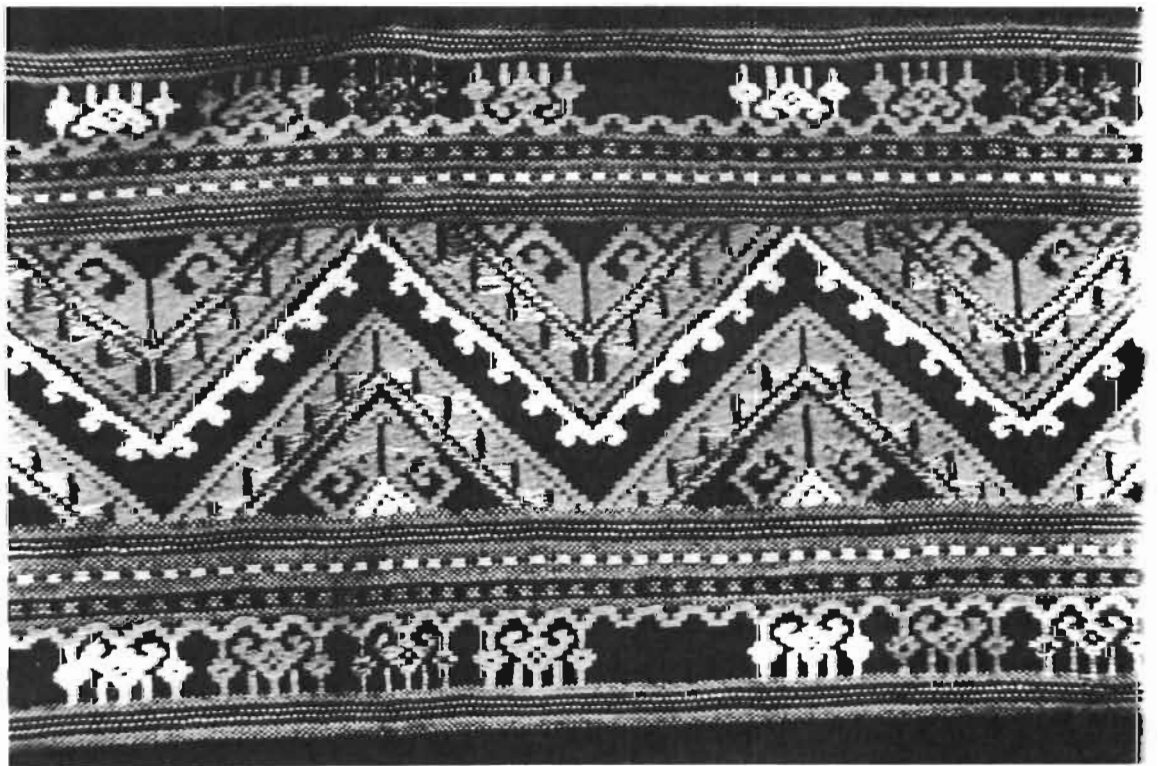
รูปที่ 70 : ลายทาบปิ่น, ขวอชื่อสลับซ่อ

รูปที่ 71 : ลายกะเบี้ยวดอกน้อย

รูปที่ 72 : ลายขอนก

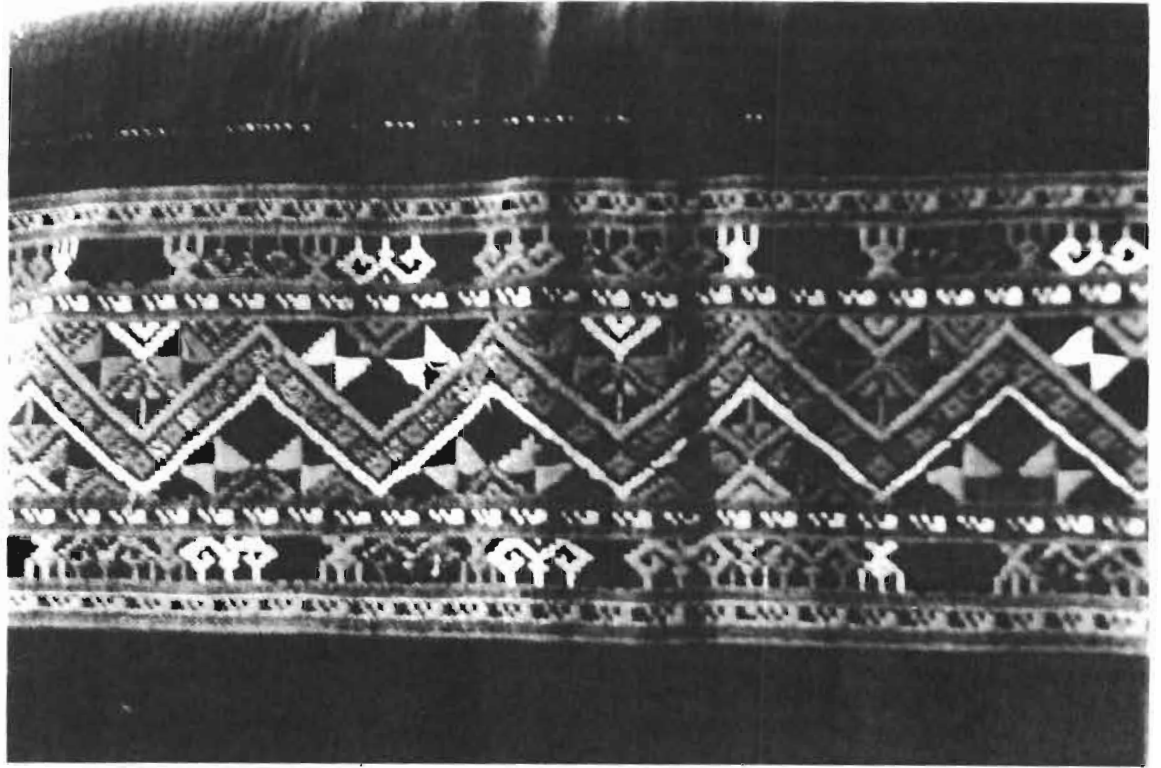
รูปที่ 73 : ลายขอนก

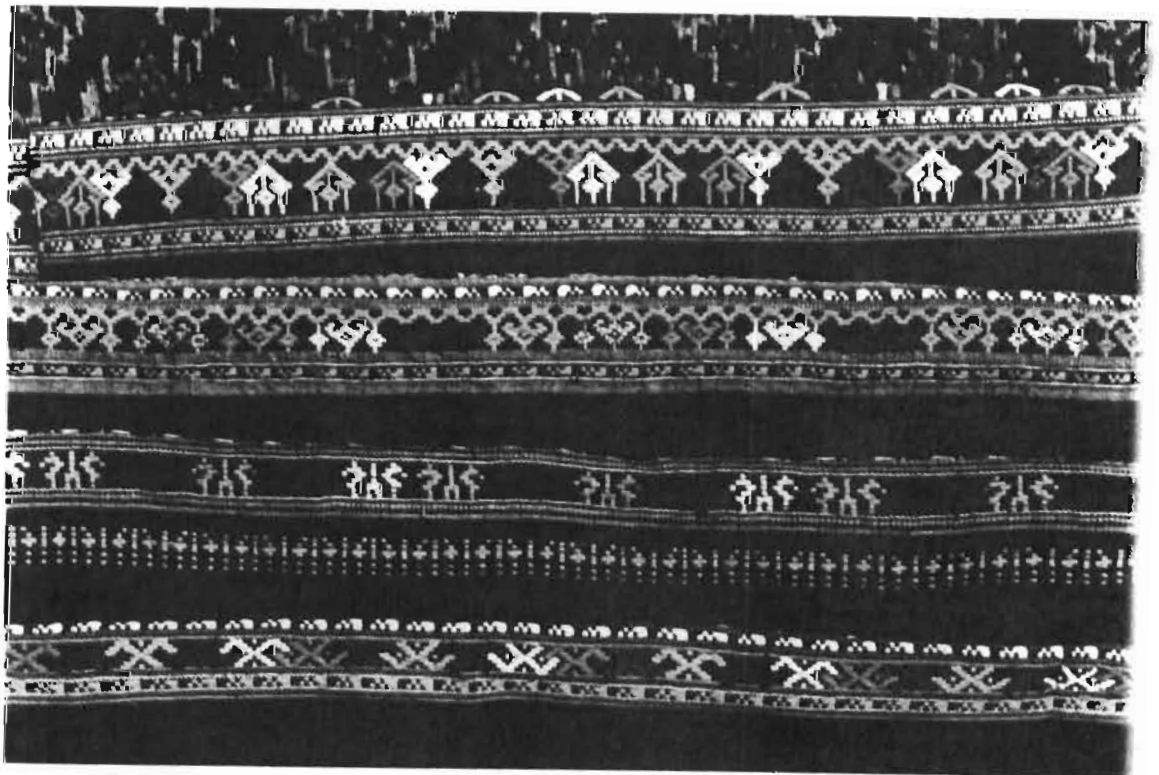
รูปที่ 74 : ลายกาบปิ่น (กลับ), ดอกน้อยสลับขอซื้อ

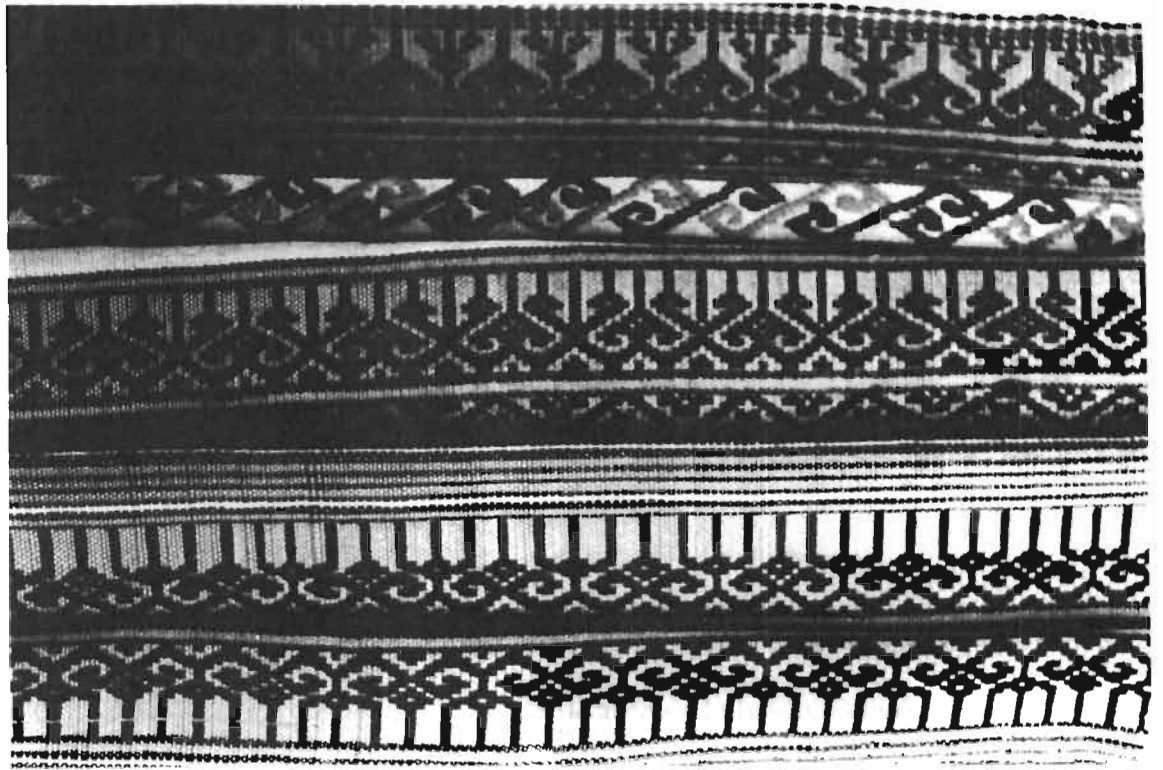
รูปที่ 75 : ลายขอสลับกาบ

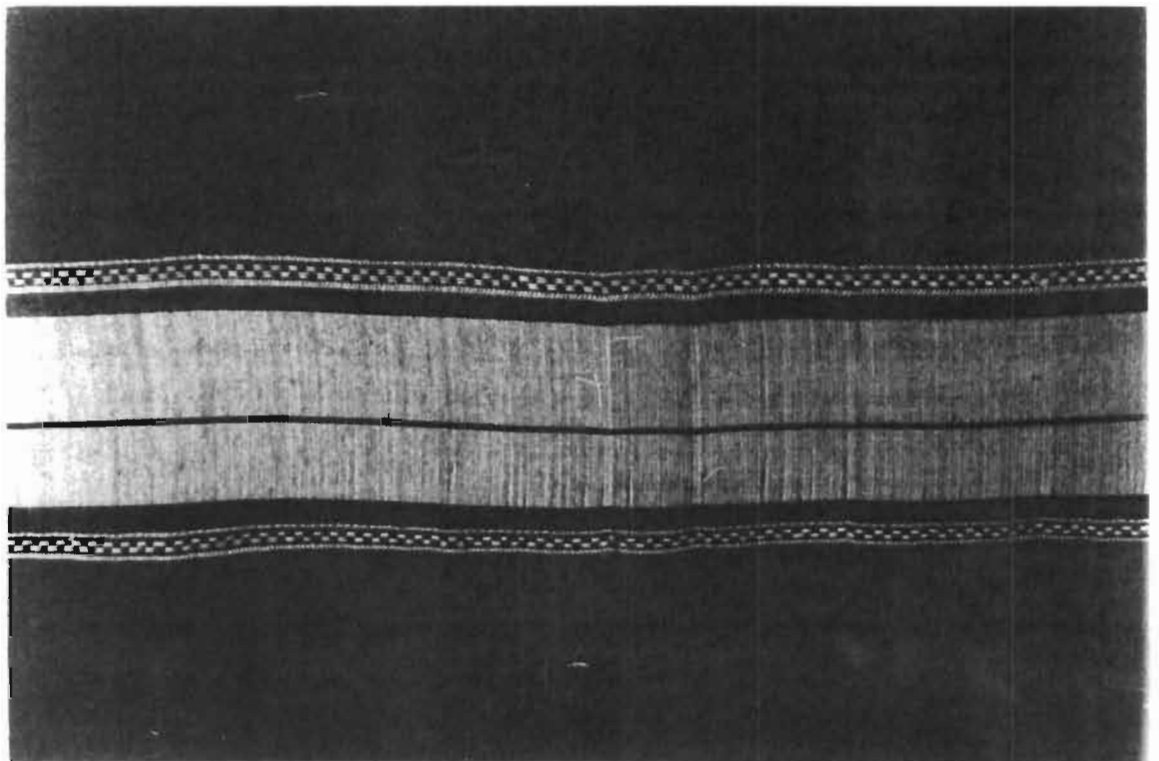
รูปที่ 76 : ลายกะเบ็ญตอกน้อยสลัวซ่อน

รูปที่ 77 : ลายกะเบ็ญตอกน้อยสลัวซ่อน

รูปที่ 78 : ลายขอรระฆังแบบต่าง ๆ

รูปที่ 79 : ลายฮ้อแอ้

ลักษณะสี

การใช้สีของบ้านกุดจอกนิยมมาใช้สีสวดไส ตัดกันอย่างรุนแรงอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าทอกลุ่มเชื้อสายลาวคั้ง เช่น ที่อุทัยธานี, ชัยนาท, สุพรรณบุรี, พิจิตร ฯลฯ โดยสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน เขียงล่างสุดมักจะเป็นสีแดงสดและมีแถบสีเหลืองสลับเขียวประกอบลาย "อ้อ-อ้อ" ที่ปลายสุดของตีนชั้น (รูปที่ 79, ภาพลายเส้นที่ 16)

สีหลักของตีนชั้นบ้านกุดจอกที่เป็นแบบแผนมาแต่ครั้งโบราณประกอบด้วยสีห้าสี ไม่เคยพบว่ามีการใช้สีอื่น ๆ นอกเหนือจากสีทั้ง 5 ดังนี้

สีที่ใช้ในตีนชั้นสีแดง

- สีเหลือง (GAMBOGE) ย้อมจากขมิ้น หรือ เข
- สีเขียว (GREEN, OLIVE GREEN, VIRIDIAN TINT) ฟันถิ่นเรียก "สีลิ้ว" ย้อมเองด้วยสีเคมี
- สีส้ม (ORANGE) ฟันถิ่นเรียก "สีแสด" ไม่ได้ย้อมเอง ซ้อมฝ้ายย้อมสำเร็จเข้าใจว่าใช้สีธรรมชาติ

- สีดำ (LAMP BLACK) ย้อมเองด้วยครามและมะเกลือ
- สีขาว (WHITE) ใช้ไหมพอกขาว

สีที่ใช้ในตีนชั้นสีดำ

- สีเหลือง (GAMBOGE)
- สีเขียว (GREEN, OLIVE GREEN, VIRIDIAN TINT)
- สีส้ม (ORANGE)
- สีแดง (GRIMSON LAKE)
- สีขาว (WHITE) ไหมพอกสี

ข้อน่าสังเกต

จากตัวอย่างผ้าทั้งหมดพบว่าส่วนใหญ่เป็นชั้นตีนแดง ที่เป็นชั้นตีนดำจะพบน้อยกว่า ชั้นตีนดำจึงเป็นชั้นที่หายากกว่าชั้นตีนแดง ผู้วิจัยเข้าใจว่าอาจเป็นเพราะชั้นตีนดำถูกเผาไปพร้อมกับเจ้าของ เนื่องจากชั้นตีนดำเป็นชั้นของผู้เผา ส่วนชั้นตีนแดงที่ยังเหลืออยู่มากกว่านั้นเพราะนอกจากจะเป็นชั้นของผู้สาวแล้วยังมีลักษณะเป็นมรดกตกทอดอีกด้วย เช่น แม่ยกให้ลูกสาว

และลูกสาวกาหู่ลูกของตนต่อมาอีกหลายช่วงซึ่งยังมีหลักฐานเหลือให้เห็นในปัจจุบันว่าผ้าบางผืนนั้นตัวขึ้นขาดจนำชักรามาไม่ได้แต่ยังคงเก็บรักษาไว้ เมื่อถามจะได้รับคำตอบว่า "แม่ให้ขายไม่ได้เก็บไว้ดู" (เฉพาะบางบ้าน หลายๆ บ้านขายไปเกือบหมดแล้ว)

ผ้าขึ้นของบ้านกุดจอกอาจแบ่งตามประเภทและลักษณะการใช้งานไว้ดังดังนี้คือ

- ผ้าขึ้นหมัดหมี่ตีนจก ตีนสีแดงสำหรับหญิงสาว, ตีนสีดำต่อหัวขึ้นสำหรับคนแก่ ขึ้นชนิดนี้จะใช้เฉพาะในโอกาสพิเศษและเทศกาลสำคัญๆ เท่านั้น (รูปที่ 80ก, 80ข)

- ขึ้นดำ, ขึ้นหมี่ฝ้ายมีทั้งแบบต่อตีนจกดำ, ต่อหัวขึ้น และไม่ต่อตีน, ต่อหัว (รูปที่ 81, 82) สำหรับหญิงมีอายุใช้สอยอยู่กับบ้านและใช้ทำงานทั่วไป

- ขึ้นดำดาน, ขึ้นหมี่ฝ้าย (ไม่ต่อตีน, และหัวขึ้น) สำหรับเด็กรุ่นสาว (20)

- ขึ้นดอก มีลักษณะและวิธีการทำเหมือน "เสื้อดอก" (ที่นอน) คือเส้นด้ายยืนอาจจะใช้สีแดงหรือสีดำก็ได้ ทอพื้นสลับจากสลับจิตทั้งผืน ส่วนตีนขึ้นทอต่อจากตัวขึ้นไปเลย เป็นขึ้นสองตะเข็บเนื่องจากใช้ไหมแคะ ใช้สำหรับหญิงรุ่นสาว (รูปที่ 21)

ลักษณะดังกล่าวเป็นประเภทของผ้าขึ้นในอดีต แต่ในปัจจุบันชาวบ้านกุดจอกได้เปลี่ยนแปลงมาใช้เครื่องนุ่งห่มตามสมัยนิยม

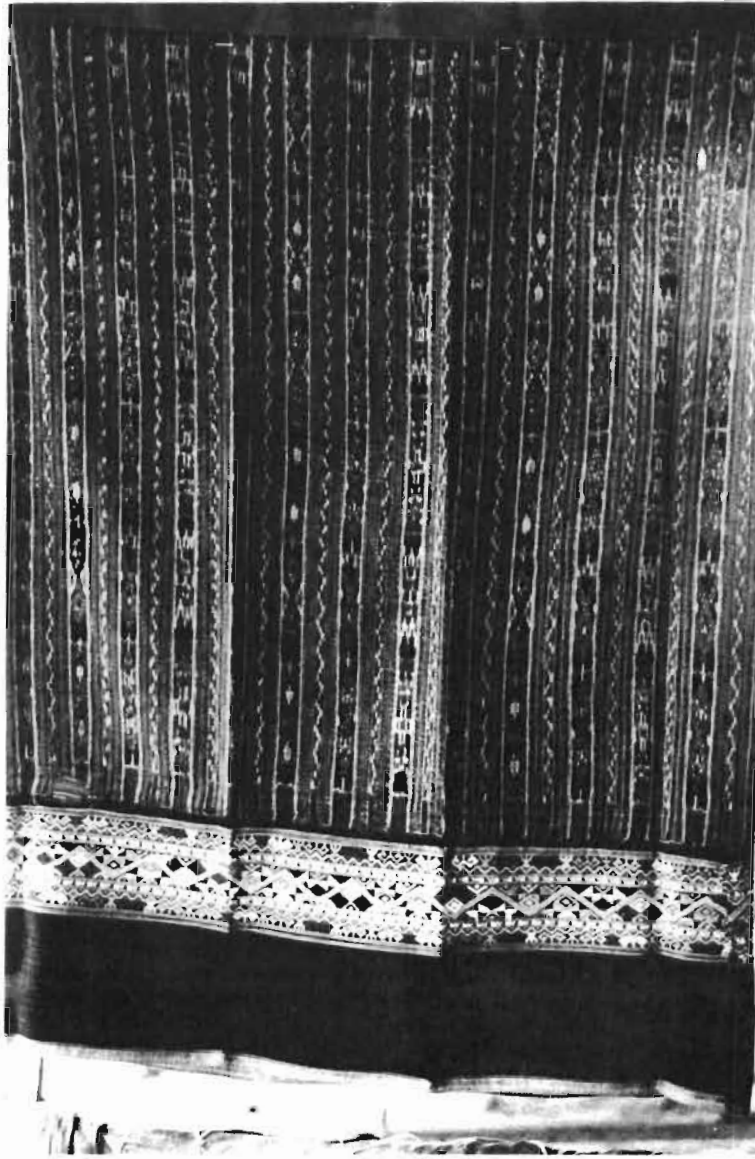
นอกจากลวดลายบนตีนขึ้นแล้ว ยังพบลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผ้าประเภทอื่นอีกได้แก่ หมอน, ผ้าส้อ (ผ้าปูที่นอน) ผ้าคลุมหัวนาค, ผ้าห่อคัมภีร์

หมอน

ลวดลายที่ปรากฏบนหมอนขวานเท่าที่พบลักษณะของลาย จะทำลายจกไว้บริเวณกึ่งกลางเป็นลายประธานมีขนาดกว้าง ส่วนลายย่อยที่นำมาเป็นลายขนานนั้นใช้ลายจิต ลวดลายจะพิเศษแตกต่างไปจากลวดลายบนตีนขึ้น คือมีลายนาค ซึ่งภาษาพื้นถิ่นเรียก "นาคพันมหา" ลายช้างและลายคนจี่มาเข้ามาประกอบ มีทั้งหมองขวาน และหมอนหน้าหก

ขึ้นที่ 1 (ภาพที่ 83, ภาพลายเส้นที่ 17, 18, 19)

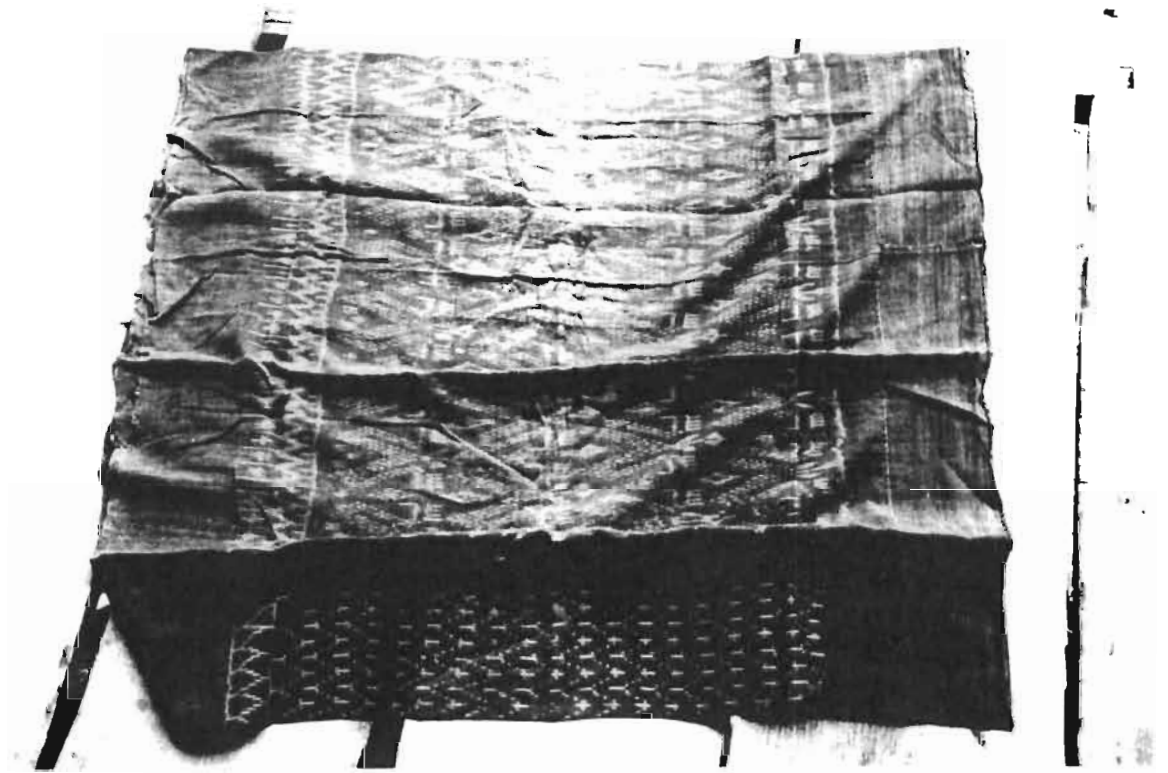
ขึ้นส่วนหมอนขวาน ซึ่งนางช้อง จบศรี เก็บไว้ทำต้นแบบ เป็นผลงานชิ้นแรกเมื่อเริ่มหัดเรียนทำหมอนกับแม่ ในสมัยที่มีอายุประมาณ 17 ปี

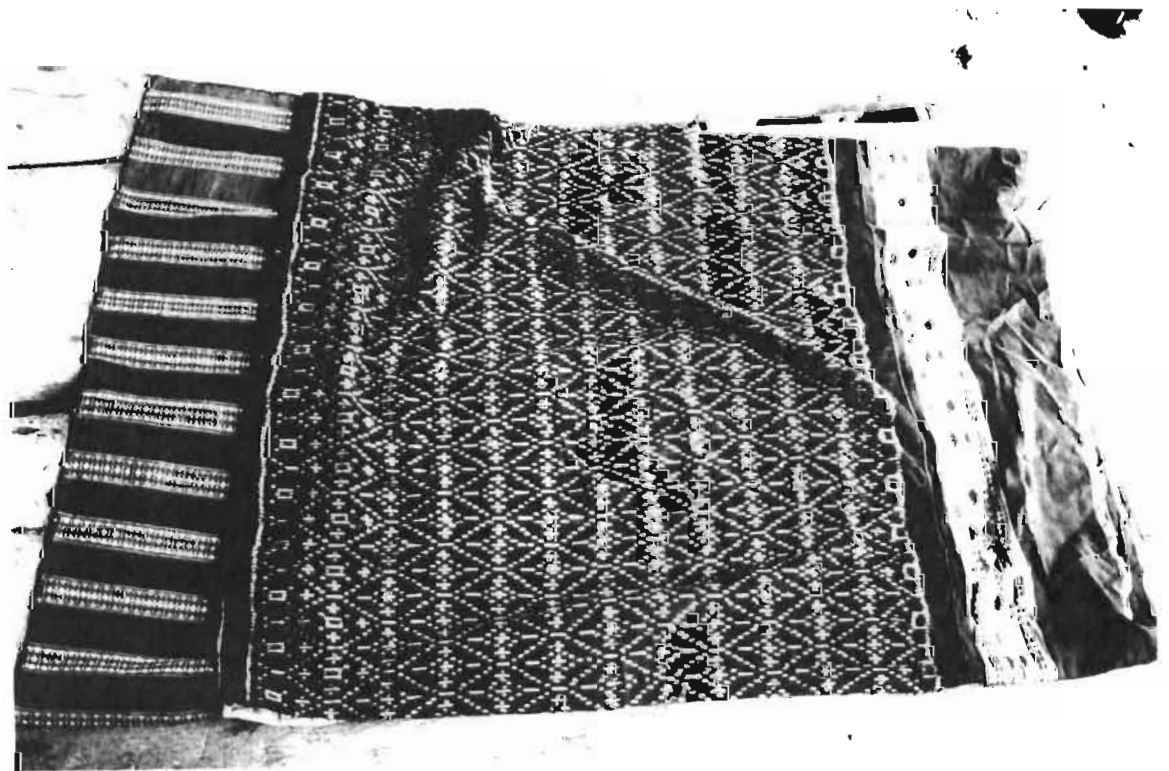
รูปที่ 80 ก: ชั้นหมอนี่ดอที่เตียงตาเสาพริบสนอก

รูปที่ 80 ข: จีนใหม่เดทที่มีติดเสาสำหรับคนถั่ง

รูปที่ 81 : ซิ่นหมีฝ้ายข้อมคราม สำหรับคนแก่ผู้งอยู่บ้านทำงาน

รูปที่ 82 : ซิ่นหมีฝ้ายข้อมครามต่อตีนจกตาสำหรับคนแก่

(ในภาพแสดงลักษณะผ้าต่อจกตาขึ้นที่ชายหัว ๑ ๗๒)

รูปที่ 83 : ผ้าทَاهมอญขวาน. ลายนาคพันมหา

ลายประธานเป็นลายจก ที่เรียกว่า "ลายนาคัทมมหา" ประกอบด้วยลายกาบ, ลายดอกแก้ว, ลายดอกน้อย และลายช้าง

ลายขนาบเป็นลายจิต ประกอบด้วยลาย "ลายขอ" "ลายบุเคียว" "(บุเคียวหรือขอเครือวัลย์)" "ขอขี้แมว", "ดอกแก้ว", "ขอลัย (เลื้อย)" "ดอกแก้ว", "ขอระมิ่ง", สุดท้ายเป็นลายตวย 2 แถว (รูปที่ 84, ภาพลายเส้นที่ 20)

ชั้นที่ 2 (ภาพที่ 85)

- หมอนขวานซึ่งยังมีสภาพสมบูรณ์พบที่บ้านสะพานหิน เป็นผลงานของบ้านกุดจอกแต่เจ้าของอพยพไปอยู่ที่บ้านสะพานหินเมื่อประมาณ 30-40 ปีมาแล้ว

ลายประธานเป็นลายจก "ขออีรัง" สลับ "กะเบี้ยว" และมีลายช้างประกอบสองด้าน ลายกะเบี้ยวแปลกจากที่พบบนตีนชั้น ซึ่งบนหมอนมีลักษณะเหมือนจริงมากกว่า

ลายขนาบ เป็นลายจิต ประกอบด้วย ลาย "ลิว" (ม้าตัวเมีย) "บุเคียว", "ดอกแก้ว", "ขอลัย", "ขอขี้แมว" "ดอกแก้ว", "ขอระมิ่ง", "ตวย" 2 แถว

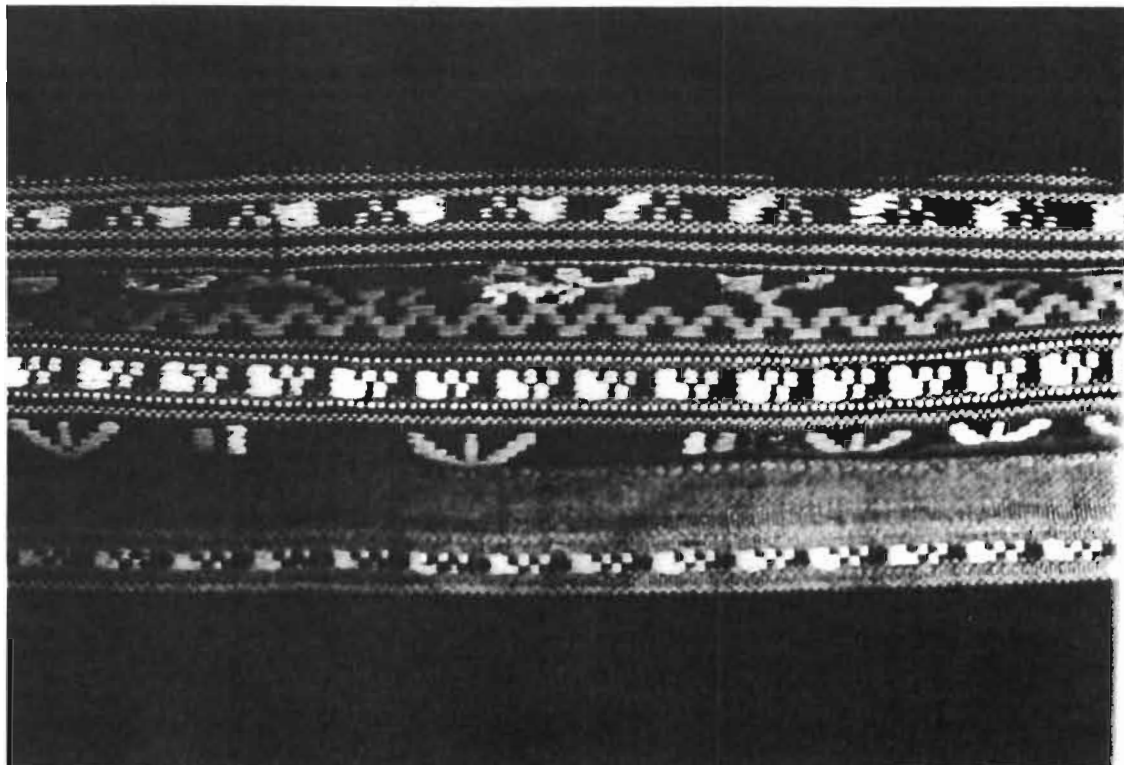
ชั้นที่ 3 (รูปที่ 86)

เป็นหมอนขวานอีกลักษณะหนึ่ง คือตัวหมอนใช้สีเขียวตองอ่อนต่างจากสองชั้นแรกซึ่งมีพื้นสีขาว แต่ช่วงที่เป็นลายประธานนั้นจะใช้พื้นสีเหลืองเหมือนกันทุกชั้น

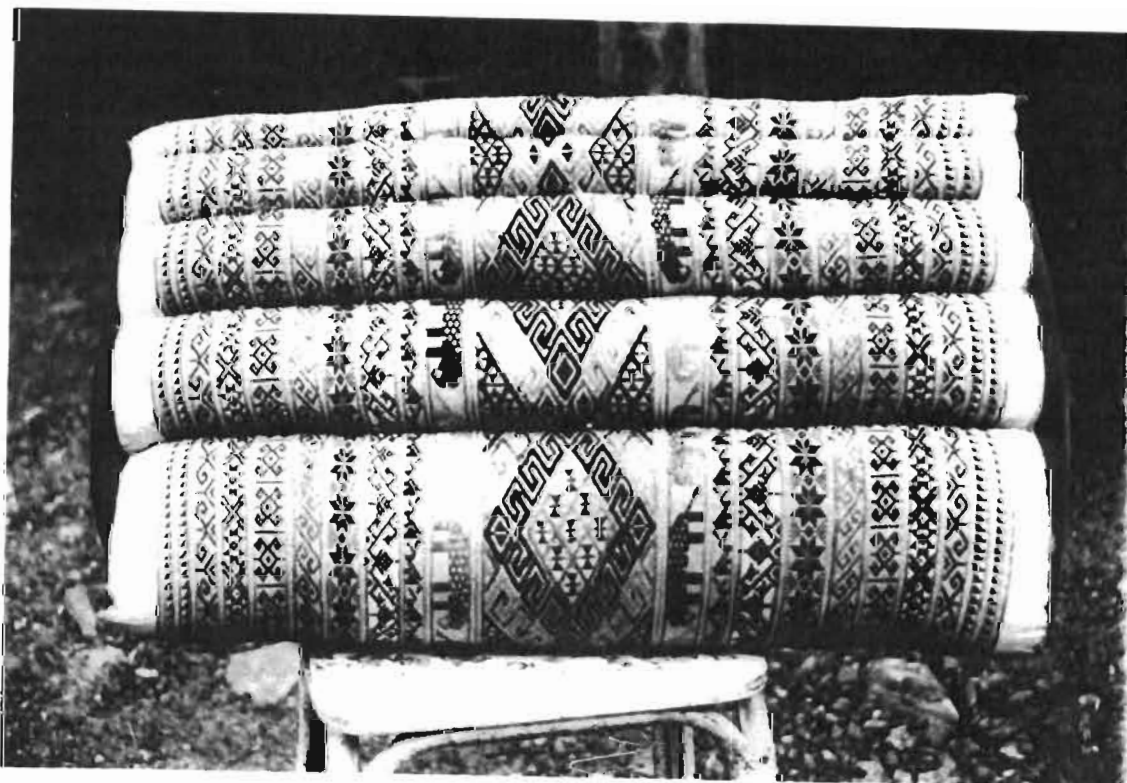
ลายประธานจกเป็นลายนาคสลับลายกาบ, ลายดอกน้อย มีลายช้างประกอบทั้งสองด้าน ลายขนาบประกอบด้วยลายจิต "บุเคียว", "คนขี่ม้า", "ขอลัย", "ลิว", "ขอระมิ่ง" และ "ลายตวย" สองแถว

สี่

ลักษณะของสีในหมอนขวานมีแบบแผนเดียวกับสีในตีนชั้นคือ ประกอบด้วยสีห้าสี จะแตกต่างกันโดยที่หมอนขวานมีพื้นขาวหรือเขียวตองอ่อน ในขณะที่ตีนแดงหรือสีดำ และเนื่องจากบริเวณที่เป็นลายประธานของหมอนขวานใช้พื้นสีเหลือง ดังนั้นจึงมีการนำเอาสีม่วงหรือสีน้ำเงินสดมาทาลายจกแทนสีเหลืองในหมอนขวานประกอบด้วย สีทั้ง 5 สี คือ สีแดง, สีดำ, สีเขียว, สีส้ม และสีม่วงหรือสีน้ำเงิน

รูปที่ 84 : ลายตวย. เป็นลายที่นิยมใช้ตกแต่งบริเวณริมหมอน
(ภาพลายเส้นที่ 20)

รูปที่ 85 : หมอนขาว, ลายของอีจิ้ง

รูปที่ 86 : หมอนขวาน พื้นสีเขี้ยวทองอ่อน ลายนาคสลักอบดอกน้อย

รูปที่ 87 : หมอนหน้าหก พื้นสีขาวลายปางน้อย (ค้างคาว)

หมอนหน้าหก

หมอนหน้าหกที่พบโดยทั่วไปลวดลายและการใช้สีส่วนใหญ่จะมีลักษณะเหมือนกับหมอนขวาน คือ นิยมใช้พื้นขาวหรือเขียวตองอ่อน บริเวณตรงส่วนกลางที่เป็นลายประธานจะใช้พื้นสีเหลือง ในหมอนหน้าหกหลายประธานจะมีรายละเอียดน้อยและขนาดเล็กกว่า

ชั้นที่ 1 (รูปที่ 87)

เป็นหมอนพื้นสีขาว ลายประธานจกเป็นลาย "ข้างน้อย", ค้างคาว บนพื้นสีเหลือง ลายขนานเป็นลายจิตประกอบด้วยลาย "บุเคียว" สีแดงบนพื้นสีเหลืองสลับลายสีดำบนพื้นสีขาว, ลาย "ขอระฆัง", และลาย "ตวย" สองแถว

สีที่ใช้ประกอบด้วยสี 4 สี คือ สีเขียว, สีแดง, สีดำ, และสีส้ม

ชั้นที่ 2 (รูปที่ 88)

ลายประธานเป็นจก "ลายช่อ" สลับ "ลายดอกไม้" (ลักษณะเหมือนรูปหัวใจ) ลายขนานเป็นจิตประกอบด้วย "ลายขอซ้าย", "ขอสร้อย", "ขอระฆัง" และ "ลายตวน" 2 แถว

สีประกอบด้วย, สีเขียว, สีแดง, สีดำ, และสีส้ม

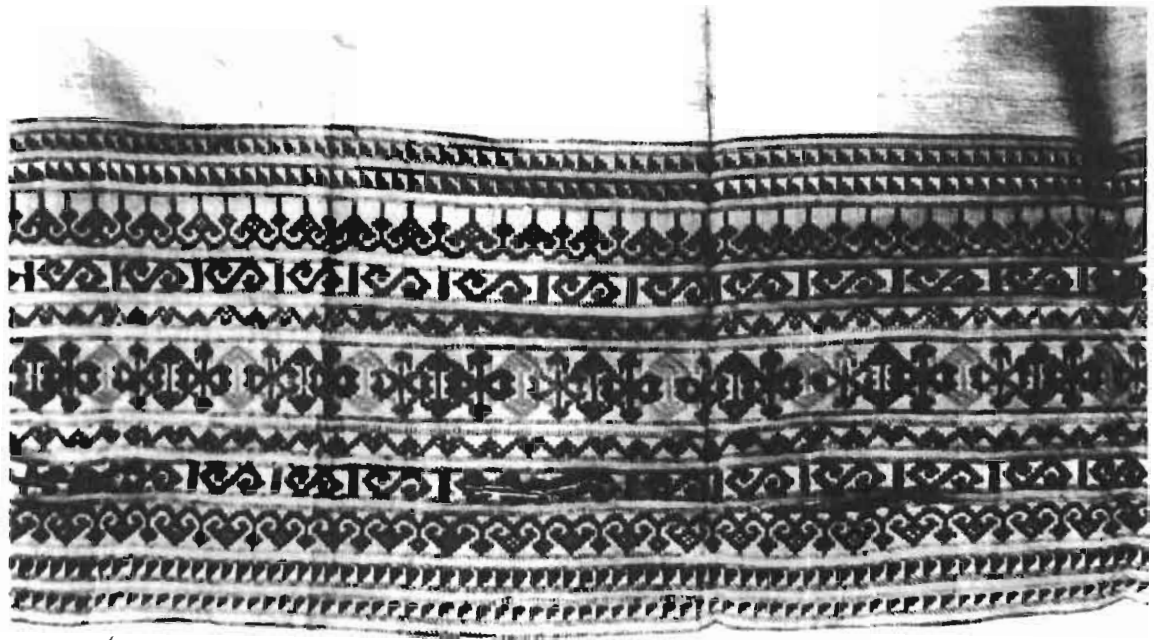
ชั้นที่ 3 (รูปที่ 89)

ลายประธานเป็นจก "ลายเต่า" สลับ "ลายดอกน้อย" ลายขนานเป็นลายจิต, "ขอซ้าย", "ขอสร้อย", "ขอระฆัง" และตวย การใช้สี, สีเขียว, สีแดง, สีดำ, และสีส้ม จะสังเกตเห็นว่ามีการใช้สีน้อยลง เหลือเพียง 4 สี แต่มีการเล่นน้ำหนักของสีบนพื้นหลังคือระหว่างพื้นสีเหลืองซึ่งเป็นสีส่วนรวมได้นำสีขาวเข้ามาแทรก ทำให้เกิดจังหวะที่น่าดู สดลักษณะการซ้ำกัน (REPETITION) แก่ความจิตชิตน่าเบื่อ

ผ้าลื่อ (ผ้าปูที่นอน)

มีลักษณะโดยทั่วไป คือ

พื้นสีขาวประดับด้วยลายจกสลับจิต และใช้ผ้าสีแดงกึ่งโรดยรอบผืน

รูปที่ 88 : หมอนหน้าทก ลายข้อสลับดอกไม้

รูปที่ 89 : หมอนหน้าทก ลายเต่าสลับดอกน้อย

ชั้นที่ 1 (รูปที่ 90)

เป็นผ้าพันทอด้วยฝ้ายสีขาว ใช้วิธีการทอแบบคัดลาย มีลวดลายที่ชายผ้าทั้ง 2 ด้าน ลายขนาดใหญ่อยู่ด้านหัวลายประธานเป็นลายจกขนานด้วยลายจิต ลายขนาดเล็กอยู่ทางด้านปลายเท้า เป็นลายจิตตลอด

ลักษณะของลวดลายมีลักษณะเดียวกับผ้าทอหมอนและผ้าคลุมหัวนาค คือใช้ลายจกเป็นลายประธาน ใช้ลายจิตเป็นลายขนาน

ลายประธานด้านหัว "ลายขอสลักกาบ"

ลายขนานเป็นจิต "ขอระฆัง" และ "ตวย"

ด้านปลายเท้า

เป็นลายจิตขอแมงงอดขนานด้วยลายตวย

ชั้นที่ 2 (รูปที่ 91)

ด้านหัว

ลายประธาน, จกลายนาคพันมหา, กาบดอกน้อย

ลายขนาน จิตขอระฆัง และตวย

ด้านปลายเท้า

เป็นจิตดอกแก้วและตวย

ชั้นที่ 4 (รูปที่ 93)

ด้านหัว

ลายประธาน จกกาบดอกน้อย

ลายขนาน จิตขอ^{ขึ้น}ปิ่นและตวย

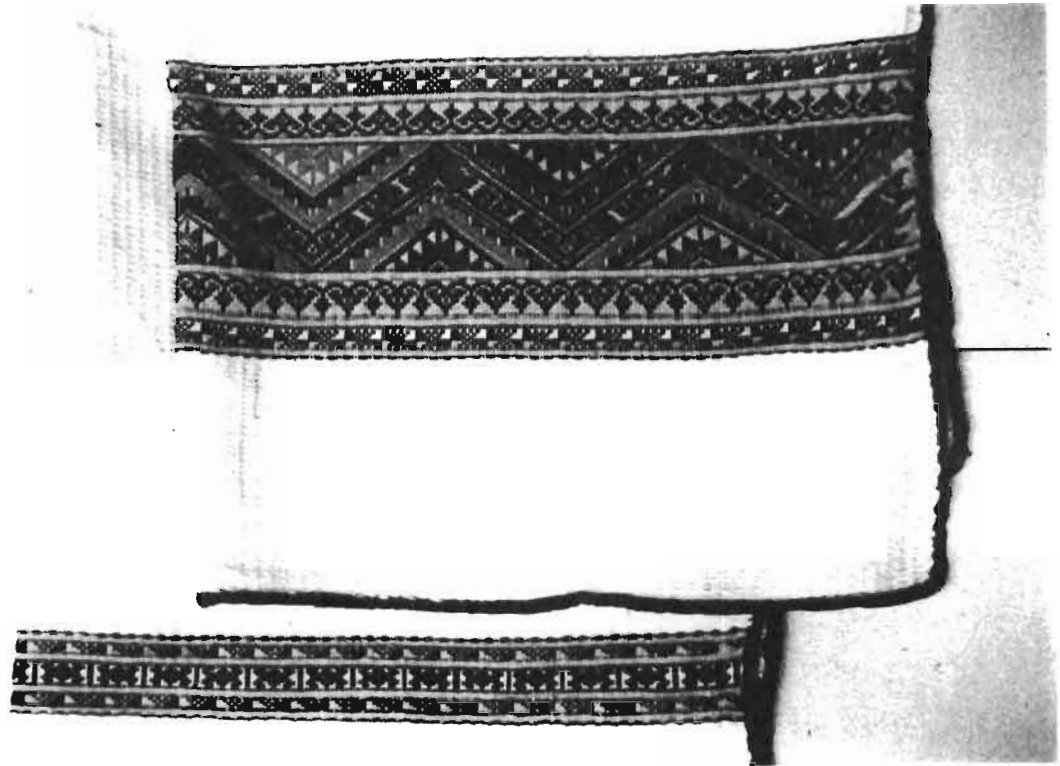
ชั้นที่ 5 (รูปที่ 94, ภาพลายเส้นที่ 21, 22)

ด้านหัว

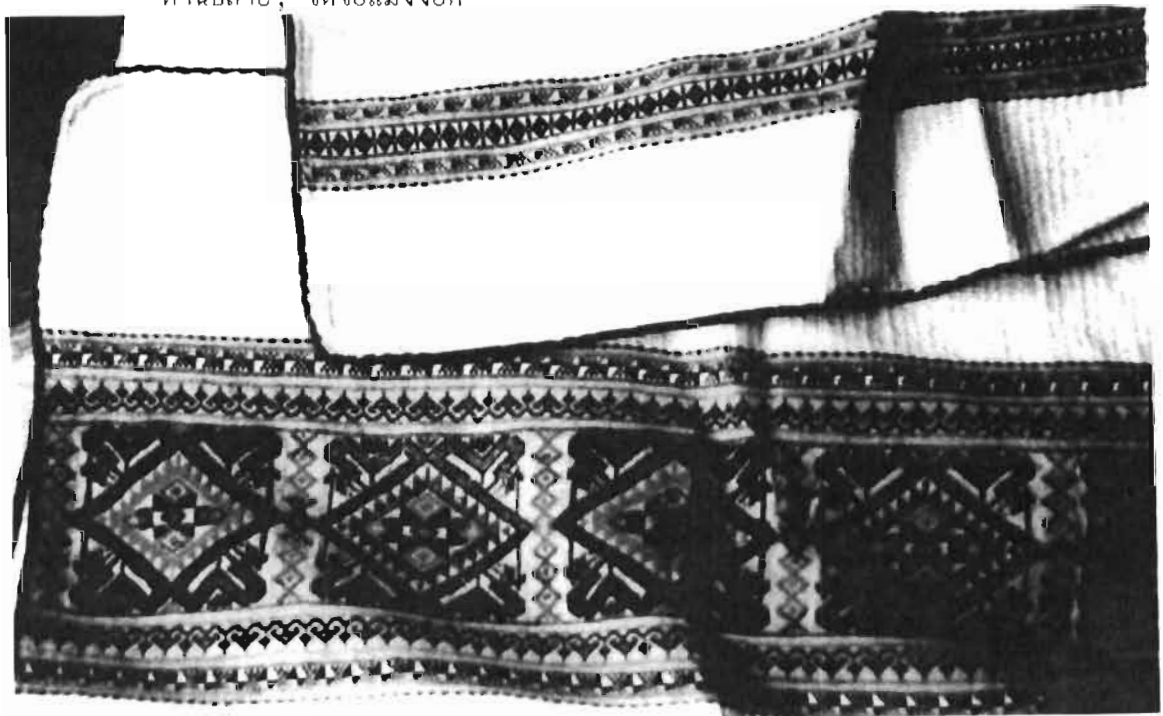
ลายประธาน เป็นลายจก "ขอ" ขนานด้วย จิต "ขอระฆัง" และ "ตวย"

ด้านปลายเท้า เป็นลายจิต "ดอกแก้ว" สลับ "ตวย"

ชั้นที่ 6 (รูปที่ 95, ภาพลายเส้นที่ 23, 24)

รูปที่ 90 : ผ้าลื้อ (ผ้าปูที่นอน) ด้านหัว, ลายขอสลักกาย
ด้านปลาย, จิตขอแมงงอค

รูปที่ 91 : ผ้าลื้อ ด้านหัวลายนาคัพพะมา
ด้านปลาย, จิตตอกแก้ว

ด้านหัว

ลายประธาน เป็นลายจก "ดอกน้อย" สลับด้วยจิต "ขอ" และ "ตวย"

ด้านปลายเท้า เป็นลายจิต รูปทรงเลขาคณิตสลับด้วยลายตวย

ชั้นที่ 7 (รูปที่ 96, ภาพลายเส้นที่ 25, 26)

ด้านหัว

ลายประธาน เป็นจกลาย "บัวน้อย" สลับจิต "ขอระฆัง" และ "ตวย"

ด้านปลายเท้า เป็นจิต "ดอกแก้ว" สลับ "ตวย"

สี

การใช้สีในผ้าลื้อจะมีลักษณะเหมือนหมอนคือประกอบด้วยสีสี่สี ได้แก่ สีแดง, สีดำ, สี
ส้มและสีเขียว อยู่บนพื้นหลังสีเหลือง บางครั้งจะใช้แถบสีขาวแถบเล็กๆ สลับบริเวณขอบ
ลาย, เป็นตัวเน้นลายประธานให้โดดเด่นชัด แถบสีขาวนี้มักจะใช้เป็นพื้นหลังของลายตวย

ผ้าคลุมหัวนาค

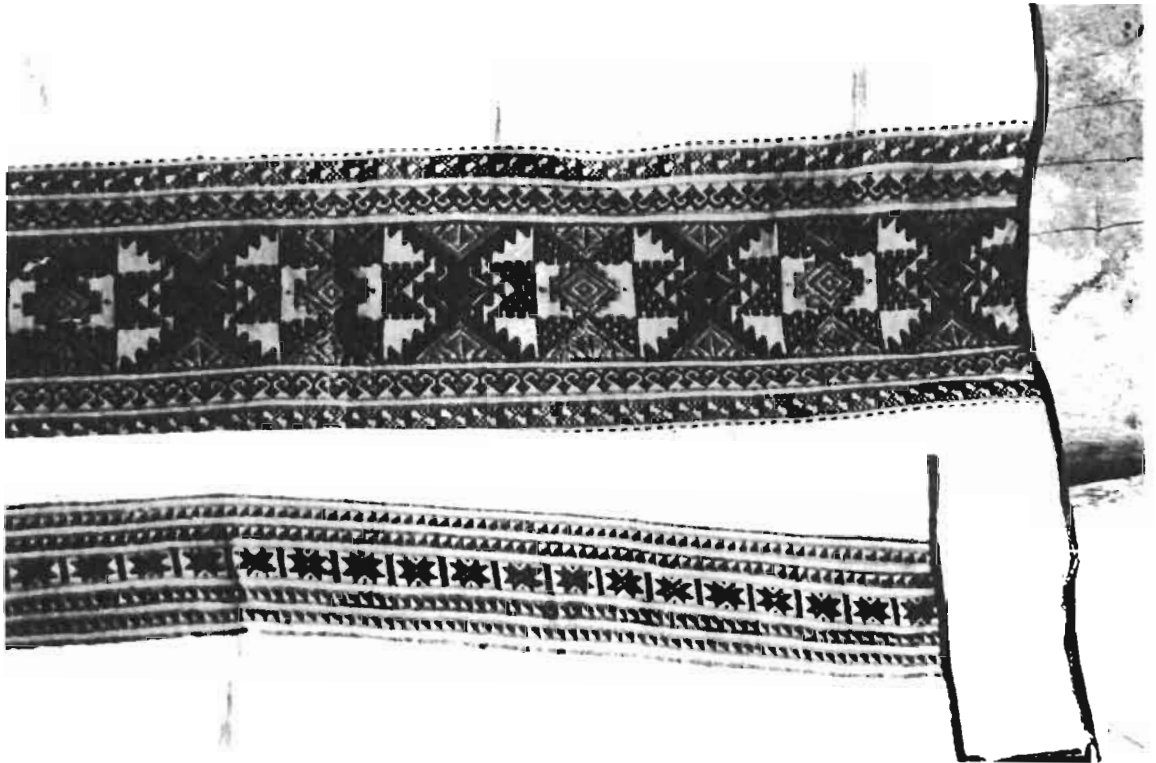
พบ 3 ชั้น ลักษณะเป็นผ้าและผืนสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีขนาดประมาณ 46 เซนติเมตร
ทอด้วยฝ้ายและไหมสีขาว ตกแต่งด้วยลายจกและจิต

ชั้นที่ 1 (รูปที่ 97, ภาพลายเส้นที่ 27, 28)

เป็นผ้าพื้นทอด้วยฝ้ายสีขาว ลายประธานบริเวณกลางผืนผ้าเป็นลายจก "ลายขอ"
ลายขนานเป็นลายจกสลับลายจิต "ลายขอ" และลาย "ขอระฆัง" ที่ริมสุดของผ้า
บริเวณริมผ้าทอสีเหลืองสลับสีแดง, สีเขียวเป็นริ้วเล็กๆ ประดับด้วยลาย "อ้ออ้อสามไม้"
ที่ริมสุดของผ้ามีชายครุยทั้งสองชายด้านข้าง

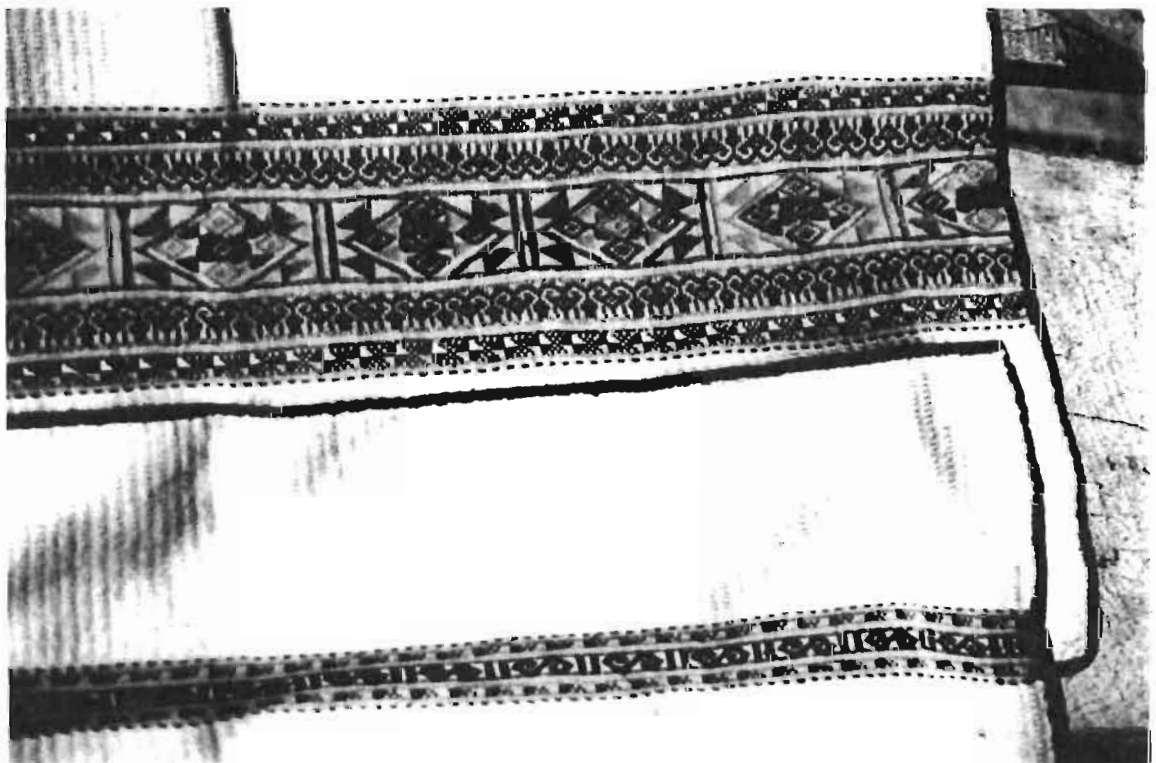
ชั้นที่ 2 (รูปที่ 98, ภาพลายเส้นที่ 29, 30)

เป็นผ้าพื้นทอด้วยฝ้ายสีขาว ลายประธานบริเวณกลางผืนผ้าเป็นลายจก "ลายขอ" สลับด้วย
"ลายกะเบี้ยว" โดยมีลายเส้นสีแดงที่เรียกว่า "คั่นหรือคดอง" คั่นลายแต่ละตัวเป็นรูปสี่
เหลี่ยมข้าวหลามตัด ลายขนานทั้งสองด้านเป็นลายจกและลายจิต "ลายขอ" "ลาย

รูปที่ 92 : ผ้าส้อ ลายปางน้อย (ด้านหัว)

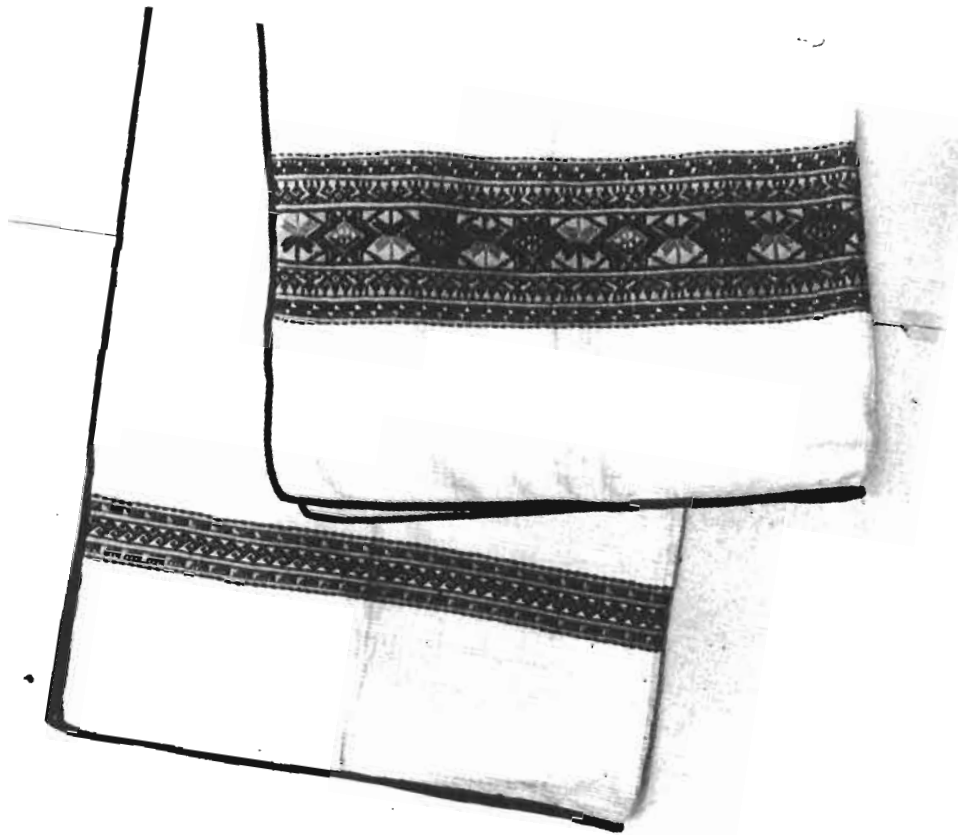
จิตดอกแก้ว (ด้านปลายเท้า)

รูปที่ 93 : ผ้าส้อด้านหัว. ลายกาบดอกน้อย

ด้านปลาย. จิตขอกำปั่น

รูปที่ 94 : ผ้าลื้อ

รูปที่ 95 : ผ้าลื้อ

ขอ" และ "ลายขอร่มง" ริมผ้าทอสลัสีเขียวและสีแดงเป็นเส้นบนพื้นเหลือง ประดับด้วยลายรูปสัตว์ "สิงห์" มีชายครุยห้อยสองข้าง

ชั้นที่ 3 (รูปที่ 99, ภาพลายเส้นที่ 31,32)

เป็นผ้าพื้นทอด้วยไหมสีขาว ลายประธานบริเวณกลางผืนผ้าเป็นลายจก "ลายช่อดอก" ไม้" ขนาบด้วยลายตวย, ลายสิงห์ ลายขนาบลายประธานทั้งสองด้านประกอบด้วย จก, ลายปางน้อย สลบลายตวย, ลายสิงห์, ลายตวย และลายขอร่มง

สี

ลักษณะการใช้สีในผ้าคลุมหัวนาคจะใช้สีเหมือนกับหมอนและผ้าล้อ คือ พื้นเป็นสีขาว บริเวณที่จกและจิตลวดลายจะเป็นพื้นสีเหลืองสลัสีขาวเป็นบางจุด ส่วนตัวลวดลายประกอบด้วยสีต่าง ๆ สีสี คือ สีแดง, สีเขียว, สีดำ และสีเหลือง และบางชั้นจะมีสีม่วงหรือสีน้ำเงินสดเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งสี แต่ส่วนใหญ่แล้วจะใช้เพียงสีสี บริเวณที่ใช้พื้นสีขาวเป็นพื้นหลัง (BACK GROUND) มักจะใช้กับลายตวย ซึ่งมีลักษณะเป็นแถบสีขาวชั้นระหว่างลายประธานกับลายขนาบ นอกจากจะเป็นเส้นแบ่งขอบเขตแล้วยังช่วยลดลักษณะการซ้ำกัน (REPETITION) และเป็นการเน้นจุดเด่นคือลายประธานให้เด่นชัดยิ่งขึ้นอีกด้วย

ชาวบ้านกุดจอกนับถือพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายดังจะเห็นว่ามีวัดประจำหมู่บ้านขนาดใหญ่โตเก่าแก่ตั้งปรากฏหลักฐานว่าบนผนังอุโบสถมีอักษรโบราณจารึกอยู่ (รูปที่ 100) ชาวบ้านล้วนเป็นพุทธมามกะที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในทุก ๆ วัน ตอนเช้าตรู่จะเห็นว่เกือบทุกครัวเรือนตื่นขึ้นมาเตรียมอาหารใส่บาตร และในหน้าเทศกาล, วันสำคัญทางศาสนาหรือวันพระจะพากันไปทำบุญตักบาตรสวดมนต์ฟังธรรมที่วัด (รูปที่ 101, 102, 103) นอกจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านกุดจอกยังคงมีความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดาและผีบรรพบุรุษสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีการทำพิธีส่งอาหารให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ได้พบว่าทุกครั้งที่ตักบาตรเสร็จจะนำข้าวกันชั้นหรือที่ติดอยู่กับทัพพีตักข้าวออกกองไว้บนหิ้ง (รูปที่ 104) เกือบทุกบ้านจะทำหิ้งเล็ก ๆ ติดไว้ที่รั้วบ้านใกล้ ๆ ประตูทางเข้าบ้าน และเมื่อไปทำบุญที่วัดก็จะเหลืออาหารจากถวายพระทั้งของคาวและของหวานใส่ลง

งานใบตองที่เตรียมไว้ (รูปที่ 105, 106, 107) ทาพิธีกรวดน้ำอุทิศให้ผู้ล่วงลับเสร็จแล้วนำไปวางตามโคนไม้พร้อมกับบอกกล่าวฝากข้าวไปกับเทวดาและแม่พระธรณีนำไปให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว ข้าวที่กองบนหิ้งเล็กหน้าบ้านและใต้โคนไม้เมื่อมีนก หูก กา ไก่ สุนัข หรือแมวมามากินต้องปล่อยให้กินห้ามไล่ เพราะเชื่อว่าสัตว์เหล่านั้นอาจเป็นพ่อแม่กลับมาเกิดก็ได้ เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ตามคำสอนของผู้ใหญ่

ความเชื่อดังกล่าว ผู้วิจัยวิเคราะห์เห็นว่าน่าจะเป็นคำสอนซึ่งแฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษของบ้านกุุดจอกยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ในเรื่องของ "ทาน, ศีล, ภาวนา" ดังนั้นเมื่อได้ทำบุญตักบาตร รับประทานอาหารสวดมนต์แผ่เมตตาแล้ว การนำอาหารส่วนที่เหลือไปวางตามโคนไม้หรือบนหิ้งเท่ากับบริจาคทาน เป็นการประกอบกรรมดีที่ครบองค์สาม คือ การทำทาน, การรักษาศีล, และการภาวนา

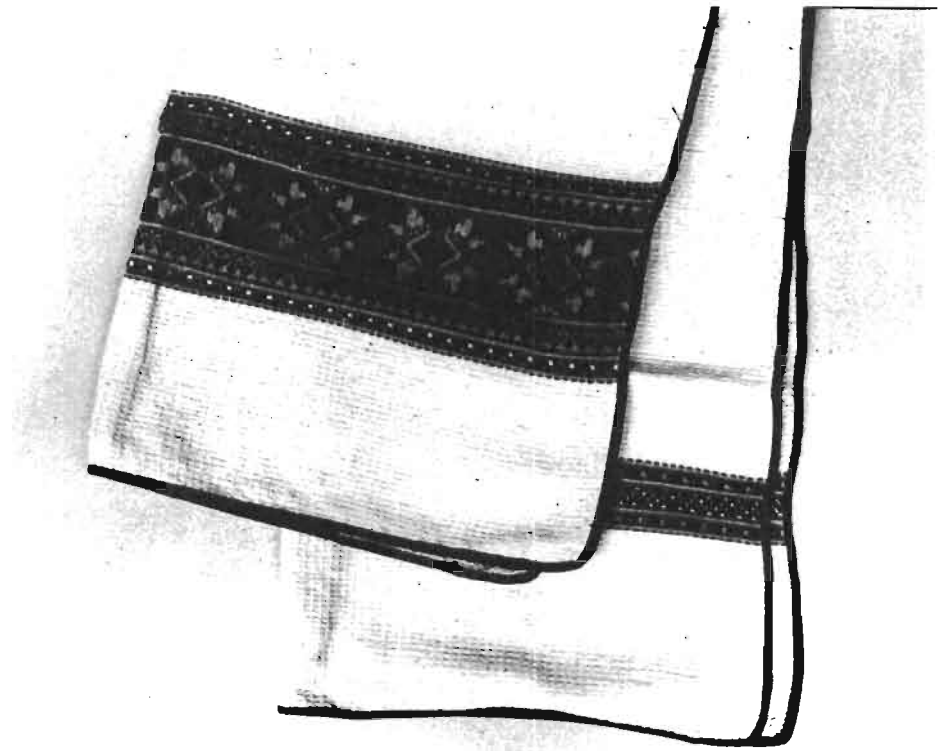
นอกจากการทำบุญตักบาตรตามปกติแล้วชาวบ้านกุุดจอกยังคงรักษาธรรมเนียมประเพณีซึ่งปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น การทำบุญวันเข้าพรรษา, ออกพรรษา, วันสงกรานต์ เป็นต้น

งานบุญที่น่าสนใจคือ งานวันสงกรานต์เพราะเป็นงานที่จัดเป็นพิเศษ และสนุกสนานมากจะมีการจัดงานติดต่อกันไม่ต่ำกว่าสามวัน คือในวันต้น, มีประเพณีแห่ดอกกุหลาบบ้านกุุดจอกในเดือนเมษายนดอกกุหลาบบานเต็มทุ่ง พวกหนุ่มสาวจะพากันไปเก็บดอกกุหลาบโดยฝ่ายชายปีนขึ้นเก็บดอกโยนลงมาให้สาว ๆ ที่รออยู่โคนต้น ถ้ารักใคร่ก็จะโยนให้คนนั้นมากกว่าคนอื่น ๆ แล้วเอาดอกกุหลาบที่เก็บทั้งหมดวางรวมกันบนแคร่ไม้ไผ่ช่วยกันหามมีขบวนกลองยาวแห่หน้าเป็นที่สนุกสนาน นำดอกกุหลาบถวายพระที่วัด

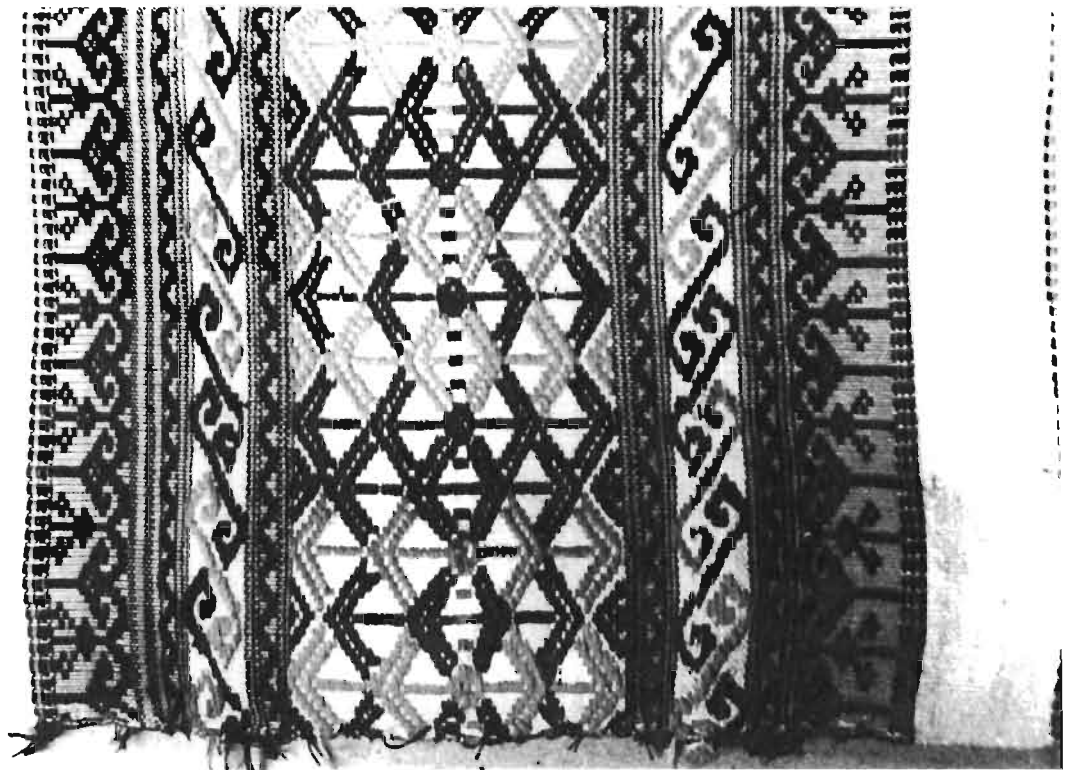
วันรุ่งขึ้น "ก่อกองพระเจดีย์ทราย" ในวันนี้จะมีพิธีแห่ธงที่ทำจากผ้า 3 สี คือ สีขาว, สีแดง, และสีน้ำเงิน โดยนำผ้าแต่ละสีผูกกับลาไม้ไผ่พากันแห่ไปถวายวัด ทางวัดจะนำผ้าทั้งสามสีนี้ไปเย็บเป็นธงชาติไว้ชั้ต่อไป ตอนบ่ายจะมีการก่อกองพระเจดีย์ทราย และสาดน้ำ

วันที่สาม เป็นพิธี "รดน้ำผู้ใหญ่" พวกคนหนุ่มคนสาวและเด็กจะเชิญผู้มีอาวุโสทุกคนในหมู่บ้านไปรวมกันที่บริเวณพิธีซึ่งจะจัดในวัด แล้วทำพิธีรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่

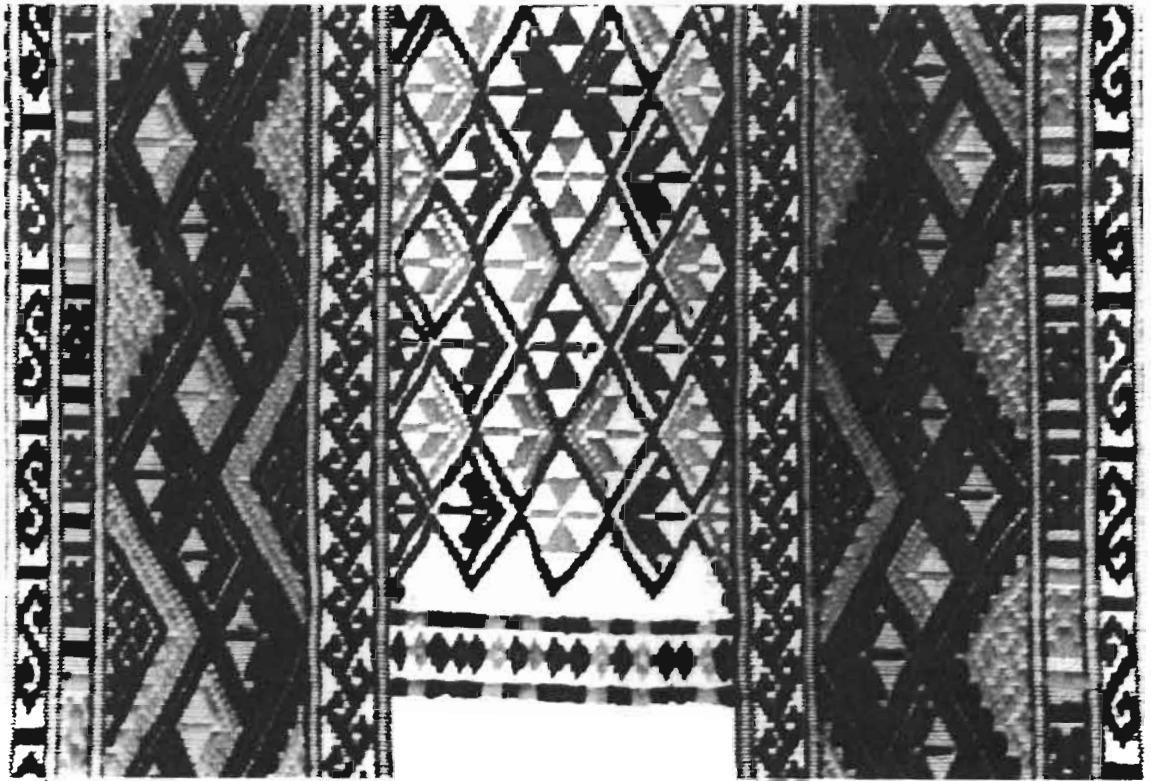
ในปัจจุบันยังคงมีการจัดงานสงกรานต์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม เช่น

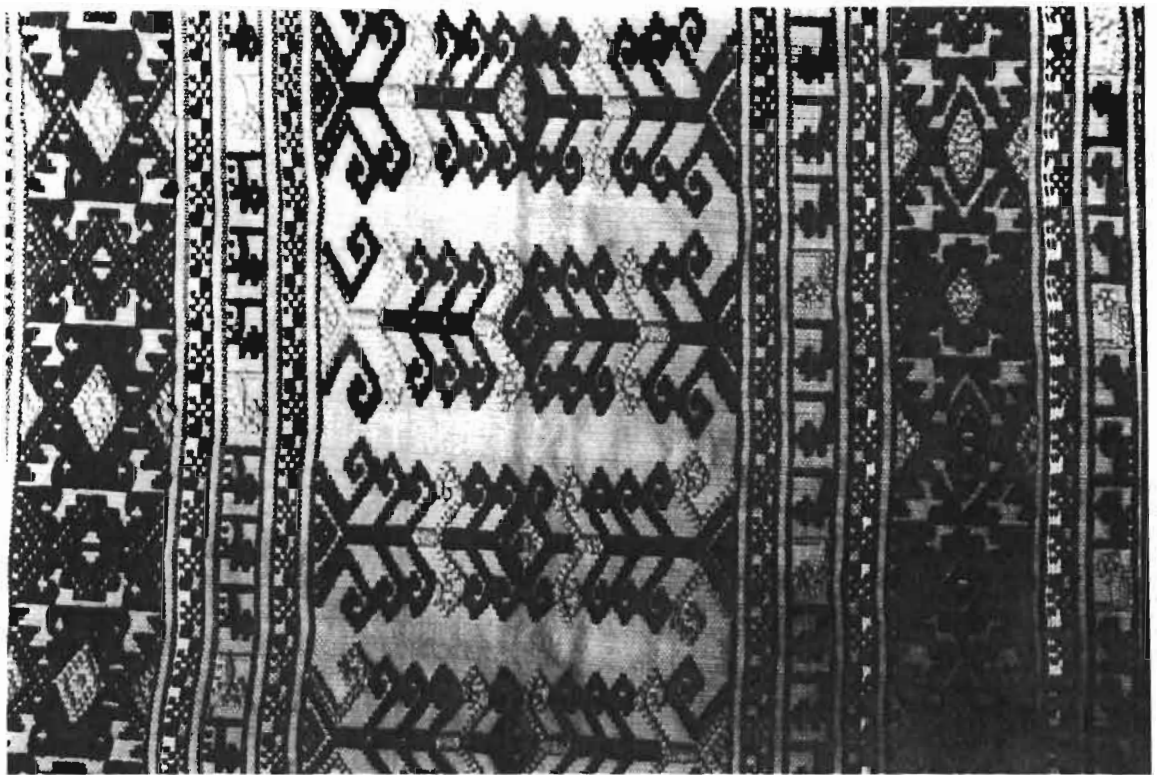
รูปที่ 96 : ผ้าล่อ

รูปที่ 97 : ผ้าคลุมหัวนาค (ภาพลายเส้นที่ 26,27)

รูปที่ 98 : ผ้าคลุมหัวนาค (ภาพถ่ายเส้นที่ 29)

รูปที่ 99 : ผ้าคลุมหัวนาค (ภาพถ่ายเส้นที่ 31)

การแห่ดอกคูณไปวัด จะกลายเป็นการแต่งเกวียน ตกแต่งด้วยผ้าชั้นดินจกและผ้าขาวม้า ประดับประดาด้วยดอกคูณหรือดอกไม้อื่น ๆ ที่หาได้ นางสงกรานต์แต่งตัวสวยงาม ส่วนใหญ่ใช้ผ้าที่ทอในหมู่บ้าน มีขบวนกลองยาวและนักฟ้อนหน้าหน้าไปรวมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน (รูปที่ 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115) และพิธีสร้างน้ำพระ. เณร ในขบวนแห่ผู้ร่วมขบวนจะนำชั้นดินจกมาแต่งกันอย่างพร้อมเพรียง รวมทั้งผู้มาร่วมงานทั้งคนสาวและผู้เฒ่า สำหรับพิธีแห่ธงสามสีและก่อเจดีย์ทรายได้เลิกไปหมดแล้ว ยังคงเหลือแต่พิธีรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวจะจัดเมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนา คือการทักบุญตักบาตรและฟังธรรมแล้ว และที่พิเศษสุดคือ เกือบทุกคนพากันนำชั้นดินจกผืนเก่าที่เป็นมรดกตกทอดจากยายหรือแม่มาบุง (รูปที่ 116, 117)

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานชิ้นสำคัญที่เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นผู้มีศรัทธาในพระศาสนา คือ ปรากฏพบผ้าห่อคัมภีร์เป็นจำนวนมากในวัดศรีธรรมสาร. วัดประจำหมู่บ้าน คงเป็นความเชื่อสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณในเรื่องอนิสงส์ของการถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์ จึงมีผู้ศรัทธาสร้างผ้าห่อคัมภีร์ถวายเป็นจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายด้วยผ้าห่อคัมภีร์ที่พบอยู่ในสภาพชำรุดเสียหายจากการทำลายของหนู, แมลง และการเสื่อมสลายเองตามธรรมชาติ

ผ้าห่อคัมภีร์

ผ้าห่อคัมภีร์ที่พบ ณ บ้านกุดจอกนี้ค่อนข้างชำรุดเสียหายเป็นส่วนใหญ่ จึงเหลือที่มีสภาพดีพอใช้ศึกษาได้เพียงไม่กี่ชิ้น ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่จะทอเป็นผ้ามัดหมี่ (รูปที่ 118, 119, 120, 121, 122, 123) มีผ้าจกผสมจิตอยู่เพียงสองชิ้นที่พอจะศึกษาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ชิ้นที่ 1 (รูปที่ 124)

ทอจากฝ้ายทอเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นสีขาว กั้นริมด้วยผ้าแดงโดยรอบทอลายจกสลับลายจิต มีไม้ไผ่บาง ๆ สอดคั่นเพื่อเสริมโครงสร้างให้แข็งแรงอยู่เป็นระยะ ๆ รวม 6 อัน

ลายประธานทอเป็นลายจกขนาดใหญ่อยู่เกือบกึ่งกลางผ้า เป็น ลาย "กาดอกน้อย" ขนาดด้วยลายย่อย จก "ขอระฆัง" และ จิต "ขอกล้วย" (รูปที่ 125)

ลายย่อยที่ตกแต่งอยู่สองด้านเป็นจก "ลายสิงห์" (รูปที่ 126)

มีลายดวยขนาดทั้งสองด้าน

ลายย่อยที่ต่อจากลายสิงห์ เป็นจก "กาบดอกน้อย"(รูปที่ 127, 128) และมีลาย, ดอกแก้ว, ลายทวย, ลายขอถ่ายตกแต่งบริเวณริมผ้าทั้งสองด้าน

สี่

สีที่ใช้ในผ้าห่อคัมภีร์ชิ้นนี้ประกอบด้วย สีแดง, สีดำ, สีเขียว, สีเหลือง และสีน้ำเงิน บนพื้นหลังสีขาว ริมผ้าโดยรอบกั้นผ้าสีแดง

ชิ้นที่ 2 (รูปที่ 129) เป็นผ้าพื้นสีขาว มีลายประธานเป็นลายจก "ดอกแก้ว" อยู่บริเวณกึ่งกลางผ้าเพียงแถวเดียว นอกนั้นเป็นลายจิต ริมผ้ากั้นด้วยผ้าขาว

ชิ้นที่ 3 (รูปที่ 130, 131, 132)

ผ้าชิ้นนี้มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากรูปแบบผ้าห่อคัมภีร์ชิ้นอื่น ๆ เป็นผ้าฝ้ายพื้นสีแดง พิมพ์ลวดลายเป็นรูปคนแต่งเครื่องแบบขุนนางอังกฤษ มีตัวอักษรภาษาอังกฤษเขียนว่า "LORD ROBERTS OF CANDAHAR" และรูปคนขี่ช้างมีสัมภาระอยู่บนหลังช้าง ความช่างวิพากษ์แบบคนอินเดีย เป็นผ้าต่างประเทศเพียงชิ้นเดียวที่พบ

ผ้าห่อคัมภีร์ที่มีลักษณะเดียวกัน คือเป็นผ้าฝ้ายพิมพ์ลวดลายจากต่างประเทศนี้ พบเป็นจำนวนมากที่พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ผ้าห่อคัมภีร์ที่พิพิธภัณฑสถานวัดม่วงมีทั้งหมดประมาณ 600 ชิ้น เป็นของรับบริจาคจากชาวบ้าน 200 กว่าชิ้น นอกนั้นเป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดมาแต่ดั้งเดิม มีหลักฐานในทะเบียนวัดของกรมการศาสนาระบุว่า "วัดม่วงประกาศจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2223" ซึ่งตรงกับสมัยอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) แต่จากการค้นคว้าและอ่านคัมภีร์ใบลาน (ภาษาและอักษรมอญ) จำนวนมากที่มีอยู่ในวัดม่วงพบว่าคัมภีร์ส่วนใหญ่ระบุจารที่วัดม่วงและระบุศักราชอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางจนถึงปัจจุบัน คัมภีร์ใบลานที่จารเก่าที่สุดระบุวันที่จารเสร็จคือศักราช 1000 เดือน 6 แรม 5 ค่ำ เมื่อเทียบเป็นพุทธศักราช คือ พ.ศ. 2181 ซึ่งตรงกับสมัยอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173-2198) แสดงว่าวัดม่วง

มีอายุไม่ต่ำกว่า 354 ปี(*) จึงอาจจะกล่าวได้ว่าผ้าห่อคัมภีร์เหล่านั้นน่าจะมีอายุเก่าแก่ไล่
 เลี่ยกันคือมีอายุเก่าสุดตั้งแต่ 354 ปี เป็นต้นมา

ในบรรดาผ้าห่อคัมภีร์ทั้ง 600 ชิ้นนี้มีผ้าที่มาจากต่างประเทศเป็นจำนวนเกือบครึ่ง
 (***) มีทั้งผ้าทอมือแบบจิต, ผ้าไหมยกดอก, ผ้าฝ้ายพิมพ์ลายจากประเทศต่าง ๆ เช่น
 อินเดีย, จีน, พม่า, เปอร์เซียและญี่ปุ่น เป็นต้น (รูปที่ 133, 134, 135)

เนื่องจากคัมภีร์โบราณเป็นของเปราะบาง แตกหักเสียหายได้ง่ายประกอบกับความ
 เชื่อว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความคิดในการใช้
 ผ้าหรือทอผ้าที่สวยงามมาห่อพระคัมภีร์จนเกิดความนิยมและถือปฏิบัติกันต่อมาจนกลายเป็น
 ประเพณีการสร้างผ้าห่อคัมภีร์เป็นพุทธบูชาในกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้าสืบมา

ข้อน่าสังเกต

จากการที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายทั้งหมดผู้วิจัยพบว่า ลวดลายของผ้าทอ
 กลุ่มบ้านกุดจอกจะประกอบด้วยแม่ลายหลักเพียงไม่กี่ตัว แต่เมื่อนำแม่ลายหลักที่มีอยู่นั้นไป
 จัดองค์ประกอบ ทำให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมายโดยแต่ละลายจะไม่ซ้ำกัน แม่ลาย
 หลักดังกล่าวสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

(*) สุภาพรณ์ จินตามณีโรจน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสู่แม่น้ำแม่กลอง, ศึกษากรณีสุมชน
 มอญบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี "สู่แม่น้ำแม่กลอง, พัฒนาการทางสังคม
 และวัฒนธรรม" มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
 สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 26 กุมภาพันธ์ 2536,
 พิมพ์ที่ หริณดิ้ง เซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ, 2536

(**) สัมภาษณ์พระครูวรธรรมพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดม่วง

- ลายขอ
- ลายกาบ
- ลายดอกน้อย
- ลายซื่อ
- ลายดอกแก้ว
- ฯลฯ

และแม่ลายที่เกิดขึ้นจากการวางองค์ประกอบของแม่ลายเดิมได้แก่

- ลายกะเบี๋ย เกิดจากการวางองค์ประกอบของลายกาบ 2 ตัว
- ลายเต่า เกิดจากการวางองค์ประกอบของลายกาบและลายขอ
- ลายซ่อ เกิดจากการจัดองค์ประกอบระหว่างลายซื่อกับลายกาบ เป็นต้น

จากแม่ลายทั้งหมดนี้ นำไปจัดองค์ประกอบด้วยการนำไปวางตำแหน่งสลับกันไปมาทำให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมาย ดังได้กล่าวแล้ว

ซึ่งแม่ลายต่าง ๆ ส่วนเกิดขึ้นด้วยแรงบันดาลใจจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว นามานประดิษฐ์คิดค้นเป็นลวดลายตั้งปรากฏในผลงาน อาจจำแนกออกเป็นกลุ่มอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มลายที่เกิดจากพืช

กลุ่มลายที่เกิดจาก สัตว์

กลุ่มลายที่เกิดจาก เครื่องมือ เครื่องใช้

กลุ่มลายที่เกิดจากพืช ได้แก่ ลายกาบ (กลีบดอกไม้), ลายดอกน้อย, ลายดอกแก้ว แก้ว ฯลฯ ลายในกลุ่มนี้พบว่านำไปใช้กับผ้าทุกประเภท

กลุ่มลายที่เกิดจากสัตว์ พบว่ามีทั้งสัตว์ในธรรมชาติ เช่น กะเบี๋ย (ผีเสื้อ), ม้า, ลัว (ม้าตัวเมีย), ช้าง, เต่า, บ่าง (ค้างคาว) ฯลฯ และสัตว์ในจินตนาการ ได้แก่ หงส์, นาค, สิงห์ ฯลฯ

ลายในกลุ่มนี้โดยเฉพาะลายม้า, ลายช้าง, ลายบ่าง, ลายสิงห์ และลายนาคไม่พบในตีนจีน แต่จะพบในผ้าประเภทอื่น คือ หมอนขวาน หมอนหน้าทก ผ้าลื้อ ผ้าคลุมหัวนาค และผ้า

ห่อคัมภีร์

กลุ่มลายที่เกิดจากเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ ลายขอ ลายช่อ (ร่ม) ลายขาเปี้ยว ฯลฯ (รูปที่ 136)

ลายขอนั้นผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากอุปกรณ์ทอผ้าชิ้นหนึ่งซึ่งมีรูปร่างเหมือนตะขอ (รูปที่ 137) เป็นลายที่พบบ่อย ๆ มักปรากฏอยู่ในเกือบทุก ๆ ลาย โดยจะนำลายขอไปจัดองค์ประกอบร่วมกับแม่ลายตัวอื่น ๆ เสมอ และนอกจากใช้เป็นแม่ลายหรือลายประธานแล้ว ยังนำไปเป็นลายขนานลายประธานที่เรียกว่า "ลายขอระฆัง" ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไปแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ลายขอเป็นแม่ลายพื้นฐานและได้รับความนิยมนมากที่สุดก็ได้ หรืออาจมีสาเหตุเนื่องจากการได้สัมผัสคลุกคลีจับต้องหรือได้พบเห็นอยู่ทุกวัน เพราะ "ไม้ขอ" เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่อยู่ใกล้ตัวที่สุด "ไม้ขอ" เป็นอุปกรณ์ทอผ้าชิ้นหนึ่งทำหน้าที่ "แทงพัน" เก็บด้ายเส้นยืนเข้าพันฝีม

ส่วนในเรื่องของการใช้สี พบว่า การใช้สีของกลุ่มทอผ้าบ้านกุดจอก ในอดีตจะใช้สีเพียง 5 สี คือ ในพื้นแดงจะใช้สีดำ, สีเหลือง, สีเขียว, สีส้ม, และสีขาว. ในพื้นดำจะนำสีแดงมาใช้แทนสีดำ และในพื้นสีเหลืองจะใช้สีม่วงหรือสีน้ำเงินมาแทนสีเหลือง สีที่นำมาใช้จะเป็นสีจากธรรมชาติสำหรับสีชาวนั้นใช้เส้นไหมพอกสี และเนื่องจากสีที่ได้จากธรรมชาติจะเป็นสีที่ไม่จุดจาดจึงทำให้โครงสีส่วนรวมมีความประสานกลมกลืน (HARMONY) สวยงาม แม้จะเป็นการใช้สีตัดกันก็ตาม แต่ในปัจจุบันพบว่ามีการใช้สีมากกว่า 5 สี และเป็นการย้อมด้วยสีสังเคราะห์ หรือใช้ด้ายสำเร็จ จึงมีสีจุดจาดร่อนแรงกว่าทำให้โครงสีส่วนรวมตัดกันอย่างรุนแรง มีสีดำจัดจ๋า ขาดความนุ่มนวล ประสานกลมกลืนทำให้คุณค่าทางความงามลดน้อยลง

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผ้าทอบ้านกุดจอกนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันเป็นคุณลักษณะพิเศษของผ้ากลุ่มลาวคั้งซึ่งแตกต่างจากผ้ากลุ่มอื่น ทั้งในด้านลวดลายและสีสัน มีความประสานเข้ากันได้ดีในเรื่องราวของ "เส้น" และ "สี" ซึ่งให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวรุนแรง, ความตื่นเต้นเร้าใจ, ร่อนแรงและเป็นอิสระ ลักษณะพิเศษที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การนำวัสดุที่แตกต่างกันทั้งต้นซิ่นที่จักด้วยฝ้ายและตัวซิ่นมัดหมี่ซึ่งทอด้วยไหมมาใช้ร่วมกันได้อย่างสวย

งานนำต้นตาดินใจ ทำให้รู้ถึงภูมิปัญญา ความชาญฉลาด และแสดงให้เห็นว่าผู้ทอมีความสามารถเชี่ยวชาญทั้งการทำผ้ามัดหมี่และผ้าจกอีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากช่างทอผ้าในกลุ่มอื่น ๆ ที่มักจะชำนาญในด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียว และมีมือการทำผ้ามัดหมี่ของกลุ่มทอผ้าบ้านกุดจอกนั้นมีความประณีตทั้งยังมีความเชี่ยวชาญในการใช้สีตรงข้าม (CONTRAST) ได้อย่างเหมาะสมงดงาม

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้สีของผ้าชั้นสีเดียว เป็นเครื่องบ่งบอกถึงสถานะภาพของผู้สวมใส่อีกด้วย เช่น เด็กใช้ชั้นดาดาน, สาวใช้ชั้นดอกและชั้นตีนแดง คนแก่ใช้ชั้นหมี่ฝ่ายข้อมคราม, ชั้นไหมมัดหมี่ตีนดำ รวมถึงการใช้สีเหลืองดอกกุ่มหรือสีหมากสุกเป็นสีเดียวเจ้าสาว เป็นต้น

รูปที่ 100 : อักษรโบราณที่จารึกอยู่บนผนังพระอุโบสถหลังเก่า

รูปที่ 101 : ชาวบ้านกุศจอกใส่บาตรในตอนเช้าทุกวัน

รูปที่ 102 : “แม่ทนาย”ที่วัดประจำหมู่บ้านทุกในนคร และในศาลิชูทางศาสนา

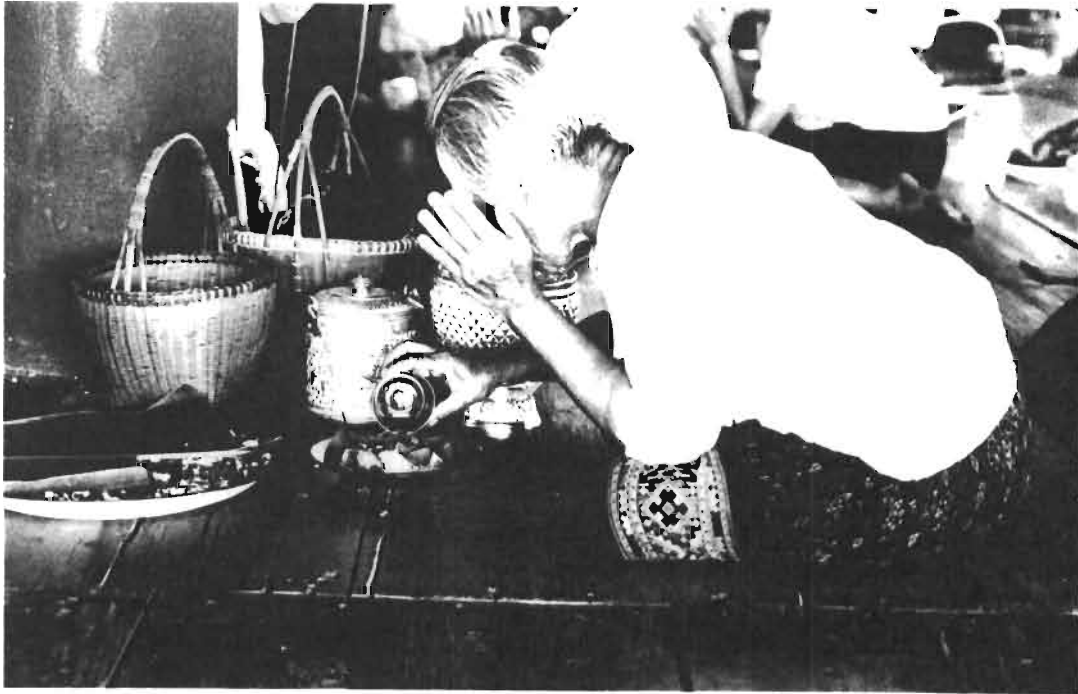
รูปที่ 103 : พิธีกรรมบทสวดและรับศีลจากพระสงฆ์

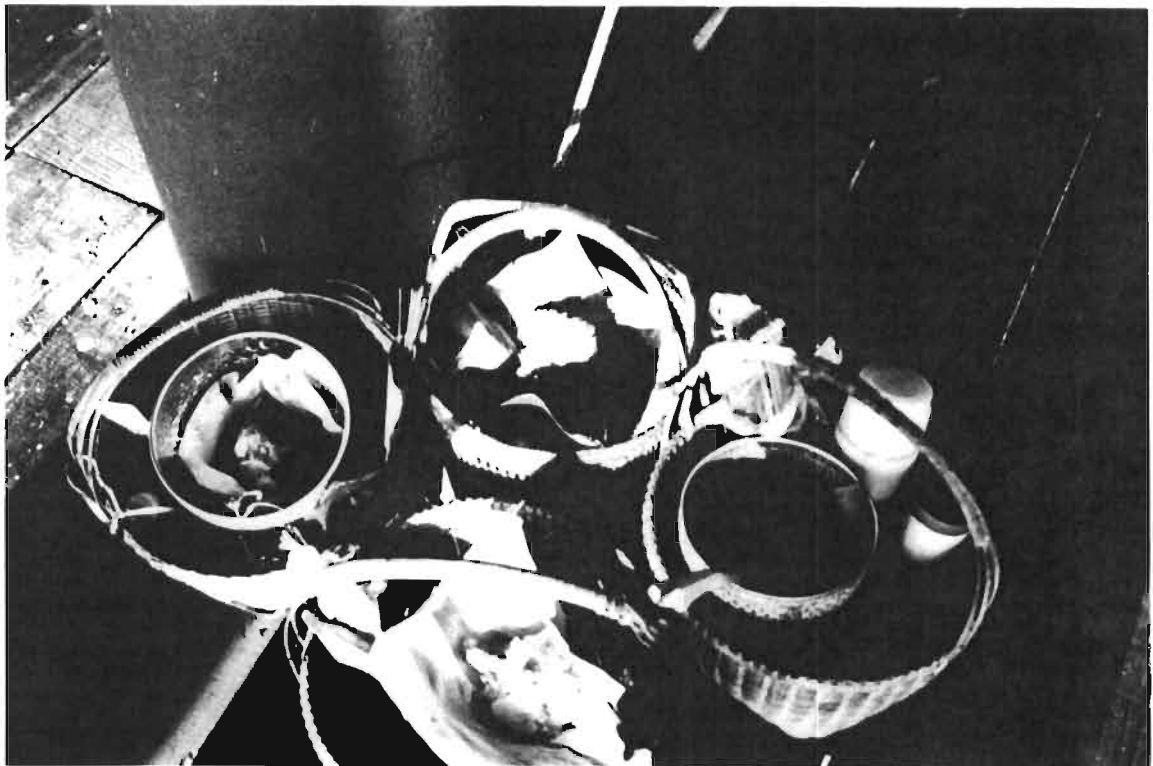
รูปที่ 104 : หิ้งวางข้าวกันบาตร (ส้านข้าวบาตร) อุทิศให้บรรพบุรุษ

รูปที่ 105 : ทาพิธีกรวดน้ำลงบนอาหาร, แบ่งจากที่นำมาทานบุญเพื่ออุทิศให้
บรรพบุรุษ

รูปที่ 106 :

รูปที่ 107 :

รูปที่ 106.107 : แบ่งอาหารหึ่ง ลาว-หวาน จากที่นำมาถวายพระเจ้าสีหางตอง ,
เมื่อกรวดน้ำเสร็จนำไปวางตามโคนไม้ อุทิศให้บรรพบุรุษ

รูปที่ 108 :

รูปที่ 109 :

รูป 108.109 : พิธีสงฆ์หน้าพระในวันสงกรานต์ของชาวบ้านกุดจอก

รูปที่ 110 :

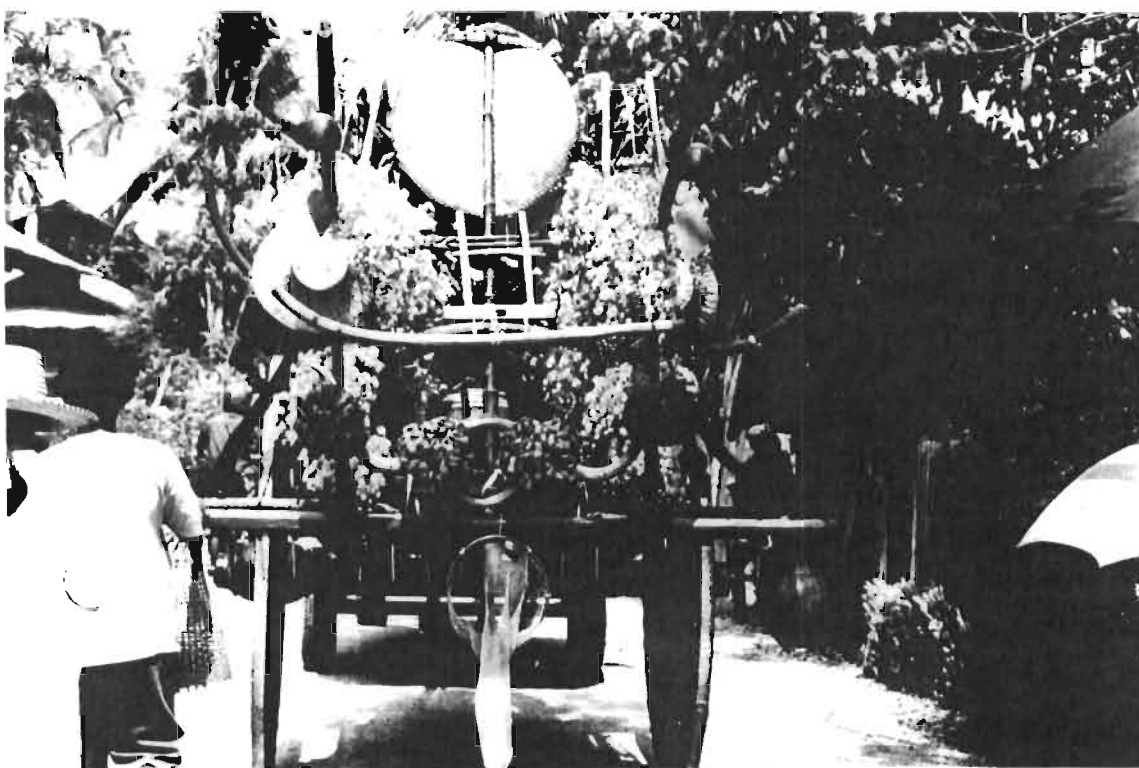

รูปที่ 111 :

รูป 110.111 : ขบวนกลองยาวหน้าเกวียน. ประเพณีห่อดอกกุด
ในวันสงกรานต์ของบ้านกุดออก

รูปที่ 112 :

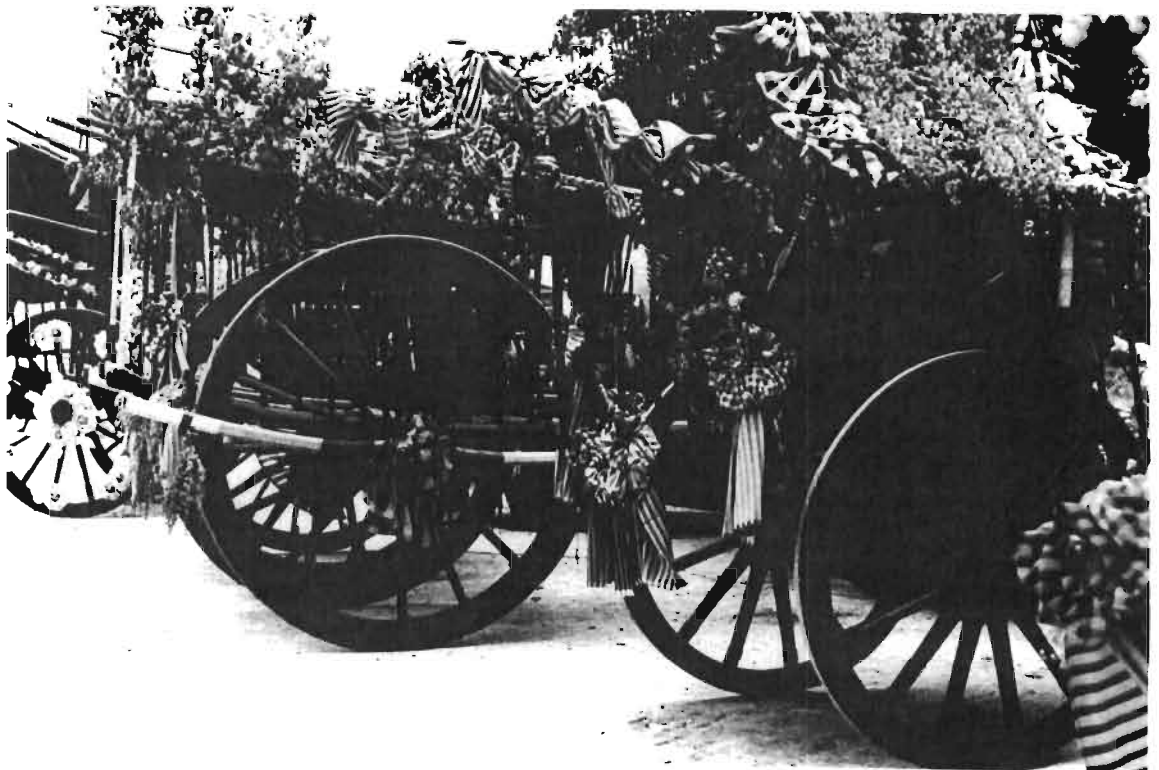

รูปที่ 113 :

รูปที่ 112, 113 : เกวียนบรรทุกดอกกุหลาบ

รูปที่ 114 :

รูปที่ 115 :

รูปที่ 114, 115 : การตกแต่ง เกรียนด้วยผลิตภัณฑ์ผ้าทอของหมู่บ้าน,

หมอน, ชั้นดินจก และผ้าขาวม้า ฯลฯ

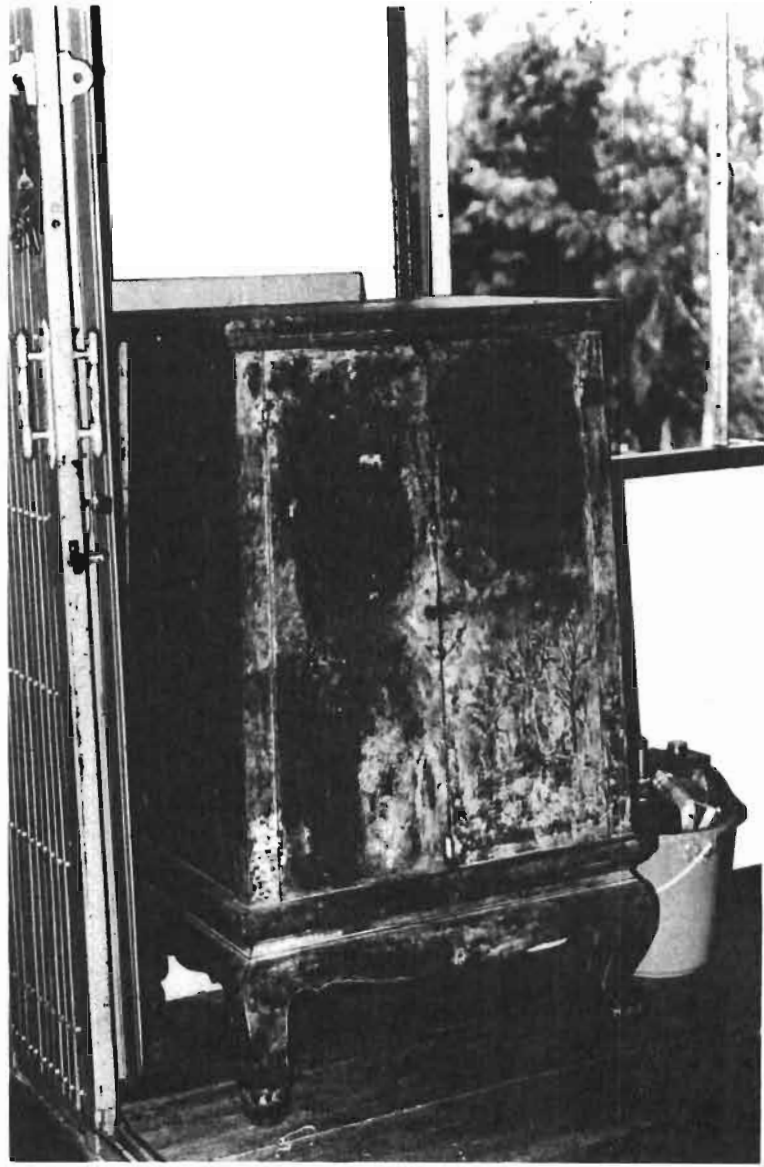

รูปที่ 116 :

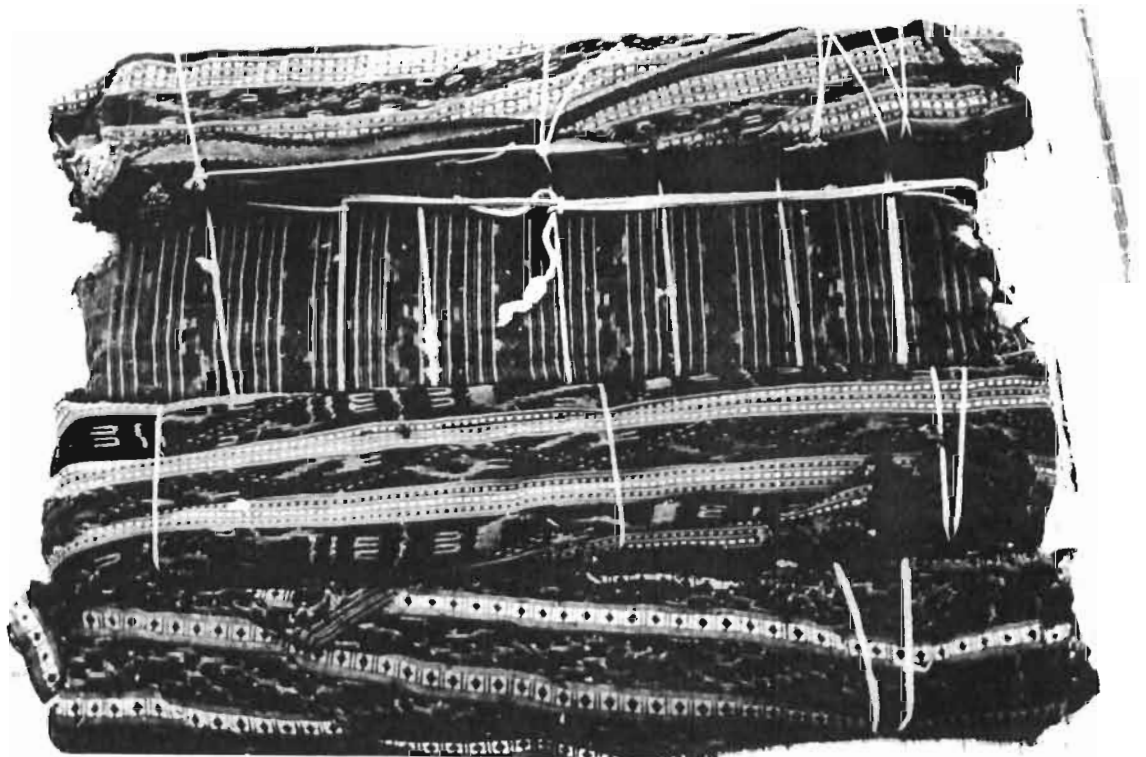

รูปที่ 117 :

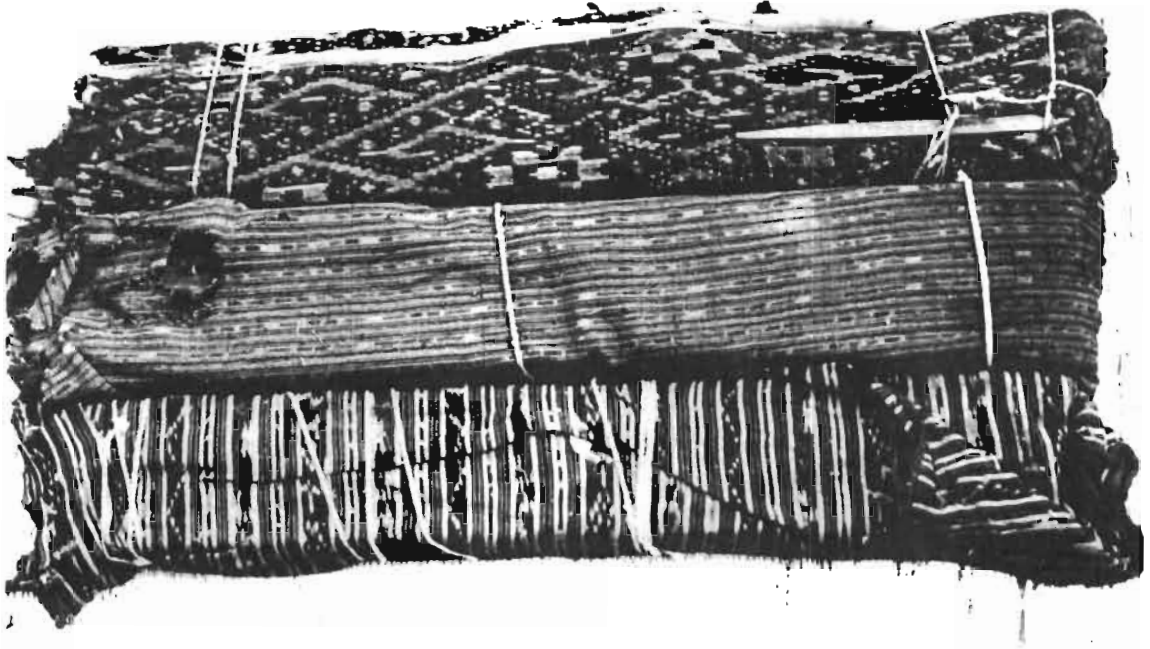
รูปที่ 116.117 : ทุกคนนำผ้าขึ้นตีงกผืนเก่าของแม่ของยายออกมาขึง

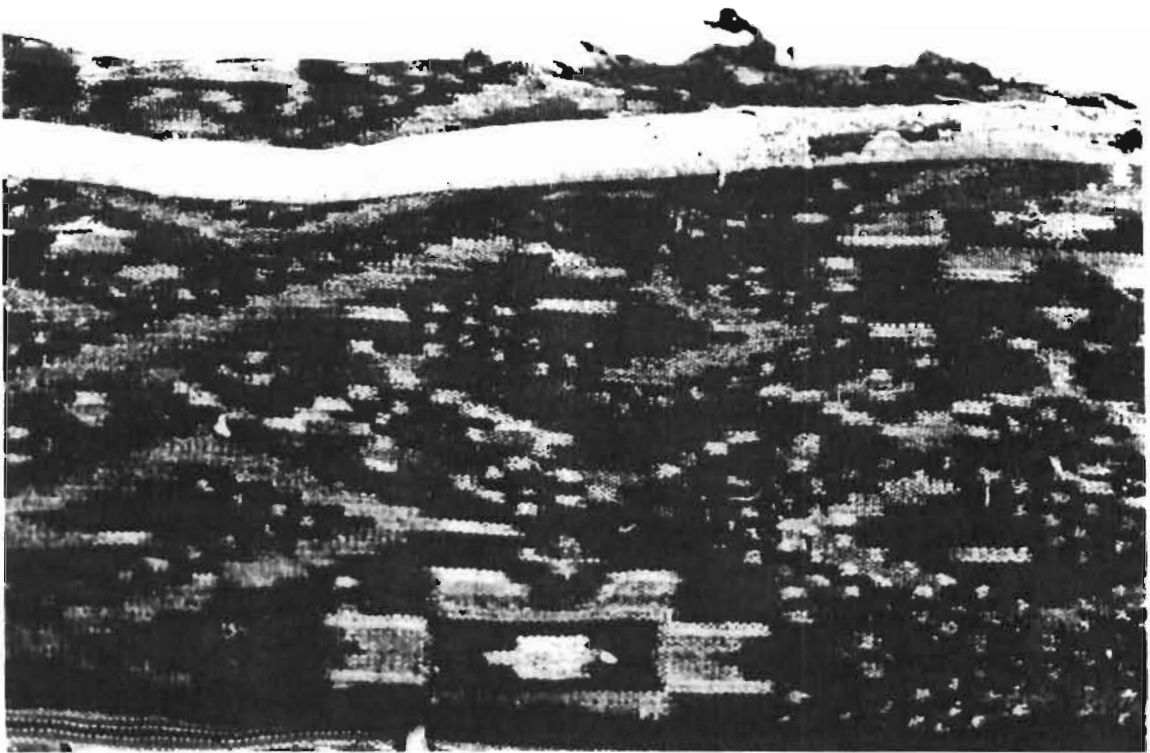
รูปที่ 118 : ตู้ใส่พระคัมภีร์

รูปที่ 119 : ผ้าห่อคัมภีร์ทำจากผ้าไหมและฝ้ายมัดหมี่

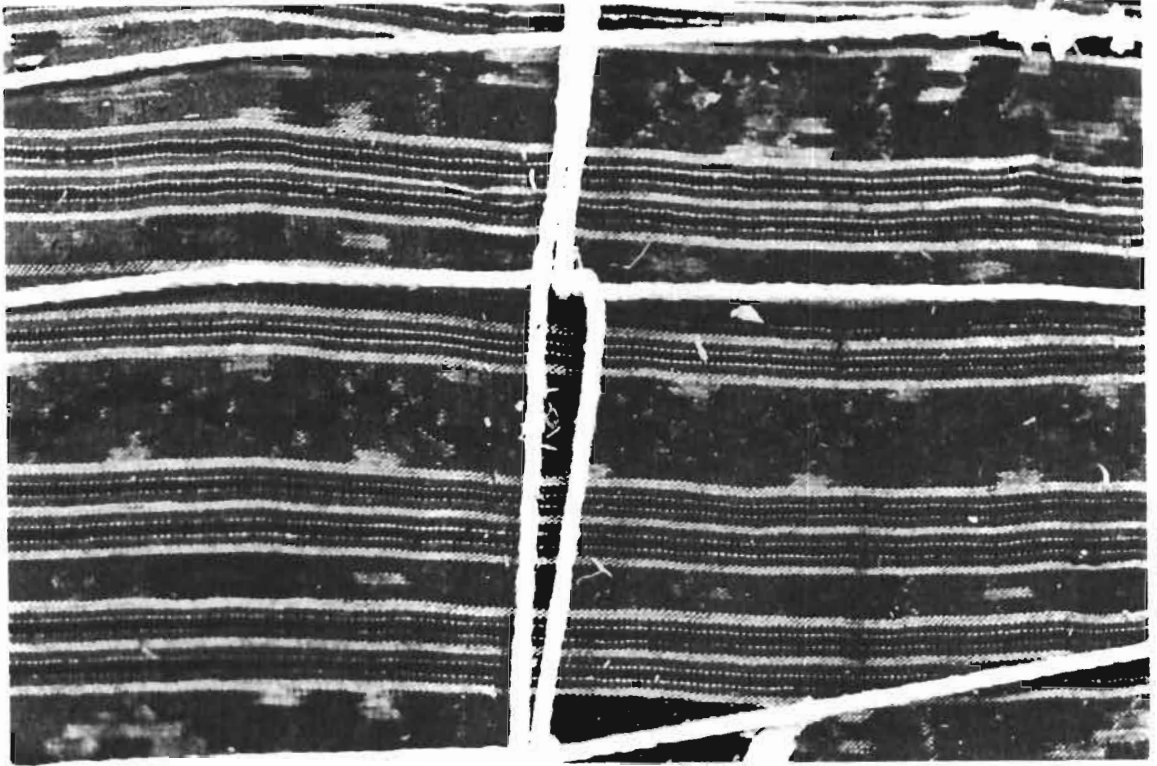

รูปที่ 120 :

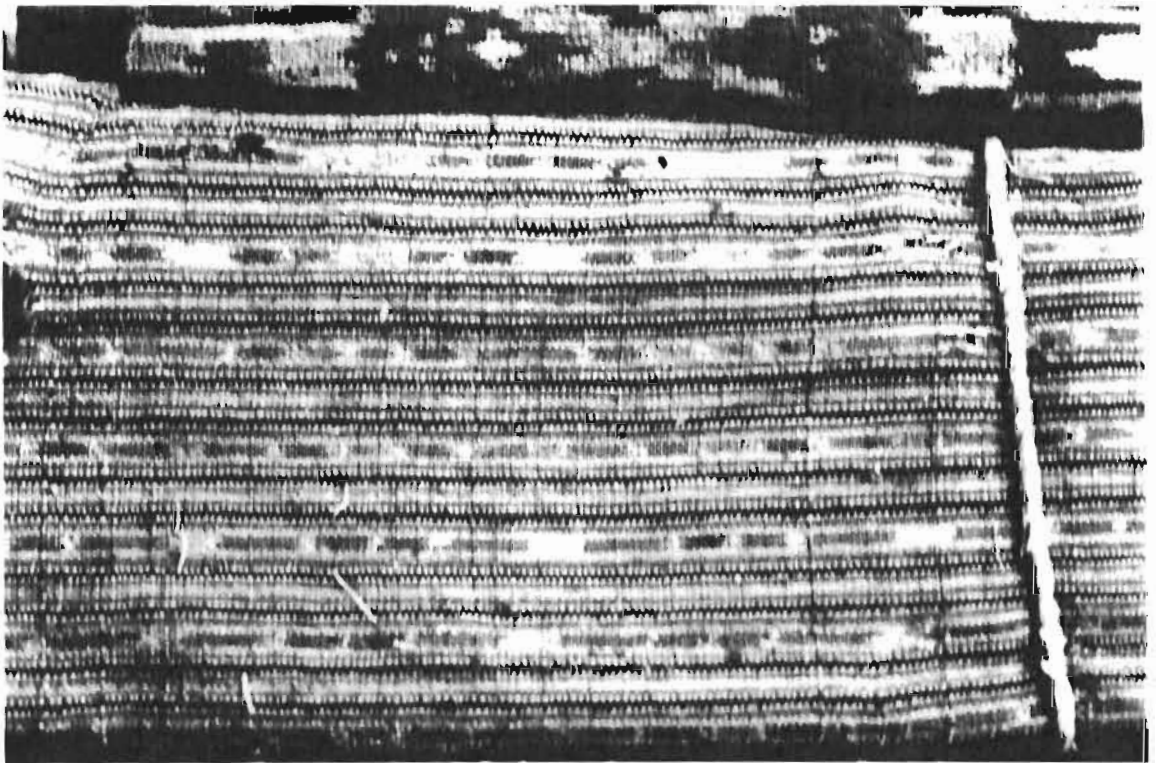

รูปที่ 121 :

รูปที่ 120, 121 : ผ้าทอคัมภีร์, ไซมและฝ้ายมัดหมี่

รูปที่ 122 :

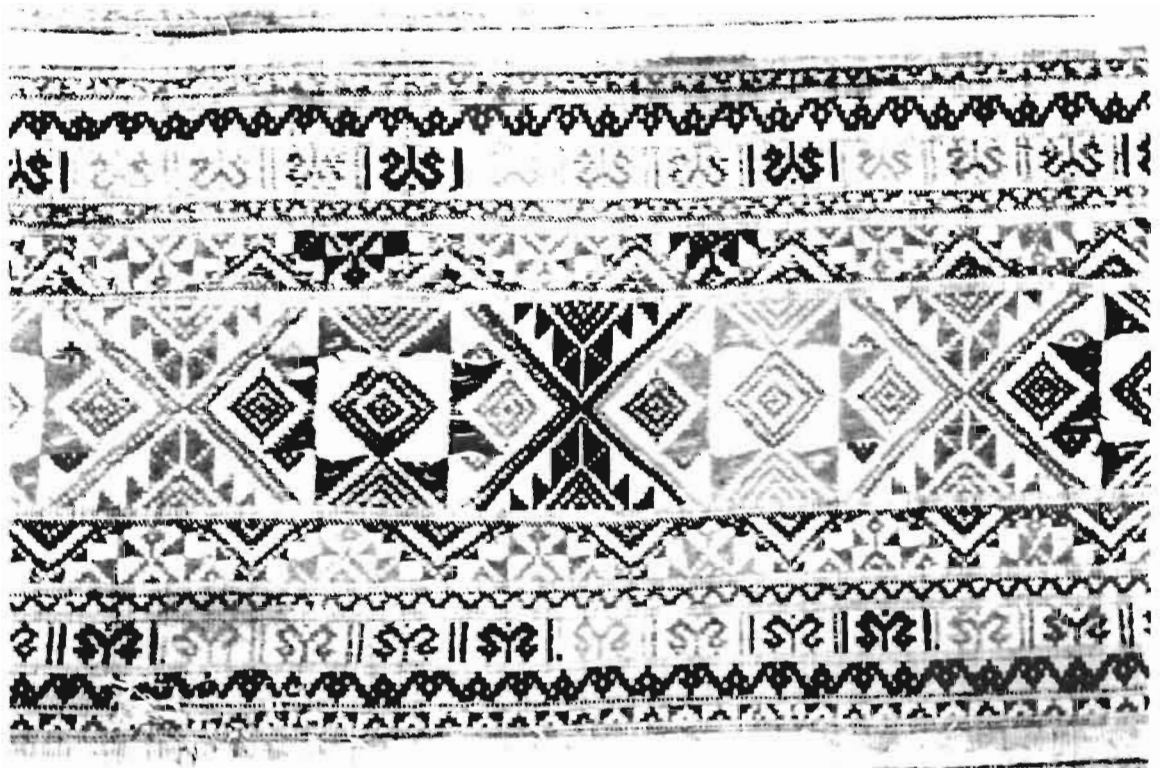

รูปที่ 123 :

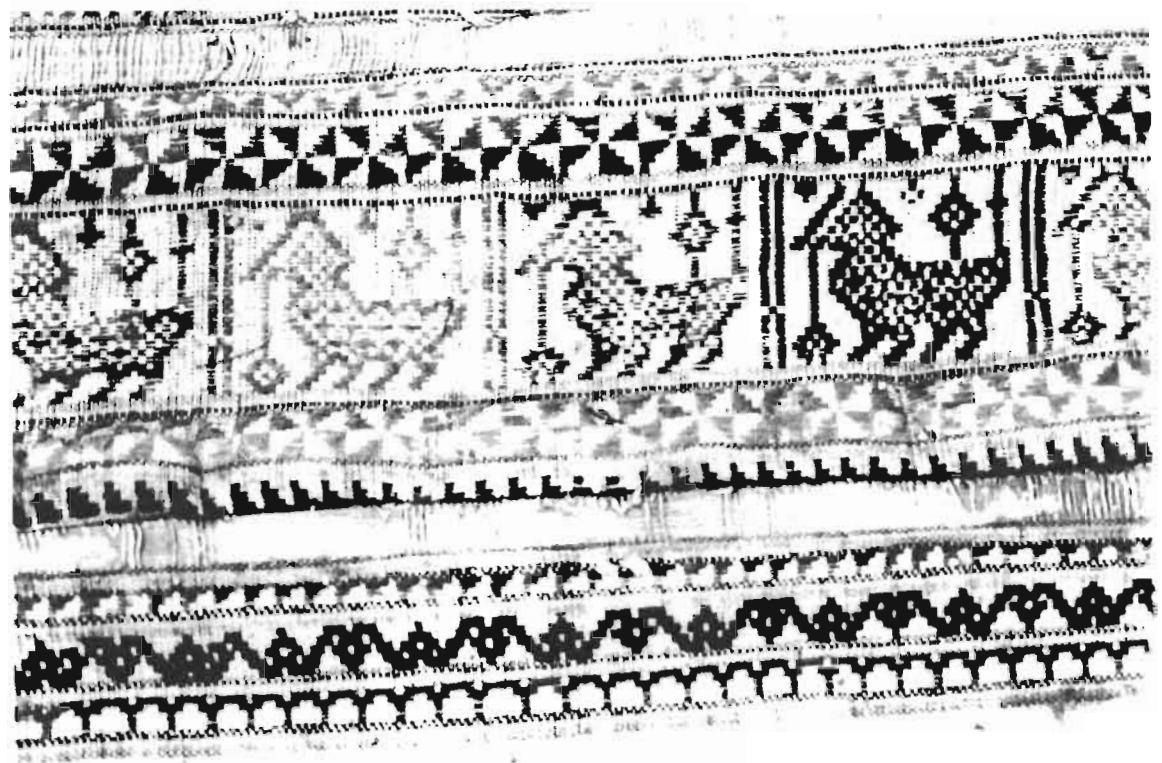
รูปที่ 122, 123 : ผ้าทอคัมภีร์, ผ้าสายมัดหมี่

รูปที่ 124 : ผ้าห่อหุ้มภีร์ทอด้วยฝ้ายสีขาว ตกแต่งด้วยลายจกและลายขิด.
ทอสลับกับไหมฝ้ายเป็นระยะ ๆ เพื่อเสริมโครงสร้างให้แข็งแรง

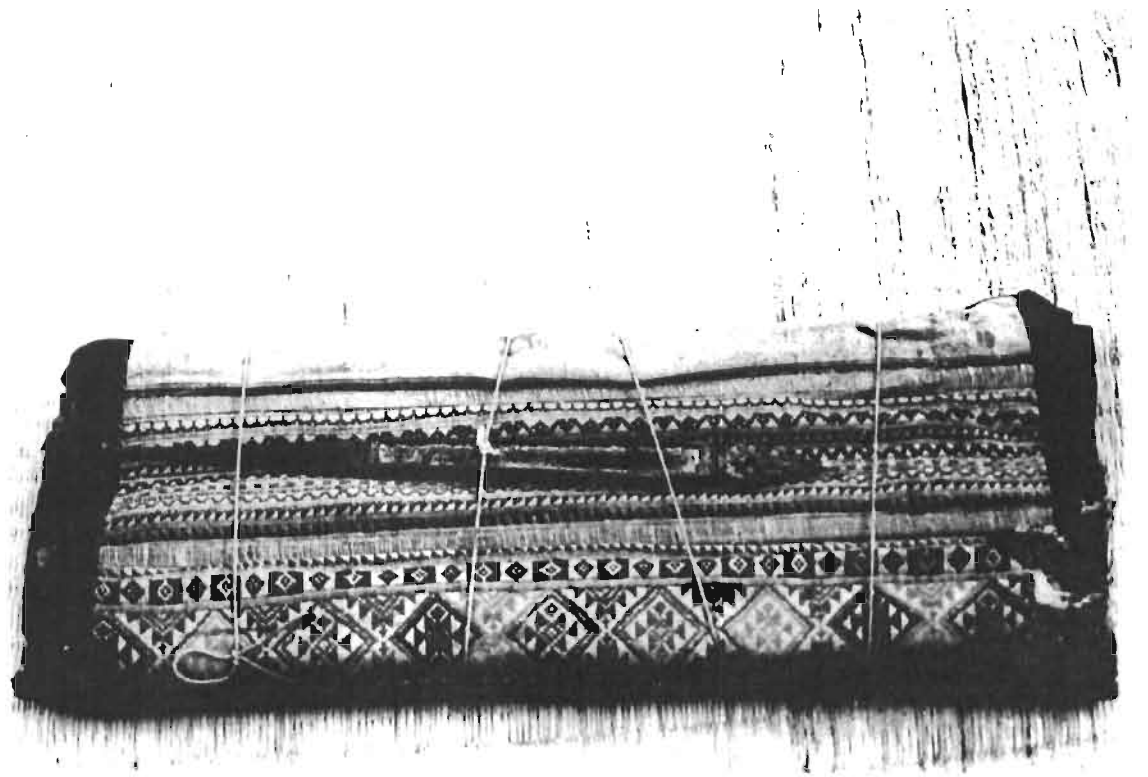
รูปที่ 125 : ลายประธานเป็นจกลายกามดอกน้อย

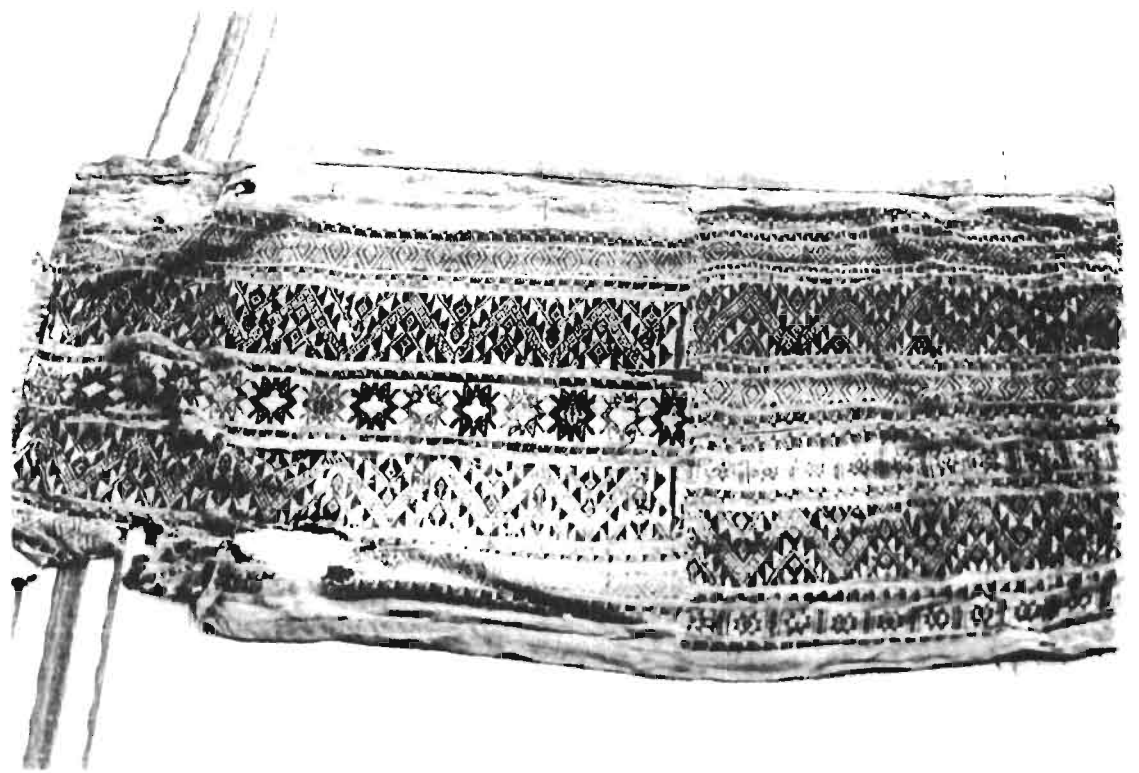
รูปที่ 126 : ลายขนابلายประฐานทั้งสองข้างเป็นจกลายสิ่งหีบระกอบด้วย
ลายตวย (จิต)

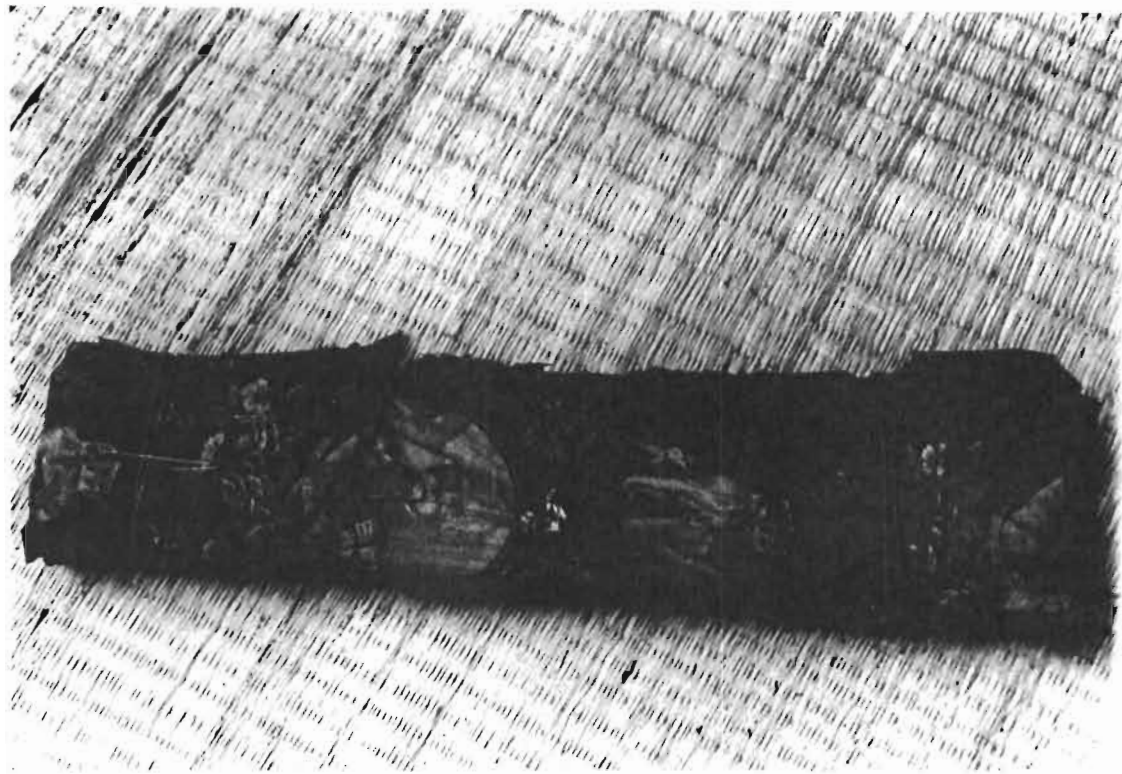
รูปที่ 127 : ต่อจากลายสิ่งหีบเป็นจกลายกาบดอกน้อยขนابلด้วยจิตดอกแก้ว,
ตวย, ขอล้าย (เลื้อย)

รูปที่ 128: ผ้าห่อคัมภีร์, ผ้าจกสลัขิต กั้นด้วยผ้าสีแดง

รูปที่ 129: ผ้าห่อคัมภีร์, ลายจกดอกแก้วเป็นลายประธานที่
กึ่งกลางด้านหน้า (เพียงแถวเดียว) นอกนั้นเป็นลายขิตกัณฐิม
จกยรอบด้วยผ้าสีขาว

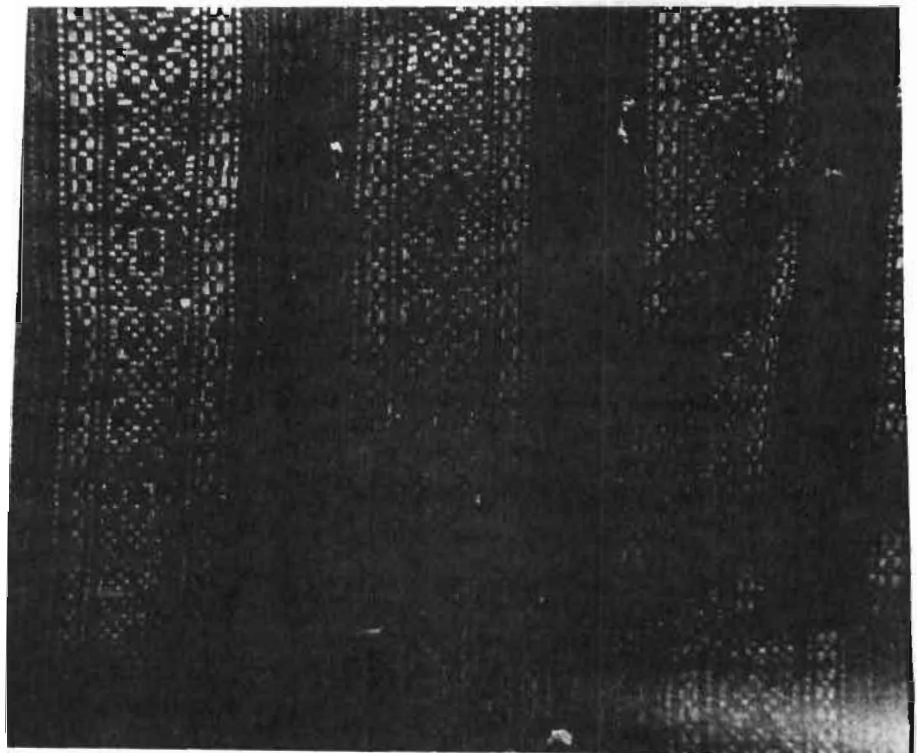
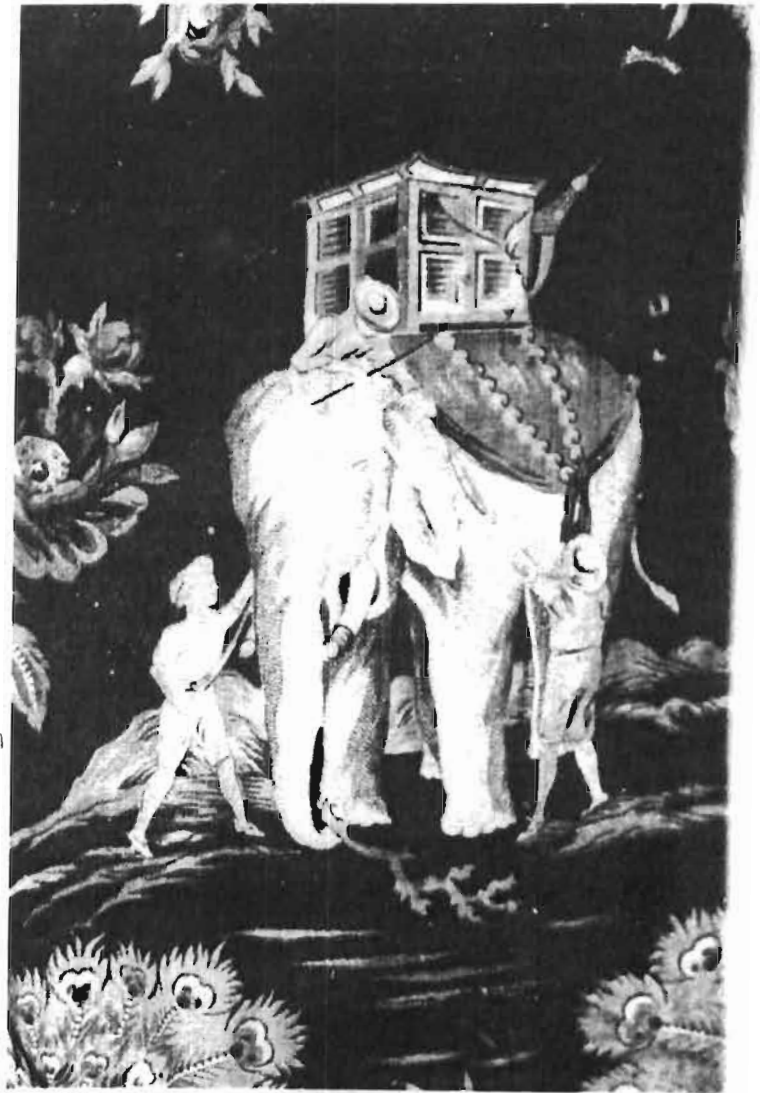

รูปที่ 130: ผ้าห่อคัมภีร์. ผ้าฝ้ายพิมพ์หลายลายจากต่างประเทศ

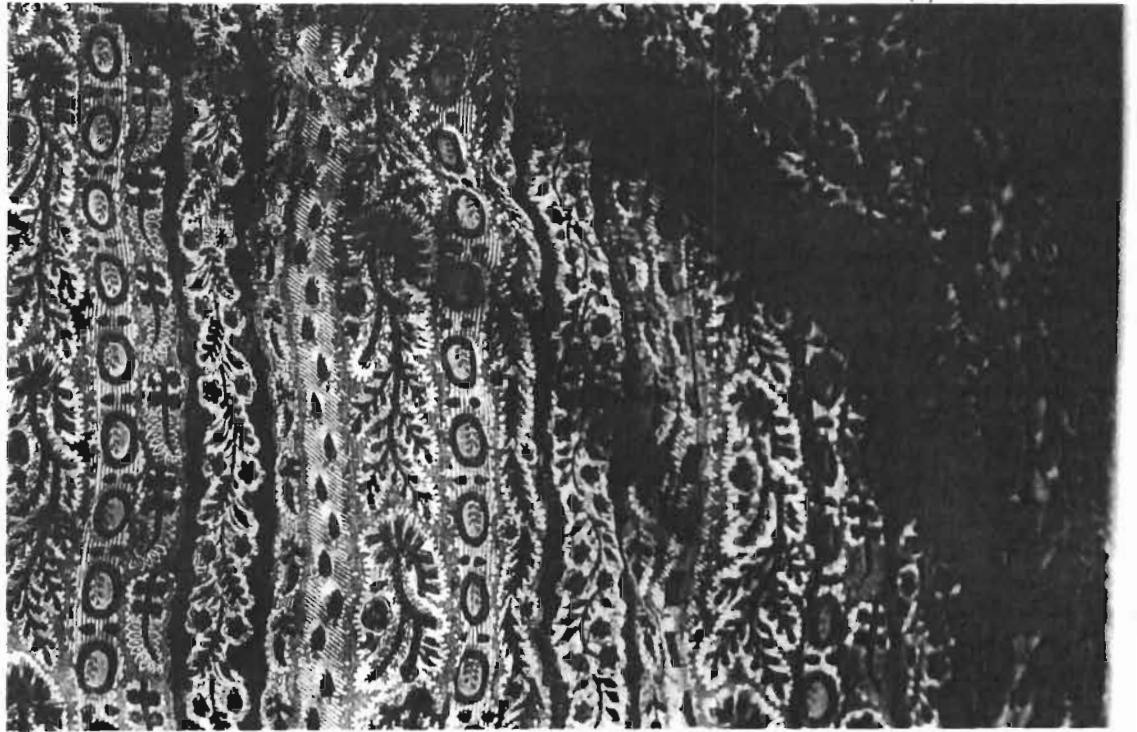

รูปที่ 131: ลวดลายบนผ้า

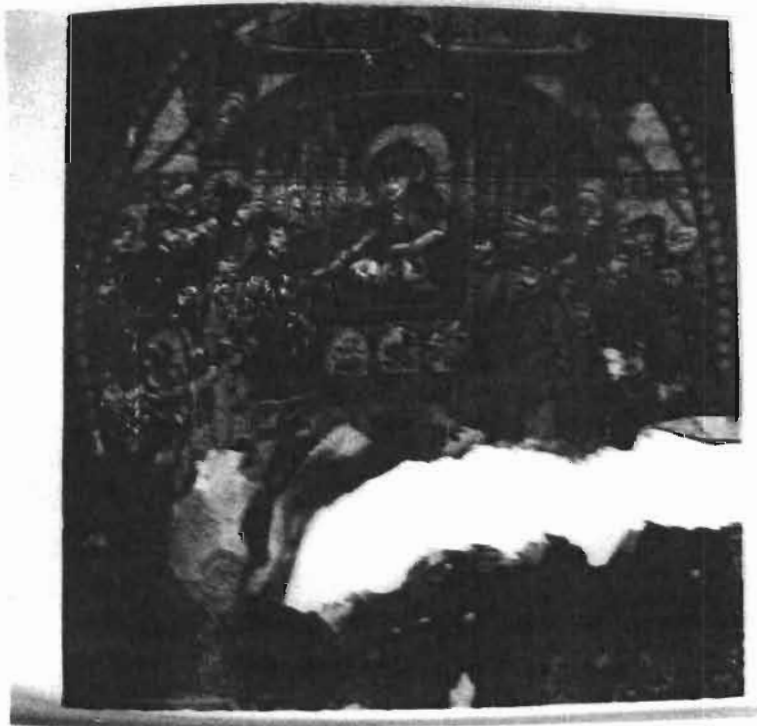
รูปที่ 132 : ลวดลายบนผ้า

รูปที่ 133 : ผ้าทอสีน้ํารัดม่วง. หัวพิมพ์ลายจากต่างประเทศ

รูปที่ 134 : ผ้าห่อคัมภีร์วัดม่วง . ผ้าฝ้ายพิมพ์หลายจากต่างประเทศ

รูปที่ 135 : ผ้าห่อคัมภีร์วัดม่วง . ผ้าฝ้ายพิมพ์หลายจากต่างประเทศ

ผ้าทอบ้านทับผึ้งน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี

กลุ่มชนในหมู่บ้านทับผึ้งน้อย เป็นกลุ่มลาวคั่งซึ่งบรรพบุรุษอพยพมาจากแถบภูคั่งในหลวงพระบางประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลำห้วยกระเสียว ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวแล้ว เป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันกับที่บ้านกุดจอก ทั้งด้านการดำรงชีวิต, ภาษาพูดตลอดจนวัฒนธรรมการทอผ้า ลักษณะผ้า, ลวดลายและการใช้สีมีรูปแบบเดียวกัน แต่มีหลักฐานเหลืออยู่น้อยกว่าที่บ้านกุดจอก ในปัจจุบันยังคงมีการทอผ้าอยู่บ้างเล็กน้อย เป็นการทอในรูปแบบใหม่ (รูปที่ 146) ไม่มีการทอชิ้นใหม่มัดหมี่และตีนจกแบบโบราณ การทอผ้าทอหมอนยังคงมีอยู่แต่ไม่สวยประณีตเหมือนของเก่า และพบผ้าที่มีลักษณะแตกต่างไปจากบ้านกุดจอก คือ "ผ้าหม" ซึ่งไม่พบหลักฐานที่บ้านกุดจอก

ในสมัยโบราณ บรรพบุรุษของชาวทับผึ้งน้อยมีการทอผ้าไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับบ้านกุดจอก โดยการผลิตแบบครบวงจร คือ บล็อกหม่อนเลี้ยงไหม บล็อกฝ้าย ย้อมสีเอง เป็นวัตถุประสงค์ในการทอผ้า ฉะนั้นย่อมมีธรรมเนียมและกิจกรรมที่เนื่องด้วยวัฒนธรรมทอผ้าเหมือน ๆ กัน เช่น "การลงช่วง", "การเตรียมตัวเป็นเจ้าสาว", "ยามขมขื่น", "ผ้าคลุมหัวนาค" ผ้าคลุมหัวนาคไม่พบที่บ้านทับผึ้งน้อย แต่จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้านทำให้ทราบว่าเคยมีการทอเช่นเดียวกับที่บ้านกุดจอกผ้าห่อคัมภีร์นั้นไม่พบหลักฐานและไม่มีการรู้เรื่องเกี่ยวกับผ้าห่อคัมภีร์ส่วนประเพณีเก่าแก่หรืองานเทศกาลต่าง ๆ ประจากรุ่นไม่มีการสืบทอดเหมือนที่บ้านกุดจอก การปฏิบัติทางด้านศาสนกิจก็มีการทำบุญตักบาตร ไปวัดในวันพระบ้างในกลุ่มผู้สูงอายุ และเช่นเดียวกับที่บ้านกุดจอก คือนอกจากนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำแล้วยังคงมีความเชื่อเรื่องเทวดาและผีบรรพบุรุษอยู่ พบว่ามีสิ่งเล็กที่บริเวณประตูทางเข้าบ้านสำหรับวางข้าวกันบาตรเรียกว่า "ล้านข้าวบาตร"

(รูปที่ 147) และมีการแบ่งอาหารจากที่นำไปทำบุญที่วัดส่วนหนึ่งอุทิศให้กับบรรพบุรุษเช่นเดียวกัน ในการทำพิธีอุทิศข้าวปลาอาหารนั้น เมื่อวางอาหารลงยังบริเวณที่เตรียมไว้แล้วจะใช้มือตบลงบนพื้นสามครั้งพร้อมกล่าวคำว่า

"อุลुक อุลุก อุลุก (ปลุกให้ตื่น)

เจ้าแม่ธรณีเจ้าอยู่ท่าใด

นอนหลับให้เจ้าตื่น

ใบที่อ่อนให้เจ้ามา

ให้มารับเอากองบุญกองกุศลของข้าเจ้า

ใบสังข์บิดามารดาญาติและเจ้ากรรมนายเวร ให้เถิง

เจ้ากรรมนายเวร บำให้จงกรรม จงเวรแก่เฮา"(*)

หลักฐานตัวอย่างผ้าทอของบ้านทับผึ้งน้อยเท่าที่สามารถสืบค้นได้มีดังนี้

ผ้าจิ้นตีนจกบ้านทับผึ้งน้อย

จิ้นที่ 1 (รูปที่ 148)

ตัวจิ้นเป็นไหมมัดหมี่ "หมี่รวงใหญ่" ด้ายเส้นยืนเป็นไหมย้อมสีแดง (ครั้ง)มัดหมี่ย้อมสีเขียวและสีเหลือง เป็นจิ้นตีนแดงไม่ต่อหัวจิ้น

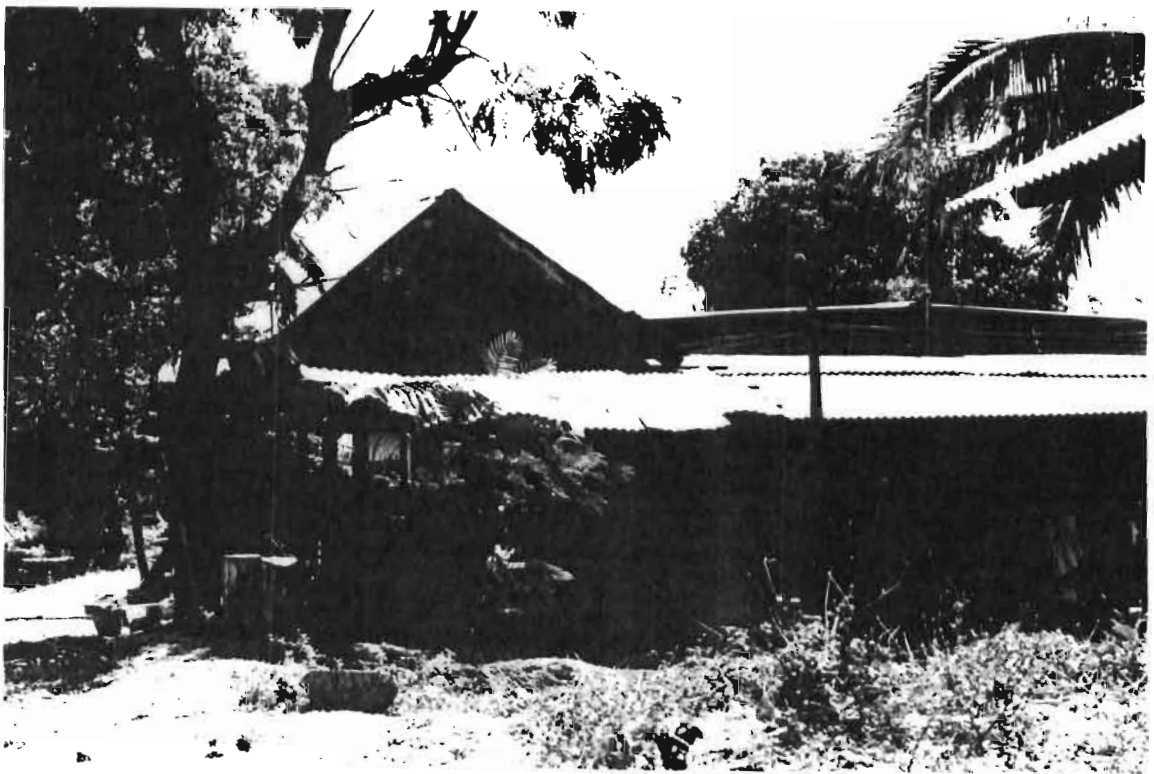
ตีนจิ้น (รูปที่ 149, ภาพลายเส้นที่ 33)

ลายประธานเป็นจก "ลายขอซื้อ", "ลายกาบป็น" ประดับปลายสุดด้วยลาย "ฮ้อแอ้" และแถบสีเหลืองสลับเขียว

(*1) สัมภาษณ์นางไป ทรดี ช่างทอผ้าบ้านทับผึ้งน้อย เริ่มทอผ้าตั้งแต่อายุประมาณ 15 ปี จนถึงปัจจุบันยังคงทอผ้าอยู่, อายุ 70 ปี

รูปที่ 140 :

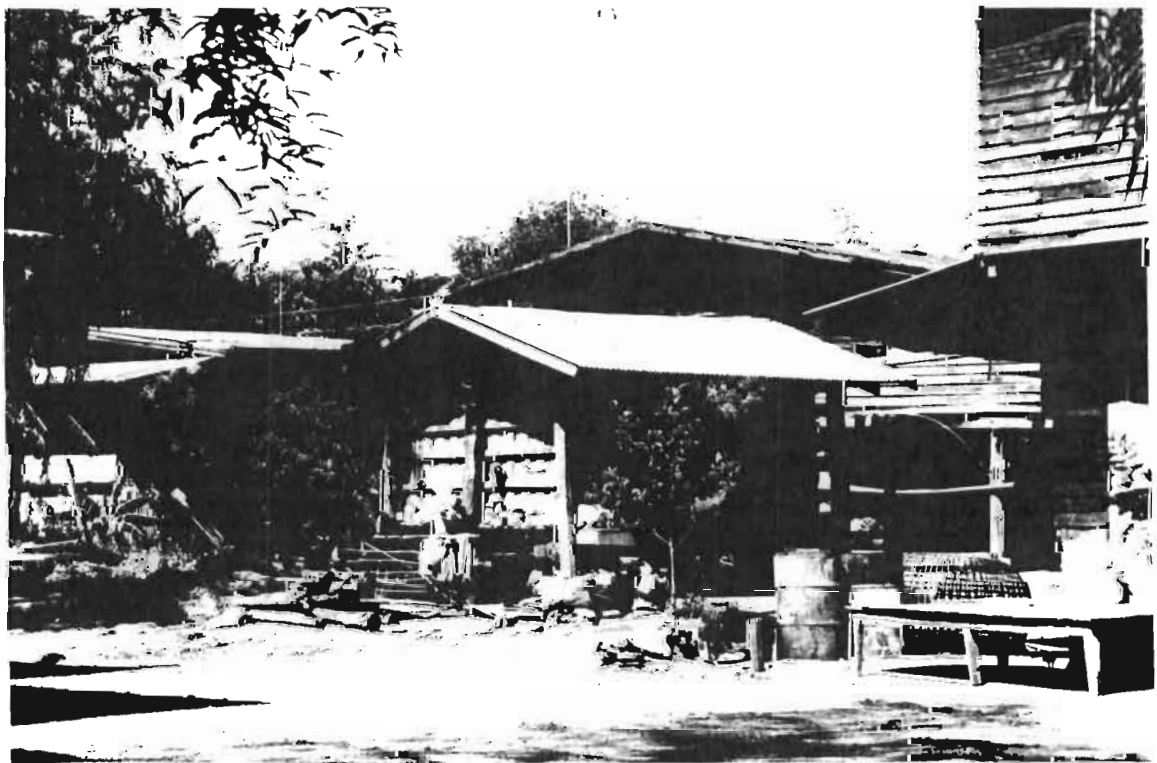

รูปที่ 141 :

รูปที่ 140, 141 : สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่คั้งน้อย

รูปที่ 142 :

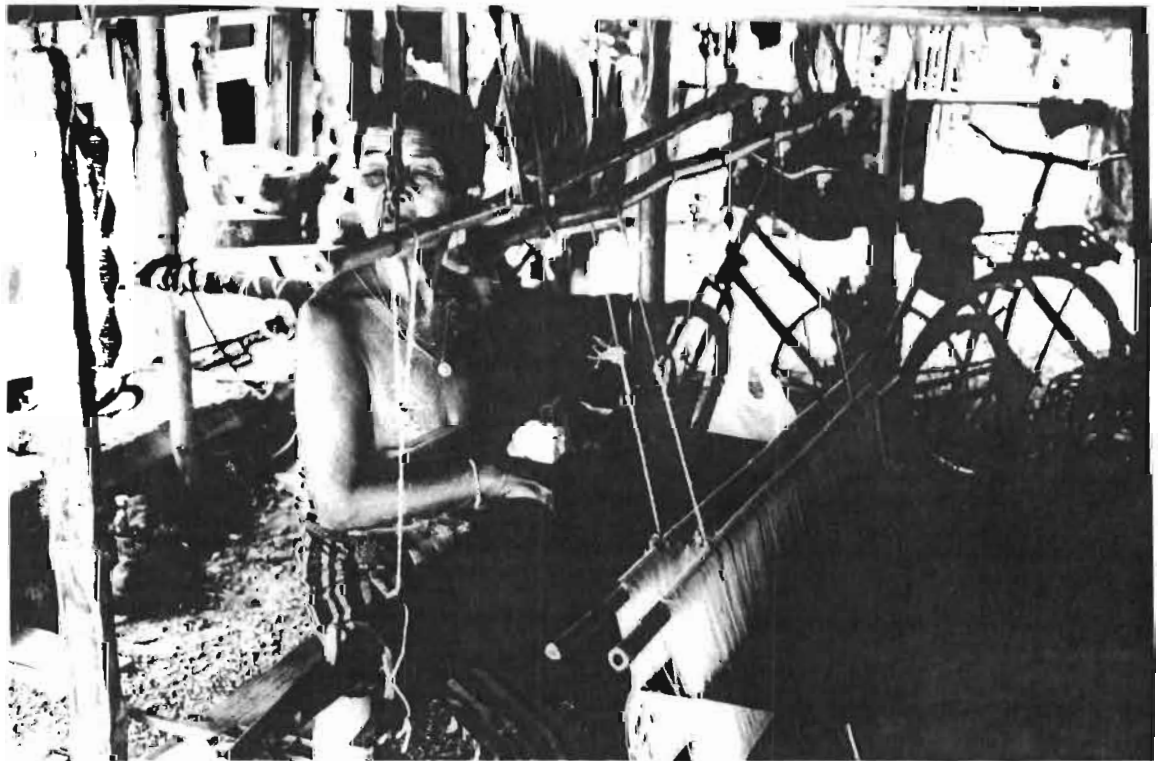

รูปที่ 143 :

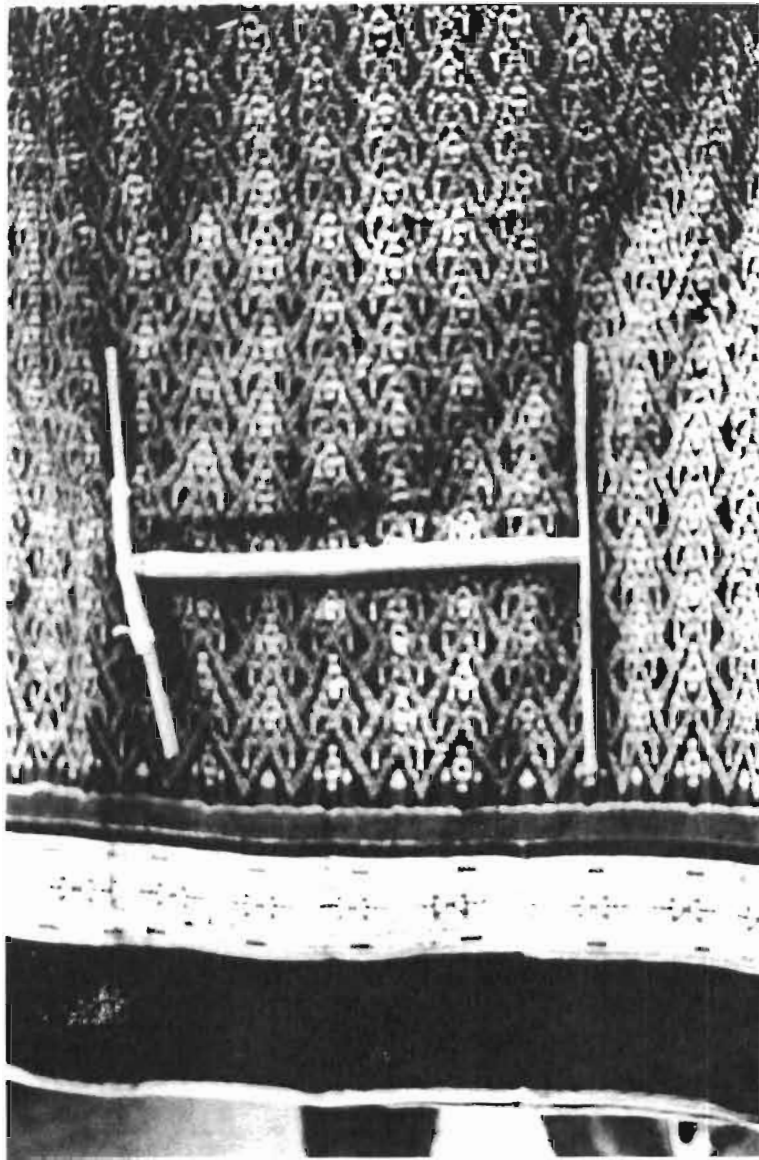
รูปที่ 142, 143 : บรรยายภาพสนามหมู่บ้านตั้งน้อย

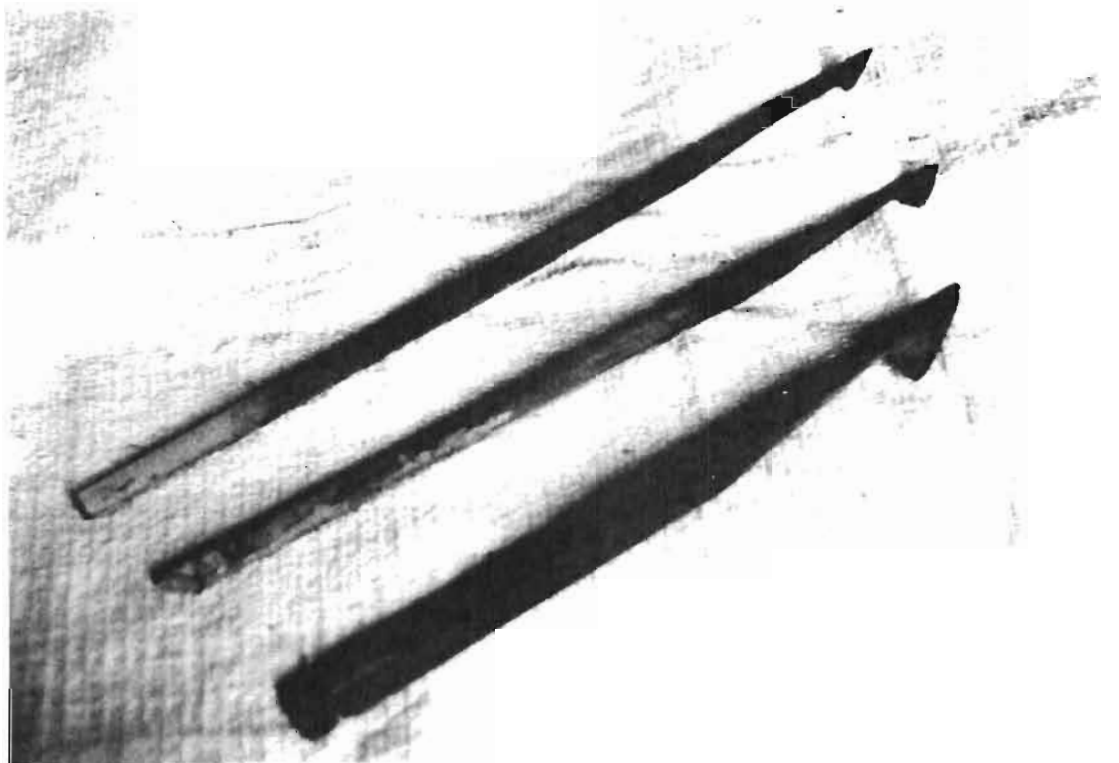
รูปที่ 144 : ลักษณะบ้านาตฤนสูง

รูปที่ 145 : ชายบริเวณตฤนบ้านเป็นที่ทอผ้า

รูปที่ 136 : ขาเป็ย อุบลรัตน์ทองฝัว

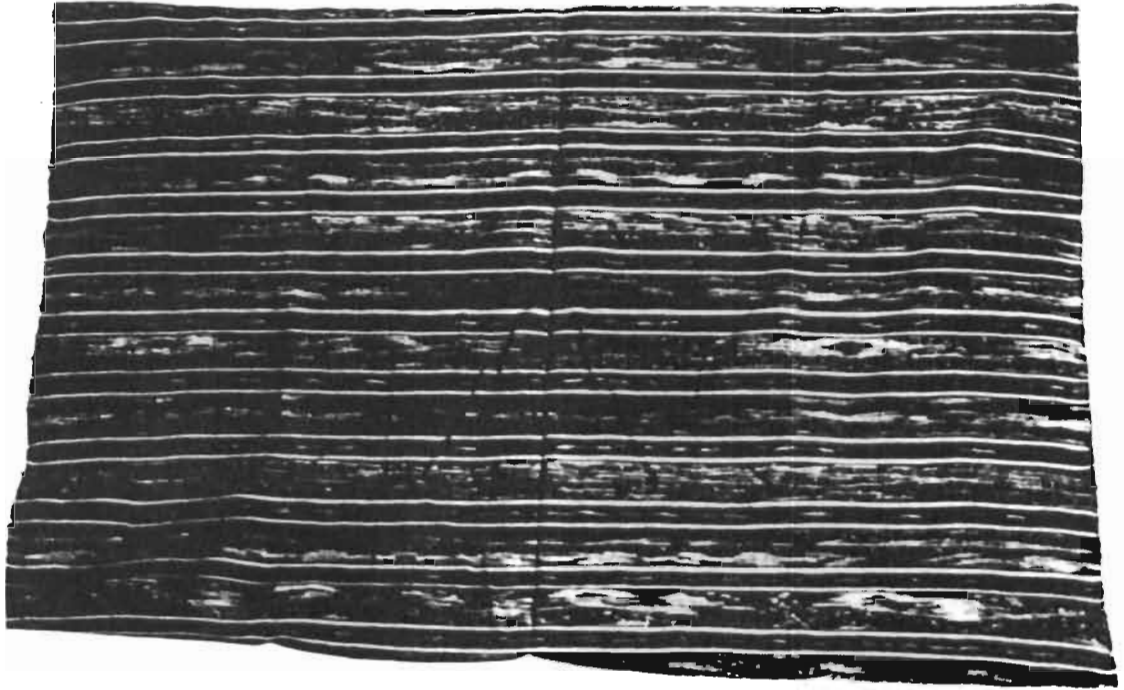
รูปที่ 137 : ไม้ของ อุบลรัตน์ทองฝัว

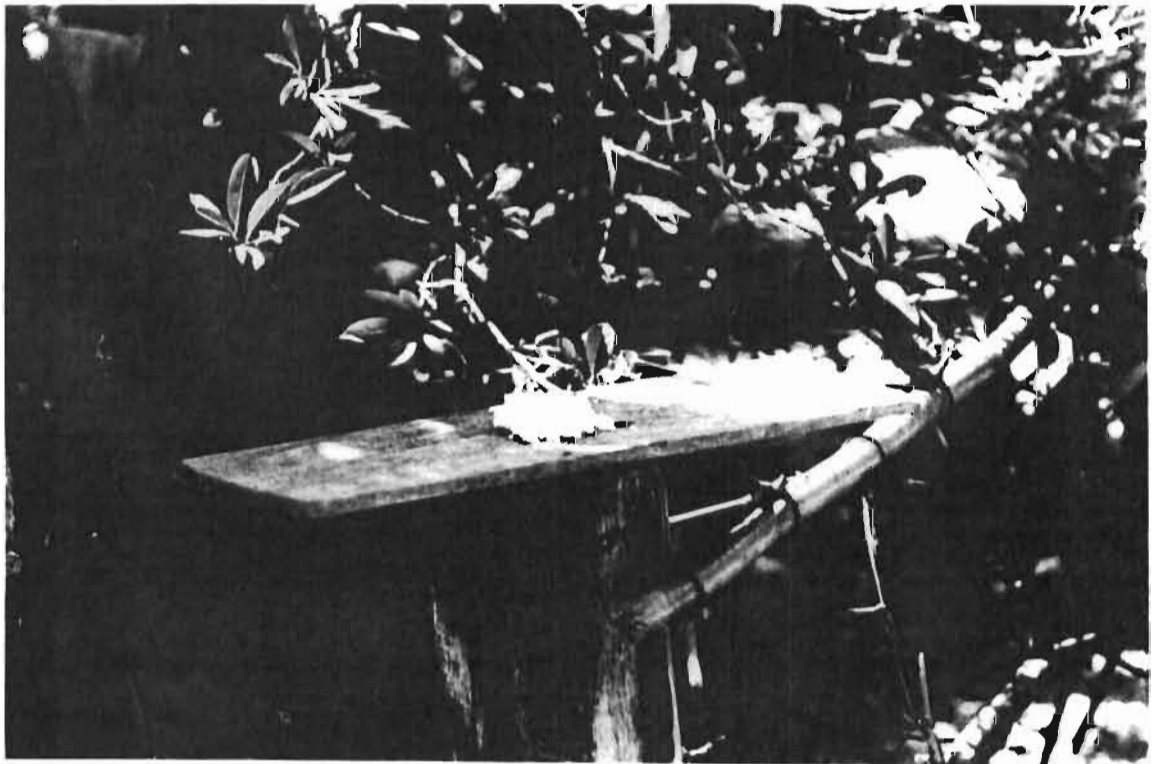
รูปที่ 138 : เส้นทางสู่หมู่บ้านตึ๊งน้อย

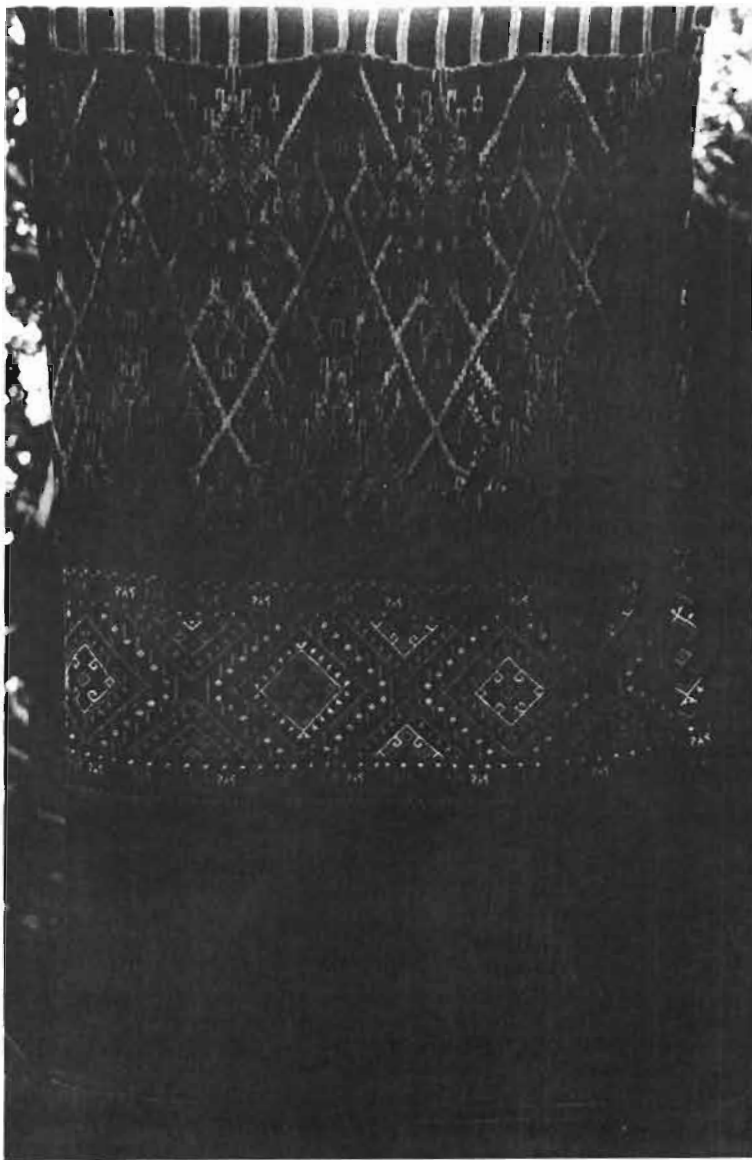
รูปที่ 139 : ทางแยกเข้าหมู่บ้านตึ๊งน้อย

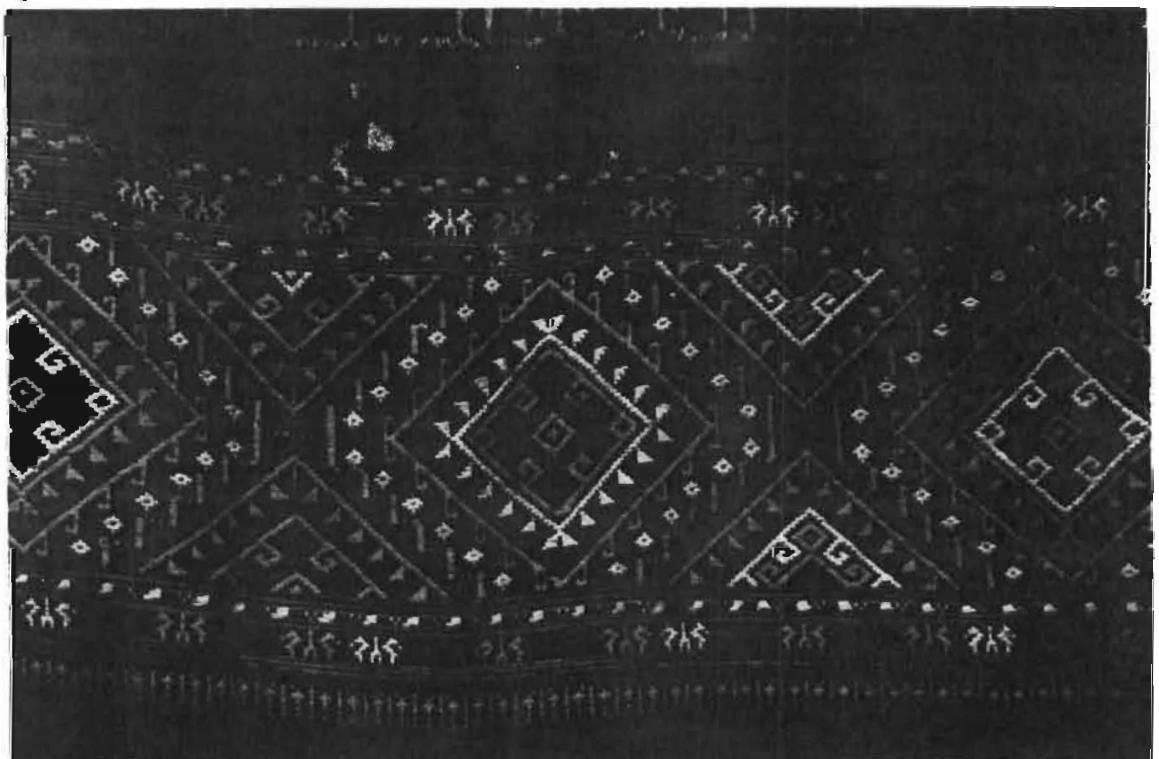
รูปที่ 146 : ลักษณะผ้าที่ทอในปัจจุบัน

รูปที่ 147 : "ถ้ำข้าวบาตร" บ้านทับผึ้งน้อย

รูปที่ 148 : ชิ้นตีนจกบ้านทับผึ้งน้อย

รูปที่ 149 : ตีนชิ้น. ลายกาบป็นสลับขอชื่อ

ลายขนาน เป็นจิต "ลายตวย", "ลายขอระมิ่ง" และลาย "สร้อยสามไม้"

สี

การใช้สีในดินชั้นประกอบด้วยสีสี่สีคือ สีดำ, สีเหลือง, สีเขียวและสีขาว(ไหมพอก)

ชั้นที่ 2 (รูปที่ 150)

ลักษณะตัวชั้นน่าจะเป็นของท้าวหม่อมแก้วเท่าที่เห็น สิ่งเกิดจากการมัดหมี่ฝีมือหยาบไม่ประณีตเท่าของรุ่นแก้ว

ดินชั้น (รูปที่ 151)

ลายประธานเป็นจก "ลายขอชื่อ", "ลายดอกน้อย"

ลายขนาน เป็นจิต "ลายนกน้อย", "ขอทั้น", ริมสุดด้านบนติดกับตัวชั้นเป็นจิต "นกน้อยสามไม้" ล่างสุดเป็นจิต "สร้อยสามไม้"

สี

ในลายจกและจิตห้าสี คือสีดำ, สีเหลือง, สีเขียว, สีส้ม, และสีขาว

ชั้นที่ 3 (รูปที่ 152)

ตัวชั้นมีลักษณะต่างจากชั้นแบบประเพณีนิยมของกลุ่มลาวดั้งเดิมสิ้นเชิง คือไม่ได้ทำเป็นชั้นไหมมัดหมี่ แต่ทอด้วยด้ายเป็นริ้วเล็ก ๆ ทอชั้นไหมประมาณไม่เกิน 20 ปี

ดินชั้น (รูปที่ 153)

ลายประธาน เป็นจก "ลายกาบเกย" และ "ลายดอกน้อย"

ลายขนาน เป็นจิต "ลายตวยคูลี" (ตวยซ้อน) และจก "ลายขอแมงงอด" ตอนริมสุดด้านล่างเป็นจิต "ลายสร้อยสามไม้"

สี

ใช้สีทั้งหมดห้าสี คือ สีเขียว, สีเหลือง, สีดำ, สีส้มและสีขาว ส่วนตัวชั้นเป็นพื้นสี

น้ำเงิน, ริ้วขาว

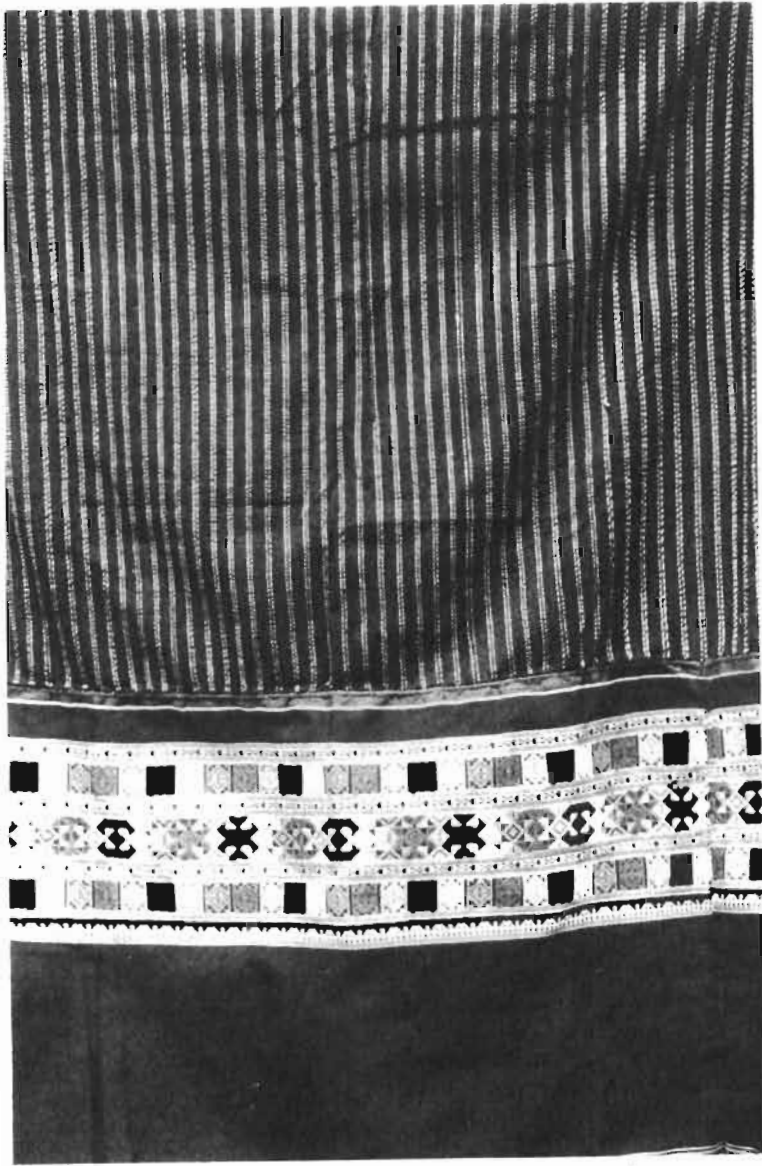
ชั้นที่ 4 (รูปที่ 154)

รูปที่ 150 : ตัวอย่างชิ้นตีนจกชั้นที่ 2

รูปที่ 151 : ตีนชั้น, ลายขอซื้อ, ดอกน้อย ขนาบด้วยขอระจั่งและสร้อยสามไม้

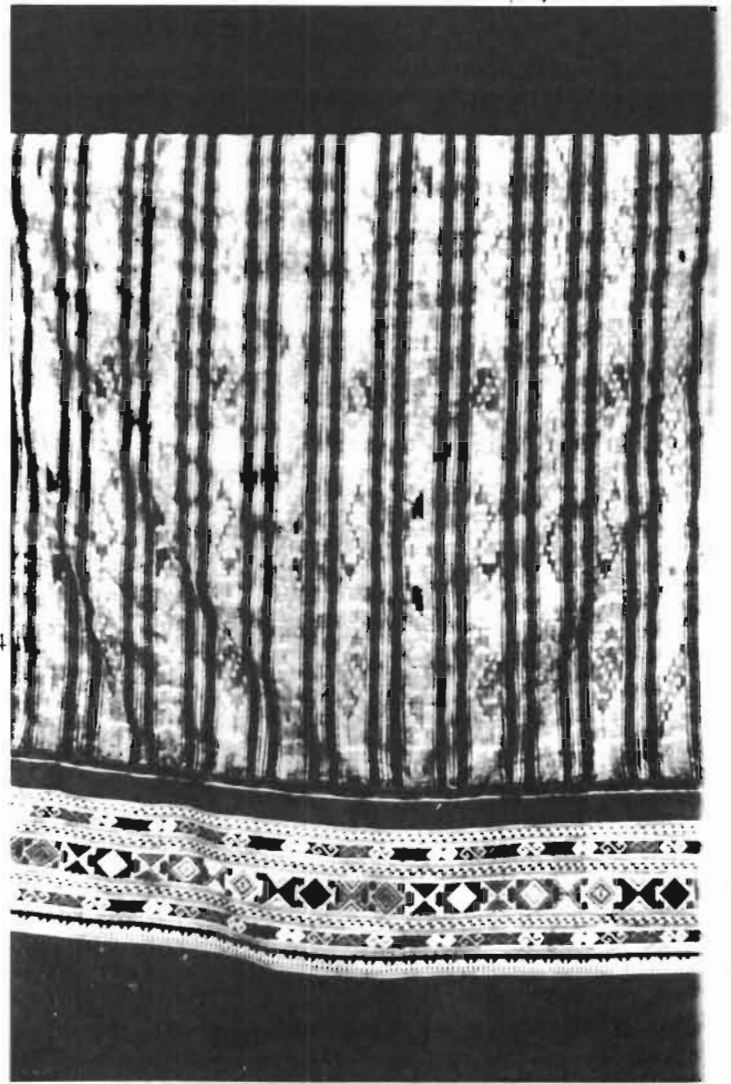
รูปที่ 152 : ตัวอย่างชิ้นชิ้นที่ 3

รูปที่ 153 : ดิ้นขึ้น, ลายกาบเกย, ดอกน้อยขนานด้วยจิตตวยคุลี (ซ้อน)

และลักษณะวงงอด สร้อยสามง่าม

รูปที่ 154 : ซิ่นตีนจก ชั้นที่ 4

รูปที่ 155 : ซิ่นซิ่น, ซิ่นดอกน้อย, ขนวยด้วยขิดนกน้อย, จกชอกท้าน
และจีนสุดม้วนสร้อยสามพัน

ตัวจีนเป็นไหมมัดหมี่ฝีมือค่อนข้างหยาบ เรียก "หมื่นก"

ตีนจีน (รูปที่ 155)

ประกอบด้วยลายประธาน, ลายจกช่อดอกน้อย ขนาบด้วยจิตนกน้อย, จกขอกำปั่น และสร้อยสามไม้

สี

ลายตีนจกใช้สีขาว, สีส้ม, สีเหลือง, สีเขียวและสีดำ ตัวจีนใช้สีต่างจากแบบ ประเพณีนิยม

จีนที่ 5 (รูปที่ 156)

ตัวจีนเป็นไหมมัดหมี่สลัจิต ลายและสีมีลักษณะแบบประเพณีนิยม เรียก "หมื่นก-จิตไม้รอด"

ตีนจีน (รูปที่ 157)

ประกอบด้วย จกคลองนก (ขอนก), กาบดอกน้อย ขนาบด้วย จิตกาบปั่น, ขอกำปั่น, นกน้อย และขอระฆัง

สี

านตีนจีนใช้สีสี่สี คือ สีเขียว, สีขาว, สีเหลือง ส่วนสีดำใช้เพียงเล็กน้อยในบริเวณที่ต้องการเน้นลายให้คมชัด

ผ้าหม

ผ้าหมบ้านทับผึ้งน้อยมีลักษณะทั่วไป คือ เป็นผ้าสองชั้นนำมาต่อกลางผืน เนื่องจากพิมพ์ไว้ทอมีขนาดแคบ ผืนผ้าหมแบ่งออกเป็นสามช่วง คือ ช่วงกลางผืนเป็นฝ้ายทอสลัด้วยวิธียกดอกเรียกว่าลาย "ดอกตุ้ม" มีทั้งทอด้วยฝ้ายทั้งผืนและฝ้ายสลัไหมพรมช่วงริมทั้งสองด้าน เป็นฝ้ายทอพื้นสีขาวประดับด้วยลวดลายจกสลัจิต นิยมทาลวดลายบนพื้นหลังสีเหลืองเหมือนบนหมอนที่บ้านกุดจอก ด้านปลายเท้าจะมีครุยเป็นเครื่องหมาย

รูปที่ 156 : ชั้นตีนจก ชั้นที่ 5

ลายหมี่นกก-จิตาไม้รอด

รูปที่ 157 : ตีนชั้นลายคลองนก (ขอนก) ขนากด้วยกาบปิ่น, ขอนใหญ่ จิตนาก

และขอระยั้ง

ชั้นที่ 1 (รูปที่ 158)

เป็นฝ้ายทอสลับริมพรม ระบายซี่ฝ้ายเป็นเส้นยืน ยกดอกดุ่มสลับริมพรมบริเวณช่วง
กลางผืนผ้า ชายสองด้านทอด้วยฝ้ายเป็นพื้นสีขาวแดงลวดลาย "จก" สลับ "จิต"

ด้านหัว

ลายประธาน จก "ปีกม่วงหรือสายม่วง" (ค้ำขาว) (รูปที่ 159)

ลายขนาน จิต "ดอกดุ่ม", "ดอกแก้ว", และ "ขอร่มัง" (รูปที่ 160)

ด้านปลาย (รูปที่ 161)

ลายประธาน จก "ขอร่มัง" สลับ "กะเบียดดอกน้อย" (รูปที่ 162)

ลายขนาน จิต "ดอกบัวน้ำ (น้ำเต้า)", "ดอกผักกะ (มะระ)", "ขอร่มัง"

(รูปที่ 163) บริเวณปลายผ้า แถวที่ 1 เป็นจิต "ม้วน้อย", แถวที่ 2 จิต "นกน้อย"

(รูปที่ 164, 165) ริมผ้าด้านข้างทั้งสองด้านใช้เทคนิคการทอเรียกว่า

"ลายกระแต" (รูปที่ 166)

สี

สีโดยรวมเป็นสีวรรณะร้อน, ใช้สีจุดคาดตัดกันรุนแรง ตัวผ้าหมาใช้สีน้ำหนักเข้ม
เน้นให้สีที่ลวดลายมีพลังจัดจ้านโดดเด่นสุดตา ลวดลายจกประกอบด้วยสีทาสี คือ สีแดง,
สีเขียว, สีส้ม, สีชมพู, สีเหลือง, และสีน้ำเงิน, บนพื้นหลังสีเหลือง

ชั้นที่ 2

มีลักษณะเหมือนชั้นที่ 1 คือเป็นฝ้ายทอสลับริมพรม

ด้านหัว (รูปที่ 167)

ลายประธาน เป็นจก "ดอกตะวัน" (รูปที่ 168)

ลายขนาน จิต "ดอกเอื้อ", "ดอกผักแว่น", "ขอร่มัง" (รูปที่ 169)

ด้านปลาย (รูปที่ 170)

ลายประธาน จก "ดอกบัวน้ำ" (น้ำเต้า) (รูปที่ 171)

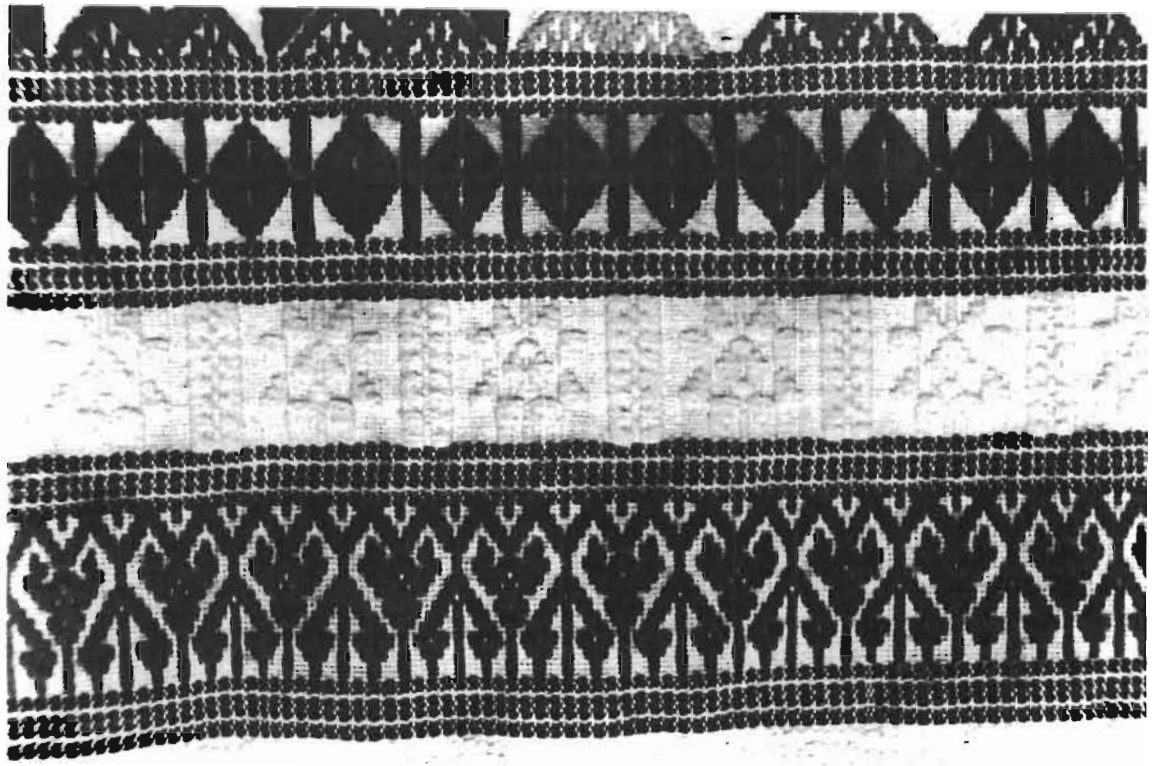
ลายขนาน จิต "ดอกผักกะ", "ดอกแก้ว", "ขอร่มัง" (รูปที่ 172)

รูปที่ 158 : ผ้าห่ม.
ด้านหัว

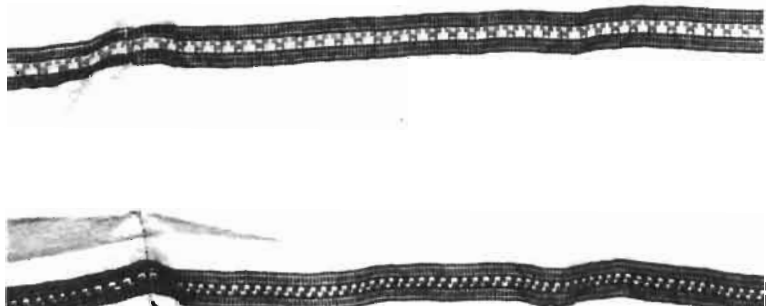
รูปที่ 159 : ลายประธาน, ลายปีกม่วงหรือบัง

รูปที่ 160 : ลายขนานบ, จิตดอกตูม, ดอกแก้ว, ขอรระจั่ง

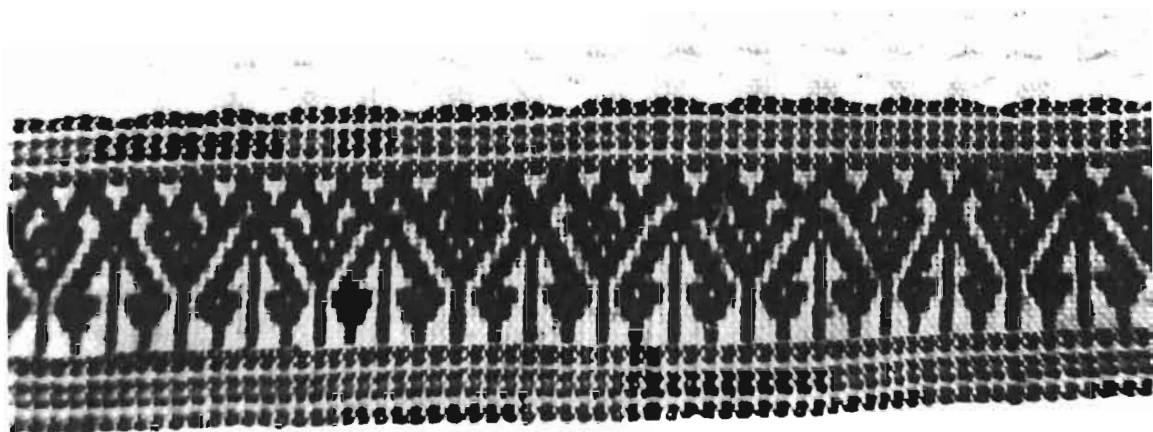

รูปที่ 161 : ด้านปลายเท้า

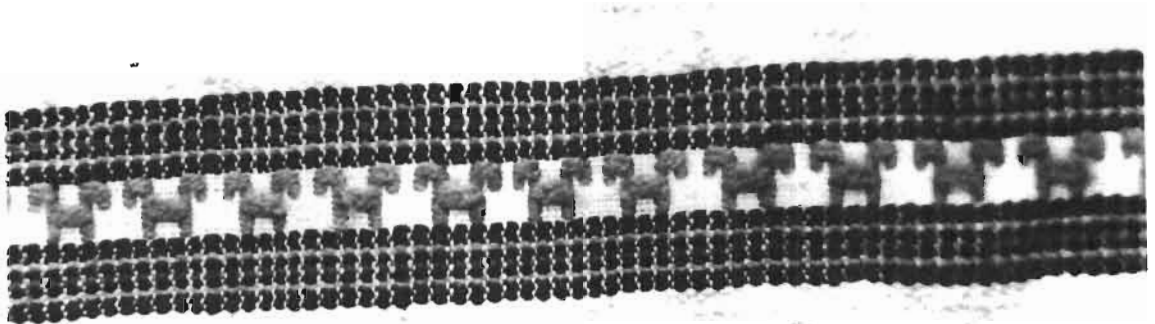

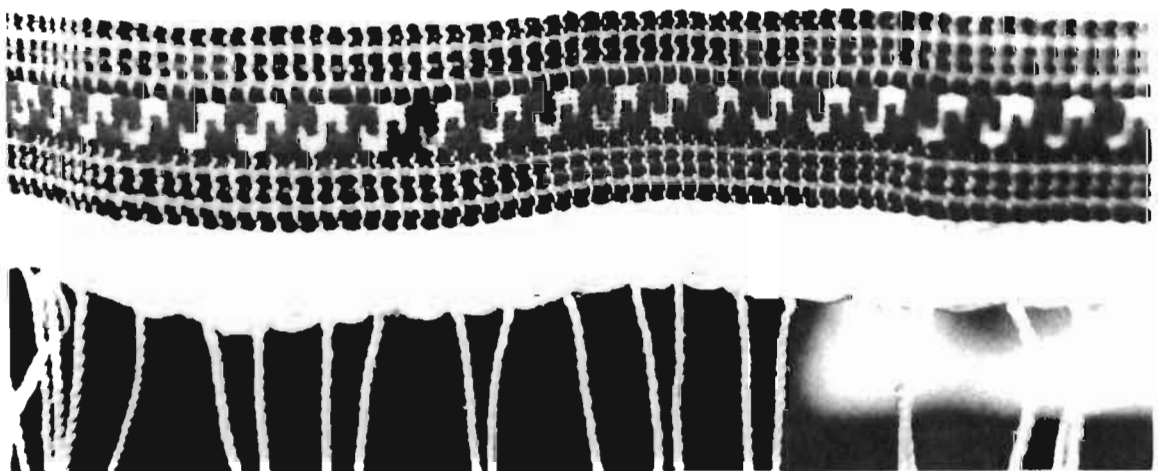
รูปที่ 162 : ลายขอลีฝรั่ง, กระเป๋าดอกน้อย

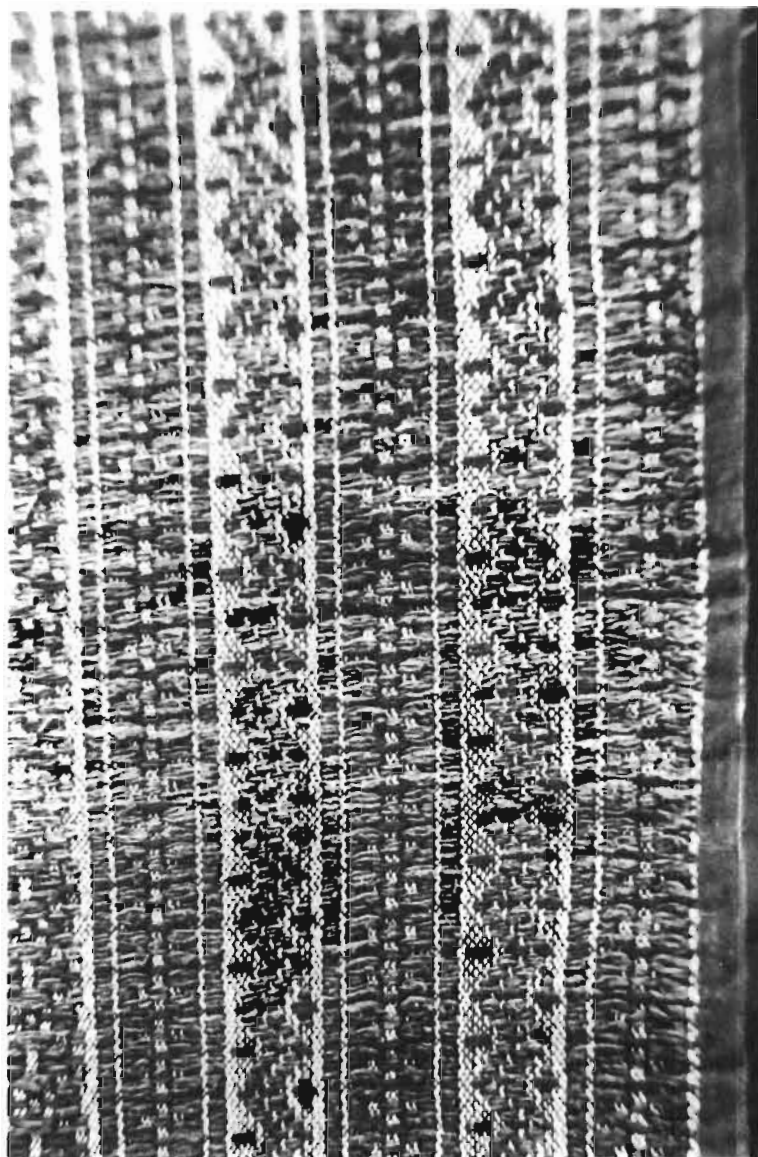
รูปที่ 163 : ลายขนานบ, ชิดดอกบักหน้า (หน้าเต้า), ดอกยี่เก (มะระ), ขอร่วง

รูปที่ 164 : จิตม้าน้อย

รูปที่ 165 : จิตนกน้อย

รูปที่ 166 : ฉายกระเบื้อง, ริมผ้าทั้งสองข้าง

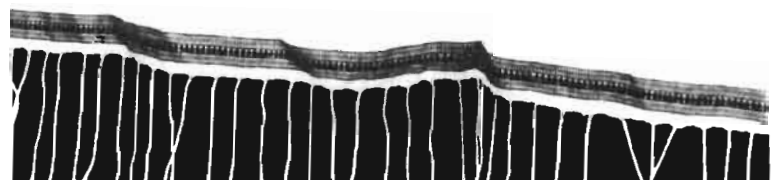
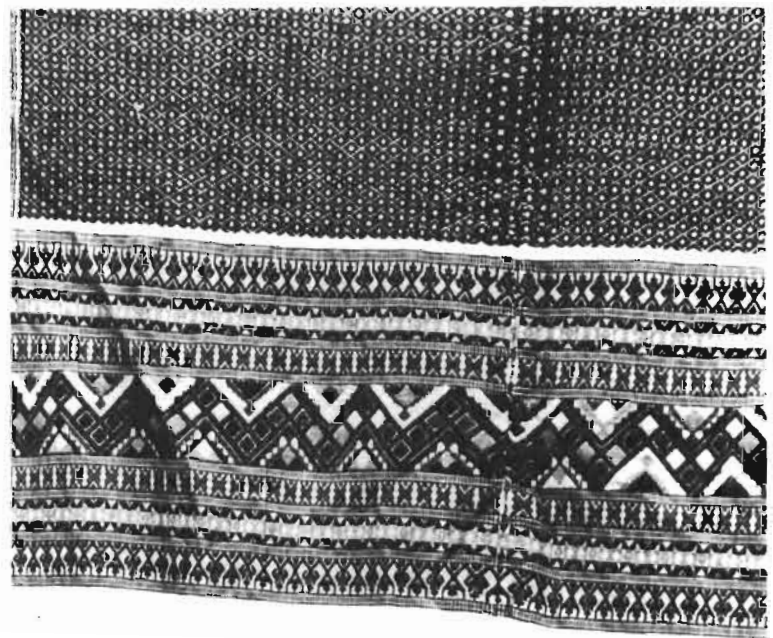
รูปที่ 167 : ผ้าห่มด้านหัว

รูปที่ 168 : ลายประธาน. จกดอกตะวัน

รูปที่ 169 : ชิดดอกเอื้อ, ดอกผักแว่น, ขอร่มัง

รูปที่ 170 : ผ่าห่ม

ด้านปลายเท้า

รูปที่ 171 : ลายจกดอกบั๊กน้ำ (น้ำเต้า)

รูปที่ 172 : ขิดดอกผักหะ (มะระ), ดอกแก้ว, ขอระฉิ่ง

ปลายผ้า

แถวที่ 1 จิต "ดอกดาว" (รูปที่ 173)

แถวที่ 2 จิต "ดอกดาว" (รูปที่ 174)

ริมผ้าหม่ทั้งสองข้าง ทอ "ลายกระแต"

สี

ลักษณะการใช้สีโดยรวมเหมือนชั้นที่ 1 ลายจกยังคงใช้หกสี คือ สีแดง, สีน้ำเงิน, สีส้ม, สีเหลือง, สีชมพู และสีเขียว บนพื้นสีเหลือง

ชั้นที่ 3

เป็นผ้าฝ่ายทอสลับทูมพรหมยก "ดอกตูม" (รูปที่ 175)

ด้านหัว

ลายประธาน จก "ดอกตะวัน" (รูปที่ 176)

ลายขนาน จิต "ข้างกลับ", "ดอกแก้ว"

ริมผ้าทั้งสองข้าง ทอ "ลายกระแต"

ด้านปลาย

ลายประธานจก "กาบปิ่น" (รูปที่ 177)

ลายขนาน จิต "ข้างกลับ", "ขอร่มง" (รูปที่ 178)

ปลายผ้า

แถวที่ 1 จิต "ลายขอ" (รูปที่ 179)

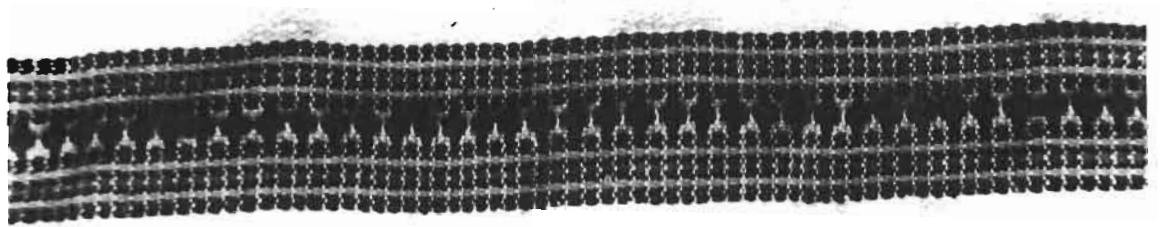
แถวที่ 2 จิต "ลายขอ"

สี

ใช้สีบริเวณลายจกและจิตห้าสี คือ สีเขียว, สีชมพู, สีแดง, สีน้ำเงิน และสีเหลือง บนพื้นหลังสีเหลือง

ชั้นที่ 4

เป็นฝ่ายสลับทูมพรหมเช่นเดียวกัน

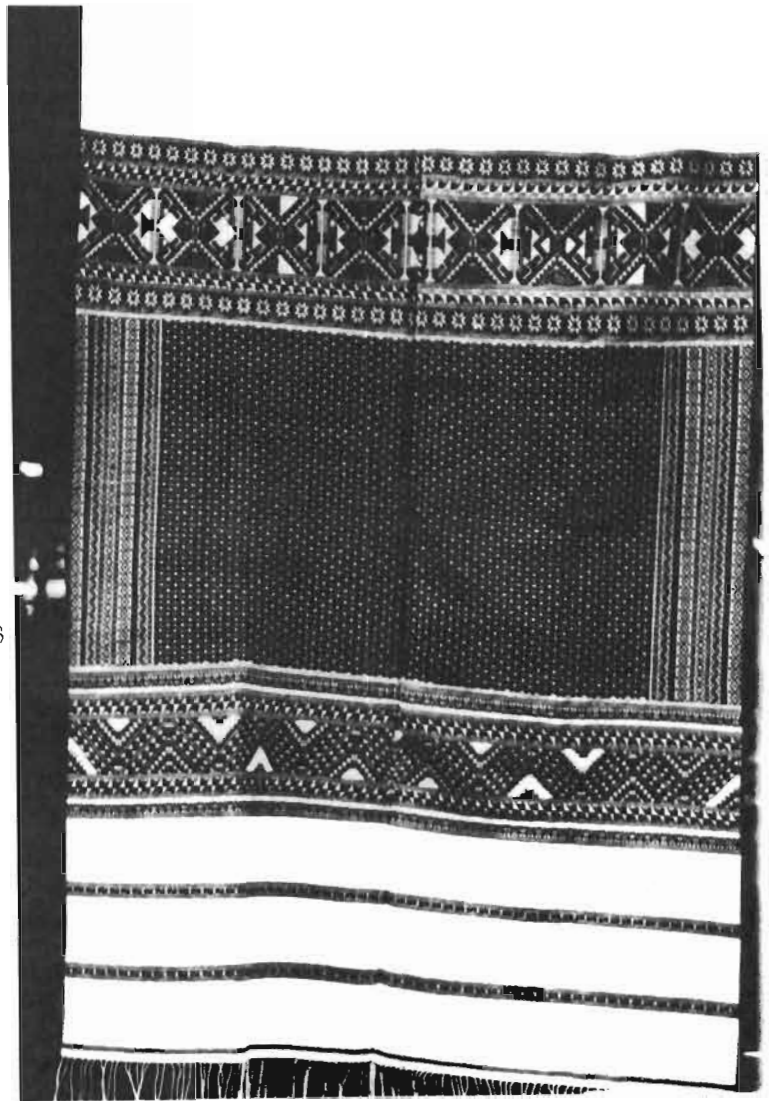

รูปที่ 1-3 : ขิตดอกดาว

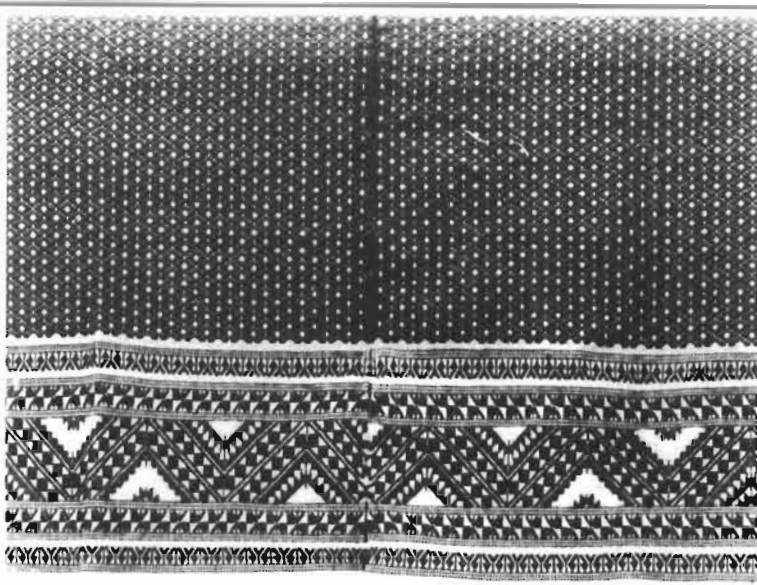

รูปที่ 1-4 : ขิตดอกดาว

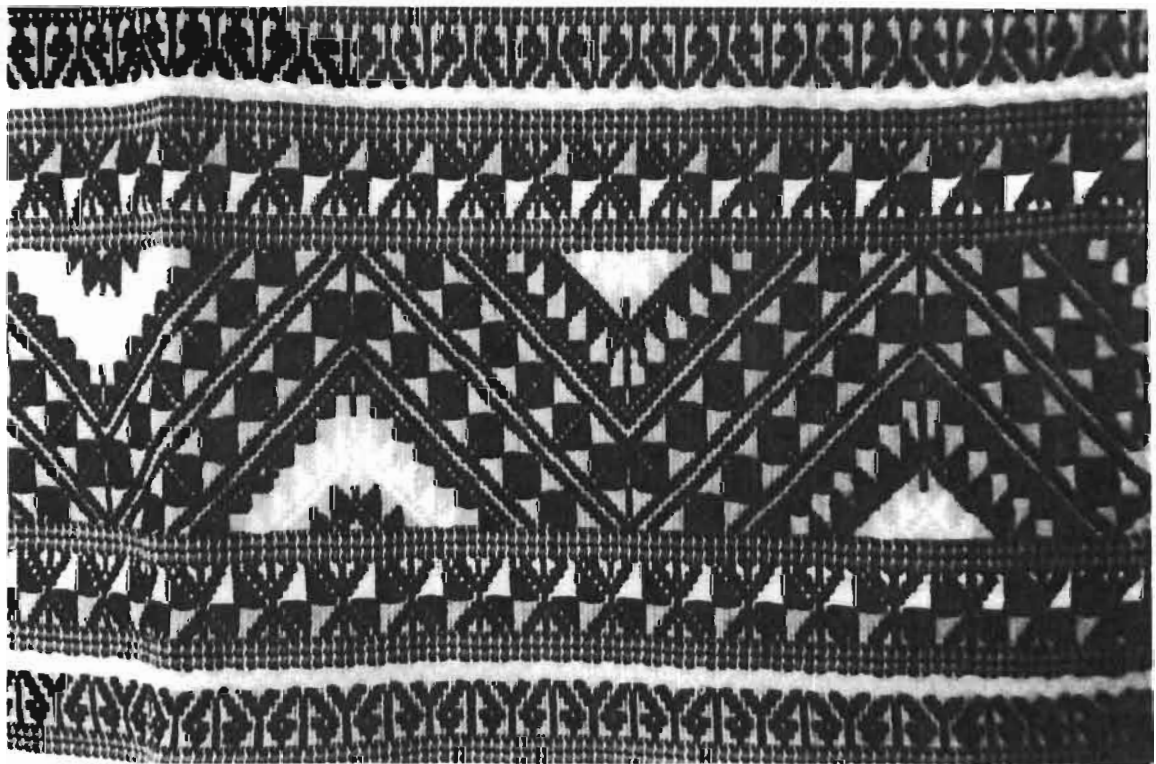
รูปที่ 175 : ตัวหมอนที่ 3

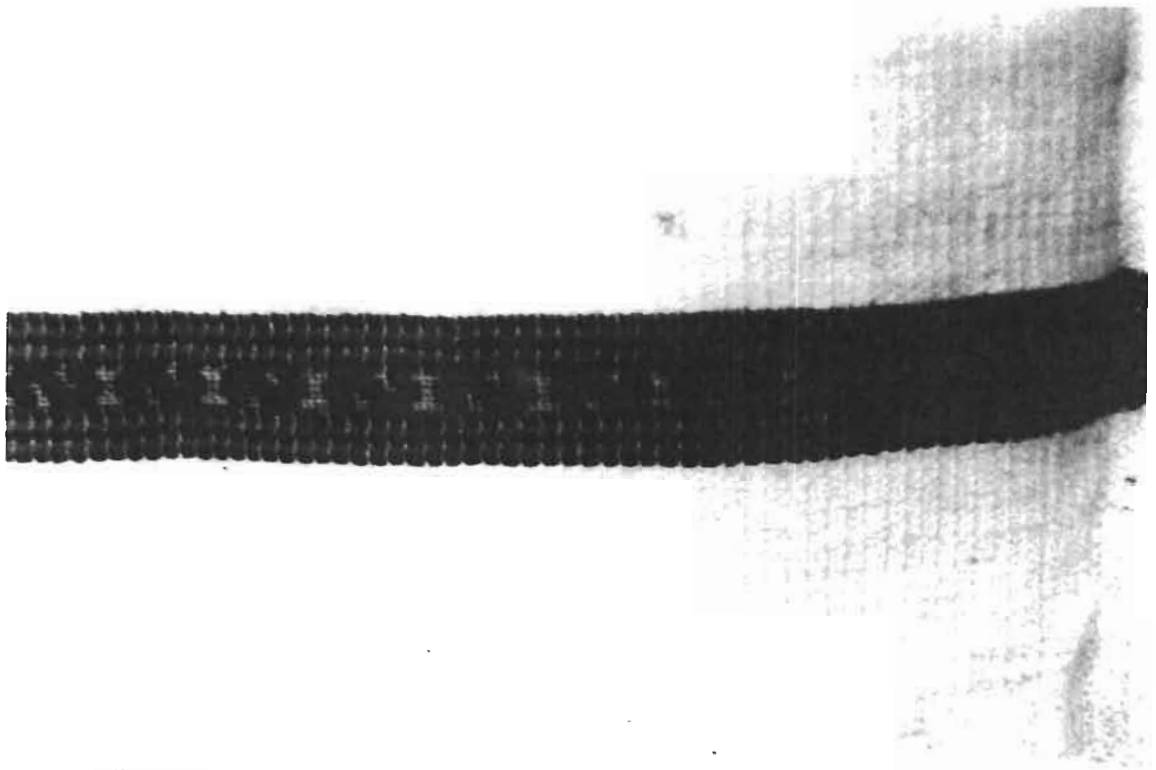
รูปที่ 176 : ปลายด้านหัว, จกดอกตะวัน

รูปที่ 177 : ด้านปลายเท้า, ลายประธาน-จกตามัน

รูปที่ 178 : ขนากด้วยลายข้างก้นและขอระวัง

รูปที่ 1-9 : จิตลายขอ

รูปที่ 180 : ผ้าทอม

(ชิ้นที่ 4)

ด้านหัว (รูปที่ 180)

ลายประธาน จก "กามปั้น" (รูปที่ 181)

ลายขนานบ จิต "ขอรระฆัง" (รูปที่ 182)

ด้านข้าง ทอลาย "กระแต"

ด้านปลาย

ลายประธาน จก "ลายนาคนอนทราย" (รูปที่ 183)

ลายขนานบ จิต "ลายกาบ" , "ลายดอกจันทร์"

สี

จกลวดลายด้วยสีน้ำเงิน, สีแดง, สีเขียว, สีส้ม (ลายด้านปลาย) และสีชมพู ลาย

ด้านหัวใช้สีเหลืองแทนสีส้ม ตัวลายอยู่บนพื้นหลังสีเหลือง

ชั้นที่ 5

เป็นผ้าฝ้ายทอยก "ลายดอกตูม" ผสมไหมพรม พื้นสีเหลืองสลับสีแดง (รูปที่ 184)

ด้านหัว

ลายประธาน จก "ขอผักกูด", "กามปั้น" (รูปที่ 185)

ลายขนานบ จิต "ลายกาบ", "ขออีรัง" (รูปที่ 186)

ด้านปลาย

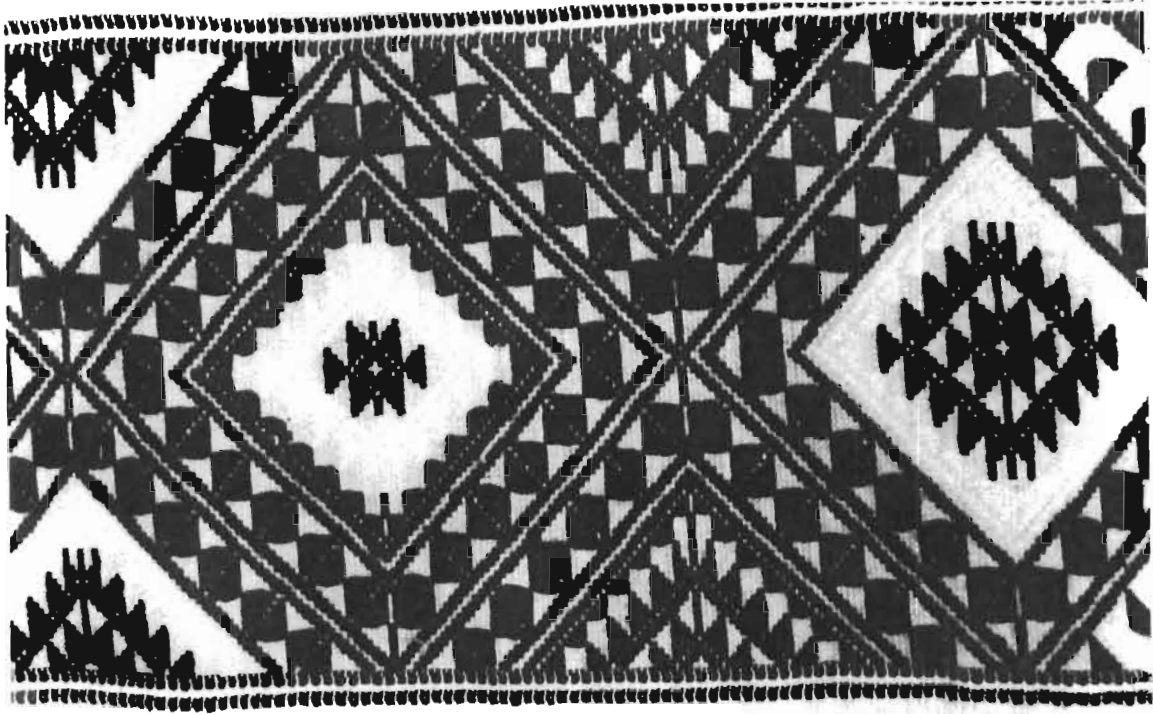
ลายประธาน จก "ลายคลองนก" (หงส์) (รูปที่ 187)

ลายขนานบ จิต "กามช้อน", "นุเคีย" (รูปที่ 188)

ปลายผ้า

แถวที่ 1 จก "ม้าน้อย" (รูปที่ 189)

แถวที่ 2 จิต "ลายขอ"

รูปที่ 181 : ลายประธาน. จกกาบปั่น

รูปที่ 182 : ลายขนานบจิตดอกแก้ว. ขอระมั่ง

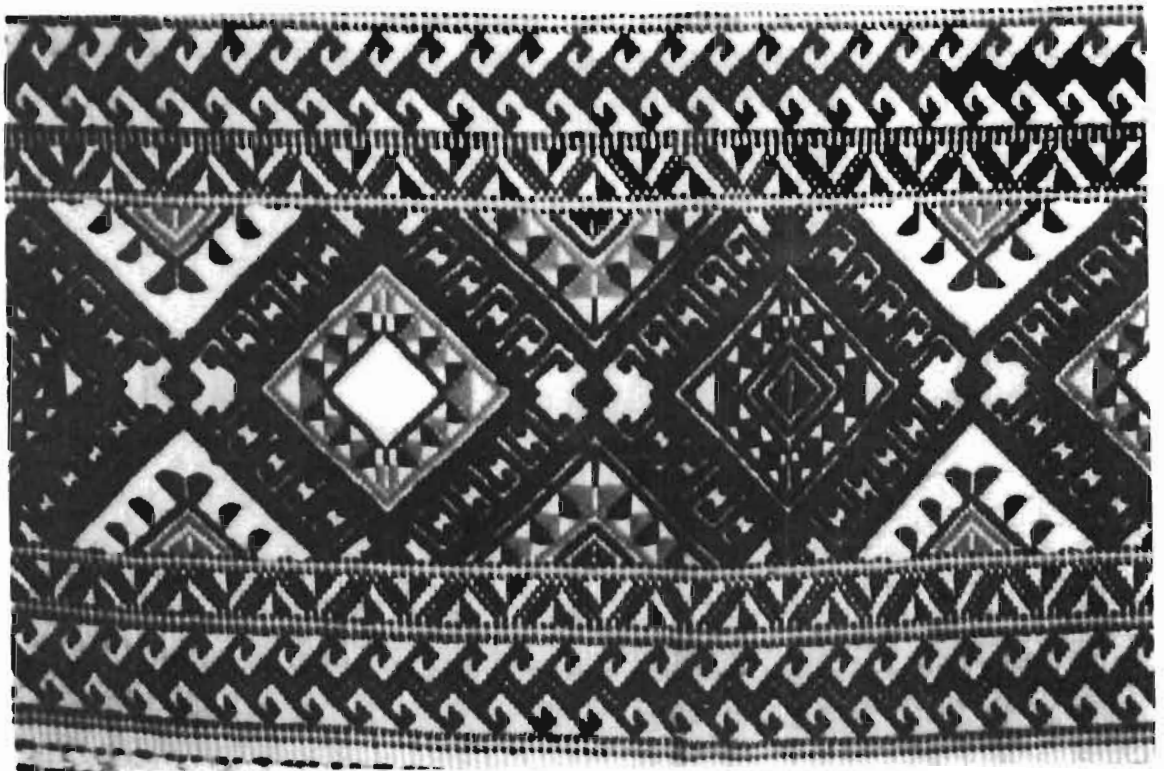
รูปที่ 183 : ลายประธานด้านปลายเท้า, จกนาคนอนทราย
ลายขนาบ, ขิดลายกาบ, ลายดอกจันทร์

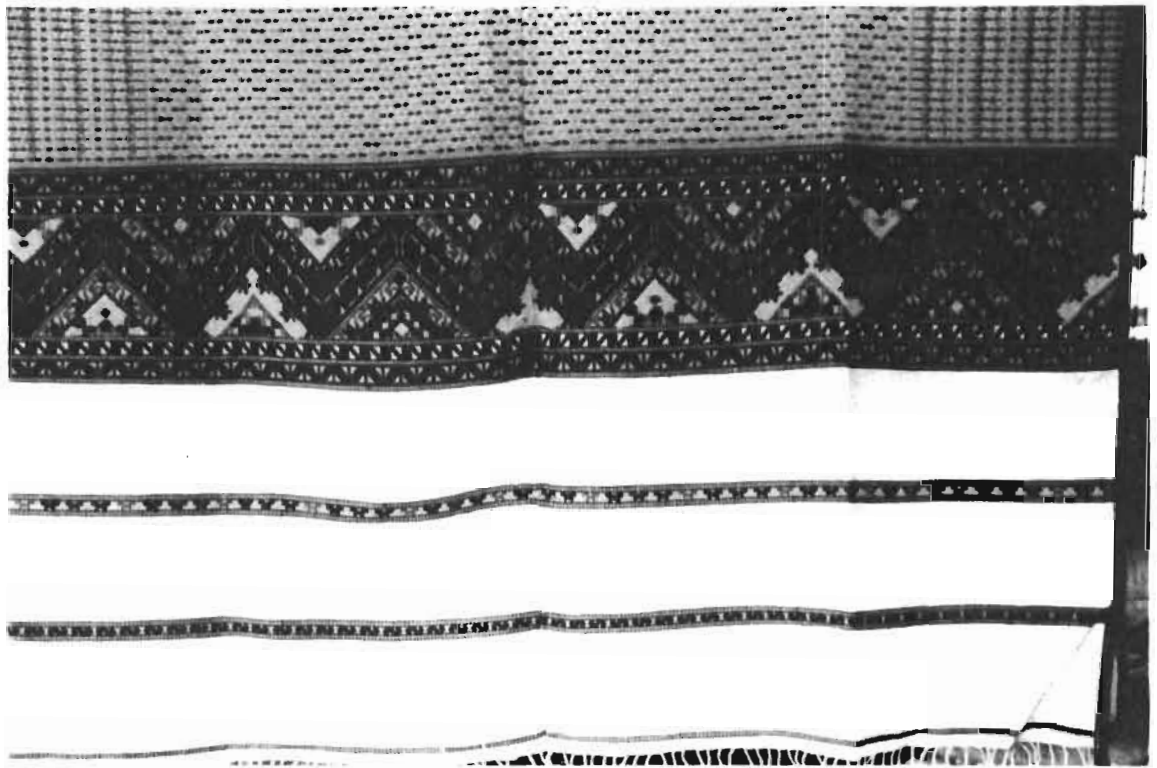
รูปที่ 184 : ผ้าหม
(ชิ้นที่ 5)

รูปที่ 185 : ลายประธานด้านหัว, จกขอผักกูด, กายปั้น

รูปที่ 186 : ลายขนาน, ชิตกาบ, ขออีรัง

รูปที่ 187 : ลายประธานด้านปลายเท้า, จกลายคลองนก

รูปที่ 188 : ลายขนานบ, จิตกาบซ้อน. บุเคีย

รูปที่ 189 : จกม้าน้อย

รูปที่ 190 : หมอนขวาน. เป็นลายจิตล้วน

มีลักษณะแตกต่างจากผืนอื่น ๆ ตัวผ้าหมาขี้สีสว่างสดใส คือ สีเหลือง สีจึงกลมกลืนกับริ้วผ้าที่จกลดตาย ส่วนผืนอื่น ๆ ทั้งหมดจะใช้สีค่อนข้างหนักตัดกับสีลายจกและลายจิต

บริเวณตัวลายยังคงทากั้นสีเหลือง และใช้สีฟ้าคือ สีส้ม, สีแดง, สีน้ำเงิน, สีชมพู และสีเขียว

หมอน

ที่พบส่วนใหญ่เป็นของทากั้นใหม่ ลายค่อนข้างหายาก, ใช้สีสดฉาด

ชั้นที่ 1 (รูปที่ 190)

หมอนหวาน

ลายประธาน จิต "ดอกตะวัน"

ลายขนาน จิต "ขอข้าว", "ดอกจันทร์", "กาบปิ่น"

สี

ลายจิตใช้สีชมพู, สีเขียว, สีแดง บนพื้นสีเหลืองและสีน้ำเงินบนพื้นสีขาว

ชั้นที่ 2

หมอน (รูปที่ 191)

ลายประธาน จก "กาบปิ่น", "ข้าง"

ลายขนาน จิต "สร้อยระย้า", "ขอใหญ่", "ดอกตูม"

สี

เป็นหมอนสีเขียวแดงอ่อน ตัวลายจกใช้สีเขียว, สีชมพู, สีน้ำเงิน และสีแดงบนพื้นสีเหลือง ลายจิตใช้สีน้ำเงิน, สีชมพูบนพื้นสีขาว

ชั้นที่ 4 (รูปที่ 193)

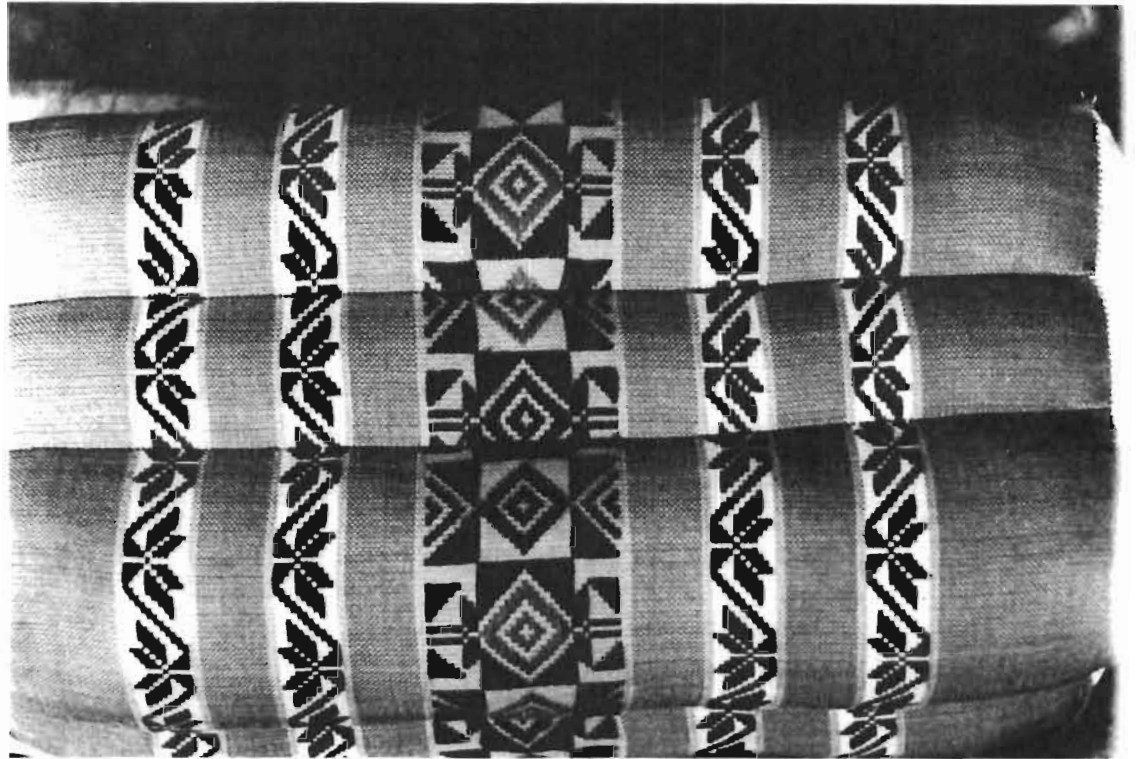
หมอน

ลายประธาน จก "ดอกตะวัน"

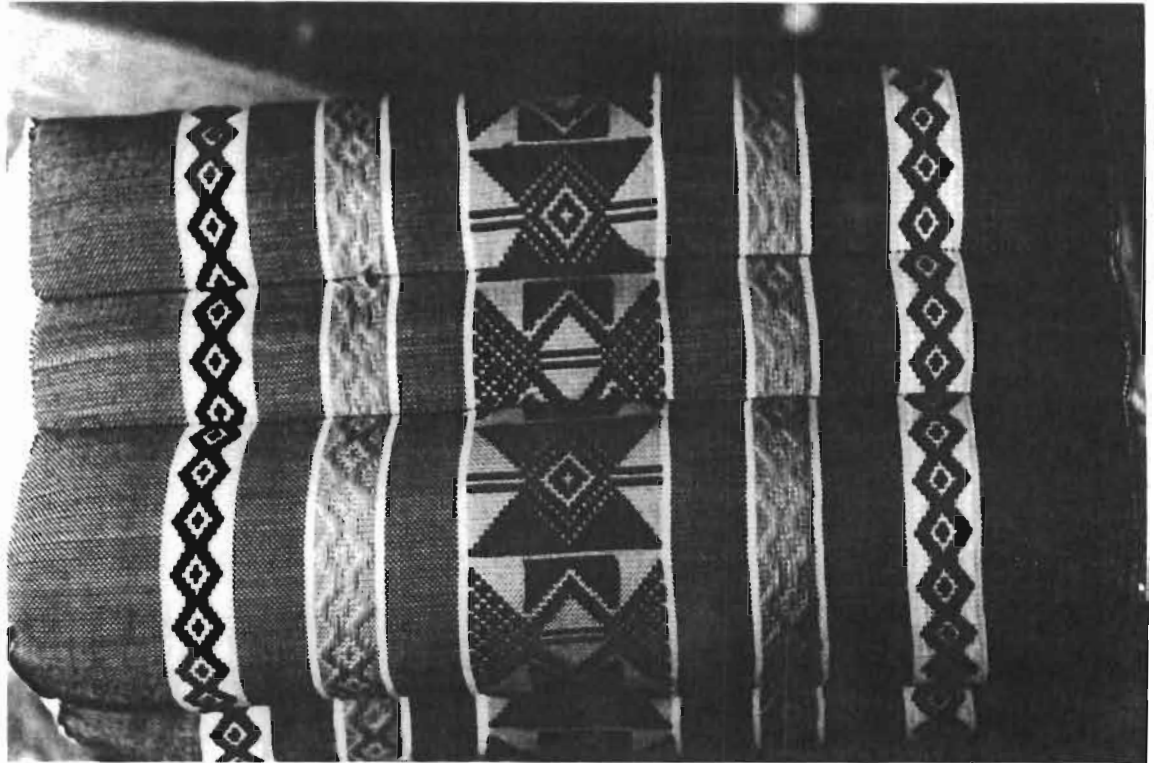
ลายขนาน จิต "ดอกตูม"

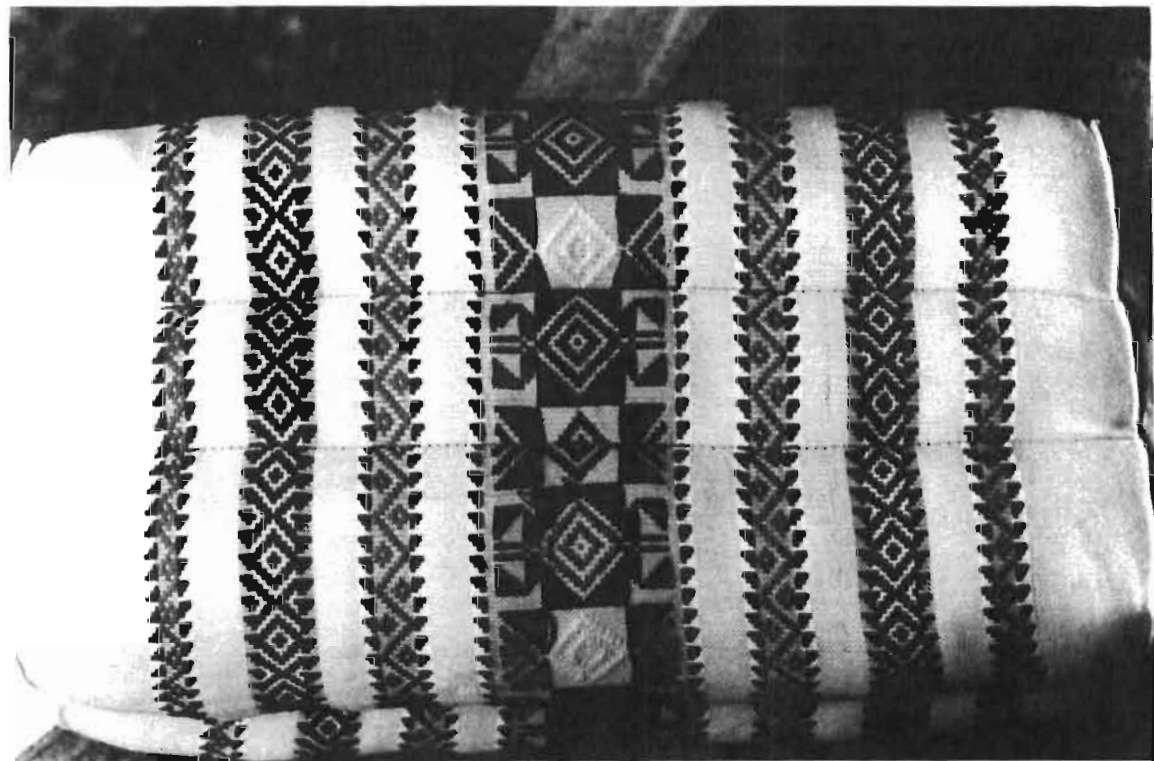
รูปที่ 191 : หมอลงขวาง. ลายกาบขึ้น. บ้าง

รูปที่ 192 : หมอลบหนน. จกกาบผกขวัน. จิตบุเลีย

รูปที่ 193 : หมอน, ลายประธาน.จกดอกตะวัน ขนบด้วยจิตดอกตุ้ม

รูปที่ 194 : หมอนลายกาบน้อย ขนบด้วย "จิตตอนซ้อน" (กลับ)
"ดอกน้อย" และ "เขี้ยวหมาตาย"

สี

ลายจกใช้สีน้ำเงิน, สีแดง, สีเขียวบนพื้นสีชมพูอ่อน

ลายจิต ใช้สีชมพู, สีเขียว บนพื้นเหลืองอ่อน

ตัวหมอน สีชมพู

ชั้นที่ 5 (รูปที่ 194)

ลายประธาน จก "กาบดอกน้อย"

ลายขนاب จิต "ลายจิตตอนย้อน" (กลับ), "ดอกน้อย" มีลาย "เขียวหมาตายน"
 แต่งริมตลอดทุกลาย "ลายเขียวหมาตาย"นี้มีลักษณะเหมือนลายเรขาคณิต "เส้นหยักฟันปลา"
 ที่ตกแต่งบนกลองสาริด (ภาพที่ 206, ภาพลายเส้นที่ 36)

สี

ลายจกใช้สีน้ำเงิน, สีแดง, สีชมพู, สีเขียว, สีเหลือง

ลายจิตใช้สีเขียว, สีน้ำเงิน, สีชมพู

หมอนสีเหลือง

ชั้นที่ 6

หมอน (รูปที่ 195)

ลายประธาน จก "ลายกาบดอกน้อย"

ลายขนاب จิต "ลายสร้อยระย้า", "ลายขอใหญ่", "ลายดอกตูม"

สี

หมอนสีขาว แถบสีแดง

ลายจกใช้สีแดง, สีน้ำเงิน, สีเขียว, สีม่วง บนพื้นสีเหลือง

ลายจิตใช้สีม่วงบนพื้นเหลือง, สีน้ำเงินบนพื้นขาวและสีแดงบนพื้นเหลือง

หมอนที่บ้านทับผึ้งน้อยลักษณะโดยทั่วไปมีรูปแบบคล้ายกับที่บ้านกุดจอก คือนิยมทำตัว
 ลายบนพื้นสีเหลือง แต่ลวดลายค่อนข้างหายากกว่าของบ้านกุดจอก ใช้สีซับซ้อนน้อยกว่าจาก

การสัมภาษณ์นางไป ทรี อายุ 70 ปี เป็นช่างทอผ้าบ้านทับผึ้งน้อย หักทอตั้งแต่อายุ 15 ปี ปัจจุบันยังคงทอผ้าอยู่ ได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนยังมี "จิว" (นุ่น) จะใช้ดอกเสือดากแห้ง, ดอกสารภีเก็บที่ยังตูมห่อใบตองตากจนใบตองเหลืองเอาออกมาจากใบตองตากแห้งขยี้ให้แตก, ดอกแฉะตากแห้ง นำทุกอย่างมาอัดหมอนแทนนุ่น

ย่ามขมเงิน

บ้านทับผึ้งน้อยมีประเพณีการบวชลูกชาย, และทำพิธีทุกอย่างเหมือนบ้านกุดจอก มีหลักฐานที่เหลืออยู่คือย่ามขมเงิน ส่วนผ้าคลุมหัวนาคและผ้าถุง (สำหรับผู้ชาย) ไม่พบ
ย่ามขมเงินของบ้านทับผึ้งน้อยลักษณะโดยทั่วไปทั้งขนาดและสีเหมือนกับย่ามที่บ้านกุดจอก (รูปที่ 196)

ส่วนประเพณีสงกรานต์ของบ้านทับผึ้งน้อยนั้นสมัยก่อนจัดใหญ่รดสูกสนาน มีงานถึงเจ็ดวัน มีวันแห่ดอกกูดทำลักษณะเดียวกันกับที่บ้านกุดจอกแต่เพิ่มดอกไม้อีกชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ตามนาคือ ดอกบัวเงิน (บัวดิน), สรงน้ำพระ, ก่อพระเจดีย์ทราย และแห่ผ้าสี (ธง) ไปวัด ลักษณะธงที่แห่นี้จะแตกต่างจากของบ้านกุดจอกซึ่งเป็นผ้าสีสามสี แต่ของที่บ้านทับผึ้งน้อยเป็นผ้าจกยาว 3 วา เมื่อถวายวัดแล้วจะปักไว้ในวัดจนกว่าจะขาดไป ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวเลิกไปหมดแล้ว

ก่อนวันสงกรานต์ ในเดือนสาม-เดือนสี่ ชาวบ้านทับผึ้งน้อยจะพากันออกป่าล่าสัตว์และหาแหล่งพันธ์ เหมือนกับที่บ้านกุดจอก โดยจะเดินทางเป็นกองคาราวานเกวียนประมาณ เจ็ด-สิบเล่ม สัมภาระและเครื่องยังชีพในการเดินทางและรอนแรมในป่าจะใส่ใบย่ามขมเงิน เช่นเดียวกัน ส่วนที่ล่าได้ในสมัยนั้นมี หมู, เก้ง, หู, กระจ่าง, กระจ่อม, แอ้, เต่า, ปลา, แลน, ป่าง, และกระแต เป็นต้น

จากที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ผ้าทอของกลุ่มบ้านทับผึ้งน้อย อาจงานนทประเพณีการศึกษาได้ดังนี้ คือ

- วัสดุ
- ลาย
- สี

เนื่องจากได้หลักฐานผ้าทอซึ่งเป็นของรุ่นเก่าเพียงไม่กี่ชิ้น นอกนั้นเป็นฝีมือของคนรุ่นหลังซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิมทั้งในด้านฝีมือ, ตัวลาย, การใช้สีและวัสดุที่ใช้ทอ เป็นการเปลี่ยนรูปแบบไปจากของเก่าซึ่งจัดว่าเป็นแบบประเพณีนิยม (TRADITIONAL) หรือแบบกำหนดนิยม (CONVENTIONAL) ทำให้สูญเสียลักษณะเด่นเฉพาะตัวตามแบบฉบับของผ้าทอกลุ่มเชื้อสายลาวคั่ง

ผ้าตีนจก

จากตัวอย่างทั้งหมดมีผ้ารุ่นเก่าอยู่สองชิ้น ตัวชิ้นเป็นไหมมัดหมี่ งานนอกออกเป็นสองลักษณะ คือ ผ้ามัดหมี่ล้วน ๆ หรือที่เรียกว่า "หมี่รวด" และมัดหมี่สลับจิต ในตัวอย่างเรียก "หมี่นก-จิตไม่รวด"

ตีนจก, เป็นชิ้นตีนแดงทั้งสองผืน ลายเป็นแบบประเพณีนิยมของกลุ่มลาวคั่ง มีลายจกเป็นลายประธานขนาดใหญ่อยู่ตอนกลาง ขนาดด้วยลายย่อยทั้งสองข้างเท่า ๆ กัน มีลายขนาดเล็กที่แตกต่างไปจากผ้าบ้านกุดจอกคือ ลาย "สร้อยสามไม้" แต่งที่ริมสุดลายต่อจากลายขอรระฆัง ซึ่งลายสร้อยสามไม้นี้ไม่พบในตีนจกบ้านกุดจอก

ลักษณะการ染色

ในตัวอย่าง พื้นเป็นสีแดง, สีลายมัดหมี่มีสีเขียว สีขาว และสีเหลือง เป็นสีที่มีน้ำหนักอ่อน ไม้ชัดเจนเท่ากับที่บ้านกุดจอก

ตีนจกใช้สีตามแบบแผนของกลุ่มลาวคั่งแต่ใช้น้อยสีลง คือจะใช้เพียง 4 สีเท่านั้น บนพื้นหลัง (GROUND) สีแดง, ด้ายที่ใช้จก, สีเขียว, สีเหลือง, สีดำ และไหมพอกขาว แม้จะเป็นการ染色ที่ตัดกันแต่ก็ให้ความรู้สึกประสานกลมกลืนนุ่มนวลกว่าผ้าที่ทามายุคหลังเนื่องจากเป็นสีจากพืชซึ่งให้สีที่มีค่าหม่นลง ต่างจากสีเคมีที่ดูฉูดฉาด ร้อนแรง

ผ้าห่ม

ตัวอย่างผ้าห่มทั้งหมดที่พบเป็นของที่ทำขึ้นในรุ่นหลัง ๆ สืบเนื่องจากการนำไหมพรมเข้ามาทอสลักับผ้าฝ้าย ของเก่าจะเป็นผ้าฝ้ายล้วน และเป็นที่น่าสนใจที่ตัวลายในผ้าห่มนั้นนอกจากจะเกิดขึ้นจากธรรมชาติรอบตัว เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ พืชและสัตว์ที่ทั่วไปแล้ว พบว่าช่างทอผ้าบ้านทับผึ้งน้อยได้นำพืชผักที่เป็นอาหารมาประดิษฐ์ลาย เช่น "ดอกบัวแก้ว (น้ำเต้า)", "ดอกผักกะ" (มะระ), "ดอกผักแว่น", นอกจากนี้ยังมีสัตว์เลี้ยงที่อยู่ใกล้ชิดกับคนคือสุนัขได้แก่ ลาย "เขี้ยวหมาตาย" เป็นต้น

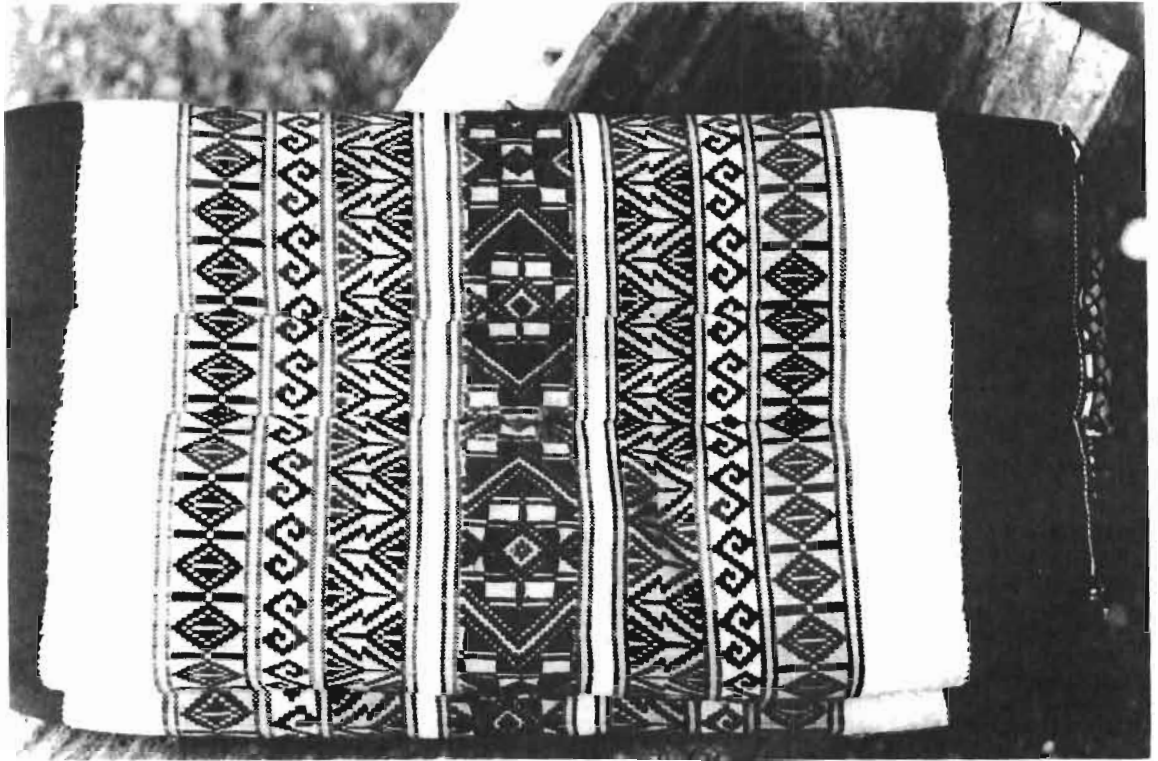
การใช้สีในผ้าห่มนิยมมาใช้สีจุดจาด ตัดกันรุนแรง โคร่งสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน (WARM TONE)

หมอน

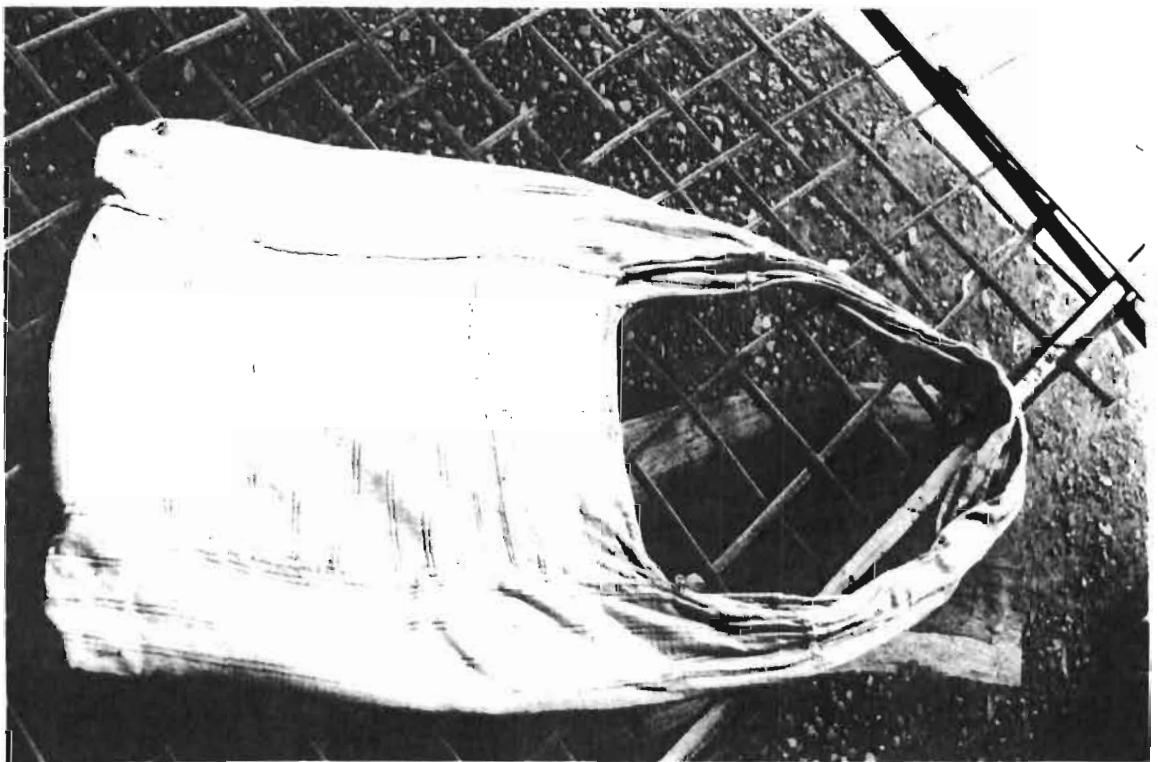
ตัวอย่างหมอน, เป็นหมอนที่ทำไหมทั้งหมด วัสดุที่ใช้คือด้ายสำเร็จ หมอนรุ่นเก่าจะใช้ผ้าฝ้ายและผ้าฝ้ายข้อมสีธรรมชาติ ลักษณะลายจะตัดความสลับซับซ้อนออกไปมาก เหลือเพียงรูปทรงง่าย ๆ จึงให้ความรู้สึกว่ามีมือค่อนข้างหยาบสู้ของเก่าไม่ได้ ส่วนใหญ่เป็นลายรูปทรงเรขาคณิตง่าย ๆ ลายประธานเป็นลายจก ลายขนานเป็นลายจิต แต่มีบางชิ้นเป็นลายจิตตลอด

การใช้สี, ตัวหมอนนิยมใช้สีขาว, สีทองอ่อน, สีชมพู และใช้พื้นหลัง (BACKGROUND) สีเหลืองบริเวณที่จกลาย, ใช้แถบสีขาวสลับเป็นช่อง ๆ สีที่นำจกลาย, สีแดง, สีเขียว, สีน้ำเงิน และสีม่วง

นอกจากผ้าทอรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว จากการสัมภาษณ์นางไป ทรีตี ยังทำให้ทราบว่าผ้าทออีกลักษณะหนึ่ง คือ "หน้ามุ้ง" เป็นผ้าที่ใช้ตกแต่งมุ้ง ซึ่งนางไปเล่าว่าเคยเห็นของที่ยายของนางไปทอ เมื่อสมัยเป็นสาวเพื่อเตรียมไว้ใช้ในวันแต่งงาน แต่ต่อมาในยุคหลัง ๆ นับแต่สมัยแม่ลงมาไม่เห็นว่ามีการทำอีกเลย ลักษณะของผ้าหน้ามุ้ง, ทอด้วยผ้าฝ้ายสีขาวตกแต่งด้วยจกลายหงส์, ขนาคิ้วจิตสร้อยระย้า ใช้สีเหมือนลายในต้นซิ่น มีขนาดกว้างประมาณหนึ่งศอก มีชายครุย สำหรับประดับหน้ามุ้งโดยห้อยจากบริเวณด้านบนอยู่ติดกับเพดานมุ้ง

รูปที่ 195 : หมอนลายกาบน้อย ขนบด้วยจิต "สร้อยระยั้ง",
"ขอหยา", "ดอกตูม"

รูปที่ 196 : ย่ามขนมเงินบ้านทับผึ้งน้อย

กรรมวิธีและอุปกรณ์ทอผ้า

กรรมวิธีและอุปกรณ์ทอผ้านี้จะกล่าวโดยสังเขปเท่านั้น เนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านเขียนตำราไว้สามารถค้นคว้าศึกษาได้อย่างละเอียด

- กรรมวิธีการทอผ้าของชาวบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยในอดีตนั้นมีขั้นตอนต่าง ๆ เหมือนกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้าอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันจะพบกรรมวิธีเหล่านั้นได้ในภาคอีสานที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่โดยเริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย, เก็บฝ้าย อีวฝ้าย ตีคฝ้าย เจ็นฝ้าย ย้อมสี ฯลฯ หรือการเลี้ยงไหม สาวไหม พอกไหม และย้อมไหม หรือมัดหมี่ เป็นต้น

แต่ที่บ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยในปัจจุบันได้ข้ามขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวไปหมด เนื่องจากซื้อด้ายหรือไหมสำเร็จมาใช้ในการทอผ้า ซึ่งจะมีกรรมวิธีดังนี้

- กรอด้าย, กรอเส้นด้ายเข้าหลอด (รูปที่ 197)

อุปกรณ์กรอด้ายประกอบด้วย กง, หลา, ไม้หมุน, เหล็กใน

- คั้นหูก, จีงเส้นด้ายกับเฟือเพื่อมาหัดด้ายยุ่ง สะควกในการทอเป็นลายต่าง ๆ (รูปที่ 198)

อุปกรณ์คั้นหูก, เฟือ-โอง

- สืบหูก, การต่อเส้นด้ายเข้ากับเฟือโดยการร้อยจากรูเขาแล้วสอดกับพื้นเฟือ ถ้าเฟือนั้นมีเส้นด้ายที่ทออยู่ก่อนแล้วก็นำเอาปลายด้ายทั้งสองมาผูกต่อกันได้เลย (รูปที่ 199, 200)

อุปกรณ์สืบหูก, เฟือ-เขาหูก

- เข่ากั

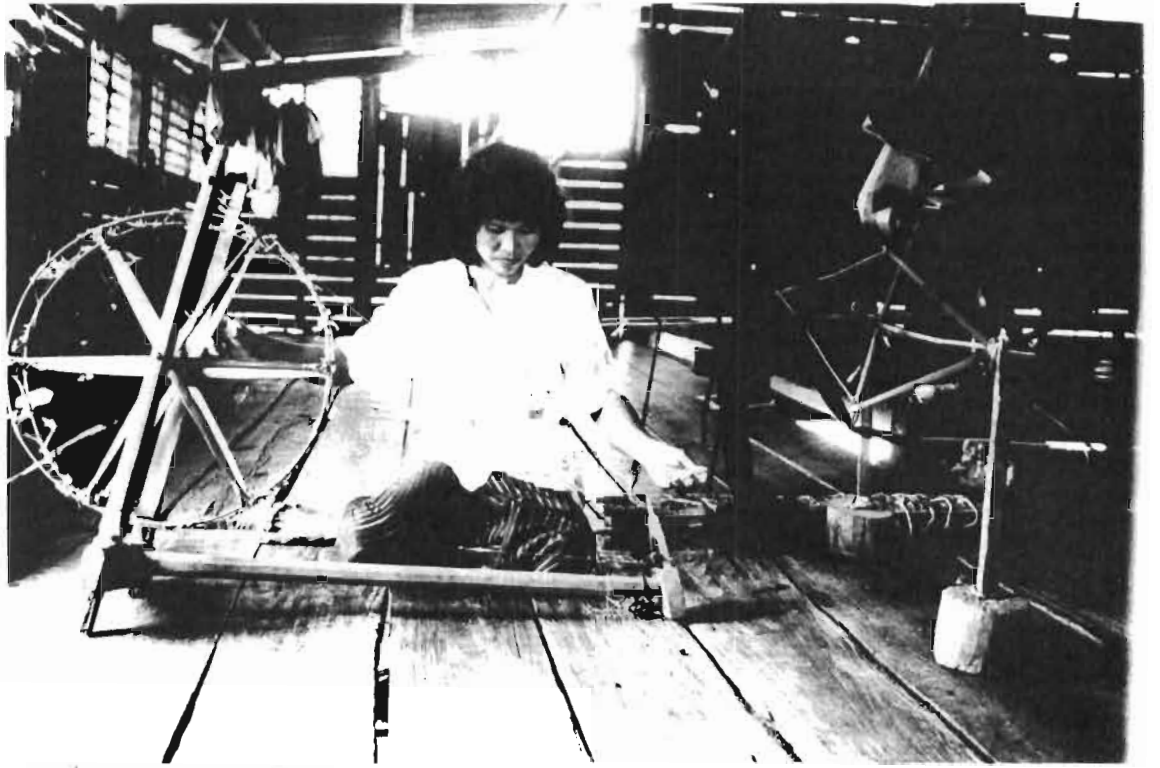
- ทอ, เก็บลาย

ส่วนประกอบของเครื่องทอผ้า

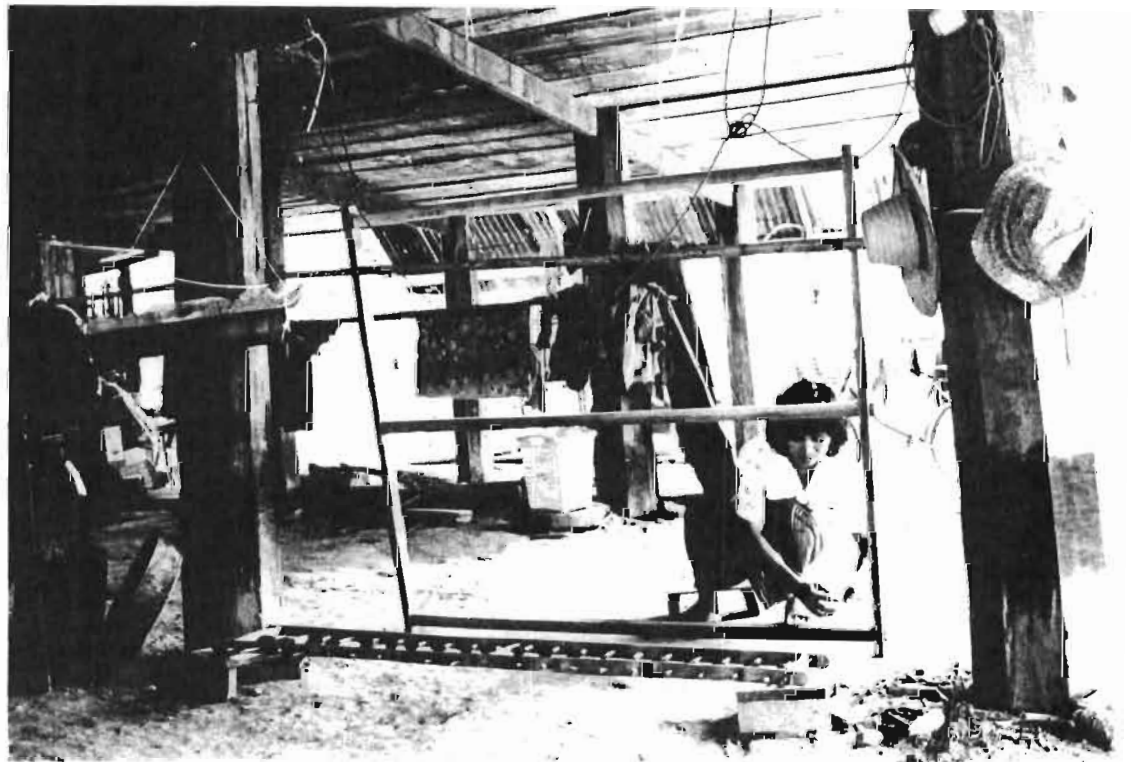
เครื่องทอผ้าประกอบด้วย, โครงใช้สำหรับยึดส่วนต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์ในการทอผ้าไว้ประกอบด้วย

- กี่

- เฟือ

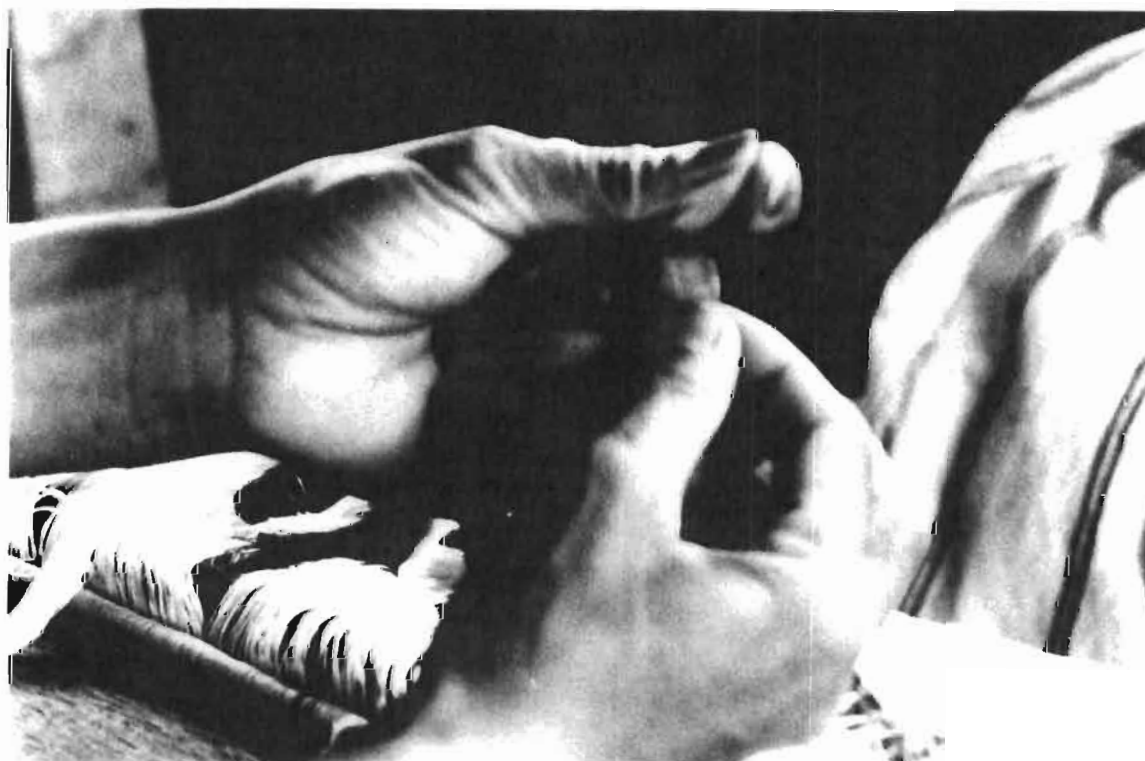
รูปที่ ๑๙๗ : ฝ้ายด้าย

รูปที่ ๑๙๘ : ฝ้ายด้าย

รูปที่ 199 :

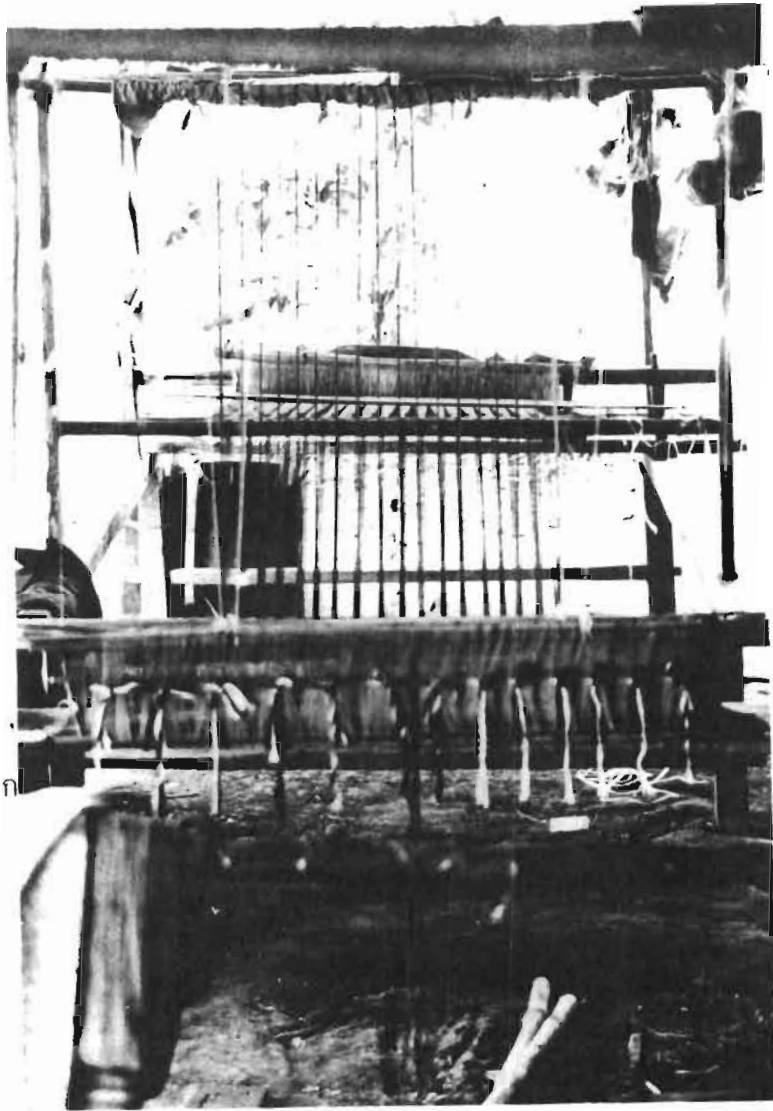

รูปที่ 200 :

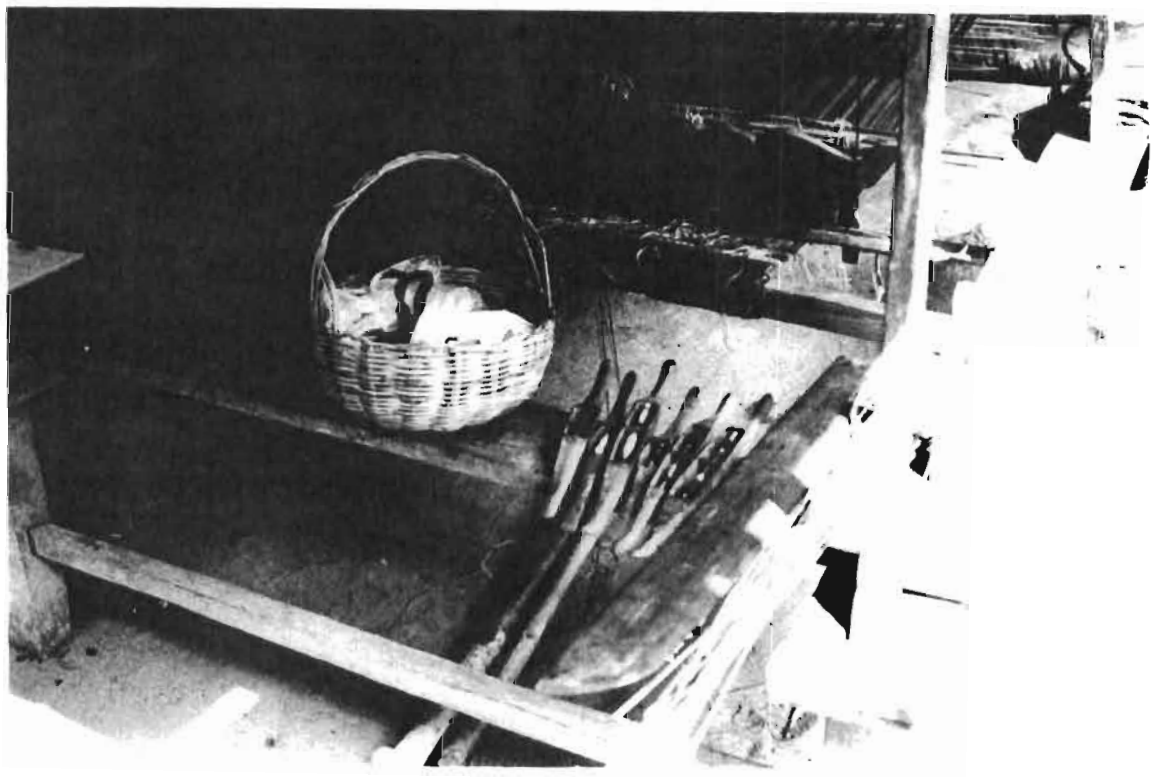
รูปที่ 199,200: สิบหูก

- เขาผูก
- ไม้ม้วนผ้า, (ที่บ้านกุดจอกเรียก "กาหัน") และหลักม้วนผ้า
- ไม้สำหรับนั่งเวลาทอผ้า
- ไม้เหยียบสำหรับดึงเส้นด้ายให้ขึ้นลง (คานเหยียบ)
- ไม้แกนม้วนด้ายยืน
- คานแขวน
- ด้ายยืน
- กระจวย
- หลอดด้ายพุ่ง
- ไม้เฝ้า (ไม้ค้ำ) (รูปที่ 201, 202, 203, 204)

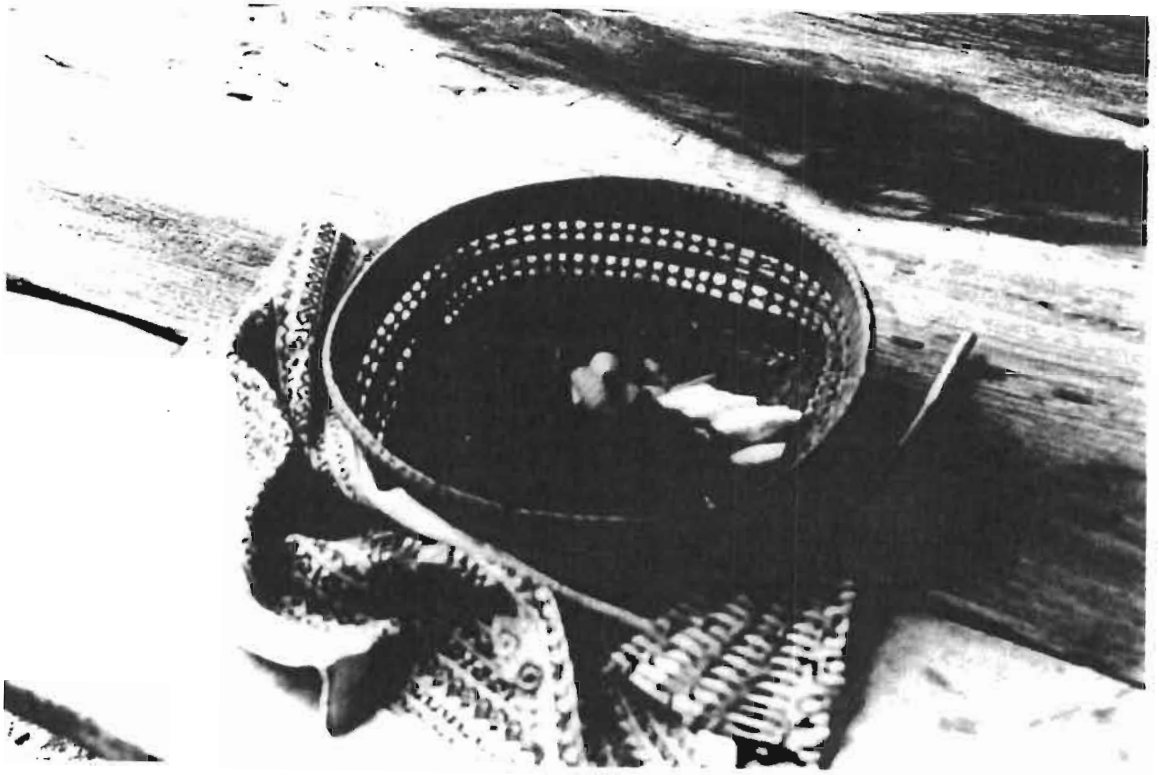
กี่ทอผ้าของกลุ่มทอผ้าบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อย เป็นกี่พื้นบ้าน ใช้ทอผ้าขนาดเล็ก และผ้าที่ทอเป็นผ้าหน้าแคบ เนื่องจากข้อจำกัดของฝีมที่มีขนาดค่อนข้างแคบ คือ ฝีม 9 หลบ (หลบละ 40 ซี่) ใช้ทอผ้าหมอน, ผ้าขาวม้า, ฝีม 14, 15, 16 หลบ ใช้ทอตีนจกถ้าต้องการผ้าผืนกว้างต้องทอเป็นสองผืนแล้วนำมาพลาะต่อกันหรือถ้าเป็นชิ้นจะมีลักษณะเป็นชิ้นสองตะเข็บ (ยกเว้นชิ้นมัดหมี่), ตีนจกจะมีลักษณะเฉพาะคือ ต่อสองตะเข็บเช่นเดียวกัน ตัวชิ้นค่อนข้างแคบ การจกจะหาแบบทางผิวด้านบนไม้ซั้งนมนเก็บลายแต่ใช้ไม้เก็บลายแทนที่ทอผ้าของบ้านทับผึ้งน้อยลักษณะโดยทั่วไปแล้วเหมือนกับกี่พื้นบ้านทั่วไป แต่จะมีขนาดยาวกว่ากี่ของกลุ่มบ้านกุดจอกมาก (รูปที่ 205)

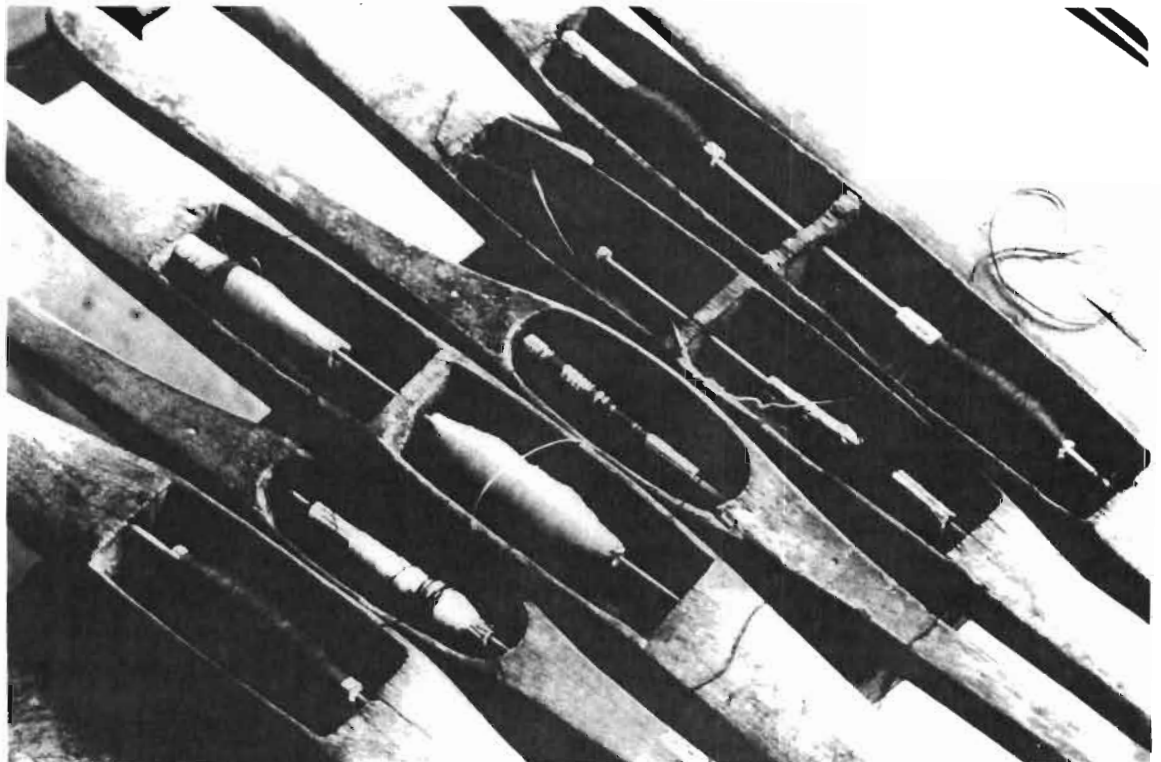
รูปที่ 201 : กี่.พีม.
เขาบุก

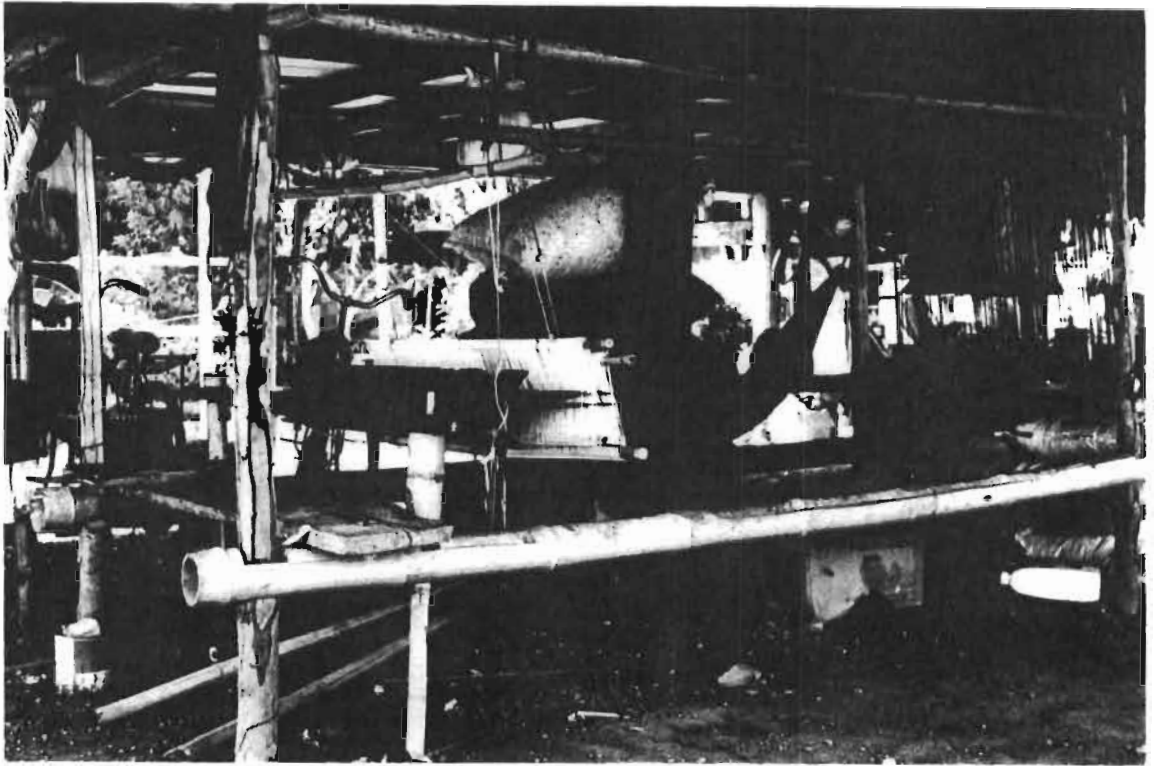
รูปที่ 202 : กระจสวย. ไม้เฝ้า (ไม้ค้ำ). ไม้ขัดลาย (ไม้เฝ้าเหลาเป็นเส้นเล็ก ๆ)

รูปที่ 203 : หลอดด้าย

รูปที่ 204 : กระสวย หลอดด้ายพุ่ง

รูปที่ 205 : กี่ทอผ้าบ้านทับผึ้งน้อยขนาดยาวมาก

บทที่ 5

การวิเคราะห์ด้านองค์ประกอบศิลป์ (COMPOSITION OF ART)(*)

"งานทอผ้าจัดว่าเป็นศิลปะตกแต่ง (DECORATIVE ARTS) หมายถึง บรรดา
ผลิตภัณฑ์ศิลปชนิดที่เรียกกันว่า จุลศิลป์ (MINOR ARTS) เช่นการทอผ้าเครื่องเย็บ
งานช่างรัก ช่างถม ช่างปิดทองล่องชาด ช่างเงินช่างทอง ช่างแก้ว ช่างเครื่องปั้นดินเผา
งานเขียนภาพสำหรับสมุดหนังสือ และงานช่างอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก"(**)

องค์ประกอบหลักหรือทัศนธาตุ (VISUAL ELEMENTS)(***) ที่ำำำำ
การสร้างสรร่งงานศิลปประกอบด้วย เส้น สี รูปร่าง รูปทรง ผิว น้ำหนัก โดยำำำำำำ
ดุลยภาพ ส่วนลัด ช่วงจังหวะ ความกลมกลืน ความแตกต่าง จุดเด่นและวัสดุ ทัศนธาตุและ
หลักการเหล่านี้เป็นสื่อที่ช่างหรือศิลปินแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึกความคิดหรือความงาม จะ
นั้นการที่จะเข้าำำำำำำซึ่งถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (AESTHETICS) หรือซาบซึ้งในคุณค่า
ของสิ่งสวยงามทั้งงานธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ำำำำำำผลงานทางศิลปะแขนงต่าง
ๆ จึงควรเข้าำำำำำำถึงองค์ประกอบหลักในการสร้างสรร่ง หรือโครงสร้างทางทัศนศิลป์

(*) วิชาหรือทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสร้างรูปทรงงานงานทัศนศิลป์

(**) เสฐียรโกเศศ "ศิลปะสงเคราะห์", เรียบเรียงจากคำอธิบายของศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี
รุ่งวัฒนา กรุงเทพฯ 2515, 117

(***) VISUAL ELEMENTS, ทัศนธาตุ สิ่งที่เป็นปัจจัยของการเห็นได้แก่ เส้น (LINE)

น้ำหนัก (TONE) ที่ว่าง (SPACE) รูปทรง (FORM) สี (COLOUR) และ
ลักษณะผิว (TEXTURE) เป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างงานทัศนศิลป์ (VISUAL ART), ศิลปะ
ที่รับรู้ได้ด้วยการเห็น ำำำำำำ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่รับรู้
ได้ด้วยการเห็น

งานผ้าทอของกลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยจัดว่าเป็นงานที่มีลักษณะพิเศษ (CHARACTERISTIC) ตามแบบฉบับของกลุ่มลาวคั่ง คือ ให้อารมณ์รุนแรง แสดงออกอย่างทื่อ ๆ ตรงไปตรงมา ทั้งการใช้เส้นที่ค่อนข้างแข็งกระด้าง, สีที่ตัดกันร้อนแรง, วัสดุและฝีมือทอที่มองดูเหมือนงานหยาบ ๆ (CRUDE) ให้ความรู้สึกคล้ายกับศิลปะสมัยแรกเริ่ม (PRIMITIVE) ซึ่งลักษณะพิเศษ (CHARACTERISTIC) ดังกล่าวคือ เส้นของผ้าทอกลุ่มลาวคั่ง

เส้น (LINE)

ทัศนธาตุเบื้องต้นที่สำคัญที่สุดเป็นแกนของทัศนศิลป์ทุกแขนง คือเส้น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ค้นพบ เช่นภาพเขียนตามผนังถ้ำ, ลวดลายบนภาชนะหรือบนกลองมโหรีที่ ปังบอกาให้เห็นว่างานทัศนศิลป์ในยุคแรก ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์นั้นเริ่มจากเส้น, เส้นสามารถให้อารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจแก่ผู้ดูทั้งจากลักษณะและทิศทางของเส้น

(1) ความรู้สึกที่เกิดจากลักษณะของเส้น (*)

- เส้นตรง ให้ความรู้สึกแข็งแรงแน่นอนตรง เข้ม ไม่ประณีตระนอมหยาบและเอาชนะ
- เส้นโค้งน้อย ๆ หรือเส้นเป็นคลื่นน้อย ๆ ให้ความรู้สึกสบาย เปลี่ยนแปลงได้ เลื่อนไหลต่อเนื่อง มีความกลมกลืนในการเปลี่ยนทิศทาง ความเคลื่อนไหวช้า ๆ สุภาพ เป็นผู้หญิง นุ่มและอímเอิบ ถ้าใช้เส้นแบบนี้มากเกินไปจะให้ความรู้สึกเรื้อยเฉื่อย ขาดจุดหมาย
- เส้นโค้งวงแคบ เปลี่ยนทิศทางรวดเร็ว มีพลังเคลื่อนไหวรุนแรง
- เส้นโค้งของวงกลม การเปลี่ยนทิศทางที่ตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้ความรู้สึกเป็นเรื่องซ้ำ ๆ เป็นเส้นโค้งที่มีระเบียบมากที่สุด แต่จืดชืด ไม่น่าสนใจ เพราะขาดการเปลี่ยนแปลง

(*) ชลุต นิยมเสมอ "องค์ประกอบของศิลปะ" ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพฯ พิมพ์ครั้งที่ 2 2535,

- เส้นโค้งกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคลาย และเติบโตเมื่อมองจากภายในออกมา ถ้ามองจากภายนอกเข้าไปจะให้ความรู้สึก ที่ไม่สิ้นสุดของพลังเคลื่อนไหว เส้นกันหอยที่พบในธรรมชาติมักจะวนทวนเข็มนาฬิกา เห็นได้ในกันหอย ในหมอกเพลิง ในอาคารเกี่ยวกับวงไม้เลื้อย เป็นเส้นโค้งที่ขยายตัวออกมาไม่มีจุดจบ

- เส้นพับลา หรือเส้นคดที่หักเหโดยกระทันหัน เปลี่ยนทิศทางรวดเร็วมาก ทำให้ปราสาทระตุก ให้ความหวะระแวก เกร็ง ทำให้นึกถึงพลังไฟฟ้า พายุฟ้า กิจกรรมที่ขัดแย้ง ความรุนแรงและสงคราม

ความรู้สึกที่เกิดจากทิศทางของเส้น

- เส้นนอน กลมกลืนกับแรงดึงดูดของโลก ให้ความรู้สึกพักผ่อน เจริญ เบาล สงบ ผ่อนคลาย ได้แก่ เส้นขอบฟ้า ทะเล ทุ่งกว้าง คนนอน

- เส้นตั้ง ให้ความรู้สึกสมดุล มั่นคง แข็งแรง พุ่งขึ้น จริงจัง และเจริญขริม เป็นสัญลักษณ์ของความถูกต้อง ซื่อสัตย์มีความสมบูรณ์ในตัว เป็นผู้ดี สง่า ทะเยอทะยาน รุ่งเรือง

- เส้นเอียง เป็นเส้นที่อยู่ระหว่างเส้นนอนกับเส้นตั้ง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ไม่สมบูรณ์ ไม่มั่นคง ต้องการเส้นเอียงอีกเส้นหนึ่งมาช่วยให้มั่นคงสมดุลในรูปของมุมฉาก เส้นเอียงใช้มากในจิตรกรรมแบบคิวบิสม์ (CUBISM)

- เส้นเฉียงและโค้ง ให้ความรู้สึกที่ขาดระเบียบ ตามยถากรรม ให้ความรู้สึกพุ่งเข้าหรือพุ่งออกจากที่ว่าง ฯลฯ

จากตัวอย่างผ้าทอ (จก-จิต) ของกลุ่มบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อย สามารถจำแนกลักษณะเส้นโครงสร้างใหญ่ของลายออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

เส้นพับลา

เส้นพับลาสลับกัน

เกิดเป็นรูปทรงทั้งหมดคือรูปสี่เหลี่ยม

ทำให้ความรู้สึกของเส้นพับลาลดความรุนแรงลง ทิศทางของเส้นอยู่ในลักษณะเส้นเอียงสองเส้นบรรจบกันเป็นมุมฉากช่วยให้ความรู้สึกมั่นคงขึ้น

สี (COLOUR)

การประสานงานทัศนศิลป์มีสองวิธีใหญ่ ๆ คือการใช้สีกลมกลืน (HARMONY) กับการใช้

สีตัดกัน (CONTRAST) การจะใช้สีที่กลมกลืนหรือตัดกันเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับจุดหมายของงาน การารใช้สีก็เช่นเดียวกับการารใช้ทัศนธาตุอื่น ๆ ถ้ากลมกลืนจนเกินไปก็จืดชืดและน่าเบื่อ ถ้าตัดกันมากเกินไปก็เกิดความขัดแย้งสับสน การารใช้สีทั้งสองวิธีนี้ยังพอแยกออกได้เป็นเจ็ดแบบ คือ

1. สีเอกรงค์ (MONOCHROME) ได้แก่ การารใช้สีเดียวที่มีน้ำหนักอ่อนแก่หลายลำดับ เป็นการารใช้สีกลมกลืนแบบสีเดียว
2. สีข้างเคียง (ANALOGOUS COLOUR)(*) เป็นการารใช้สีกลมกลืนแบบ 2 สีหรือ 3 สี
3. สีตรงข้าม (COMPLEMENTARY COLOURS)(**) การารใช้สีตัดกันอย่างแท้จริง
4. สีเกือบตรงข้าม เป็นการตัดกันของสีที่ห่างคู่สี
5. สีตรงข้ามสองคู่เคียงกัน เป็นการารใช้สีที่ตัดกันน้อยกว่าวิธีที่ 3 เพราะมีสีข้างเคียงที่กลมกลืนกันอยู่ด้วย
6. สีสามเส้า เป็นการารใช้สีที่ตัดกันด้วยความเป็นแม่สี มีความเด่นอยู่ในตัวของตัวเอง
7. สีสี่เส้า เป็นการารใช้สีตัดกันอย่างแท้จริง (TRUE CONTRAST) ถึงสองคู่แต่ก็ยังตัดกันน้อยกว่าวิธีที่ 3 เพราะยังมีสีข้างเคียงที่พอจะเป็นตัวกลางให้เข้ากันได้บ้าง เช่น เหลืองส้มกับแดง หรือ เหลืองส้มกับเขียว แดงกับม่วงหรือแดงกับเหลืองส้ม

-การารใช้สีตัดกัน

ในการทางานทัศนศิลป์ การารใช้สีตัดกันมีความจำเป็นเมื่อต้องการเน้นให้เห็นที่บางส่วนของงานเด่นชัดตัดกับบริเวณอื่น ๆ สีตัดกันคือ สีที่อยู่ตรงข้ามกันในวงจรสีทั้ง 12 สี มีสีตัดกันทั้งหมด 6 คู่ คือ

(*) สีที่อยู่เคียงกันในวงสีธรรมชาติ เช่น เหลืองกับส้มจะกลมกลืนกัน ถ้ายิ่งห่างกันออกไป ความกลมกลืนจะลดน้อยลง ความขัดแย้งหรือความตัดกันจะเพิ่มมากขึ้น

(**) สีที่อยู่ตรงข้ามกันในวงสีธรรมชาติเป็นสีคู่กัน ถ้านำมาวางเคียงกันจะทำให้ความสับสนให้หลังความจัดของสีซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการตัดกัน หรือขัดแย้งกันอย่างมาก บางทีเรียกคู่สีนี้ว่า เป็นสีตัดกันอย่างแท้จริง (TRUE CONTRAST)

สีแดง ตรงข้ามกับ สีเขียว

สีน้ำเงิน ตรงข้ามกับ สีส้ม

สีส้มเหลือง ตรงข้ามกับ สีม่วงน้ำเงิน

สีเหลือง ตรงข้ามกับ สีม่วง

สีส้มแดง ตรงข้ามกับ สีเขียวน้ำเงิน

สีเขียวเหลือง ตรงข้ามกับ สีม่วงแดง

การใช้สีในผ้าติดจอกของกลุ่มทอผ้าบ้านกุคจอกและบ้านทับผึ้งน้อยตามแบบประเพณีนิยม (TRADITIONAL) ของกลุ่มสาวคั้งนั้น มีลักษณะการใช้สีตัดกัน (CONTRAST) โครงสีส่วนรวม เป็นสีวรรณะร้อน (WARM TONE COLOUR) ประกอบด้วยสีต่าง ๆ หกสี และมีสัดส่วนการใช้สี โดยประมาณดังนี้

ชิ้นสีแดง

-สีแดง (CRIMSON LAKE) เป็นพื้นหลัง (GROUND) ประมาณ 65 %

-สีเขียว (GREEN) พบว่าใช้หลายน้ำหนัก คือ GREEN, VIRIDIAN TINT, OLIVE GREEN ในปริมาณ 5 %

- สีส้ม (ORANGE) 10 %

- สีเหลือง (GAMBOGE OR INDIAN YELLOW) 10 %

- สีขาว (WHITE) เป็นไหมพอกขาว 5 %

- สีดำ (LAMP BLACK) เป็นสีที่นำมาดัดสี น้ำหนักของสีอยู่ในระหว่างสีดำ (IVORY BLACK)+ สีน้ำตาล (BURNT SIANNA) 5 %

ชิ้นสีดำ

-สีดำ (LAMP BLACK) ในปริมาณ 65 % (พื้นหลัง GROUND)

-สีเขียว (GREEN) ใช้ปริมาณ 5 %

- สีแดง (CRIMSON LAKE) ใช้ปริมาณ 5 %

- สีเหลือง (GAMBOGE) ใช้ประมาณ 10 %

- สีส้ม (ORANGE) ใช้ประมาณ 10 %

- สีขาว (WHITE) ใช้ประมาณ 5 %

การนำสีตัดกันมาทำทอกลุ่มบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยนั้นมีลักษณะคล้ายกับการนำสีตัดกันแบบ "สีองค์ประกอบ" หรือ "สีตัดกันอย่างแท้จริง" (TRULY CONTRAST) แต่เมื่อได้ทำการศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียดแล้วพบว่า เป็นการนำสีตามหลัก "สีเกือบตรงข้าม" เป็นการตัดกันของสีที่เข้าคู่สีหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "สีตัดกันพร้อมกัน" (SIMULTANEOUS CONTRAST) เป็นการตัดกันน้อยกว่าการตัดกันของสีตรงข้ามหรือสีองค์ประกอบ (COMPLEMENTARY COLOUR) เนื่องจากมีสีข้างเคียงที่เป็นตัวกลางให้เข้ากันได้บ้าง เช่น สีส้มกับสีแดง, สีเหลืองกับสีเขียว เป็นจุดสีตัดกันที่ค่อนข้างนุ่มนวลกว่า และเน้นความเด่นชัดให้กับสีอีกสีหนึ่งเป็นหลักการนำสีตัดกันที่วิธีหนึ่ง

นอกจากการนำสีตัดกันตามหลัก "สีเกือบตรงข้ามแล้ว" ยังพบว่าบางครั้งมีการนำสีตามหลัก "การเปลี่ยนความเข้มของสีแท้" (HUE INTENSITY) ด้วย คือการทำสีหนึ่งให้หม่นลงเพื่อจะอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนกับสีคู่ตรงข้าม ในงานทัศนศิลป์นั้น การเปลี่ยนความเข้มของสีแท้กระทำได้ดังนี้คือ, การนำสีขาวผสมกับสีแท้ที่เกิดขึ้นใหม่เรียกว่า สีผสมขาว (TINT), นำสีดำผสมกับสีแท้ สีใหม่ที่เกิดขึ้นเรียกว่าสีผสมดำ (SHADE) นำสีเทาผสมกับสีแท้สีที่เกิดขึ้นใหม่เรียกว่า สีผสมเทา (TONE) ในผ้าจกคือการนำสีเขียว (GREEN) ที่มีความเข้มของสีจางลงหรือหม่นลง เช่นการนำสีเขียว VIRIDIAN TINT ซึ่งมีค่าของสีจืดจางลง และสีเขียว OLIVE GREEN ซึ่งมีค่าของสีหม่นลง (SHADE, TONE) จึงนำมาใช้ร่วมกับสีแดง (CRIMSON LAKE) ซึ่งเป็นสีตรงข้ามได้อย่างประสานกลมกลืนน่าดู

อย่างไรก็ดี การนำสีในผ้าแต่ละชิ้นอาจมีค่าความเข้มของสีแตกต่างกันไปบ้างอันมีสาเหตุเนื่องมาจากการย้อมสีที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอนเพราะเป็นงาน "ทำมือ" (HAND MADE) จึงมีความหลากหลายกันไปในการย้อมแต่ละครั้ง

กลวิธีการนำสีตัดกันมาทำทอของกลุ่มบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยอีกวิธีหนึ่ง คือการนำสีตัดกันตามหลักการนำสีหนึ่งให้มีปริมาณมากกว่าสีอื่น ในที่นี้คือ วรรคสีส่วนรวมเป็นสีวรรคร้อน (WARM TONE) , ได้แก่ สีแดง-สีส้ม-สีเหลือง ในปริมาณที่มากกว่า และสีเขียวซึ่งเป็นสี

ในวรรณะเย็น (COOL TONE) ในปริมาณน้อยกว่า ตามสัดส่วน, สีร้อน (สีแดง, สีส้ม, สีเหลือง) 95 % สีเย็น (สีเขียว) 5%

สีขาว (WHITE)

ลักษณะการใช้สีขาวในงานผ้าของกลุ่มลาวคั้งนั้น เป็นไปตามหลักของการสร้างจุดเด่น, และความรู้สึกเคลื่อนไหว สีในงานทัศนศิลป์ ถ้ามีความกลมกลืนผสมผสานในแนวทางเดียวกัน ก็จะทำให้งานนั้นจัดขีดขาดรสนชาติ ไม่ชวนมอง ขวนต้นเต้นเฝ้าใจ แต่ถ้าใช้สีใดสีหนึ่งที่มีอยู่ในโครงสีส่วนรวมแต่แถมลงไปเป็นส่วนน้อย ซึ่งสีที่ใส่ลงไปนี้จะ เป็นจุดเด่นทำให้เกิดความเคลื่อนไหว มีมิติ สนุกสนานแพรวพราว โดยการใช้สีที่มีค่าความเข้มของสีอ่อนจัดจางกว่าสีอื่นๆ มีน้ำหนักเบา (HIGHT COLOR) ให้ความรู้สึกลอยตัวสูงกว่าสีอื่นๆ ในที่นี้คือการที่ใช้หมพอกสีขาวสอดแทรกประปรายอยู่ในตัวลายทำให้เกิดความหรูหราแพรวพราว เป็นจุดเด่นสะดุดตา ทั้งนี้นอกจากความเป็นสีมีน้ำหนักเบา (HIGHT COLOR) ให้ความรู้สึกลอยตัวของสีขาวแล้ว ยังเกิดความแตกต่างของวัสดุสองชนิดคือ ผ้าซึ่งมีผิว (TEXTURE) หยาบ, และไหมซึ่งมีผิวละเอียดเป็นมันวาวอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการใช้สีขาวเพื่อผลในการลดความซ้ำซากน่าเบื่อ เช่นการใช้แถบสีขาวแทรกกลลงพื้นหลัง (GROUND) ของผ้า หน้าหมอน ทำให้เกิดจังหวะ (RHYTHM) ที่น่ามอง

สีดำ (LAMP BLACK)

การใช้สีดำในงานผ้าของกลุ่มลาวคั้ง ก็มีลักษณะคล้ายกันกับการใช้สีขาว คือการเน้น (EMPHASIZE) นอกจากจะใช้สีดำเป็นขอบเขตของตัวลายแล้วสีดำยังให้ความรู้สึกลึก ทำให้เกิดมิติระหว่างรูปทรง (FIGURE)*และพื้น (GROUND) ทำให้ตัวลายเด่นชัดขึ้น

รูปทรง (FORM)

รูปทรงในงานทัศนศิลป์ อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

รูปทรงอินทรีย์รูป (ORGANIC FORM) หมายถึง รูปทรงของสิ่งมีชีวิต หรือมีลักษณะคล้ายสิ่งมีชีวิต มีโครงสร้างที่ประกอบขึ้นด้วยการขยายตัวและผนึกตัวของเซลล์ต่างๆ ได้แก่

(*) FIGURE: ในที่นี้หมายถึงตัวลวดลายบนผ้าทอ

คน สัตว์ พืช ฯลฯ เมื่อกล่าวถึงอินทรีรูปในงานศิลปะ หมายถึง รูปทรงที่ให้ความรู้สึกว่ามีโครงสร้างของชีวิตและเติบโตได้

รูปทรงอิสระ (FREE FORM)

หมายถึง รูปทรงที่มีได้จำกัดอยู่ในแบบเรขาคณิตหรืออินทรีรูป แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระ ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนของตัวเอง เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น รูปทรงของหยดน้ำ, เมฆ, ควีน ฯลฯ

รูปทรงเรขาคณิต (GEOMETRIC FORM) ได้แก่ รูปทรงที่มีลักษณะแบบเรขาคณิต เช่น รูปกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ฯลฯ

ความรู้สึกที่เกิดจากรูปทรง

รูปทรงเรขาคณิตให้ความรู้สึกเป็นกลาง รูปทรงอินทรีรูปให้ความมีชีวิต รูปทรงอิสระให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว รูปทรงอิสระมีลักษณะขัดแย้งกับรูปทรงเรขาคณิต แต่กลมกลืนกับรูปทรงอินทรีรูป

รูปทรงในลายผ้าจากของกลุ่มบ้านกุดจอก และบ้านทับผึ้งน้อย จัดอยู่ในรูปทรงประเภท "รูปทรงเรขาคณิต"

ผิว (TEXTURE)

คือบริเวณพื้นผิวของสิ่งต่างๆ มีลักษณะต่างกันเมื่อสัมผัส เช่น หยาบ ละเอียดย่น มันทัน เรียบ ขรุขระ ฯลฯ

ในงานผ้าทอของกลุ่มบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยมีการใช้ลักษณะผิวโดยวิธีขัดแย้ง เป็นการสร้างความตัดกัน (CONTRAST) ระหว่างความละเอียดกับความหยาบ, ความด้านกับความมัน การใช้ลักษณะผิวลักษณะหนึ่งเป็นปริมาณมาก หรือในจุดที่นำสนใจของภาพอยู่ในกฎของความเป็นเด่น ในที่นี้ได้แก่ การใช้วัสดุ คือ ฟ้าย และไหม ซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างผิว เพื่อเป็นการเน้น (EMPHASIZE) โดยเฉพาะในตีนจันเนื้อที่ส่วนใหญ่ใช้ฝ้ายซึ่งมีผิวหยาบด้านในปริมาณ 95 % และใช้ไหมสีขาวซึ่งมีผิวละเอียดเป็นมันวาววางเป็นระยะๆ กระจายไปบนพื้นฝ้ายในปริมาณประมาณ 5 % ทำให้เกิดความสะดุดตาแพรวพราวระยับระยับ หรือหยาบ

ดุลยภาพ (BALANCE)

ดุลยภาพ (BALANCE) ความสมดุล หมายถึง ความเท่ากันหรือการถ่วงเพื่อให้เกิดความเท่ากันหรือหมายถึง การจัดองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์ให้อยู่ในสภาพหยุดนิ่ง, ทรงตัวอยู่ได้ มีสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ

ดุลยภาพแบบเหมือนกันสองข้าง หรือ "แบบสมมาตร" (FORMAL OR SYMMETRICAL BALANCE) พบได้ทั่วไปในธรรมชาติหรือศิลปวัตถุบางชนิด เช่น ลักษณะใบหน้าของคนซีกซ้ายซีกขวาเหมือนกัน ลักษณะของเจดีย์โบสถ์ พระปรางค์ ฯลฯ ดุลยภาพแบบสมมาตรนี้จะให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง เครื่องขริบ เป็นทางการ

ดุลยภาพแบบอสมมาตร (INFORMAL OR ASYMMETRICAL BALANCE) มีลักษณะซีกซ้ายและซีกขวาไม่เหมือนกันแต่ทรงตัวอยู่ได้ด้วยการจัดวางองค์ประกอบ โดยมีหลักการจัดวางดังนี้

- การจัดวางที่จุดศูนย์กลาง (CENTRAL BALANCE)
- การจัดวางที่บริเวณเส้นผ่านศูนย์กลาง (AXIAL BALANCE)
- การจัดวางตามแนวนอน (LINEAR BALANCE)
- การจัดวางที่มีระยะและบริเวณว่าง (APATIAL BALANCE)
- การจัดวางแบบอาศัยพลังและความเคลื่อนไหว (DYNAMIC BALANCE)

ดุลยภาพแบบอสมมาตรนั้นความแตกต่างของแต่ละข้างจะมีผลกับความสมดุล, ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว และรุนแรง

การจัดวางองค์ประกอบบนลายผ้าจกของกลุ่มลาวั้งจัดอยู่ในลักษณะดุลยภาพแบบสมมาตร, โดยมีลายหลักหรือลายประธานอยู่ตรงกึ่งกลาง มีลายย่อยขนานบอคู่สองข้างเท่า ๆ กัน ให้ความรู้สึกเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นไปในตนเองเดียวกันกับลายไทยหรือลายตกแต่งทั่ว ๆ ไป

ช่วงจังหวะ (RHYTHM)

ช่วงจังหวะ (RHYTHM) หมายถึง จังหวะที่เกิดขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ของเส้นรูปทรง น้ำหนัก และสี จังหวะที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันจะช่วยเน้นให้เกิดความเด่นและแก้ปัญหาการซ้ำกันของรูปทรงได้

ช่วงจังหวะมีความสำคัญต่องานทัศนศิลป์มาก ดังนี้

- การจัดช่วงจังหวะของเส้น สี แสง-เงาดี จะทำให้งานทัศนศิลป์งดงามน่าดู และเข้าใจง่าย

- ช่วงจังหวะที่ดีจะช่วยสร้างความสนใจ ความมีชีวิต และให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว

- ช่วงจังหวะที่ซ้ำๆ กัน ให้ความรู้สึกถึงความกลมกลืน ความมีระเบียบ มีจังหวะ

เรียบร้อยสวยงาม

หลักการจัดช่วงจังหวะที่นิยมมีอยู่ 2 ประการ คือ

- การจัดแบบซ้ำกัน (REPETITION RHYTHM) คือการใช้รูปทรง - รูปร่าง สีและเส้นซ้ำๆกัน จนเป็นรูปแบบที่งดงาม เช่นลักษณะของลายไทย ที่มีการซ้ำกันของรูปทรงและเส้น

- การจัดแบบขยายเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องกัน (PROGRESSION AND COUTINUIY RHYTHM) คือการเพิ่ม สีความอ่อนแก่และขนาดให้ต่อเนื่องกันไป หรือการเพิ่มขนาดจากเล็กไปหาขนาดใหญ่ จังหวะเหล่านี้พบเห็นได้ในธรรมชาติ เช่น จังหวะของคลื่นทยอยเข้าหาฝั่ง หรือในงานจิตรกรรม, การเขียนภาพแถวของต้นไม้ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นทีละน้อยโดยสม่ำเสมอ การจัดแบบนี้นอกจากช่วยให้ความรู้สึกเป็นระเบียบแล้วยังเป็นการช่วยสร้างให้เกิดระยะตื้นลึกอีกด้วย

การวางช่วงจังหวะในลายผ้าจกของกลุ่มลาวคั้งมีลักษณะเดียวกับลักษณะของลายไทย คือ เป็นการวางในหลักแบบ "ซ้ำกัน (REPETITION RHYTHM)" ทั้งเส้น น้ำหนัก สีและรูปทรง จุดเด่น (DOMINANCE)

จุดเด่นของงานศิลปะเกิดจากการเน้นหรือส่งเสริมมูลฐานของศิลปะให้เด่นสะดุดตาว่าส่วนประกอบมูลฐานอื่น ๆ การเน้นให้เกิดจุดเด่นในงานทัศนศิลป์ เป็นสิ่งสำคัญมาก ทำให้เกิดความน่าสนใจ ความน่าดู ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

- การเน้นโดยการใช้สีให้เด่นเป็นพิเศษ
- การเน้นโดยใช้เส้น รูปร่างและขนาดให้ตัดกัน
- การเน้นโดยการตกแต่ง
- การเน้นโดยการจัดช่องว่างให้เหมาะสม

การสร้างจุดสนใจในผ้าทอบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยอยู่ในลักษณะการเน้นด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. การเน้นโดยการใช้สีให้เด่นเป็นพิเศษ, ในที่นี้ คือ บริเวณที่ต้องการเน้นจะใช้วิธีจก, ซึ่งวิธีนี้ต้องใช้เส้นด้ายหลายสีสลับกันตลอดทั้งลาย และบริเวณที่เป็นลายย่อยซึ่งเป็นลายประกอบและไม่ต้องการเน้นจะลดความสำคัญลงด้วยการใช้วิธีจกซึ่งเป็นวิธีทำเส้นด้ายเพียงสีเดียวตลอดแถว บริเวณที่เป็นจุดสนใจจึงมีสีสดใสสะดุดตา เเด่นเป็นพิเศษกว่าบริเวณอื่น ทั้งยังมีการใช้สีตัดขอบลายเป็นการเน้นและสร้างมิติระหว่างตัวลาย (FIGURE) กับพื้น (GROUND) อีกด้วย
2. การเน้นโดยใช้เส้น รูปร่างและขนาดให้ตัดกัน เป็นการเน้นด้วยการใช้เส้นนาสายตาไปยังจุดเด่น และใช้รูปร่างลักษณะและขนาดของจุดเด่นใหญ่เป็นพิเศษกว่าบริเวณรอบ ๆ ในกรณีของผ้าจก, ขนาดของลายประธานจะมีขนาดใหญ่กว่าลายย่อยที่นำมาประกอบอย่างเห็นได้ชัด และวิธีใช้เส้นตัดกันเพื่อหาสายตาพบว่าเส้นโครงสร้างใหญ่ของลายประธาน ใช้เส้นหยักหันปลาซึ่งเป็นทิศทางของเส้นอยู่ในแนวเฉียงให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ตัดกับพื้นที่ส่วนรวมซึ่งทิศทางของเส้นอยู่ในแนวราบและแนวดิ่ง เป็นต้น

บทที่ 6

การตีความในแง่นามธรรม

ลัทธิความเชื่อที่มีบทบาทอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น มีลักษณะปนเปกันระหว่างศาสนาฮินดู, พุทธ และความเชื่อในเรื่องความลี้ลับมหัศจรรย์ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะสะท้อนออกในรูปของผลงานศิลปะด้านต่างๆ ทั้งในงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ตลอดจนผลงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านพื้นเมือง อันรวมถึงรูปแบบลวดลายบนผ้าทอของกลุ่มเชื้อสาย ไทย-ลาวด้วย

ดังได้กล่าวแล้วว่า ลวดลายบนผ้าทอของกลุ่มลาว ทั้งบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยนั้น มีแหล่งกำเนิดจาก พิษพันธุวิทยา, สิ่งของเครื่องใช้และสัตว์ซึ่งมีทั้งสัตว์ใน ชีวิตและสัตว์ในจินตนาการจากนิยาย ตำนาน หรือนิทานพื้นบ้านซึ่งเล่าขานสืบกันมา ลวดลายสัตว์เหล่านี้ได้แก่ "นาค" "สิงห์" และ "หงส์"

ลายนาค (*)

"จากนิทานพื้นบ้านจำนวน 200 เรื่อง ซึ่งรวบรวมโดยนิตยสาร วันละสีน (นิตยสารรายเดือนทางวรรณกรรมของลาว) ในการประกวดนิทานพื้นบ้านลาวประจำปี 1987 มีถึง 22 เรื่อง เล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างงูยักษ์กับมนุษย์"

จากข้อความดังกล่าว เป็นเครื่องยืนยันถึงความเชื่อในเรื่องลี้ลับและความผูกพันระหว่างมนุษย์กับนาคของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง

(*) ดวงเดือน บุญยะวง "ผ้าทอพื้นเมืองลาว, ศิลปะแห่งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย" กระทรวงวัฒนธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการเรื่อง "ผ้าเอเชีย, มรดกร่วมทางวัฒนธรรม" ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 30 มกราคม - 3 กุมภาพันธ์ 2535

แม้ในปัจจุบันชาวลาวยังนับถือภาคเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (*) สามารถให้ความคุ้มครอง จะให้ความช่วยเหลือเมื่อมีภัย ภาคจะอาศัยอยู่ในแม่น้ำทุกสาย และจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ไปในแต่ละหมู่บ้าน ปัจจุบันยังคงมีพิธีเช่นสรวงภาค โดยก่อนจะเดินทางโดยทางน้ำ ชาวบ้านจะโยนข้าวสุก 1-2 ก้อนลงน้ำแม่น้ำ บอกกล่าวขอความคุ้มครองขอให้เดินทาง โดยปลอดภัย และยังมีเรื่องราวที่เล่าขานถึงภาคแปลงกายเป็นชายหนุ่มขึ้นมาจากแม่น้ำโขง มาสมสู่กับหญิงชาวบ้าน

นอกจากนี้ชาวลาวยังมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษผู้เป็นต้นตระกูล คือ "พญานาค" อีกด้วย ดังข้อความที่ ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา กล่าวดังนี้

(*) "เมืองโบราณแถบลุ่มแม่น้ำโขงในลาวมีความเชื่อว่าพญานาคเป็นบรรพบุรุษของเผ่าพันธ์ สุทธิธนาคเป็นผู้สร้างเมืองนาน สุธรรมนาค สร้างเมืองเวียงจันทร์ และพญานาคทั้งสองต่างมาจากหนองแส (ในยูนนานปัจจุบัน) ชาวลาวจึงถือตนว่าเป็นเผ่าพันธ์ นาค นครจำปาสักแต่เดิมก็มีชื่อเรียกว่า เมืองจำปานาคบุรี"

ลายสิงห์

(**) ในตำนานพื้นบ้านของลาวกล่าวถึง "ปู่เยอ-ย่าเยอ" (บรรพบุรุษ) ว่ามาจากเมืองแถน มาอยู่ในดินแดนมนุษย์มี "เครื่องเอากาด" (เถาวัลย์) ทอดเป็นสะพานระหว่างมนุษย์และเมืองแถน เดิมปู่เยอ-ย่าเยอมีสิงห์และลิงเป็นบริวาร ลิงเป็นทหารเอกวิ่งขึ้นลงติดต่อระหว่างเมืองแถนกับโลกมนุษย์ และมีสิงห์เป็นผู้ดูแล ป้องกันปู่เยอ-ย่าเยอภายหลังจึงมีสิ่งสาราสัตว์ต่าง ๆ มาอยู่ด้วย ต่อมาปู่เยอ-ย่าเยอขอมนุษย์มาอยู่ด้วย พยาแถนได้ส่งน้ำเต้ามาให้จึงมีมนุษย์เผ่าต่าง ๆ เกิดขึ้นจากน้ำเต้านี้ และกินรากของเครื่องเอากาดเป็นอา

(*) ชลธิรา สัตยาวัฒนา "ความหมายบนลายผ้า: ลายนาค-ลายงู" แม่และเด็ก, ผ้ากับชีวิต

(**) สัมภาษณ์คุณแก้วสิริ เอเวอร์ริงแฮม ชาวลาว

หาร ต่อมา กุ้ง-ปู-ปลา อนุญาตให้มนุษย์กินตนเองเป็นอาหารได้ มนุษย์จึงตัด "เครือญาติ" ออก ทำให้ไม่มีสะพานติดต่อกับเมืองแดนอีกต่อไป

ในหลวงพระบางมีประเพณีการรำปู่เยอ-ย่าเยอ(บรรพบุรุษ) ในวันสงกรานต์ นอกจากนี้จะมีตัว ปู่เยอ-ย่าเยอแล้วยังมีตัวสิงห์ 1 ตัวร่วมในพิธีรำอีกด้วย

จากเรื่องราวในตำนานดังกล่าว จึงมีความเชื่อว่าสิงห์เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย นอกจากนี้สิงห์ยังเป็นเจ้าแห่งสัตว์ป่าทั้งหลาย สิงห์จึงมาปรากฏเป็นลวดลายบนผ้าทอ บางครั้งสิงห์จะมีรูปแบบของสัตว์ผสม คือ "คชสีห์" หรือที่เรียกว่าตัว "มอม" เป็นสัตว์ผสมระหว่างสิงห์กับช้าง

บางครั้งสิงห์อาจหมายถึงตัวแทนของพ่อ-แม่ ที่คอยปกป้องลูกเพราะจะพบในผ้าเจี๋ยลูก (ผ้าห่อ) ส่วนในผ้าห่อลูกที่แม่ใช้มัดติดกับบอกหรือหลังจะเป็นผ้าทอที่จกกลดลายตัวมอมเสมอ บางแห่งเรียก "ผ้าเดิม" เนื่องจากใช้ผ้าขาวม้าผูกอยู่ข้างใน แล้วใช้ผ้าจกลายตัวมอมห่อทับอีกชั้นหนึ่ง นอกจากจะเป็นลายในผ้าห่อลูกแล้ว ยังพบในผ้าเบี่ยง, ผ้าจีนตีนจก ฯลฯ

สำหรับผ้าทอของบ้านกุดจอก "ลายสิงห์" พบอยู่ในผ้าห่อคัมภีร์ และผ้าคลุมหัวนาค ไม่พบในผ้าจีน

ลายหงส์ (นก)

"ศาสตราจารย์คำจ่อง แห่งสถาบันการศึกษาของเวียดนาม ได้กล่าวว่า ชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ ในเวียดนามมีการสืบสกุล 2 แบบ คือ การสืบสกุลสายพ่อ (PATRILINY) และการสืบสกุลสายแม่ (MATRILINY) พวกที่สืบสกุลสายพ่อนับถือ "นก" เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ ได้แก่พวกไทใหญ่ ไทบก ไทขาว ไทเต ส่วนพวกที่สืบสกุลสายแม่นับถือ "งู" เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ ได้แก่พวกไทน้อย ไทน้ำ ไทนุง และไทดำ สายตระกูลทั้งสองสายนี้ระยะหลังมีการแต่งงานระหว่างกัน จึงต้องมีการถือรูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ที่ตนแต่งงานด้วย ดังนั้นจะสังเกตเห็นว่า บนผ้าผืนเดียวกันอาจมีลายนาคและหงส์ปะปนกันอยู่" (ศาสตราจารย์คำจ่อง เป็นชาวไทยดำ, บรรยายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรกฎาคม 2534)

และยังพบลายนาคในวัฒนธรรมดองซอนด้วย คือ บนกลองสำริดแบบเฮกเกอร์ 1 มีอายุราว 2200 - 2500 ปี ตกแต่งด้วยลายเรขาคณิตและลาย "นก"

(*) นอกจากนี้ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เท่าที่ปรากฏหลักฐานพบว่า ในระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 2200 ปีมาแล้ว ในเวียดนาม จีนตอนใต้ ลาว ไทย และพม่านิยมการสักร่างกายด้วยลวดลายรูปสัตว์ การสักชนิดหนึ่งที่เอกสารทางตะวันตกเรียกว่า "การสักรูปกางเกง" หรือ "การสักรูปกางเกงขาสั้น" ลายสักจะจำกัดอยู่ในช่วงเอวถึงหัวเข่าเท่านั้น ไม่เฉพาะแต่ชนชาติไทยเท่านั้นที่นิยมสักรูปกางเกง ชนกลุ่มอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็รู้จักลายสักนี้เช่นกัน

ลักษณะลาย, ส่วนที่เป็นขอบเอวจะเป็นลายซ้ำ ๆ กัน มีทั้งลักษณะลายนามธรรม และลายสักรูป "นกยูง" บริเวณจากขอบเอวถึงหัวเข่า จะสักเป็นลวดลายรูปสัตว์นานาชนิดได้แก่ "แมว" "สุนัข" "ครุฑ" (ตัวมอม) และเบ็ดหรือนก บางแห่งเรียกว่าฟ้านนเทว ตำนานหมายถึง "หงส์" นั่นเอง ขอบล่างของลายสักรูปกางเกงจะเป็น "เส้นหยัก" ลักษณะการสักชนิดนี้พบว่านิยมในสังคมที่ผู้ชายต้องทำหากินซึ่งส่วนใหญ่จะต้องท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ ลายสักเหล่านี้เชื่อว่าสามารถป้องกันอันตรายซึ่งเกิดจากสัตว์ร้าย เช่น จระเข้ และงู ฯลฯ

นอกจากลวดลายรูปสัตว์แล้ว ลวดลายเรขาคณิตที่พบบนฝ่าเท้า ยังนิยมใช้เส้น "หยัก หันปลา" หรือลายเส้นซิกแซก (หันเลื่อย) เป็นลายประกอบ รูปลักษณะนี้ (**) คล้ายคลึงกับลวดลายที่ประดับอยู่บนกลองสาร์ดี ซึ่งพบในประเทศไทย พม่า ลาว อินโดนีเซีย เวียดนามเหนือ เนื่องจากมีการพบกลองสาร์ดีนี้จำนวนมากที่คลองซอน เวียดนามเหนือ จึงเรียกว่าวัฒนธรรมคลองซอน ลวดลายเรขาคณิตของวัฒนธรรมคลองซอนเส้นเป็นรูปสามเหลี่ยม เส้นหยักหันปลา เส้นโค้งขึ้นโค้งลงเหมือนลูกคลื่น ลายก้านขด และรูปคนที่ไม่เหมือนจริงมีลักษณะคล้ายหนังตลุงของชวา (***) กลองสาร์ดีแบบที่มีลวดลายเรขาคณิตเป็นส่วนใหญ่

(*) เทอร์วิล, บี.เจ. "คนไทย(เดิม)ไม่ได้อยู่ที่นี้", เมืองโบราณ ด้านสุทธาการพิมพ์

(**) เส้นหยักหันปลา, พบบนลายหน้าหมอนซึ่งช่างทอผ้าบ้านทับผึ้งน้อยเรียก "ลายเขี้ยวหมาตาย" ดูภาพลายเส้นที่ 36

(***) ส่งศรี วีระประจักษ์ "กลองมหรทีกาในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2507

เรียกว่าแบบ เฮเกอร์ 1 (*) และกลองสาริดแบบ เฮเกอร์ 1 แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย
ได้ 3 กลุ่ม (**)

กลุ่ม 1A มีรูปคนและรูปสัตว์อยู่ที่ตัวกลองและหน้ากลอง

กลุ่ม 1B มีรูปสัตว์ที่ตัวกลองและหน้ากลอง. รูปคนที่ตัวกลอง

กลุ่ม 1C มีลายเรขาคณิตที่ตัวกลองและหน้ากลอง บนหน้ากลองมีรูป "นก"

และลวดลายแบบเรขาคณิตซึ่งประกอบด้วยเส้นโค้ง เส้นหยัก สามเหลี่ยม ยังเป็น
ลายที่ตกแต่งทั้งบนภาชนะดินเผาและเครื่องสาริด ในราชวงศ์สร้างและจิวนสมัยราชวงศ์ฮั่น
(***) อีกด้วย ในสมัยราชวงศ์จิว (CHOU) ซึ่งเป็นสมัยแรกเริ่มที่มีการหล่อภาชนะสาริด
ขึ้นเป็นจำนวนมากและมีฝีมือประณีตสวยงาม พบว่ามีการหล่อกลองสาริดด้วย

(*) นายเฮเกอร์ (HEGER) ได้จำแนกกลองสาริดออกเป็น 4 แบบ ถือเป็นหลักสำคัญที่
ใช้อ้างอิงในการศึกษาด้านรูปแบบ ลักษณะลวดลายและที่มาของกลองสาริด

(**) ชิน อยู่ดี "สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย" (พระนคร: กรมศิลปากร
2510) 66-69

(***) A. BULLING, "THE MEANING OF CHINA'S MOST ANCIENT ART"
(LEIDEN: E. J. BRILL, 1952) PP. 9-27

(*) **หลักฐานเกี่ยวกับกลองมโหรี**

หนังสือ "ยูนันทงจื่อ" กล่าวไว้ว่า ชาวพื้นเมืองที่เมือง "ซีตง" นั้นชอบกลองมโหรี (กลองสาริด) มากกว่าทงและหยก พวกเขานิยมลอกเลียนลวดลายจากกลองมโหรีมาพิมพ์ลงบนผ้า พวกที่ชอบลายกลองมโหรีมากที่สุดคือพวกเอี้ยวซึ่งอาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลทกวงสี จะเห็นว่าลายกระโปรงมักจะเป็นลายที่ลอกแบบมาจากกลองมโหรีทั้งนั้น

(**) **ลวดลายที่ปรากฏบนกลองมโหรีกานประเทศจีน**

ลวดลายที่ปรากฏบนหน้ากลองจะมีลวดลายต่าง ๆ คือ "นกนางแอ่น", "หงส์", "นกอินทรี", "คางคก", "เต่า", "เต่าแดง", "ดอกแดง", "เรือ", "ขลุ่ย", "เมฆ", "สายฟ้า", "ฝน", "น้ำ" ลายวอกกลับหรือ "ลายหยัก" (คือลายสายฟ้า) และภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมสมัยนั้น เช่น การล่าสัตว์ การรบพุ่งและการตีกลอง

ประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของลวดลายบนกลองมโหรีซึ่งเป็นรูปสัญลักษณ์ (SYMBOLIC) นั้น พอกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

ในส่วนของลวดลายบนกลองมโหรีนั้น ส่วนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของน้ำและฝน (***) ด้วยมีหลักฐานหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่ามีการใช้กลองมโหรี เพื่อเช่นไหว้เทพแห่งน้ำ ด้วยบทกลอนสมัยถัง ชื่อ ซังเซ่อหนันกู่ย ของสวีจวิน กล่าวถึงกลองมโหรีว่า "มีเหล่าดีไว้เลี้ยงแซกมีกลองมโหรีท้าว เช่นไหว้เทพแห่งน้ำ"

(*) การบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับกลองมโหรีตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นถึงราชวงศ์สุย กล่าวว่าดินแดนทางตอนใต้ของจีน หรือลิ่งหนันมีเมืองประมาณ 20 กว่าเมืองนิยมหล่อกลองมโหรี, (นักประวัติศาสตร์จีนสันนิษฐานว่า กลองมโหรีก็เริ่มขึ้นในจีนใต้แล้วแพร่กระจายไปตามชายฝั่งทะเลเวียดนาม ผ่านไทยไปยังแหลมมลายู

(**) พรพรรณ เล่าหิรินาถ "กลองมโหรีกานประเทศจีนภาคใต้" วารสารศิลปากร ปีที่ 25 เล่มที่ 5 (พฤศจิกายน 2524)

(***) พรพรรณ เล่าหิรินาถ เรื่องเดียวกัน

(*) ใช้ในพิธีขอฝน. หนังสือหูกวางทองจื้อ เขียนถึงกลองมโหรีที่กว่า เป็นกลองที่มี ลวดลายคล้ายกับเมฆและฟ้าซึ่งอาจแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับเมฆฝนก็ได้

และยังมีนิยายปรัมปราหลาย ๆ เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ทุก ๆ เรื่องล้วนสรุปได้ว่า เรื่องราวของกลองมโหรีที่มักเกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำท่วมทั้งนั้น ประกอบกับลวดลายบนหน้ากลองเป็น สัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับน้ำและฝน จึงเป็นเหตุผลให้เชื่อกันว่ากลองมโหรีถูกสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึง เหตุการณ์น้ำท่วมโลกครั้งใหญ่

จากข้อมูลต่าง ๆ ที่ยกมานั้น เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคติความเชื่อที่ปรากฏในงานศิลปะที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชนซึ่งรูปแบบวัฒนธรรมมีลักษณะร่วมกัน (TRAITS) ลวดลายในงานศิลปะนับว่าเป็นสื่อทางภาษาอย่างหนึ่งทางรูปสัญลักษณ์ (SYMBOLIC) ที่ต้องแปลความหมายให้ออกเพื่อสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของผลงาน

โดยอาศัยข้อมูลเหล่านี้พอจะตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ลวดลายสัตว์ในจินตนาการอันได้แก่ "นาค" "สิงห์" และ "หงส์" (นก) รวมทั้งลวดลายเรขาคณิต. โดยเฉพาะเส้นหยักฟันปลา ที่ใช้ตกแต่งบนฝ่ามือของกลุ่มลาวทั้งบ้านกุดจอกและบ้านห้วยฝั้นน้อยนั้นปรากฏว่ามี ความนิยมกันมาแล้วนานนับพันปี ดังปรากฏหลักฐานลวดลายบนกลองสำริดในเขตลี้กั้น (จีนตอนใต้) และในวัฒนธรรมดองซอนซึ่งนักประวัติศาสตร์กำหนดอายุไว้ว่าควรอยู่ประมาณ 400 ปี ก่อน ค.ศ. ในลายสักรูปกางเกงของกลุ่มเชื้อชาติไทและกลุ่มชนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีอายุอยู่ในราวไม่ต่ำกว่า 2200 ปีมาแล้ว โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่าลักษณะ ลวดลายบนกลองสำริดวัฒนธรรมดองซอนเป็นแบบก่อนราชวงศ์ฮั่น (PRE-HAN) (**)

(*) เรื่องเดียวกัน

(**) นายคาร์ลเกรน (KARLGREN), อ่างิน เพ็ญพิมพ์ แก้วสุริยะ "กลองสำริด วัฒนธรรมดองซอน" วิทยานิพนธ์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2517

เกี่ยวกับวัฒนธรรมสาริด

วัฒนธรรมหรืออารยธรรมสาริดหรือยุคโลหะมีอายุประมาณไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว, มีมหรทีกเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมเทียนานูนาน, วัฒนธรรมคองซอนในเวียตนาม แล้วแพร่กระจายไปสู่ดินแดนอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย (*)

"นักปราชญ์เป็นจำนวนมากเห็นว่าวัฒนธรรมที่มีกลองสาริดเป็นสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ คือสิ่งที่เป็นอารยธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแท้จริง นับเป็นอารยธรรมที่พัฒนาขึ้นเองเป็นรูปแบบเฉพาะตัวก่อนที่อิทธิพลอารยธรรมสาริดในสมัยราชวงศ์ฮั่นของจีนจะแพร่เข้ามาครอบงำตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 4-5 เป็นต้นมา"(**)

(***) "แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม หรืออารยธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะที่เป็นตัวของตัวเองก่อนที่จะมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคมกับภายนอก เช่น จีน และอินเดีย"

กอมมหรทีกนั้นชนบางกลุ่มเรียกกลองกบหรือกลองเขียด เพราะมักมีรูปกบหรือรูปเขียดอันเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ระดับอยู่บนหน้ากอง เชื่อกันว่ากลองมหรทีกนั้นใช้ตีในพิธีกรรมขอฝนของกลุ่มชนในสังคมเกษตรกรรมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้มีน้ำสำหรับใช้อุปโภคบริโภคและการเกษตร

(*) ศรีศักร วัลลิโภดม, สุจิตต์ วงศ์เทศ "ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม". ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ พิเศษพรีนติ้ง กรุงเทพฯ 2534

(**) ศรีศักร วัลลิโภดม, เรื่องเดียวกัน

(***) เรื่องเดียวกัน

เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์รูปกบ

(*) "ชาวอีสานบริเวณชายแดน จีน - พม่า เชื่อว่าบรรพบุรุษแห่งเผ่าพันธุ์คนสืบเชื้อสายมาจากกบ"

ชนบางกลุ่มเช่นชาวอีสาน (IBAN) ในซาราวัค ประเทศมาเลเซีย มีความเชื่อว่าการเกิด และในภาษาลาวภาคเหนือสำนวน "ไปคบกบ" (ไปจับกบ) หมายถึง ไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงและ "กบ" ยังมีความหมายถึงอวัยวะเพศหญิง, เช่น ในเชียงใหม่อีกสำนวนหนึ่ง - ลูกไม่ระมัดระวังจะมีสำนวนว่า "กบออก"(**) เป็นต้น ลายกบยังปรากฏอยู่บนผ้าทอมือของกลุ่มไท-ลาว ในรูปของ "คนครึ่งกบ" หรือ "SPIRIT FIGURE" อีกด้วย

"กบ" เป็นสัญลักษณ์ (SYMBOLIC) ที่เกี่ยวกับฝน, น้ำ, เพศหญิง มีความหมายถึง การเกิด, การเริ่มต้นใหม่ และความอุดมสมบูรณ์ เป็นสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมของคนในสังคมเกษตรกรรมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เนื่องจากฝนเป็นที่มาแห่งความอุดมสมบูรณ์, เพื่อประโยชน์ในการทานาเพราะข้าวเป็นอาหารหลักของคนในภูมิภาคนี้

(*) ชลธิรา สัตยาวัฒนา "ผ้ากับชีวิต, จากกบกลายเป็นคน" แม่และเด็ก

(**) อาชีพ คอเร "ลายคนครึ่งกบกับลายข้าวหลามตัด, การศึกษาเปรียบเทียบกับลวดลายผ้าทอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้", เอกสารประกอบการประชุม ปฏิบัติการเรื่อง : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม 30 มกราคม - 3 กุมภาพันธ์ 2535 ณ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทที่ 7

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาผ้าทอมือ กลุ่มลาวคั่งบ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท และบ้านทับผึ้งน้อย จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ทำการวิเคราะห์ถึงแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1. รูปแบบ - ลักษณะลวดลาย
2. การประเมินคุณค่าทางศิลปะและสุนทรียภาพ
3. ความเชื่อ

รูปแบบ

พบว่ารูปแบบของผ้าทอบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยนอกจากจะจำแนกออกตามลักษณะและจุดประสงค์ของการใช้งานแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องบอกสถานะภาพของผู้ใช้อีกด้วย ในที่นี้ได้แก่ ผ้าซิ่น ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามอายุของผู้สวมใส่ คือ

ซิ่นไหมมัดหมี่ตีนแดง จะใช้ในกลุ่มหญิงสาว, หรือเจ้าสาว

ซิ่นไหมมัดหมี่ตีนดำ ใช้ในกลุ่มหญิงมีอายุ

ซิ่นดอกสำหรับเด็กหญิงรุ่นสาว

และซิ่นดำคาน สำหรับเด็กหญิง

สำหรับซิ่นไหมมัดหมี่ตีนจกนั้น จะใช้เฉพาะในโอกาสพิเศษหรืองานเทศกาลที่สำคัญ ๆ เท่านั้น ที่ใช้นุ่งในชีวิตประจำวันจะเป็นซิ่นฝ้าย ส่วนผู้ชายนุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้าสร่ง และผ้าขาวม้า

จากตัวอย่างผ้าซิ่นทั้งหมด พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นซิ่นตีนแดง, ซิ่นตีนดำมีจำนวนน้อย ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อในเรื่องการเผาเสื้อผ้าของคนตายเพื่อส่งให้ไปใช้ในภพหน้า

ผ้าทอประเภทอื่น ๆ จำแนกออกได้ ดังนี้

หมอนขวาน - หมอนหน้าหก

ผ้าหน้ามุ้ง ไม่พบหลักฐาน ได้รับคำบอกเล่าว่าเคยทำ

เสื่อดอก (ตีนอน) ไม่พบหลักฐาน

ผ้าห่ม พบเฉพาะที่บ้านทับผึ้งน้อย

ย่ามขนมเงิน

ย่ามเล็ก

ผ้าห่อคัมภีร์

ผ้าประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวเล็กเท่ากันจนเกือบจะหมด เนื่องจากหมดความจำเป็น ในปัจจุบันสามารถหาซื้อผ้าได้จากตลาด ยังคงเหลือการทำหมอนและผ้าขาวม้าเพื่อขายเป็นสินค้าบ้างเล็กน้อย

ลักษณะลวดลาย

ลวดลายในผ้าทอมือบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยจำนวนออกเป็น 3 แบบใหญ่ ๆ คือ ลายสิ่งของเครื่องใช้

ลายพันธุ์พฤกษา

ลายสัตว์, ลายสัตว์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- สัตว์ในธรรมชาติ

- สัตว์ในจินตนาการ

โครงสร้างใหญ่ของลายนิยมมาใช้เส้นหยัก

แม้ลายหลักมีเพียงไม่กี่ตัว ได้แก่

ลายกาบ

ลายขอ

ลายชื่อ ฯลฯ

แต่เมื่อนำแม่ลายหลักมาจัดองค์ประกอบทำให้เกิดลวดลายขึ้นอีกมากมาย ตัวอย่าง เช่น นำลายกาบ 2 ตัวมาวางองค์ประกอบเข้าด้วยกันเกิดเป็นลายกะเบี๋ย หรือนำลายกาบ 2 ตัวมาจัดองค์ประกอบกับลายชื่อ เกิดเป็นลายช่อ (ร่ม) เป็นต้น

ลักษณะการจัดวางลวดลาย จะมีลายประธานเป็นลายขนาดใหญ่อยู่กึ่งกลาง, ใช้เทคนิค "จก" มีลายย่อยขนาดด้านบนและด้านล่างของลายประธานเป็นลายขนาดเล็กและมักจะ

ใช้เทคนิค "จิต" (*)

สี

การนำสีในลายจากตามแผน (STYLE) ของผ้าทอกลุ่มลาวคั้งบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อย มีการนำสีด้ายหรือฝ้ายย้อมสำหรับจกลายไม่เกิน 5 สี ดังนี้

บนผ้าพื้นสีแดง (ชั้นดินแดง), ลายจากสีสีเขียว, สีส้ม, สีเหลือง, สีขาว, สีดำ

บนพื้นสีดำ (ชั้นดินดำ), ลายจากสีแดง, สีส้ม, สีเหลือง, สีเขียว, สีขาว

บนพื้นสีขาว, สีเหลือง (ผ้าล่อ, ผ้าหน้าหมอน, ผ้าคลุมหัวนาค) ใช้สีม่วงหรือสีน้ำเงินเพิ่มขึ้นนอกนั้นเป็นสีชุดเดิม

การประเมินคุณค่าทางศิลปะและสุนทรียภาพ

พิจารณาแนวศิลปะและสุนทรียภาพโดยยึดหลักทฤษฎีองค์ประกอบศิลปะ เป็นแนวทาง, ผ้าทอบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

สี

การนำสีจัดอยู่ในหลักเกณฑ์ "การนำสีตัดกัน" (CONTRAST) โดยโครงสร้างสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน (WARM TONE) คือ สีแดง, สีส้ม, สีเหลือง, รวมกันปริมาณสีประมาณ 90 % มีสีเขียวซึ่งเป็นสีตรงข้ามปริมาณสีประมาณ 5 % ที่เหลือเป็นสีขาวและสีดำประมาณ 5 % การนำสีเขียวซึ่งเป็นสีตรงข้ามและอยู่ในวรรณะเย็น (COOL TONE) ช่วยลดความร้อนแรงของโครงสร้างสีส่วนรวมลงและสร้างจุดเด่น (DOMINANCE) ให้เกิดขึ้นในงานผ้าทอได้อย่างน่าดู

(*) จิต: การทอยกเส้นยืน (SUPPLEMENTARY WARP) คือการยกเส้นยืนขึ้นตามจังหวะที่ต้องการจะเว้นเพื่อที่จะให้เส้นพุ่งเดินตลอด การเว้นเส้นยืนถี่ห่างไม่เท่ากันจะทำให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ทัศนะองเดียวกับลายเครื่องจักสาน การทอแบบยก (จิต) ใช้ "พึม" สอง - เจ็ด, แปดอัน แล้วแต่ว่าลายจะสลับซับซ้อนเพียงใด ยก (จิต) คือ การเพิ่มลวดลายบนเนื้อผ้าเข้าเป็นพิเศษ ถ้าละลายยกเหล่านี้่ออกไปหมดจะไม่ทำให้เนื้อผ้าเสียเลย จึงเรียกว่า "SUPPLEMENTARY"

เส้น

ลักษณะการراحیเส้นประกอบด้วยเส้นหยักเป็นโครงสร้าง, เส้นตั้งนระยละเอียดของลาย, เส้นทั้งสองลักษณะให้ความรู้สึกขัดแย้งกันและเส้นหยักเป็นเส้นที่ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว, ความรุนแรง

วัสดุ

วัสดุที่นำมาใช้ (งานผ้าจีน) มีลักษณะตรงข้าม, ตัดกัน คือความละเอียดมันวาว ฟูนวลของไหมในตัวของเส้น, ความกระด้าง หยาบ ของฝ้ายในเส้นจีน เมื่อนำมาใช้ร่วมกันปริมาณที่พอเหมาะทำให้เกิดจุดเด่น ไม่จืดชืด

เมื่อวิเคราะห์โดยส่วนรวมทั้งลักษณะการراحیสี, เส้น, วัสดุ, งานผ้าทอของกลุ่มบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยจัดอยู่ในลักษณะ "กฎเกณฑ์ของการขัดแย้ง" (OPPOSITION), จากบทความข้างล่างจะให้ความเข้าใจคำว่า "กฎเกณฑ์ของการขัดแย้งดีขึ้น"

(*) "ความเป็นเด่นที่เกิดขึ้นจากการขัดแย้ง, เมื่อมีสองสิ่งขัดแย้งกันอย่างตรงข้าม มีพลังเท่า ๆ กันในภาพ ๆ หนึ่ง จะให้ความรู้สึกเครียด ขัดแย้งกันรุนแรงไม่มีเอกภาพ แต่ถ้าเพิ่มความสำเร็จของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขึ้น หรือลดความสำเร็จของอีกฝ่ายหนึ่งลงจะได้เอกภาพที่สมบูรณ์ เพราะจะมีฝ่ายหนึ่งเป็นเด่น และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นรอง เชี่ยวกับแดงเป็นคู่ตรงข้ามกันตัดกันรุนแรง เมื่อมาอยู่เคียงกันปริมาณเท่า ๆ กัน จะทำให้เกิดการขัดแย้งอย่างทนไม่ได้ แต่ถ้าเพิ่มความสำเร็จของสีแดงขึ้นด้วยการทำให้รูปร่างที่นำเสนองอกว่า หรือขนาดใหญ่กว่า สีแดงจะมีความเป็นเด่น หรือลดความสำเร็จของแดงลงด้วยการทำให้หม่นหรือมีขนาดเล็กลง สีเขียวก็จะมีความเป็นเด่น ผลที่ได้รับจะเป็นการขัดแย้งที่มีความประสานกลมกลืนขึ้น"

(*) ชลูด นิยมเสมอ, เรื่องเดียวกัน

ลักษณะการสร้างเอกภาพ (*) โดยวิเศษคุณภาพของการจัดแย้งนี้เป็นลักษณะเฉพาะ (CHARACTER) ของผ้าทอมือกลุ่มลาวคั้ง นับเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของผ้าทอกลุ่มนี้

ความเชื่อ

ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในงานผ้าทอฯ ได้แก่ ลายสัตว์ในจินตนาการที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ตำนาน หรือนิยายปรัมปราที่เล่าขานสืบต่อกันมาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความลึกลับมหัศจรรย์ หรือที่ปรากฏอยู่ในลัทธิการบูชารูปสัตว์ ความเชื่อว่าสัตว์เป็นบรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์ ใช้รูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่า

งานที่ได้แก่ ลาย นาค. สิงห์ และหงส์ (นก)

"นาค" (งู)

- กลุ่มชนไทวนเวียดนามมีความเชื่อว่า งู เป็นบรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์ (สืบสกุลสายแม่)
- กลุ่มชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงในลาวเชื่อว่าบรรพบุรุษคือ พญานาค และในแม่น้ำทุกสายจะมีพญานาคประจำอยู่ ยังปรากฏมีพิธีบอกกล่าวขอความคุ้มครองจากนาคเมื่อมีการเดินทางโดยทางน้ำ

"สิงห์"

จากตำนานเรื่องเมืองแก่นของลาว สิงห์เป็นสัตว์ตัวแรกคู่กับสิงที่มากอยู่กับนุโยเยเยบ
บางครั้งสิงห์จะปรากฏในรูปแบบสัตว์ผสมระหว่างสิงห์กับช้าง มีชื่อเรียกว่า "คชสิงห์" (ตัวมอม) คนลาวจะใช้คชสิงห์เป็นสัญลักษณ์แทนพ่อและแม่คอยดูแลป้องกันลูก, ดังปรากฏลายคชสิงห์ในผ้าเจียลูก (ผ้าห่อลูก)

(*) งานทางศิลปะ "เอกภาพ" (UNITY) หมายถึง การประสานหรือการจัดระเบียบของส่วนต่าง ๆ ให้เกิดความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อผลรวมอันหนึ่งที่มีอาจแบ่งแยกได้

(*) "หงส์" (นก)

(**) "ชาวไทกลุ่มต่างๆ ในเวียดนามมีการสืบสกุล 2 แบบ คือ การสืบสกุลสายแม่ (MATRILINY) และการสืบสกุลสายพ่อ (PATRILINY) กลุ่มที่สืบสกุลสายแม่ใช้ "งู" เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ กลุ่มที่สืบสกุลสายพ่อใช้ "นก" เป็นสัญลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์"

บางครั้งจะพบว่ามีการใช้สัญลักษณ์ปะปนกันทั้ง "นาค" และ "นก" ทั้งนี้เนื่องมาจากมีการสมรสระหว่าง 2 สายสกุลนี้ โดยอาศัยแนวความคิดดังกล่าว จึงมีการตั้งข้อสมมุติฐานว่า ลาย "นาค" และ "นก" น่าจะมีจุดกำเนิดมาจากลัทธิการบูชารูปสัตว์เป็นบรรพบุรุษ ลาย "สิงห์", ถ้ายึดตามานเรื่องเมืองแถม (***) ของลาวเป็นหลัก ก็อาจสันนิษฐานได้ว่า ลายสิงห์หรือตัวมอมน่าจะมีความบันดาลาจมาจากข้อที่ว่า "สิงห์" เป็นเจ้าป่า เป็นราชาแห่งสัตว์ทั้งปวง เป็นสัตว์ตัวแรกที่ปรากฏขึ้นบนโลกคู่กับลิง เป็นบริวารของปู่เยอ-ย่าเยอ ชาวลาวได้ใช้สิงห์เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายแสดงความปกป้องคุ้มครอง

(*) หงส์, คติเรื่อง หงส์ สมัยอาณาจักรไทยนั้นมีแนวคิดทั้งในด้านรูปแบบทางศิลปะและคติความเชื่อได้รับอิทธิพลจาก อินเดีย มอญ และขอม โดยผ่านทางศาสนาพราหมณ์, พุทธมหายาน ฯลฯ ใช้สื่อความหมายถึง ความดีงาม ความเป็นมงคล เป็นสัญลักษณ์ของผู้มีฐานะอันดรศักดิ์ เช่น ราชา และราชินี ฯลฯ: กัญจรัตน์ เวชศาสตร์ "การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปะในประเทศไทย"

(**) ศาสตราจารย์คำจ่อง แห่งสถาบันไทศึกษาของเวียดนาม, อ้างใน "ความหมายบนลายผ้า" โดย ชลธิรา สัตยาวัฒนา, นิตยสารแม่และเด็ก

(***) จากคำบอกเล่าของคุณ KEO SIRI BURNINGHAM, ช่างทอผ้า - นักสะสมผ้าโบราณชาวลาว

จากการศึกษาคั้งนี้ยังได้พบหลักฐานสำคัญบางประการที่ใช้เป็นข้อบ่งชี้หรืออาจสันนิษฐานได้ว่า "ลายขอ" ซึ่งเป็นแม่ลายพื้นฐานที่มีบทบาทมากในกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้าหลายกลุ่มนั้นน่าจะมาจาก "ไม้ขอ" เครื่องมือทอผ้าชิ้นหนึ่ง เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่อยู่ใกล้ตัว ช่างทอผ้าได้เห็นและสัมผัสอยู่เนื่อง ๆ

นอกจากนี้พบว่า ลาย "นาค" (*) "สิงห์" (หงส์) และลาย เรขาคณิต "หยักฟันปลา" ยังปรากฏอยู่บนกลองสรีดวัฒนธรรมดองซอน (เวียตนาม), บนกลองมรทีกหลังหนัน (ภาคใต้ของจีน), บนกลองมรทีกของชาวจ้วง (***) ในมณฑลกวางสี และในวัฒนธรรม "ลายสักรูปกางเกง" (***) ของชนหลายกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทั้งหมดนั้นนักวิชาการกำหนดว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 2,000 ปี และยังมีเอกสารระบุว่ามีการนำลวดลายบนกลองมรทีกมาพิมพ์เป็นลายผ้าอีกด้วย (กล่าวแล้วในบทที่ 6)

ถ้าถือตามทฤษฎีดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ว่า ลายนาค, สิงห์, นก (หงส์) และลายหยักฟันปลา มีความแพร่หลายมานานไม่น้อยกว่า 2,000 ปี ซึ่งอาจจะนานก่อนหน้านั้นก็ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คติความเชื่อในเรื่อง นาค, สิงห์, นก หรือลัทธิการาใช้รูปสัตว์เป็นสื่อภาษาในรูปสัญลักษณ์ (SYMBOLIC) นั้นมีมาช้านานไม่ต่ำกว่า 2,000 ปี

(*) ในเอกสาร, เทอร์วิล, ปี.เจ เรียกว่าลายมังกรแบบเวียตนามและหง่า. ผู้วิจัยพิจารณาจากภาพลายเส้น เป็นภาพ "งู" หรือ "นาค" (โปรดดูภาพลายเส้นประกอบ)

(**) "จ้วง" เป็นชนชาติไทยที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาชนชาติไทยทั้งหลายที่อยู่นอกดินแดนประเทศไทย มีประมาณ 13 ล้านคน : ศรีศักร วัลลิโภดม "จ้วงพี่น้องเผ่าไทยเก่าแก่ที่สุด" มหาวิทยาลัย ศิลปากร. 2536

(***) ลายสักรูปกางเกง, ยังพบในกลุ่มเชื้อสายลาวล้านนาที่เกี่ยวข้องกับไทยใหญ่และมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ลาวหุงดา" เพราะนิยมสักขาและโคนขาด้วยหมึกสีดำเป็นรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ

บทที่ 8

บทสรุป

ผ้าทอนับว่ามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอุบลจอกและบ้านทับฝั่งน้อยมาเป็นเวลายาวนานนับจากอดีต เหมือน ๆ กับสังคมของกลุ่มวัฒนธรรมทอผ้าโดยทั่วไปในภาคอีสานและภาคเหนือของไทย รวมทั้งวิถีทางในการดำเนินชีวิตและกิจกรรมเกี่ยวกับการทอผ้า มีการผลิตแบบครบวงจรนับตั้งแต่ การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกฝ้ายและประเพณีที่เกี่ยวกับการทอผ้า เช่น "การลงช่วง", หรือ การเตรียมทอผ้าของแม่เพื่อให้ลูกสาวเข้าวันแต่งงาน ให้ลูกชายเข้าวันบวช, เด็กหญิงทุกคนต้องหัดทอผ้า, หญิงสาวต้องทอเครื่องใช้เตรียมไว้แต่งงานและออกเรือน ฯลฯ แม้ในวันตายก็ยังมีธรรมเนียมการนำผ้าทอคลุมหีบศพ (บางกลุ่ม เช่น ชาวเขาเผ่าลีซอมีธรรมเนียมเตรียมทอผ้าไว้ห่อศพตัวเอง ฯลฯ) จึงกล่าวได้ว่า ผ้าทอมิบทบาทตั้งแต่เกิดจนตาย

แต่เนื่องจากสภาวะด้านเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันได้แก่ ปัญหาในเรื่องการทะนุบำรุงรักษา, ความจำเป็นในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร, ความเจริญทางด้านคมนาคมสะดวกสบายขึ้น การติดต่อกับสังคมภายนอกมีมากขึ้น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่กระทบวิถีชีวิตของสังคมหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แม้แต่การทอผ้าเพื่อใช้ในวิถีชีวิตประจำวันก็หมดความจำเป็นลง เนื่องจากชาวบ้านสามารถซื้อหาผ้าได้จากตลาดประการหนึ่ง ความขาดแคลนวัตถุดิบในการทอผ้า เนื่องจากเลิกปลูกหม่อน-ปลูกฝ้าย เพราะต้องใช้ที่ดินปลูกข้าว และการรับวัฒนธรรมการแต่งกายจากสังคมเมือง ฯลฯ ทากี่ต้องสูญเสียเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นบ้านไปจนเกือบหมด ผ้าทอพื้นบ้านซึ่งเป็นผลงานหรือประดิษฐกรรมทางศิลปะของมนุษย์ที่นักวิชาการนับเนื่องเข้าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์-โบราณคดีใช้ศึกษาเพื่อเข้าใจถึงโลกทัศน์ของคนในอดีต เช่นเดียวกับศิลปะโบราณวัตถุอีกหลายประเภท เช่น จิตรกรรม, ประติมากรรม, และงานหัตถกรรม เป็นต้น

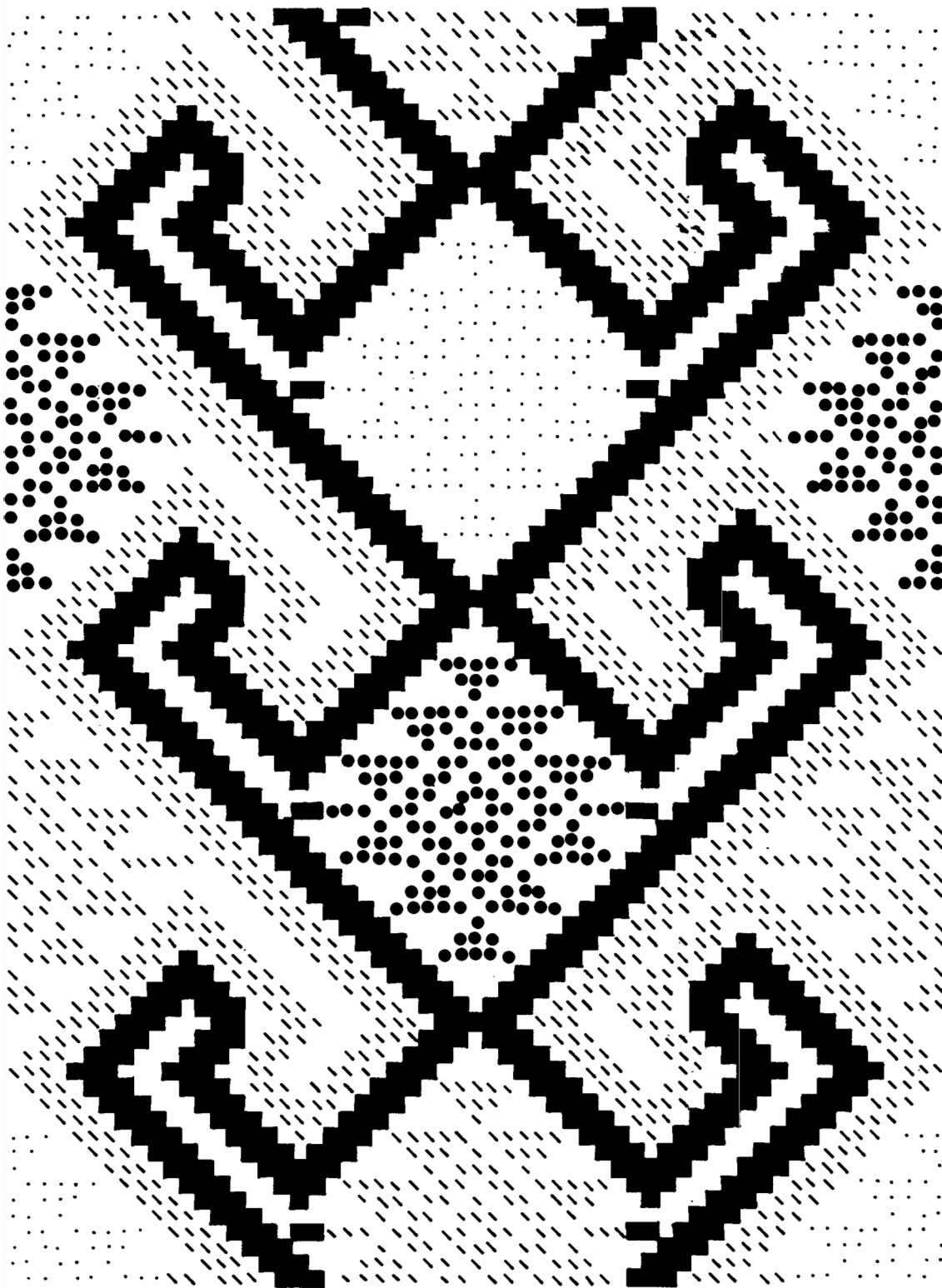
เนื่องจากผ้าทอแต่ละชิ้นที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น, ลวดลายที่จัดทำตกแต่งไม่ว่าจะเป็นลายจกหรือลายจิดก็ตาม ล้วนต้องมีประวัติความเป็นมา, ต้นกำเนิดหรือแรงบันดาลใจ ซึ่งแฝงไว้ด้วยความเชื่อ, ศาสนา, ธรรมชาติ และเรื่องราวเกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งแวดล้อมอยู่รอบตัวของช่างทอผ้าผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงสมัยนั้น ๆ และช่างได้สะท้อนออกมาในงานทอผ้า

ผ้าทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านกุดจอกและบ้านทับผึ้งน้อยนั้นพบว่า มีจุดเด่นน่าสนใจอยู่ที่ ลักษณะการใช้สีซึ่งร้อนแรง สดุดตาดึงดูดความสนใจ ช่างทอมีความชำนาญในเรื่องการใช้ สีตัดกัน (CONTRAST) โครงสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน (WARM TONE)

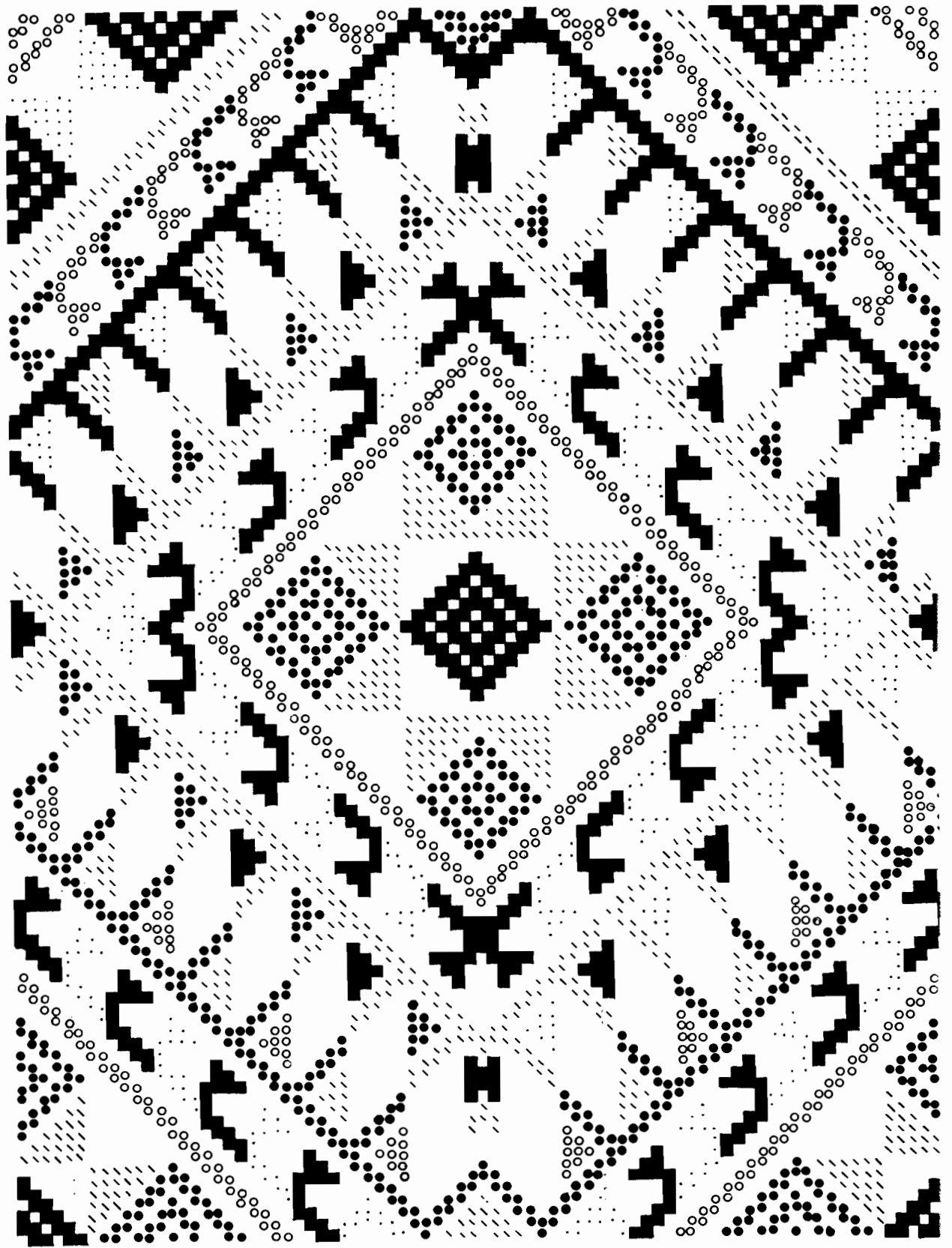
ในส่วนที่เกี่ยวกับลวดลาย โดยเฉพาะลายสัตว์ในจินตนาการ สันนิษฐานว่า ได้รับ ความบันดาลใจมาจากคติความเชื่อในลัทธิการบูชาสัตว์เป็นบรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์ โดยย้ ารูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ (SYMBOLIC) ประจำเผ่า และการบูชาเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นกลุ่มชนในสังคมเกษตรกรรมและจากหลักฐานทางศิลปะโบราณวัตถุตลอดจน ข้อมูลหรือทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญหลายท่านทำให้เชื่อว่า ลัทธิการใช้รูปสัตว์เป็นสื่อภาษาใน รูปสัญลักษณ์นั้นมีมานานไม่ต่ำกว่า 2,000 ปี โดยเทียบจากอายุของกลองสำริดใน "วัฒนธรรมดองซอน" และใน "ลายสักรูปกางเกง" ซึ่งใช้ลวดลายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ข้อเสนอแนะ

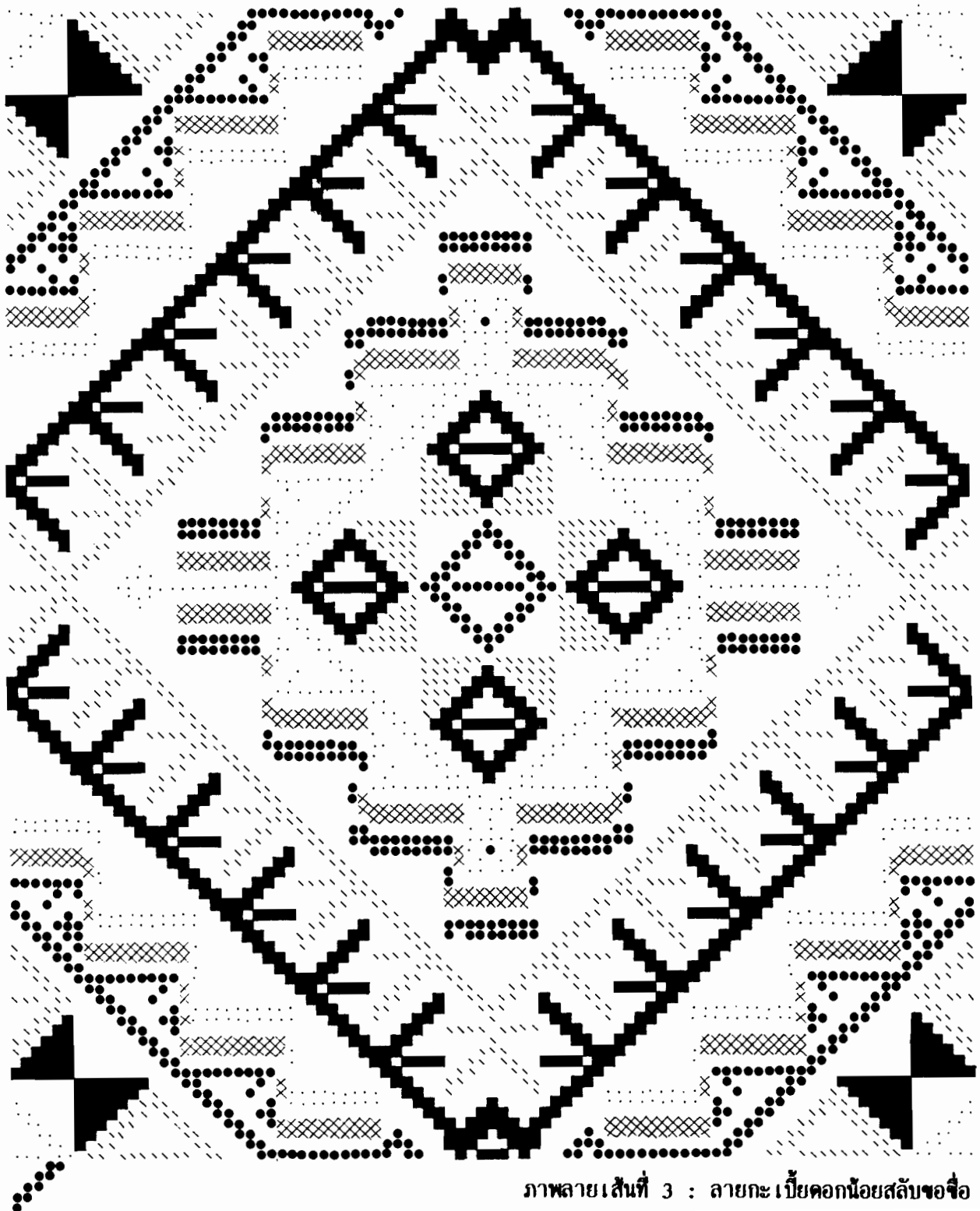
นอกจากผ้าทอพื้นบ้านจะจัดว่าเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งแล้ว ยัง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ แสดงถึงความมีวัฒนธรรม เป็นเครื่องเชิดหน้าชูตาต่อนานาชาติ เทศกาลให้ตระหนักถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมของตน มาช้านาน ฉะนั้นจึงควรช่วยกันปลูกฝังค่านิยมให้รู้คุณค่า ช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟู ในหมู่ของ นักวิชาการช่วยด้วยการเผยแพร่ความรู้, เช่นการทำวิจัย, ในระดับรัฐช่วยโดยการส่งเสริม การผลิต, จัดหาตลาด และในส่วนของประชาชน ช่วยโดยการหันมานิยมใช้ผ้าทอพื้นบ้านซึ่ง นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์แล้วยังเป็นการช่วยสนับสนุนให้ชาวบ้านมีกำลังงาน การผลิต มีรายได้เพิ่ม มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ช่วยแก้ปัญหาการทิ้งถิ่นฐานเพื่อเข้ามาทำงานใน เมืองหลวงอีกทางหนึ่งด้วย

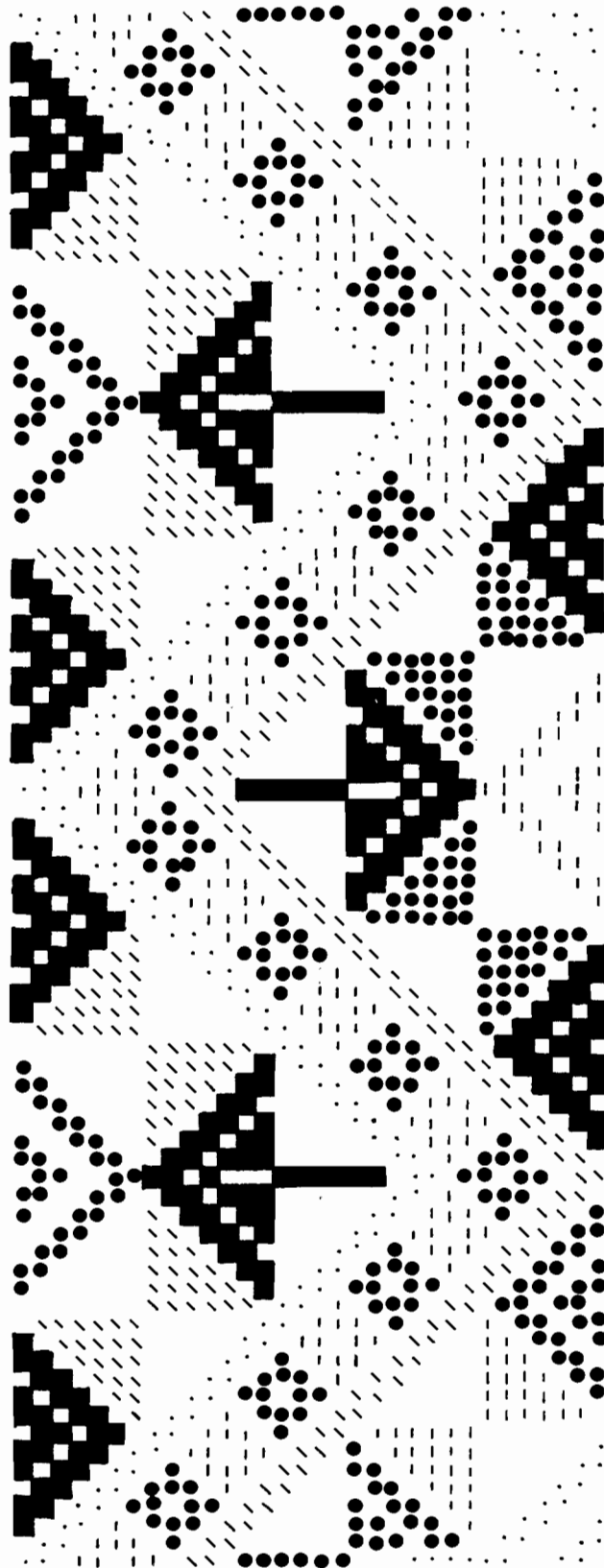
ภาพลายเส้นที่ 1 : ลายขออิ้ง

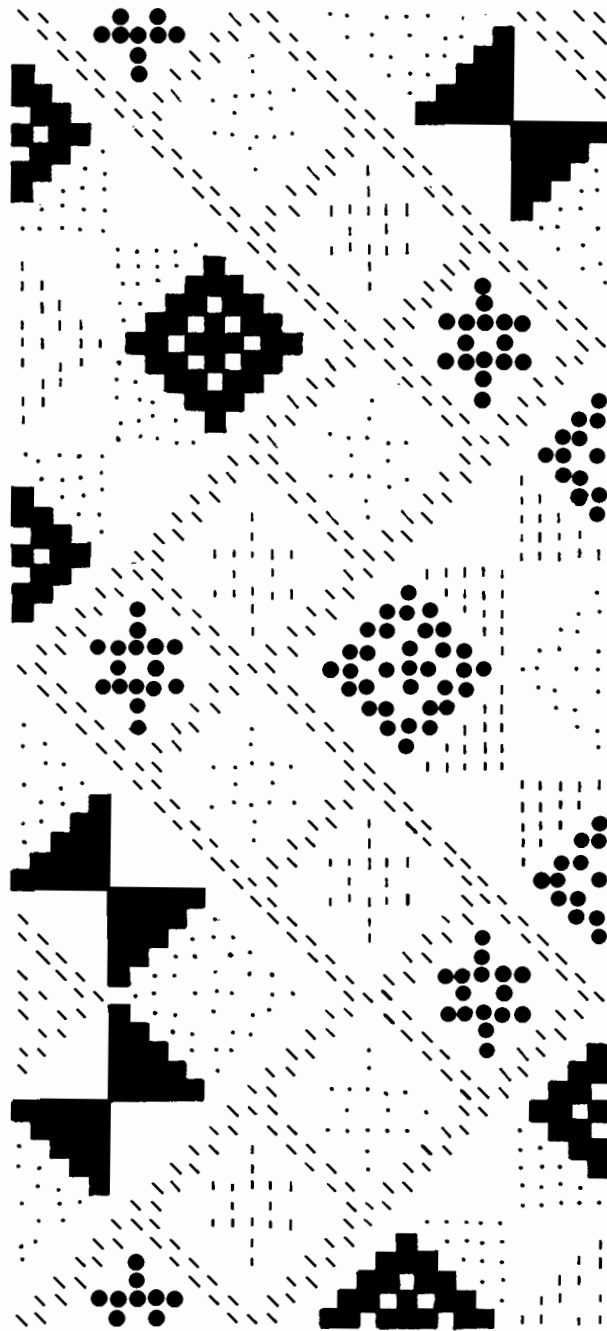
ภาพลายเส้นที่ 2 : ลายกาศอกหงษ์

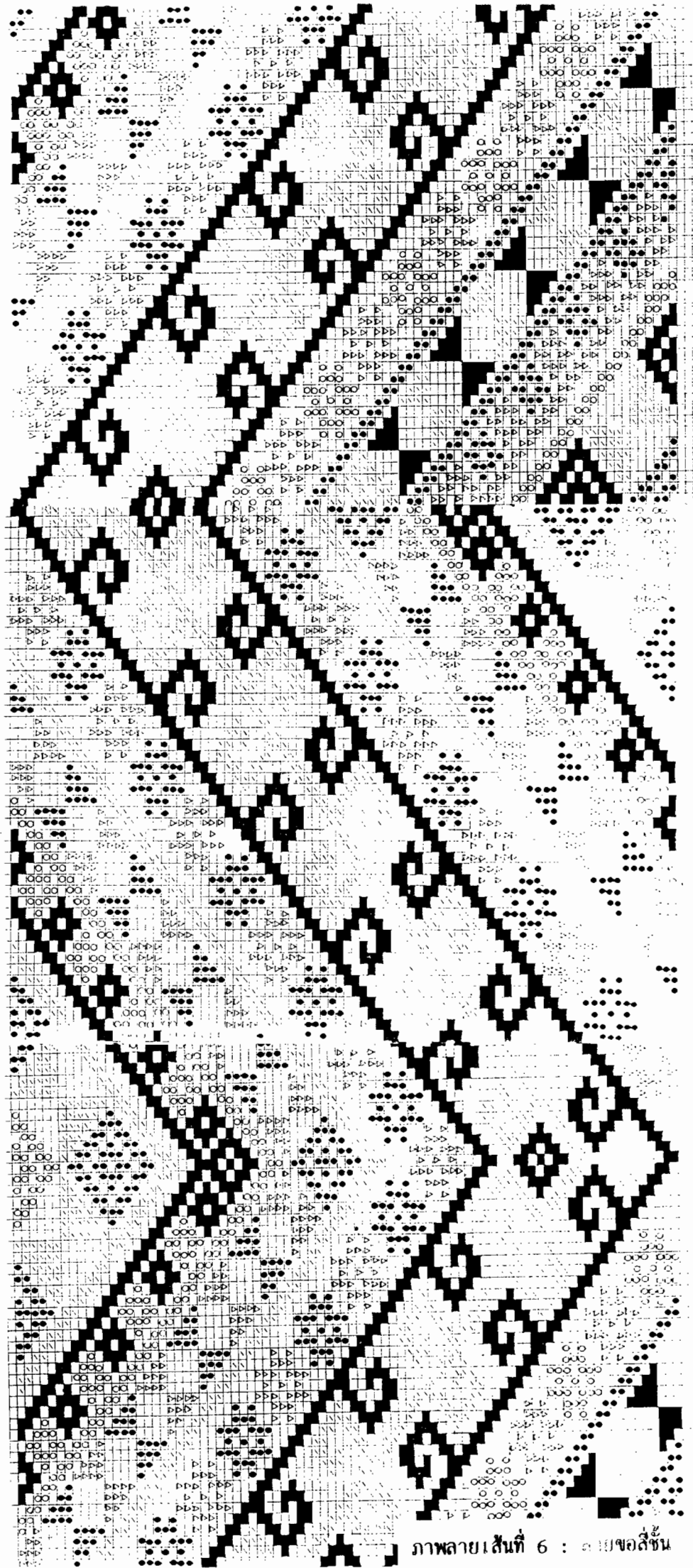
ภาพลายเส้นที่ 3 : ลายกะเบ็ยดอกน้อยสลับขื่อ

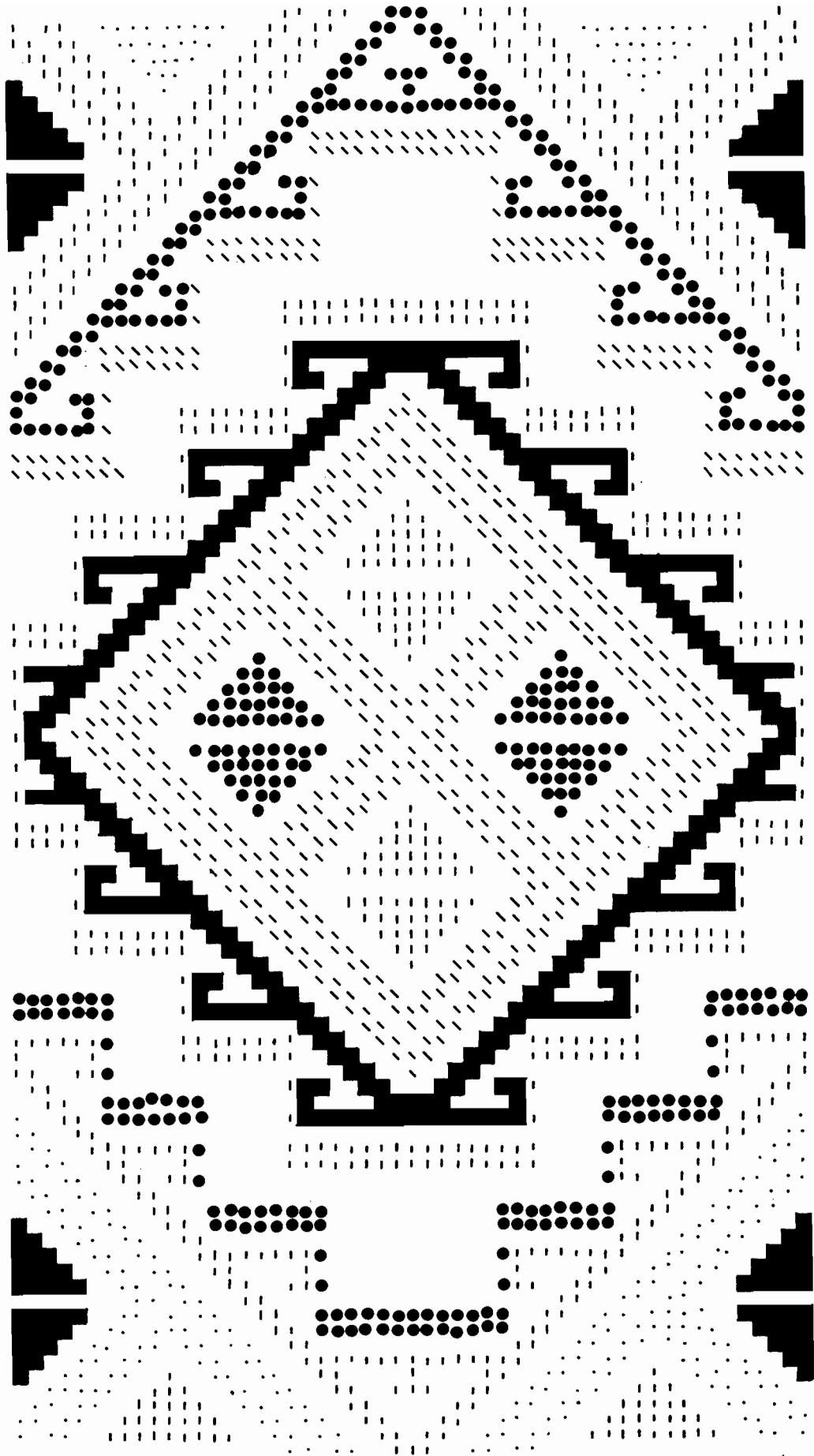
ภาพลายเส้นที่ 4 : ลายข้อ

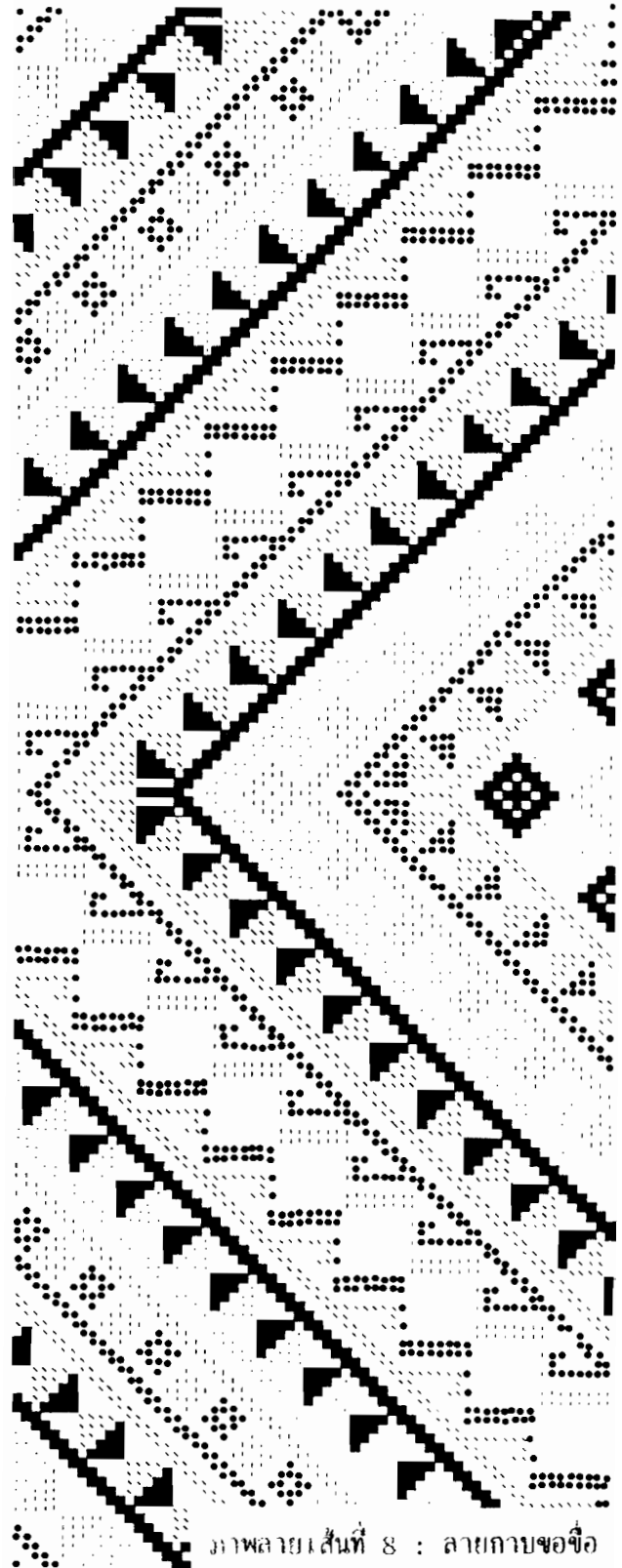
ภาพลายเส้นที่ 5 : ลายกะเบี๊ยะตอกแก้ว

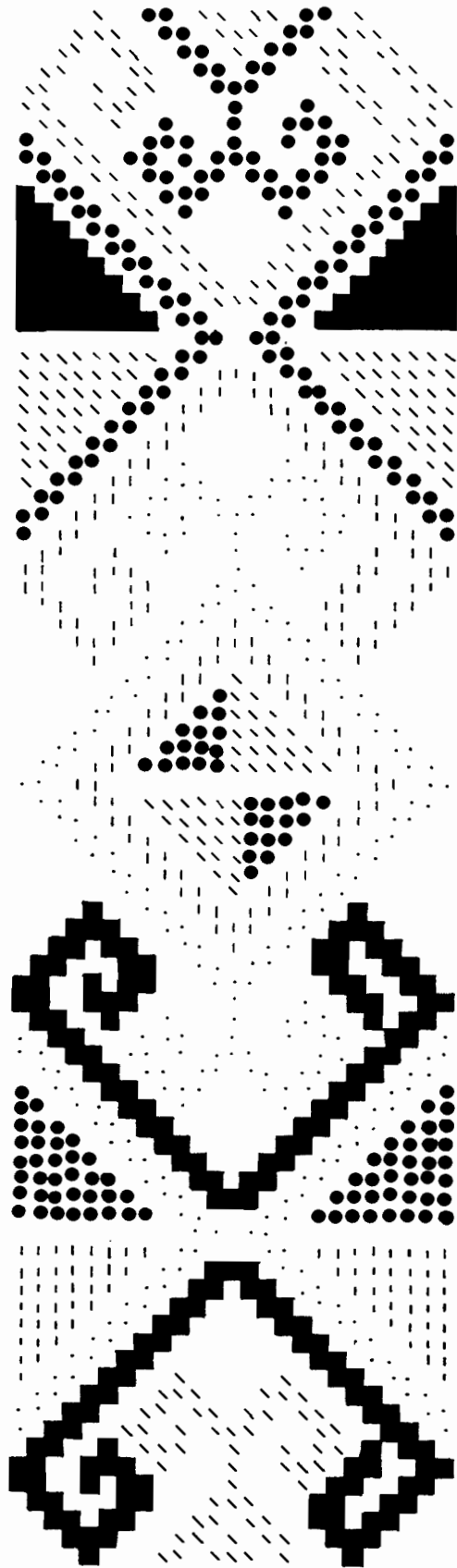
ภาพลายเส้นที่ 6 : ชายขอสัจจน

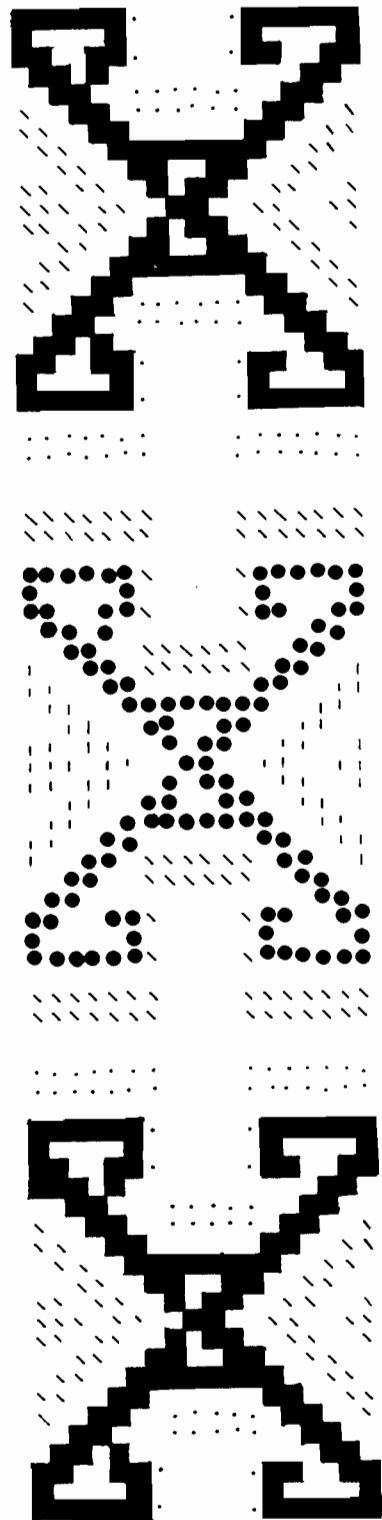
ภาพลายเส้นที่ 7 : ลายกานขอใจ

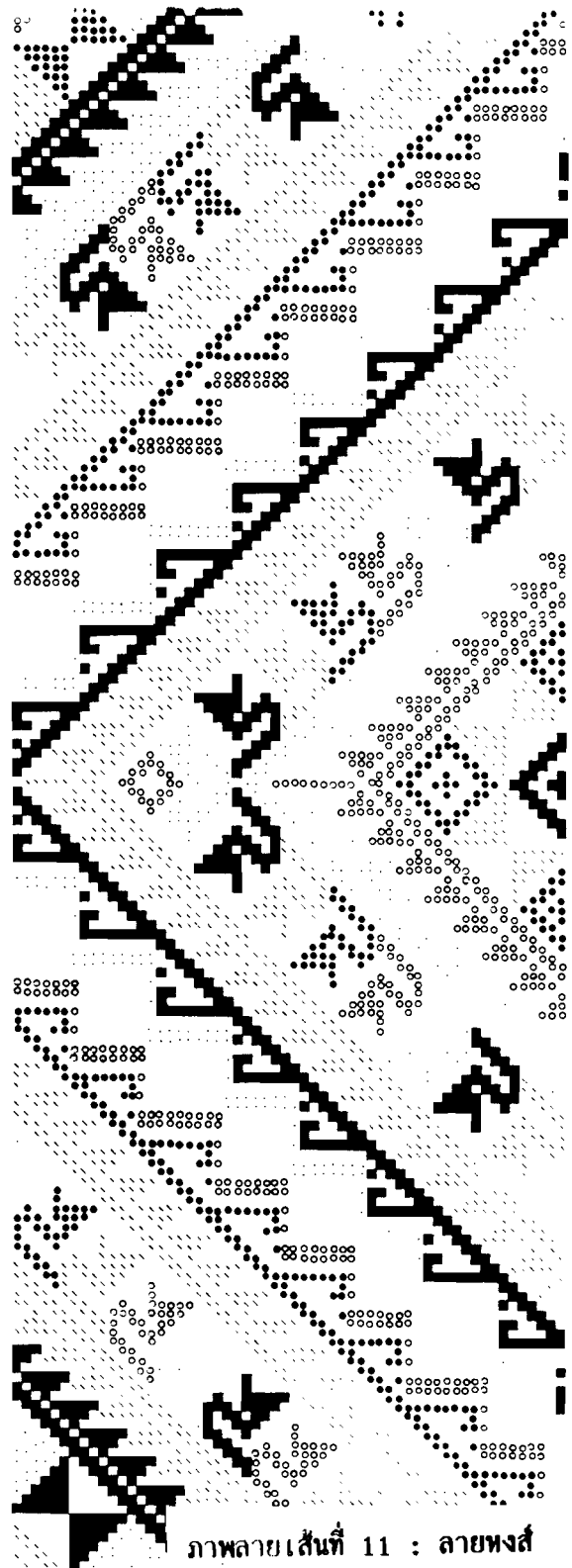
ภาพลายเส้นที่ 8 : ลายทาบขอชื่อ

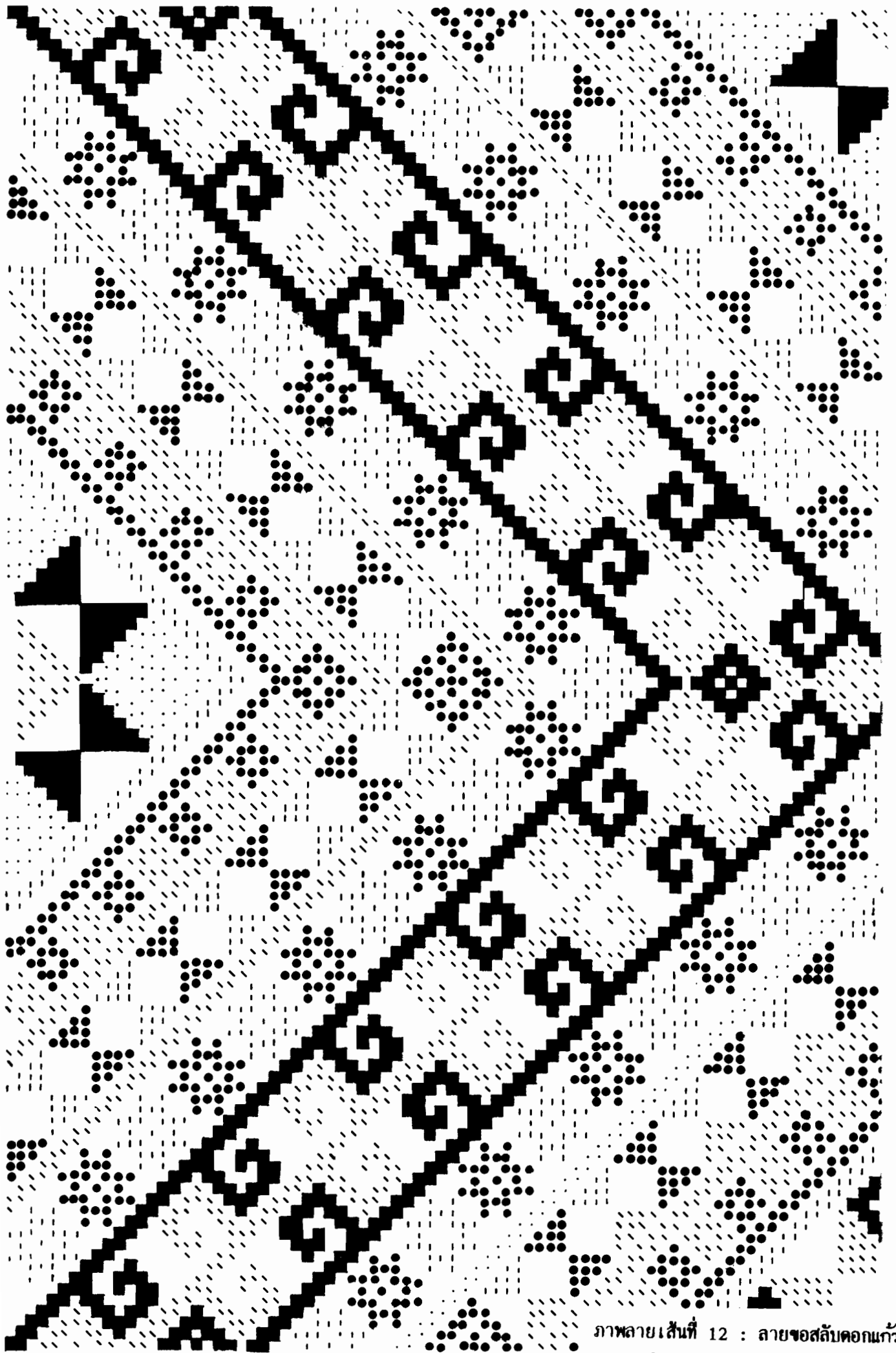
ภาพลายเส้นที่ 9 : ลายเต่า

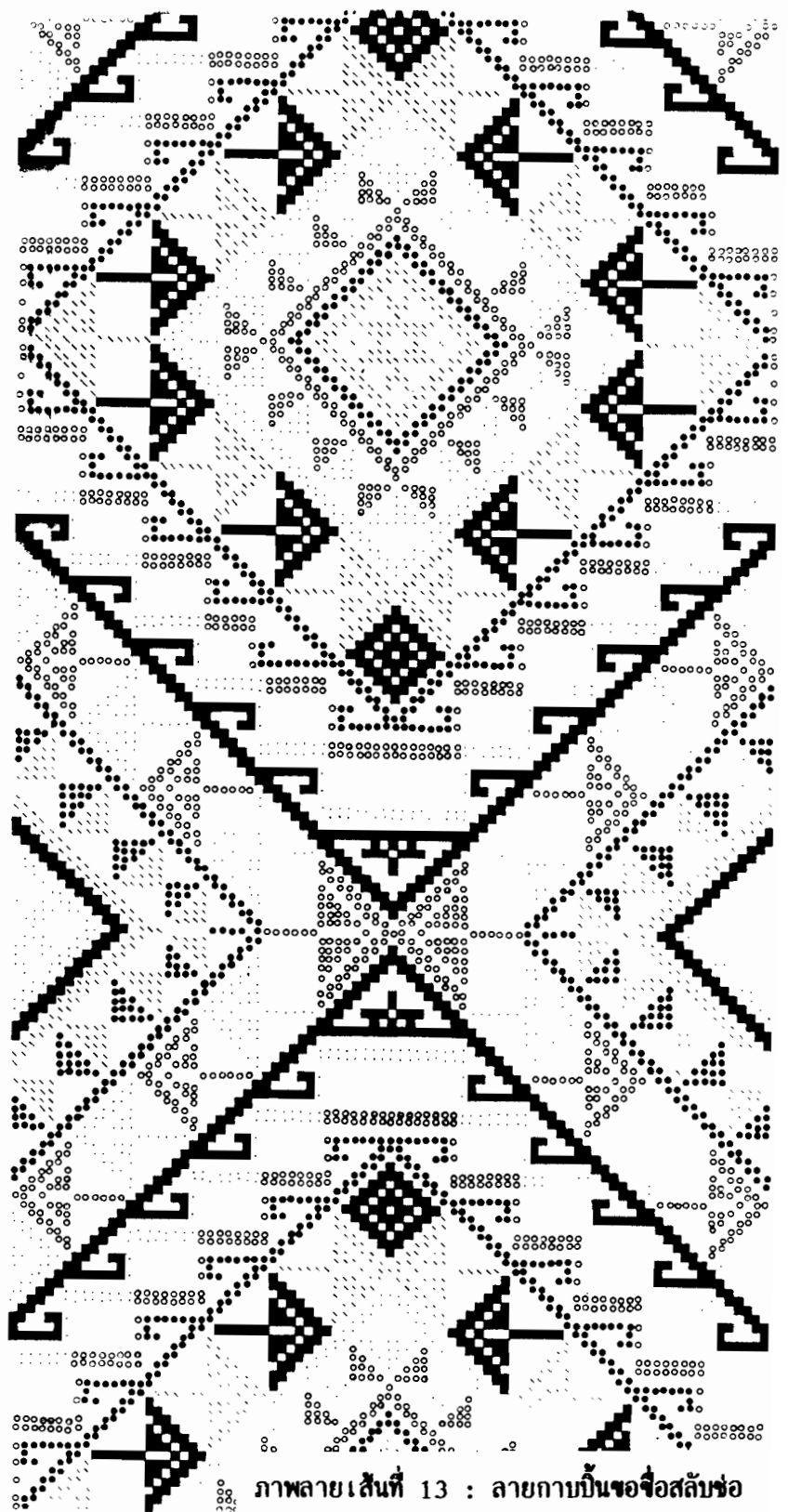
ภาพลายเส้นที่ 10 : ลายขาเป๋

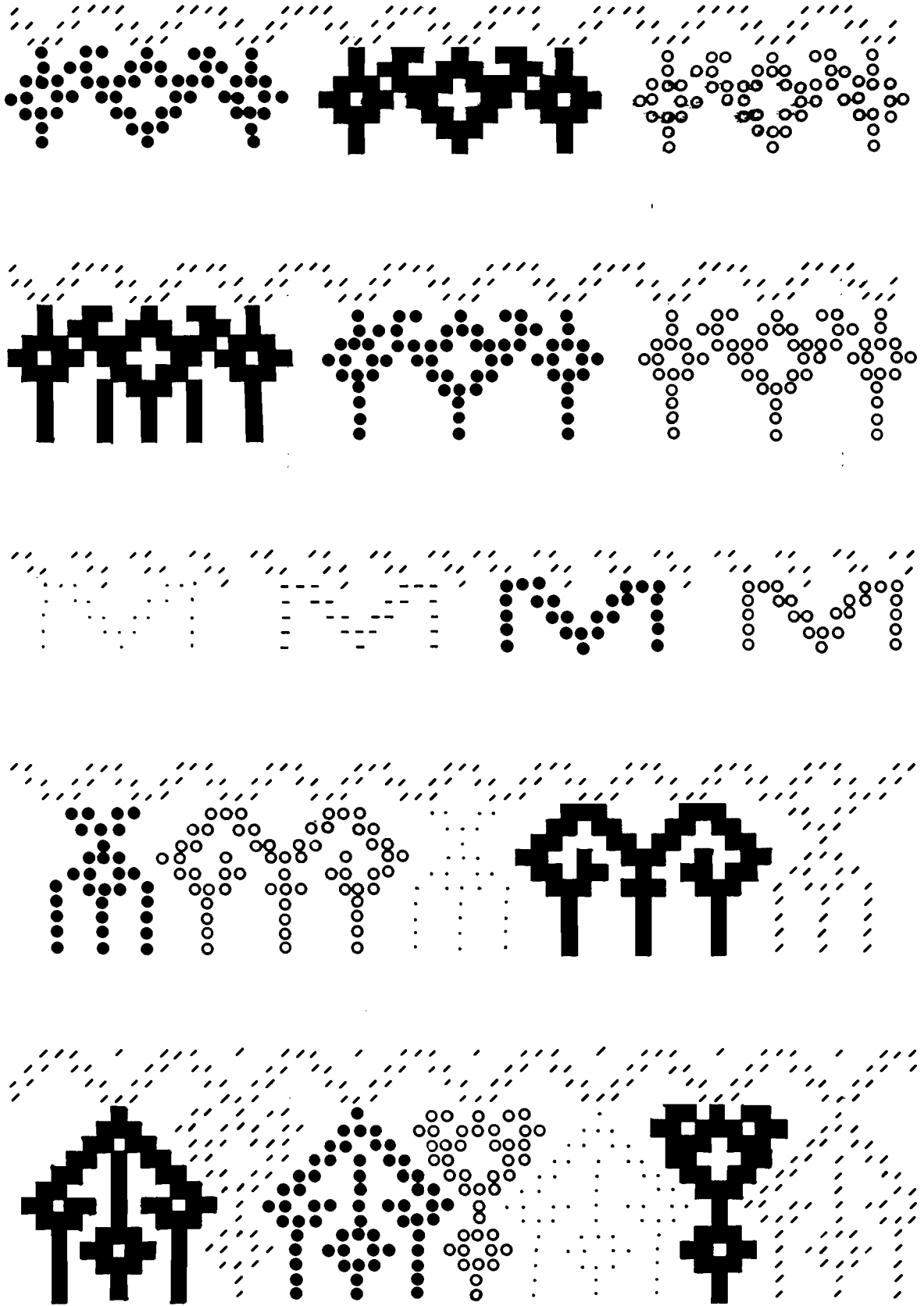
ภาพลายเส้นที่ 11 : ลายหงส์

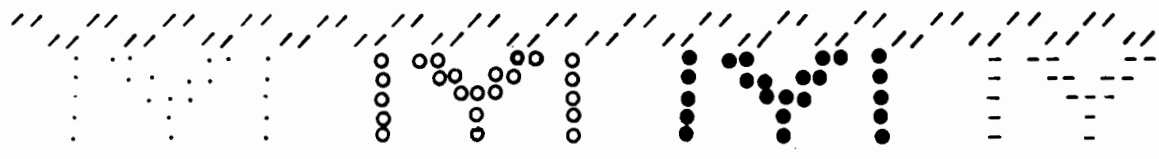
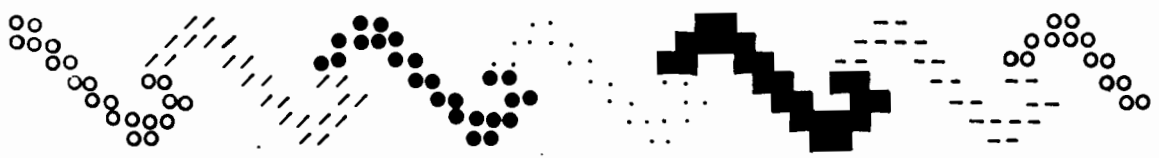
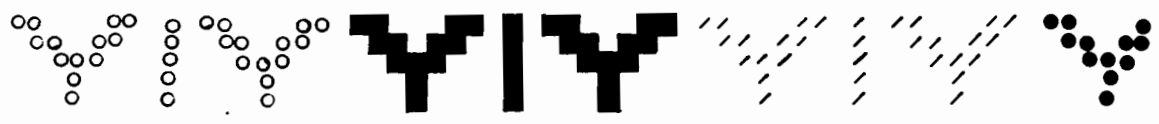
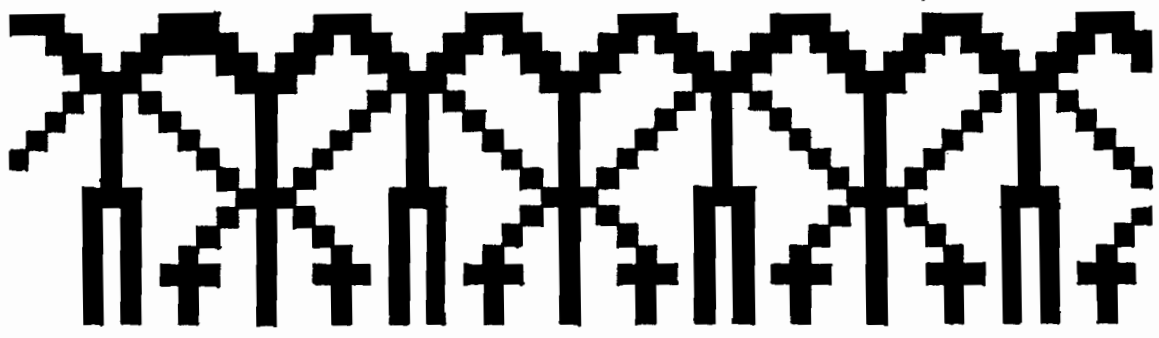
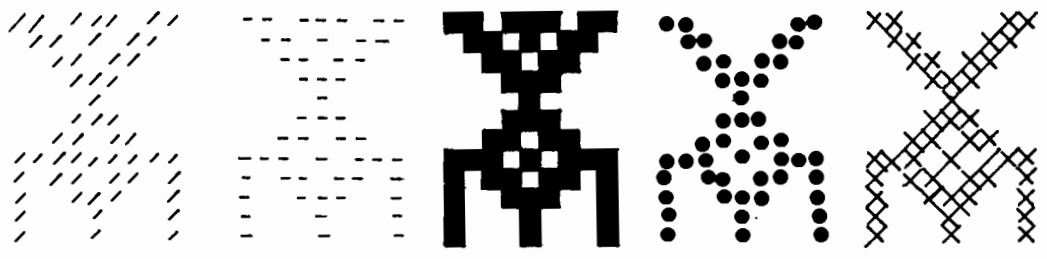
ภาพลายเส้นที่ 12 : ลายขอสลับดอกแก้ว

ภาพลายเส้นที่ 13 : ลายทาบเป็นขอจ้อสลัขอ

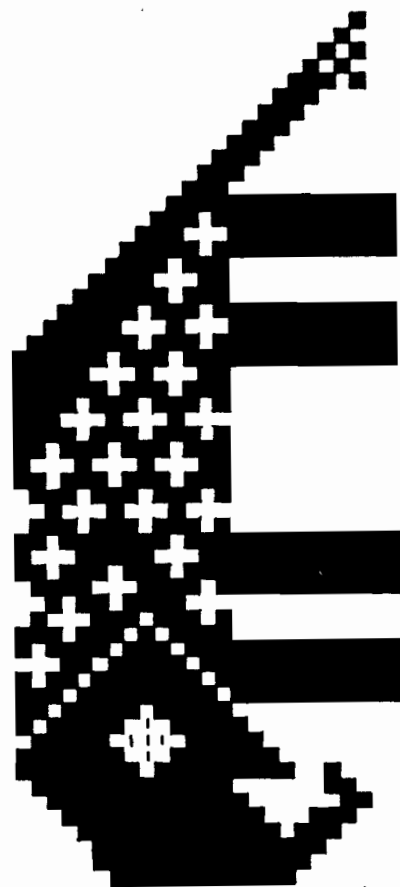
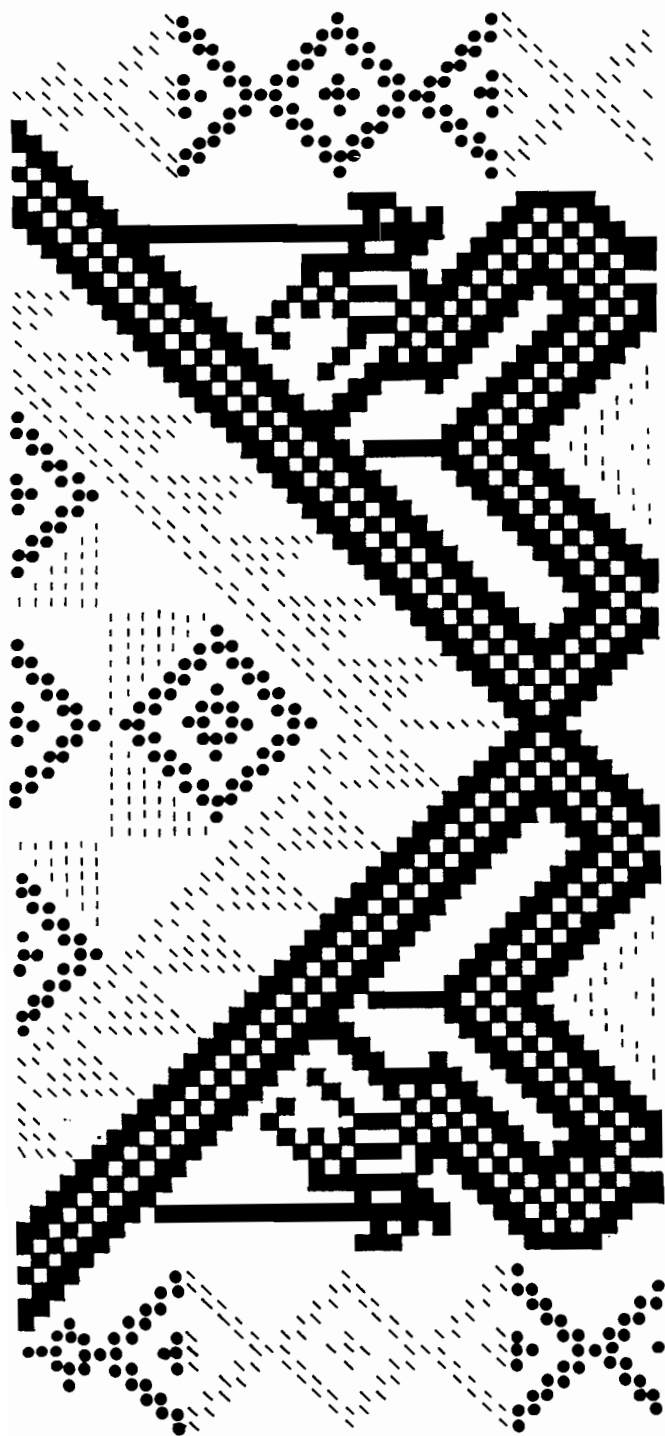
ภาพลายเส้นที่ 14 : ลายขอรระฆัง

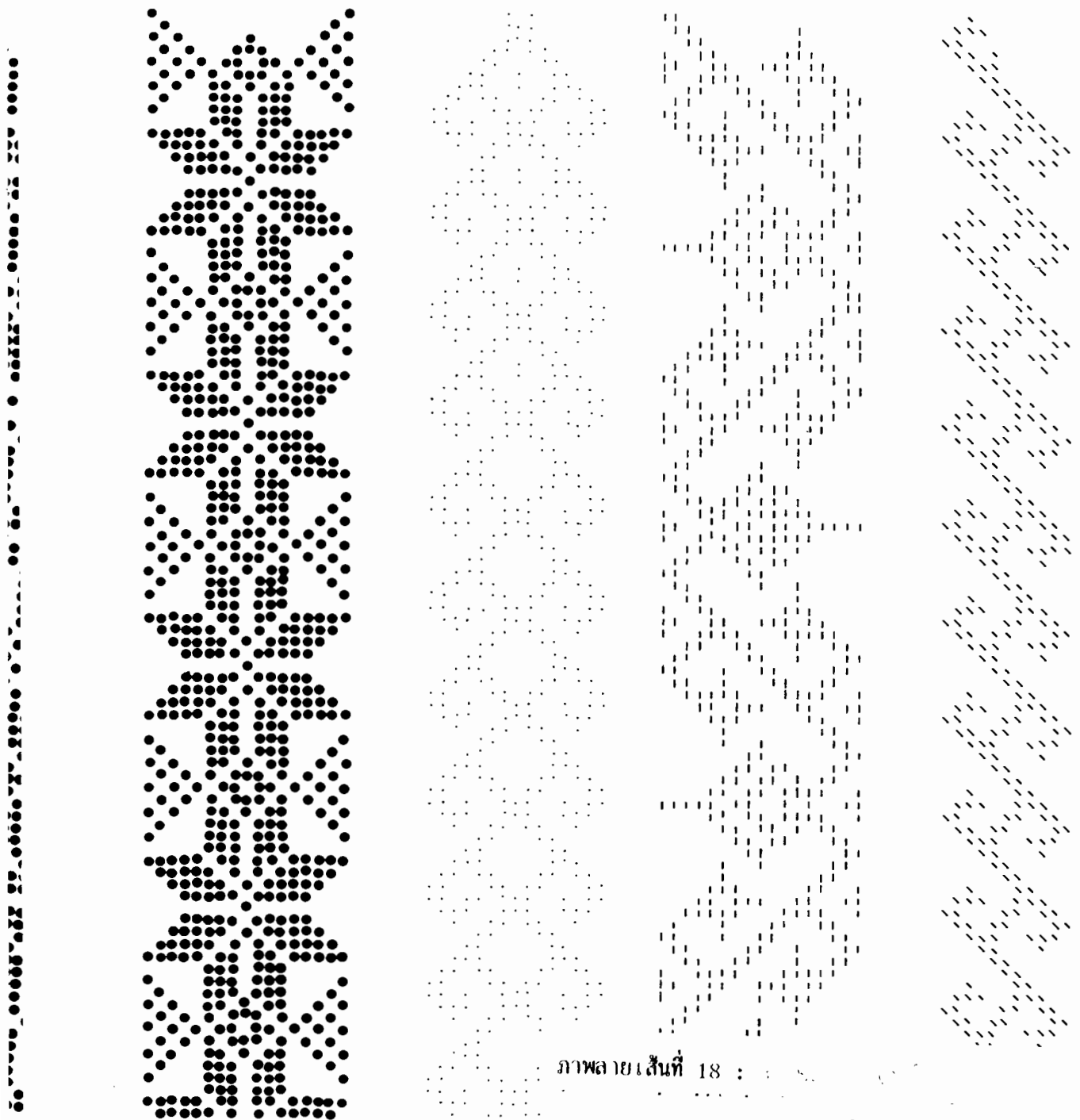
ภาพลายเส้นที่ 15 : ลายขอรระฆัง

ภาพลายเส้นที่ 16 : ลายอ้ออ้อ

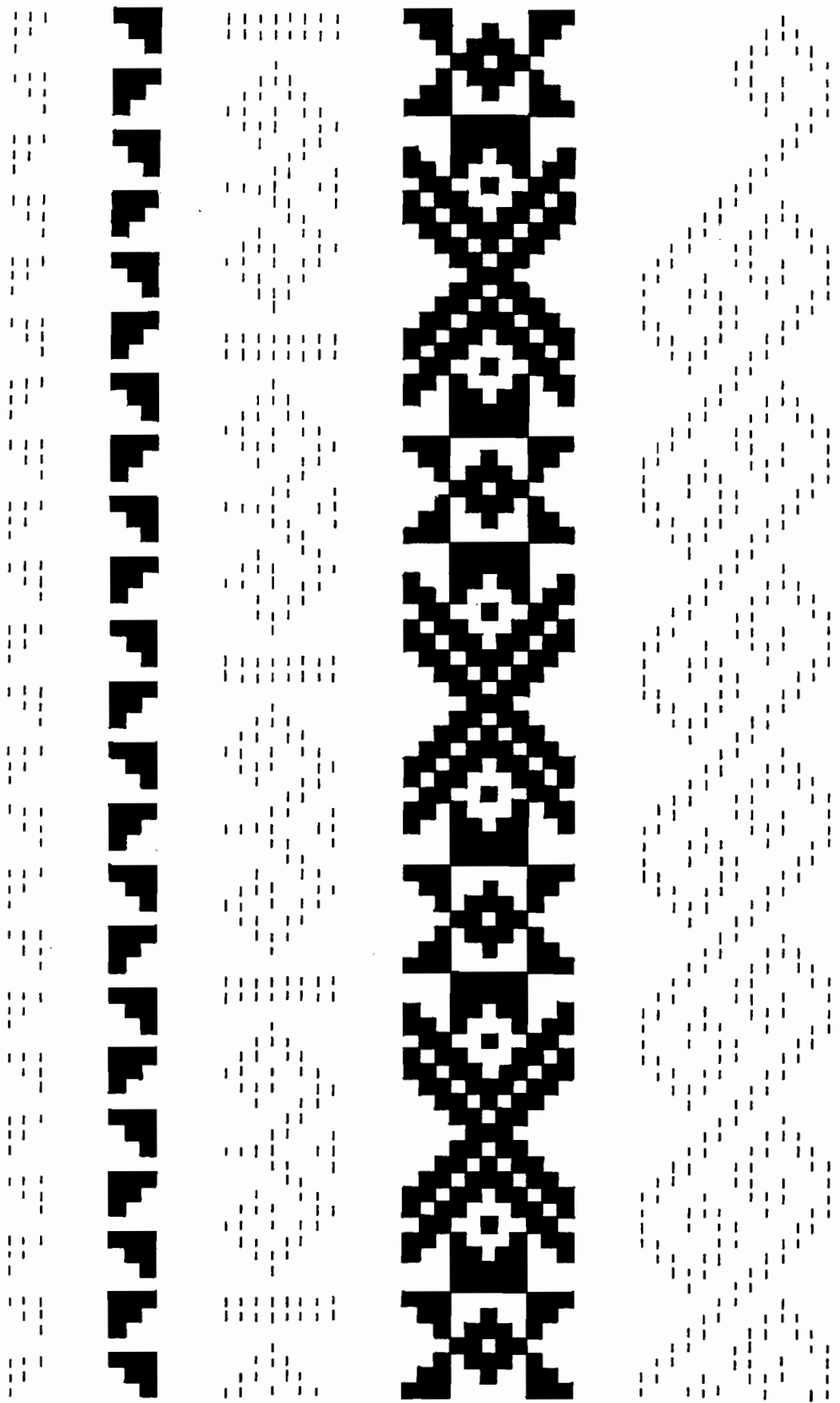

ภาพลายเส้นที่ 17 : ลายหมอนขวาน, ลายประธาน, "ลายนาคพันมหา"

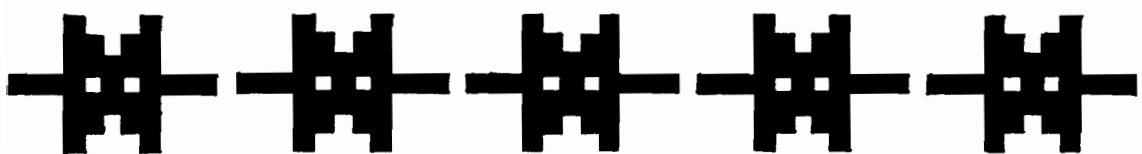
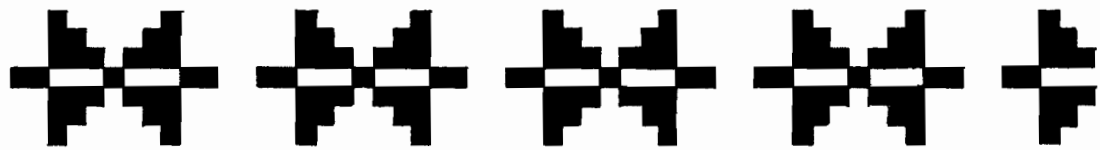

ภาพลายเส้นที่ 18 : ดอกแก้ว

ลายขนาก, ผ้าหน้าหมอนขวาน ชั้นที่ 1, จิต, ลายขอ,
บุเตีย, ขอจี่มว, ดอกแก้ว.

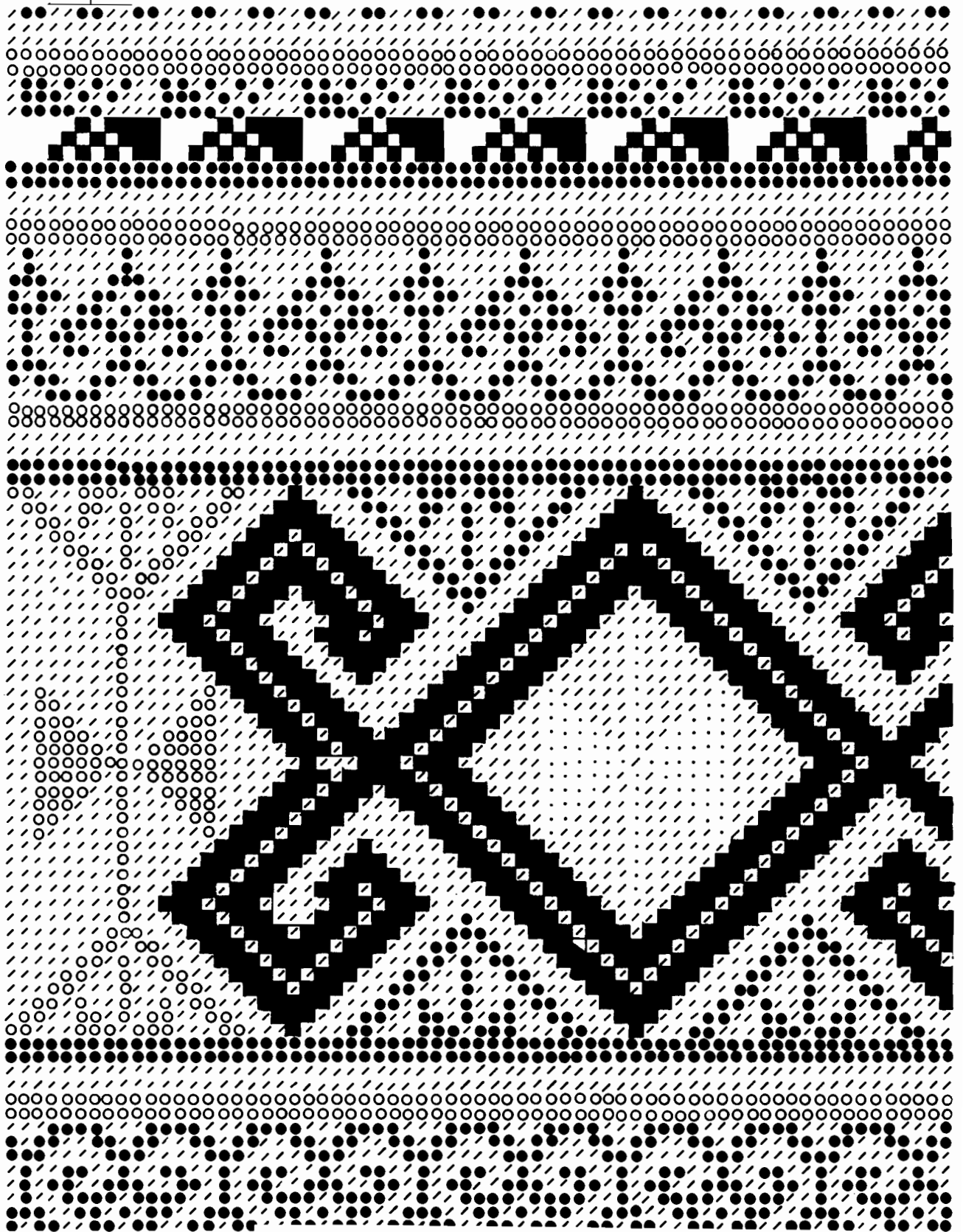
ภาพลายเส้นที่ 19 : ลายขนาบ, ผ้าหน้าหมอนชวาน ชั้นที่ 1

ภาพลายเส้นที่ 20 : ลาย "ตวย"

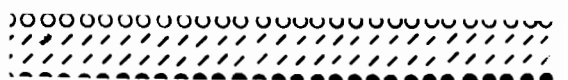
จิมผ้า

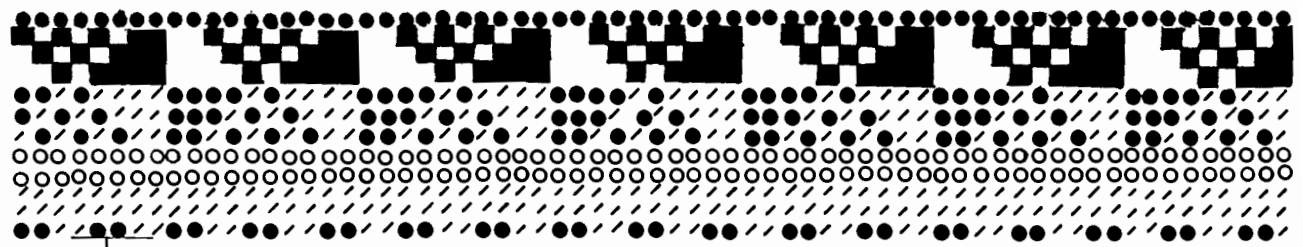
10.5 ซม.

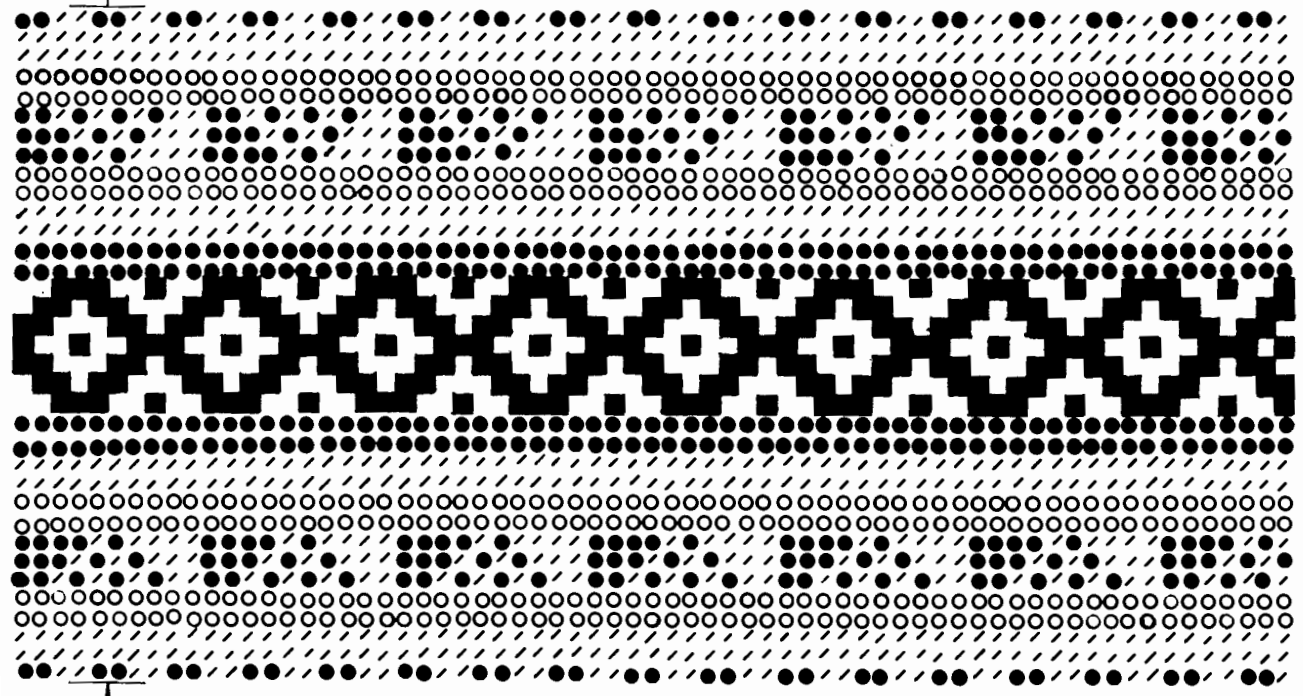
ภาพลายเส้นที่ 21 : ลายผ้าลือด้านหัว, ลายประธานเป็นจก "ลายจอ" สลับจิต

"จอระมิง"

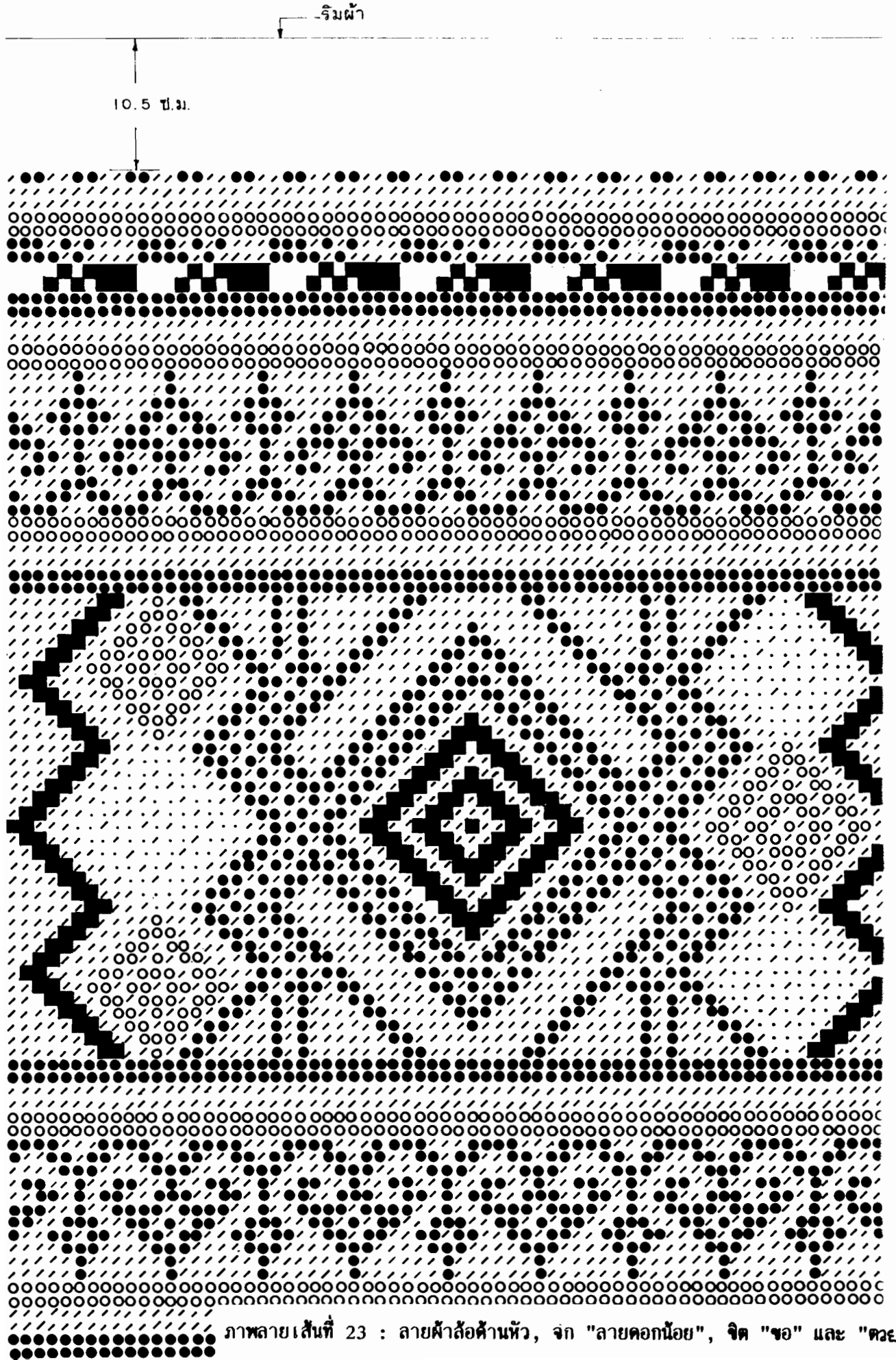
1.40 ม.

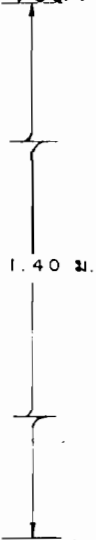
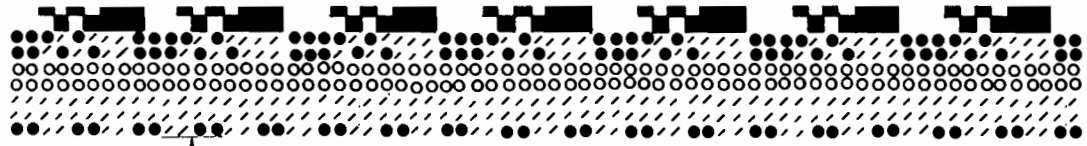

10.5 ซม.

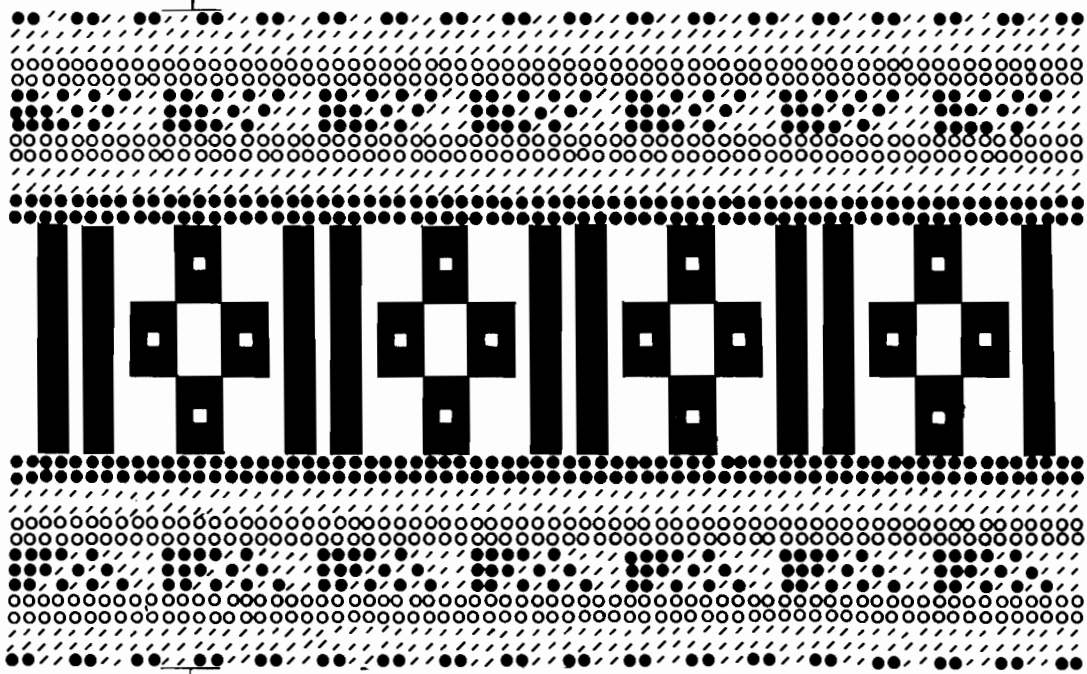
ชายผ้า

ภาพลายเส้นที่ 22 : ลายผ้าสอดด้านปลายเท้า, ชิด "ลายดอกแก้ว" สลับ "ลายตวย"

1.40 ม.

ภาพลายเส้นที่ 24 : ลายฟ้าล้อด้านปลายเท้า, จิต รูปทรงเรขาคณิตสลับลาย "ควย"

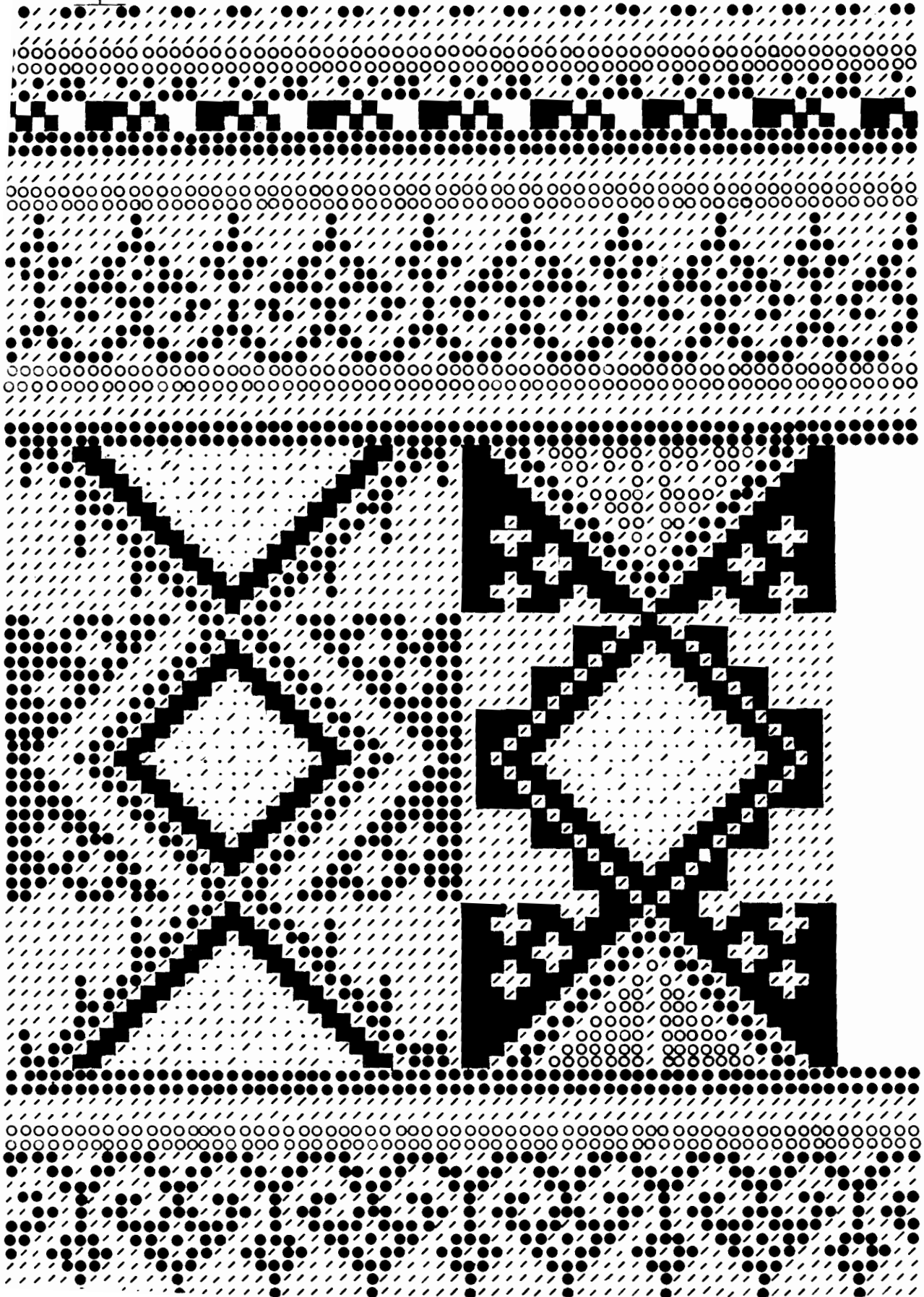
10.5 ซม.

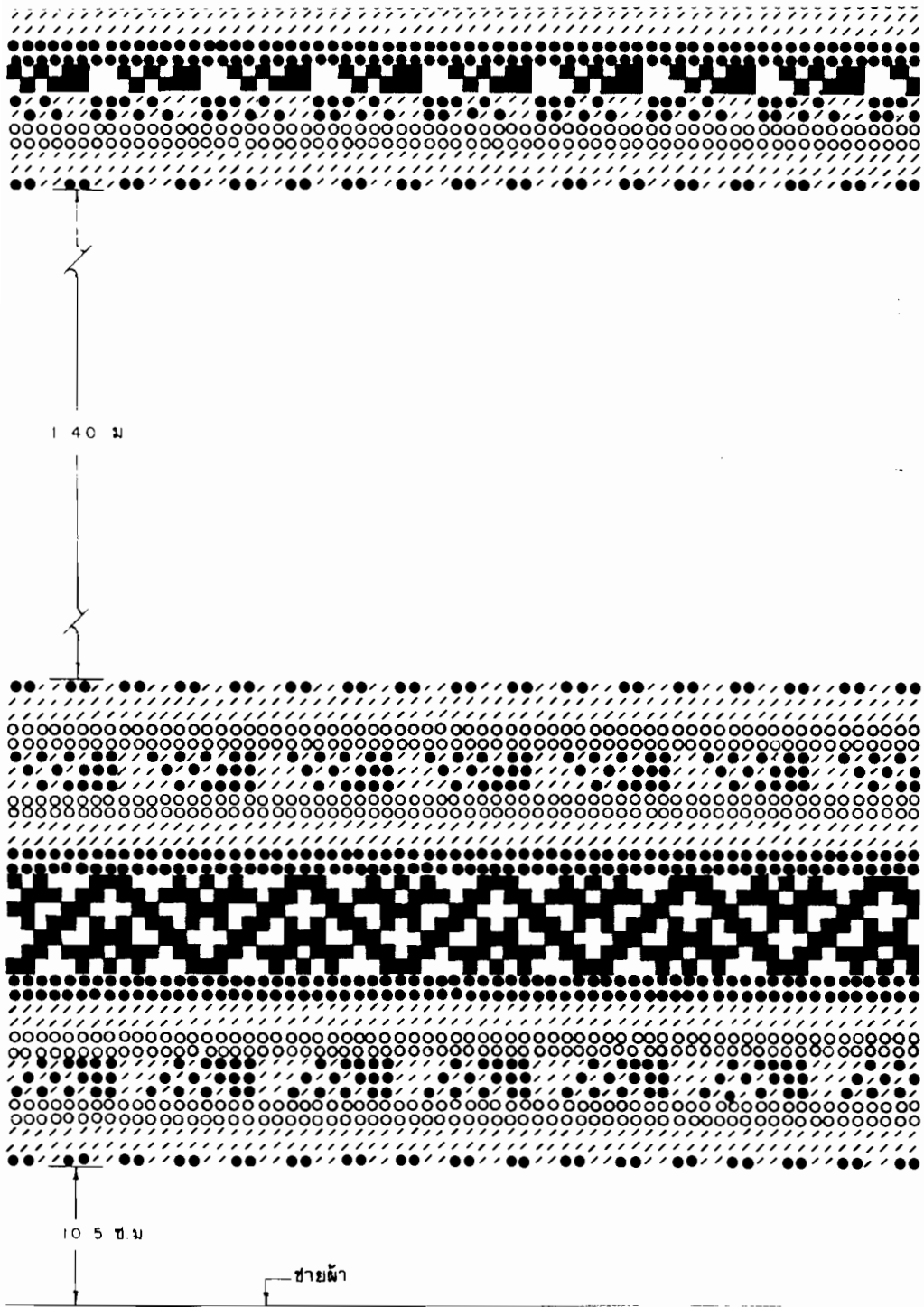
ชายผ้า

ริมผ้า

10.5 ซม.

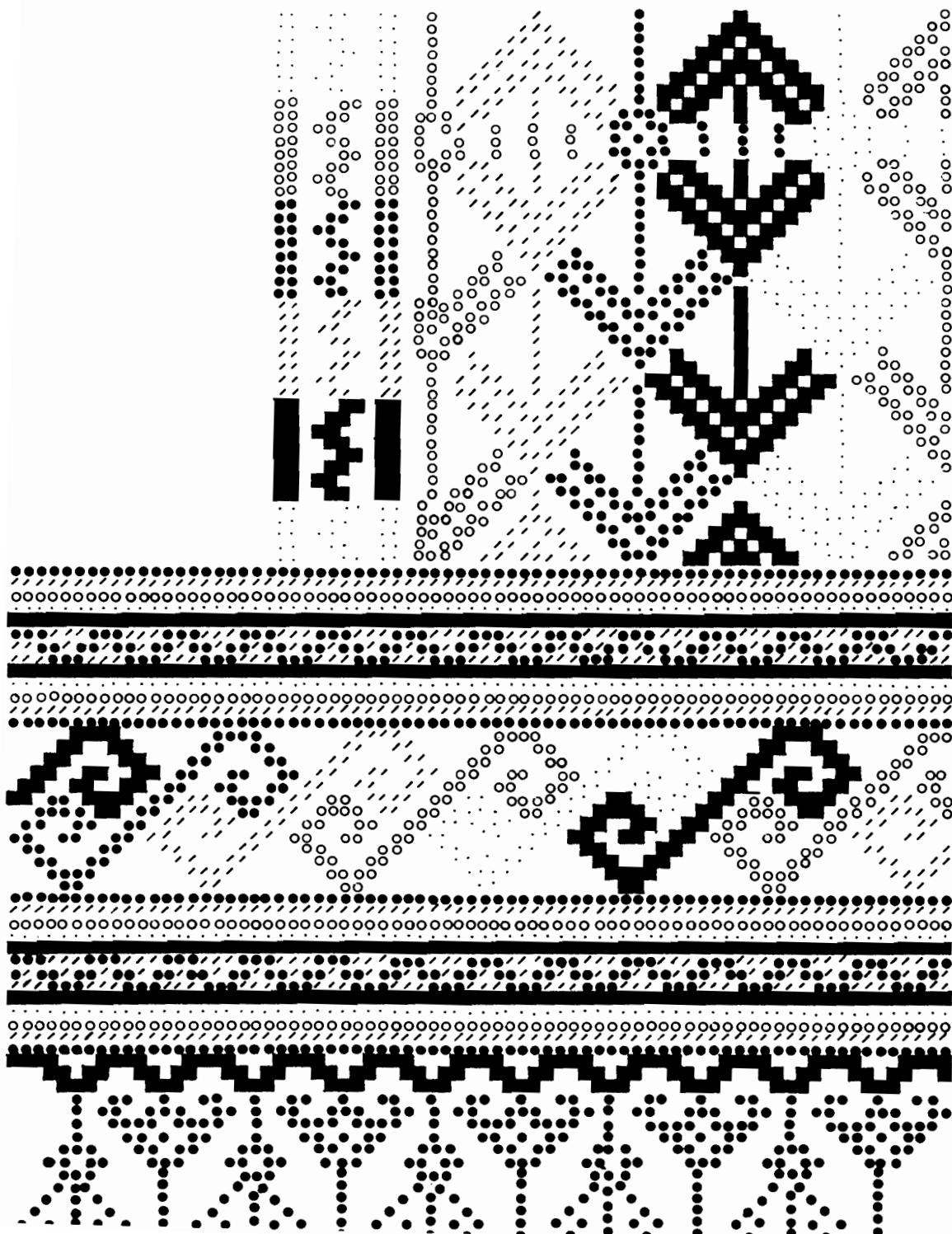
ภาพลายเส้นที่ 25 : ลายผ้าสี่ด้านหัว, จก "ลายปางน้อย" สลับจิต "จระนัง",
และ "ตวย"

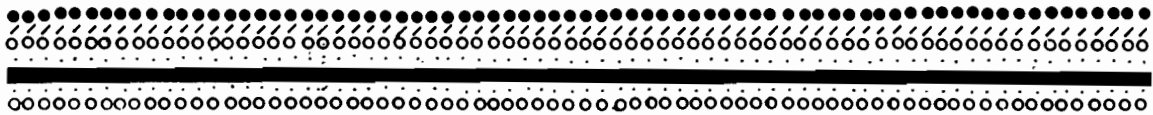
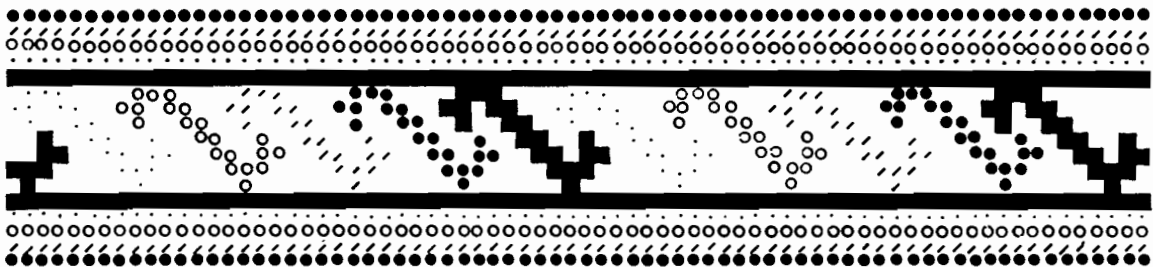
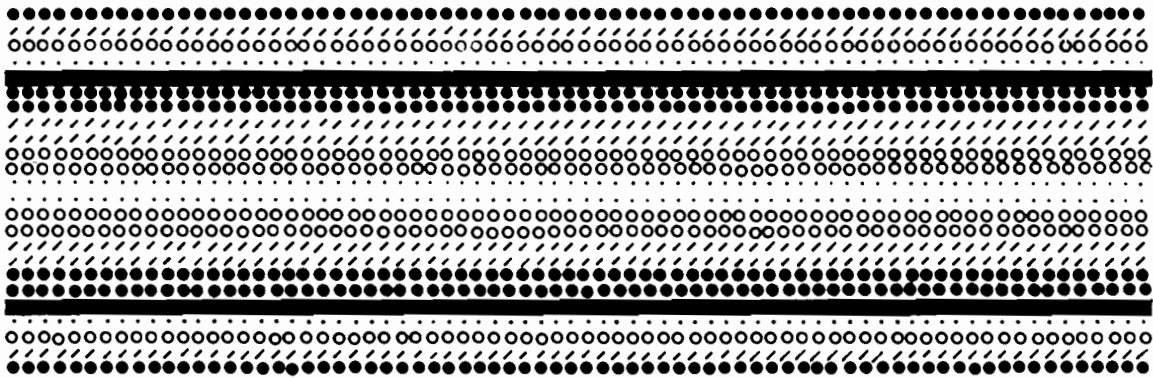
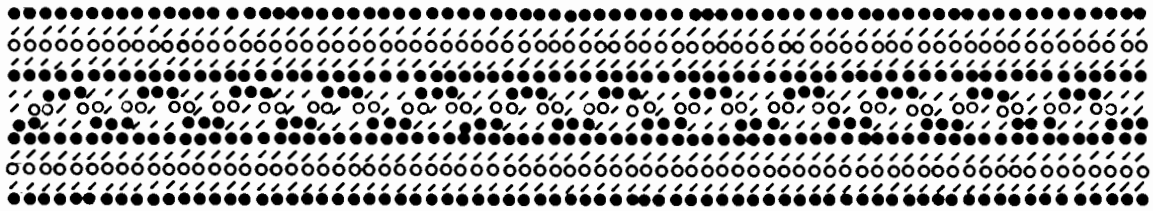

ภาพสายเส้นที่ 26 : สายผ้าส้อมด้านปลายเท้า, จิต "คอกแก้ว" สลับ "ควย"

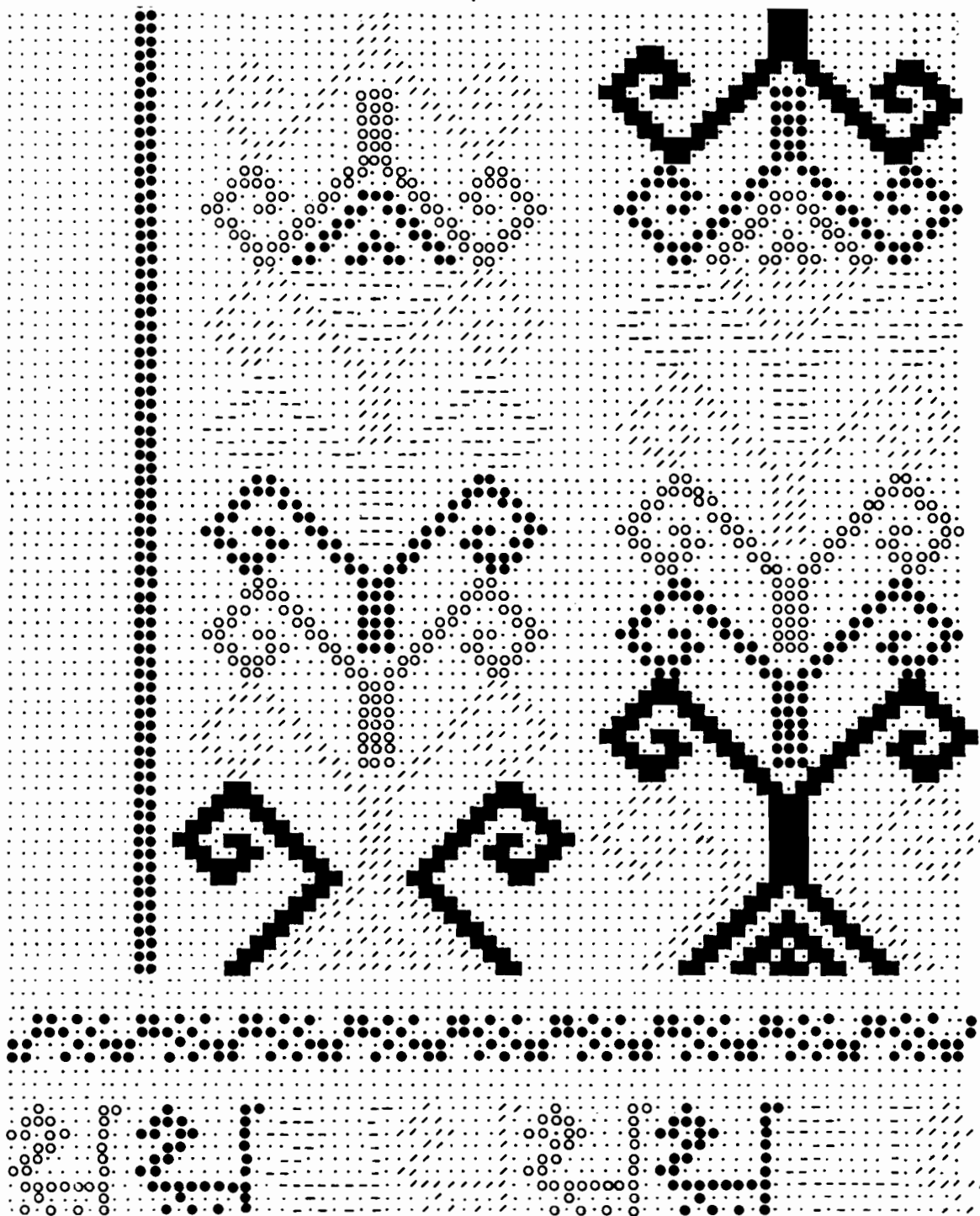
ภาพลายเส้นที่ 27 : ลายบนผ้าคลุมหัวนาค, ลายประธานเป็นจกลาย "ช่อ"

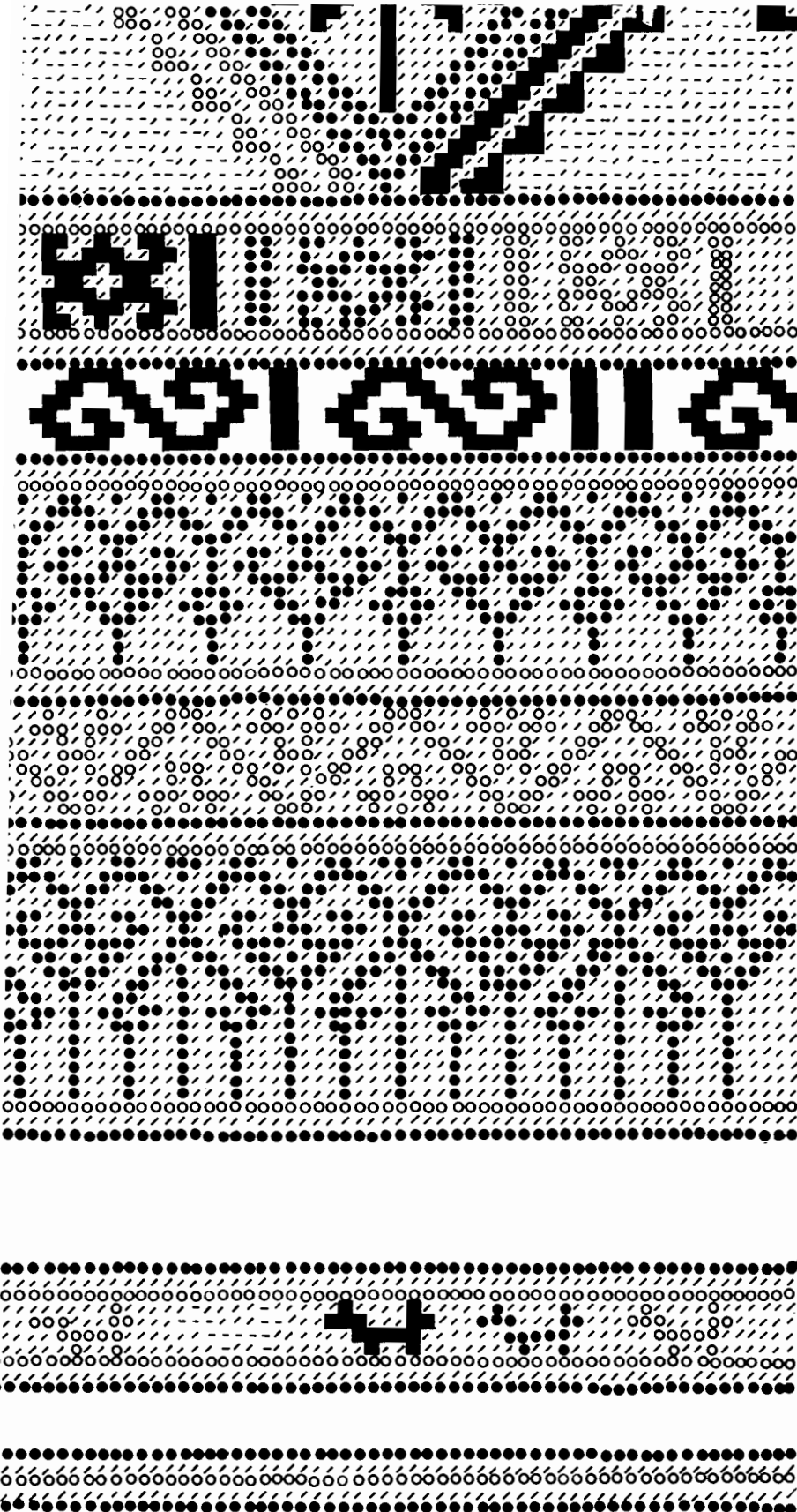

ภาพลายเส้นที่ 28 : ลายบนผ้าคลุมหัวนาค, ลายชานาบ จิต "ขอ"

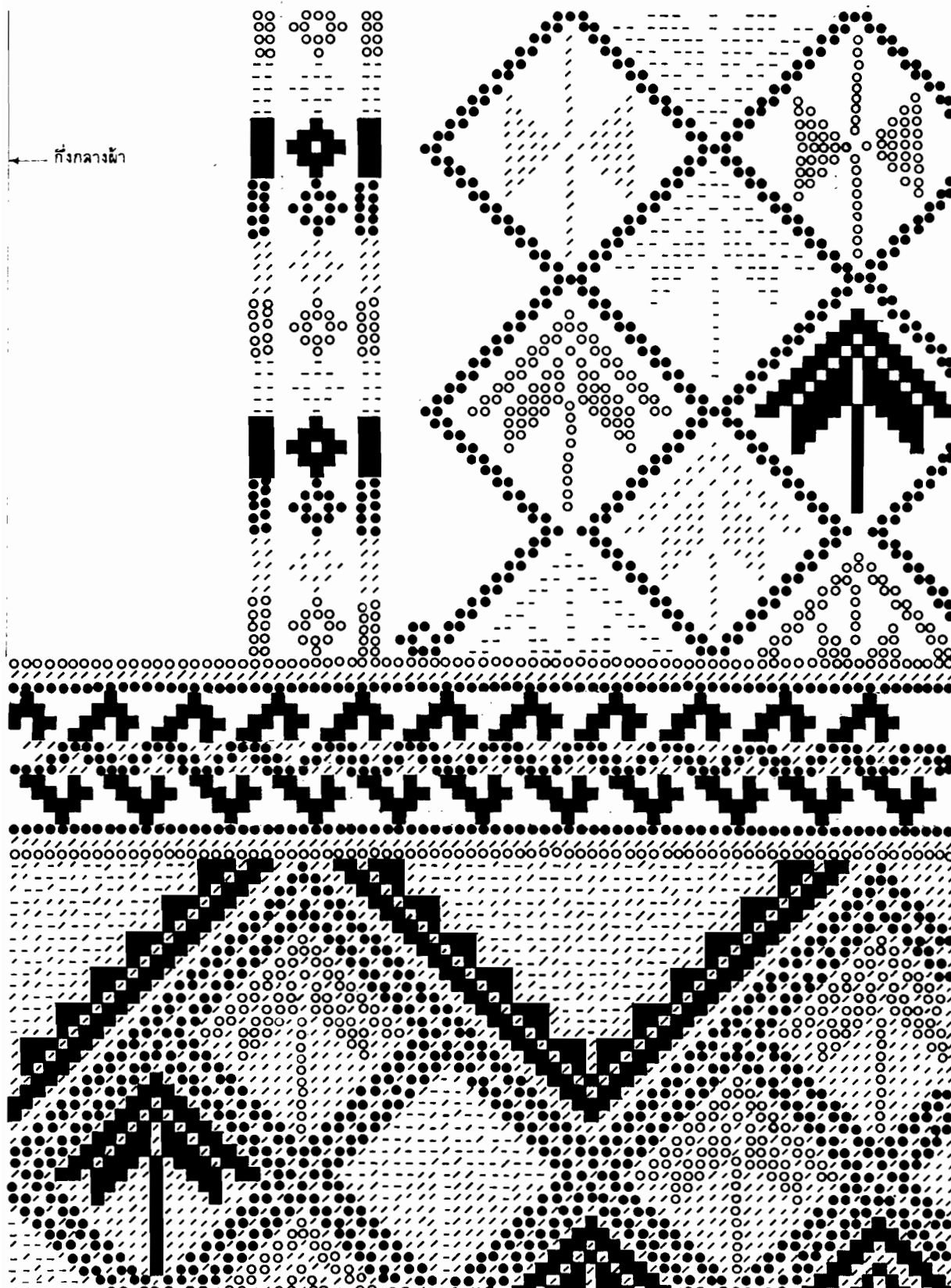
ภาพลายเส้นที่ 29 : ลายผ้าคลุมหัวนาค, ลายประธานเป็นจก "ลายช่อดอกไม้"

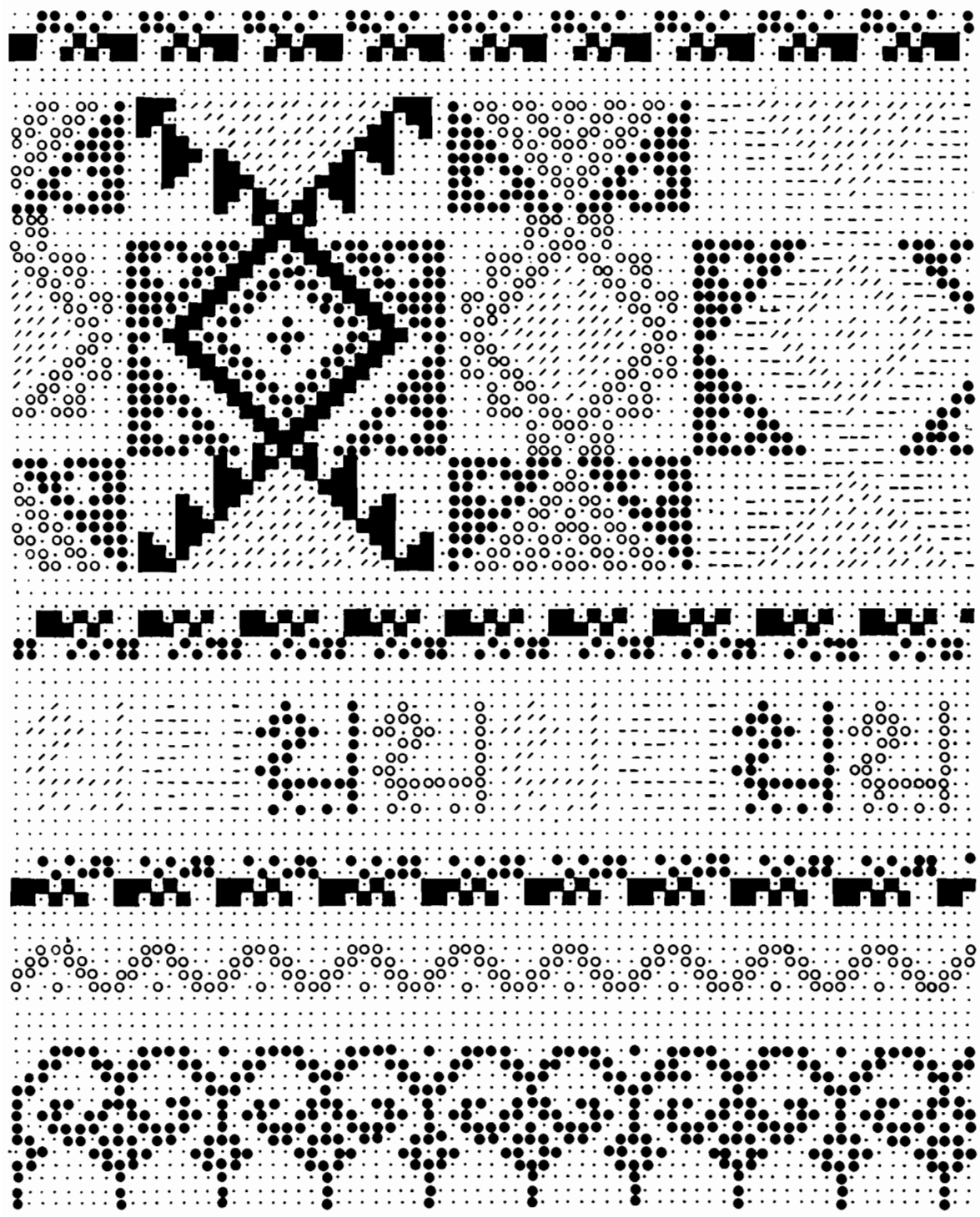

ภาพลายเส้นที่ 30 : สายฟ้าคลุมหัวนาค

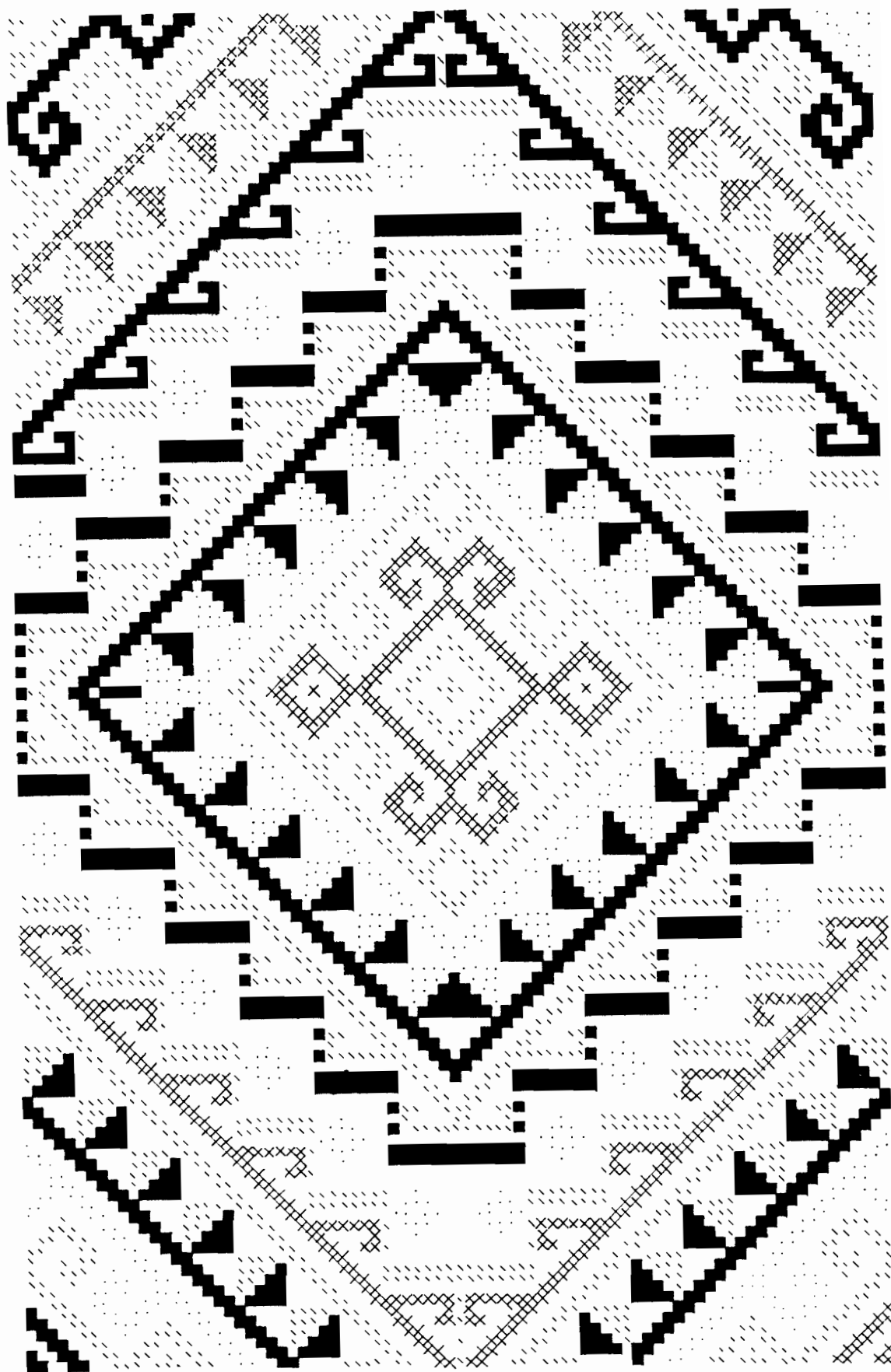

ภาพลายเส้นที่ 31 : ลายผ้าคลุมหัวนาค, ลายประธาน, จกลาย "ช่อ" สลับลาย "กะเบี๋ย"

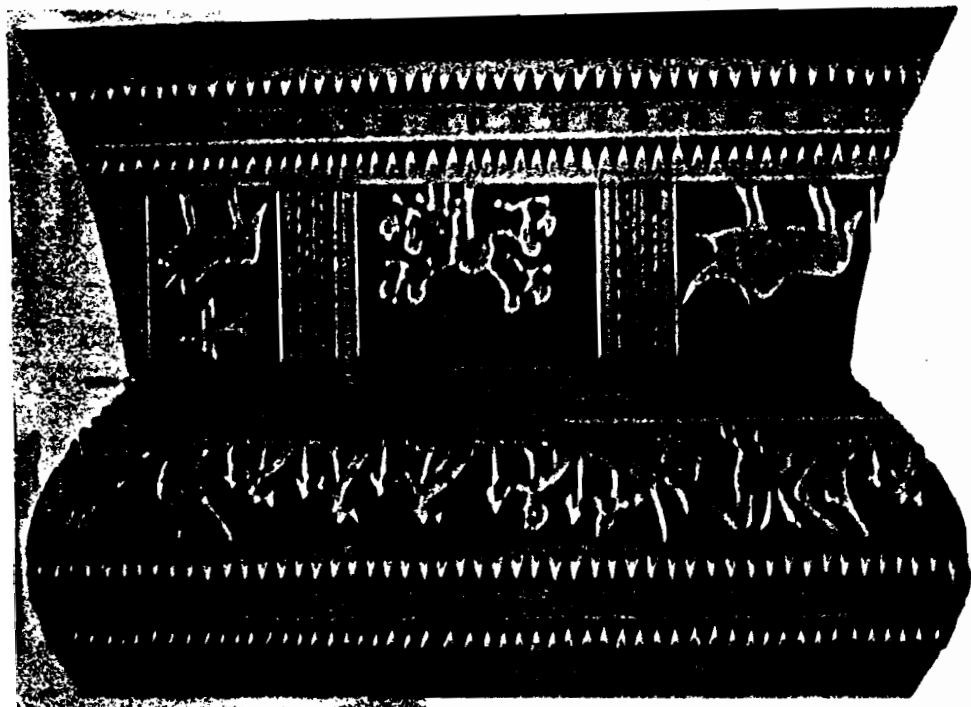

ภาพลายเส้นที่ 32 : ลายผ้าคลุมหัวนาค, ลายขนาบเป็นลาย "ควย", "ลายสิงห์"
"ลายปาง" ฯลฯ

ภาพลายเส้นที่ 33 : ลายตีนจก บ้านทับผึ้งน้อย, ลาย "ขอจ้อ" ลาย "กาบปิ่น"

ภาพลายเส้นที่ 34 : ลายบนกลองสาริด

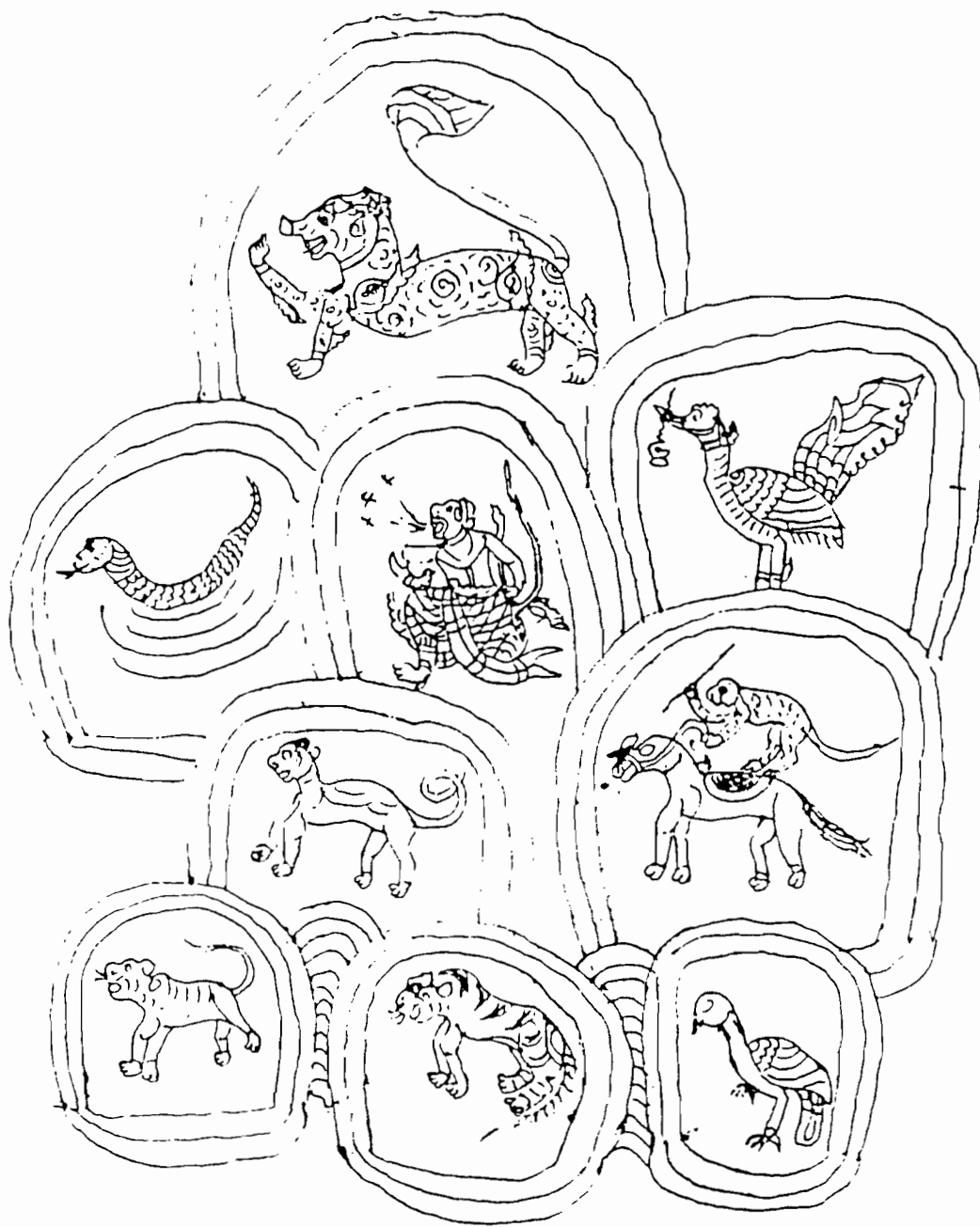

ภาพลายเส้นที่ 35 : ลายบนกลองสำ

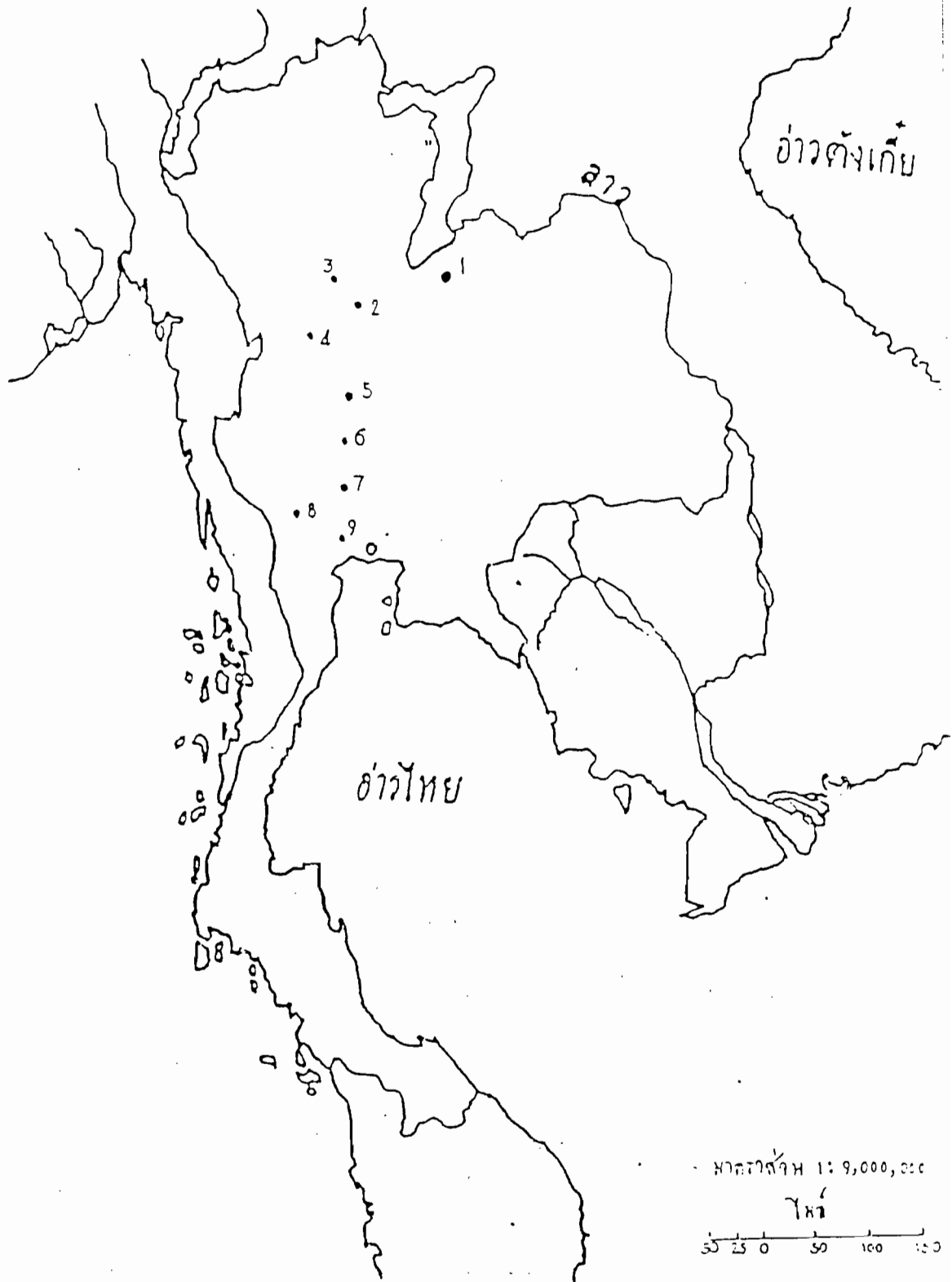

6A (Bock 1894b : 260 detail)

ภาพลายเส้นที่ 36 : ลายสีรูปทางเกว

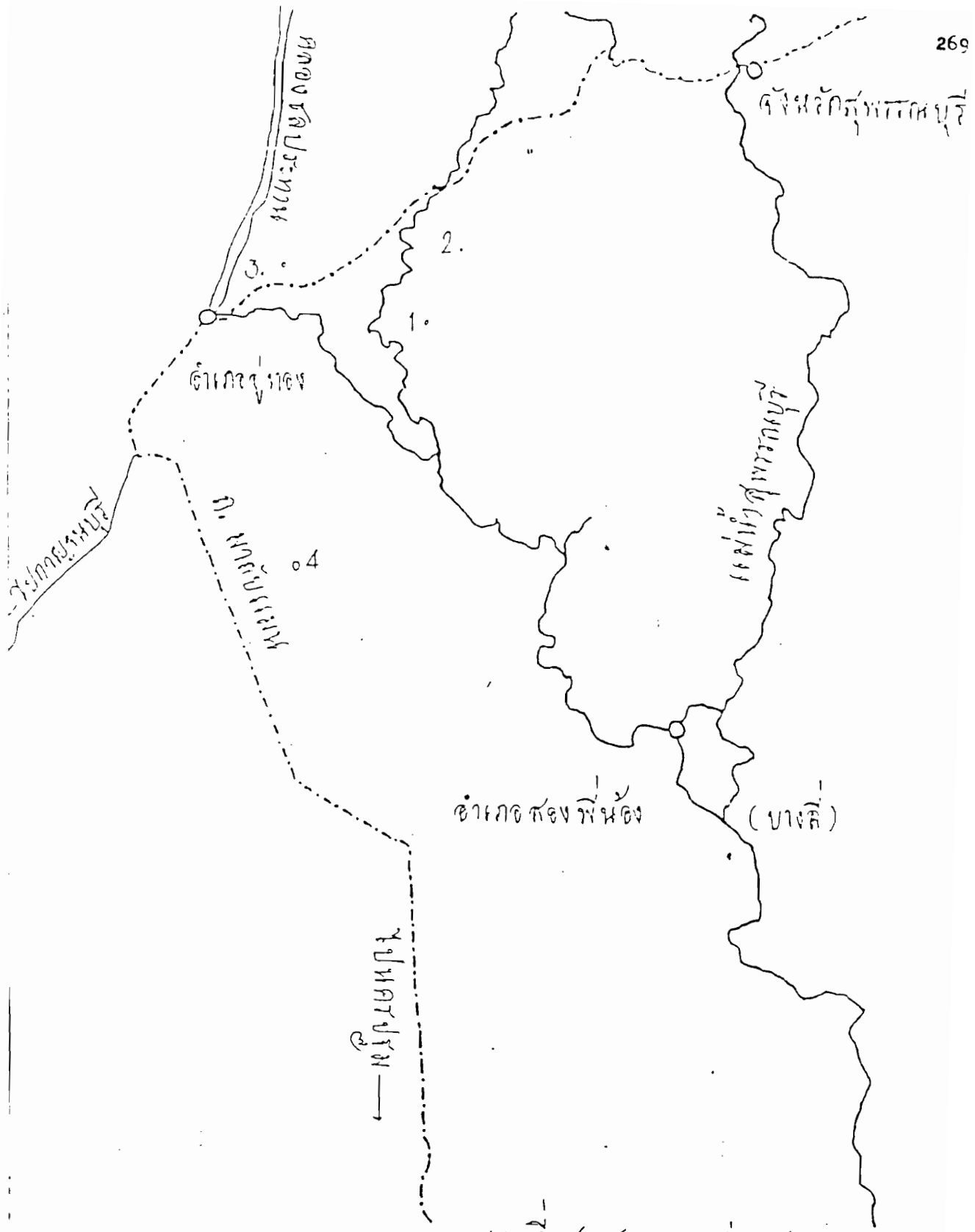

ภาพลายเส้นที่ 37 : ลายสีกรูบกางเกง

แผนที่ประเทศไทยแสดงพื้นที่อยู่อาศัยของดาวค้างในป่าชุมชน

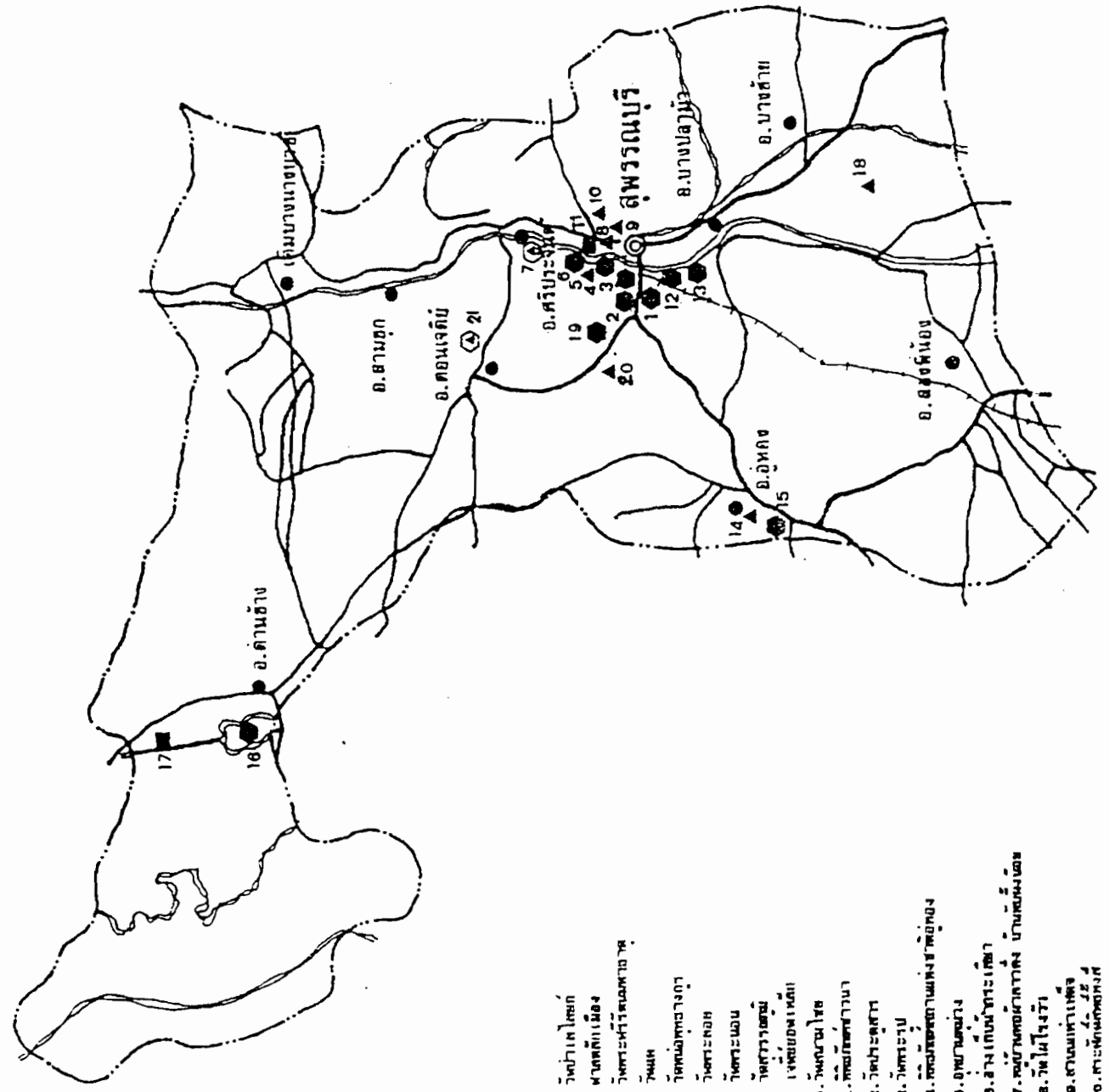
1. จังหวัดเลย	4. จังหวัดกำแพงเพชร	7. จังหวัดสุพรรณบุรี
2. จังหวัดพิษณุโลก	5. จังหวัดนครสวรรค์	8. จังหวัดกาญจนบุรี
3. จังหวัดสุโขทัย	6. จังหวัดชัยนาท	9. จังหวัดนครปฐม

แผนที่แสดงพื้นที่จากครั้งหนึ่งครั้งครั้งครั้งครั้ง

- 1. มหานคร
- 2. บ้าน
- 3. บ้านโคก
- 4. บ้านวังสาม

0 10 กม.

1. วัดป่าแคใหญ่
2. หาดตึกในเมือง
3. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
4. วัดมหา
5. วัดมิ่งฟ้าร้าง
6. วัดพระคอก
7. วัดพระนอน
8. วัดสุวรรณ
9. เจดีย์ทองแดง
10. วัดสวนโฆ
11. วัดมิ่งฟ้าร้าง
12. วัดพระคอก
13. วัดพระบาท
14. วัดมิ่งฟ้าร้าง
15. วัดสวนโฆ
16. วัดมิ่งฟ้าร้าง
17. วัดมิ่งฟ้าร้าง บ้านสวนโฆ
18. วัดมิ่งฟ้าร้าง
19. สวนมิ่งฟ้าร้าง
20. ศาลมิ่งฟ้าร้าง

การศึกษานเบื้องต้น
 เพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
 จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอ อ่างทอง . ฤทธิ . สระบุรี

แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี

สัญลักษณ์

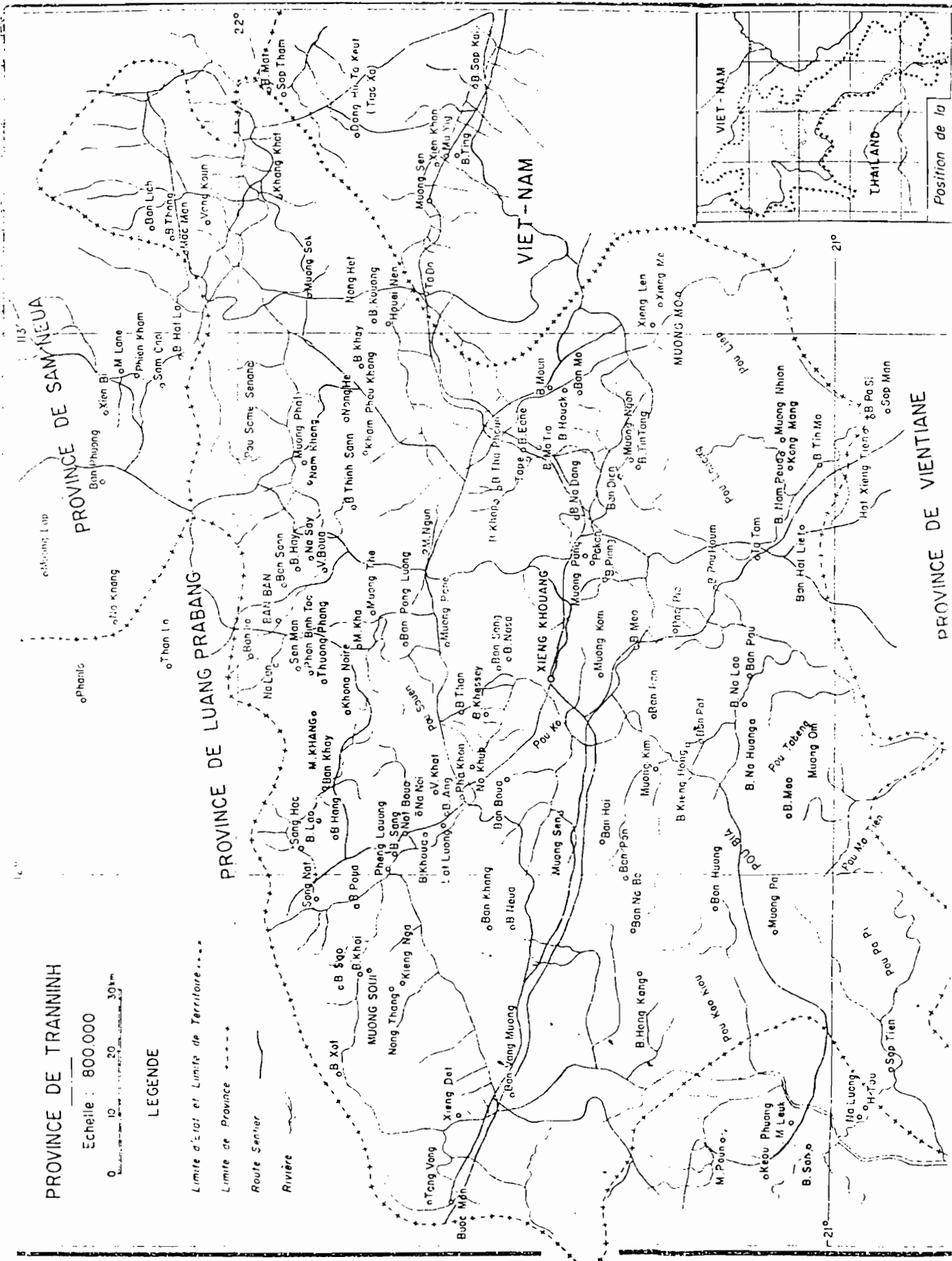
- จังหวัด อำเภอ
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ทางหลวงจังหวัด
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ คลอง
- ที่ตั้งจังหวัด
- ที่ตั้งอำเภอ
- พื้นที่สงวนแห่งชาติ ประเภทสวนสาธารณะ
- ▲ พื้นที่สงวนท้องที่ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดีสถาน และสวนสาธารณะ
- พื้นที่สงวนท้องที่ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

คณะสังคมศาสตร์ และ มนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหิดล

แผนที่ 3.2

PROVINCE DE TRANNNINH

Echelle : 800,000

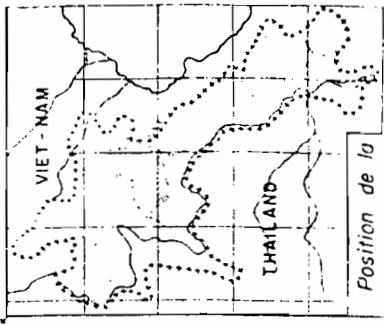
LEGENDE

Limite d'Etat et Limite de Territoire

Limite de Province

Route Sentier

Rivière

PROVINCE DE VIENTIANE

PROVINCE DE LUANG PRABANG

PROVINCE DE SAM NEUA

VIET-NAM

THAILAND

Position de la

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

การศึกษาเบื้องต้นเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว นครสวรรค์/อุทัยธานี/ชัยนาท/สิงห์บุรี, สิงหาคม 2532

..... . การศึกษาเบื้องต้นเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว สุพรรณบุรี/อ่างทอง/ลพบุรี/สระบุรี เอกสารถ่ายสำเนา

กรมศิลปากร. เรื่องจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย, เรื่องตามลำดับตัวอักษร (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระโสมณอักษรกิจ, (เล็ก สมิตะสิริ)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, 12 มิถุนายน 2491, ม.ป.ท., ม.ป.ป.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. ผ้าทอลายขิด โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดเบรนนีออกซ์

ม.ป.ท., ม.ป.ป.

กัญรัตน์ เวชศาสตร์. การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย ม.ป.ท.,

ม.ป.ป.

จิราภรณ์ อรัญชนะนาค. ผ้าโบราณจากแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง, วารสารเมืองโบราณ

ปีที่ 11 เล่มที่ 1 (มกราคม-มีนาคม) 2528

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. ความหมายบนลายผ้า : "ลายนาค-ลายงู" นิตยสารแม่และเด็ก,

ผ้ากับชีวิต

..... . ผ้ากับชีวิต "จากกบ กลายเป็นคน" นิตยสารแม่และเด็ก

ชลูด นิ่มเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพฯ, 2535

ชิน อยู่ดี. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย กรมศิลปากรพระนคร, 2510 . 66-69

ชนัญ วงษ์วิภาค : การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ศึกษาเฉพาะลาวตั้ง อุทอง จ.สุพรรณบุรี. ภาควิชามานุษยวิทยา ม.ศิลปากร

เอกสารถ่ายสำเนา

ณัฐภัทร จันทวิช. ผ้าโบราณ วารสารศิลปากร ปีที่ 25 เล่มที่ 4 (พฤศจิกายน) 2524

ปีที่ 25 เล่มที่ 5 (กันยายน) 2524

ดวงเดือน บุญยะวง. ผ้าทอพื้นเมืองลาว : "ศิลปะแห่งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย"

กระทรวงวัฒนธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เอกสารประกอบการ
ประชุมปฏิบัติการเรื่อง "ผ้าเอเซีย, มรดกร่วมทางวัฒนธรรม"

ณ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 30 มกราคม-3 กุมภาพันธ์ 2535

ดุสิต สุขเสริสัมฤทธิ์. ประวัติบ้านกุดจอก, ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ตรี อมาตยกุล. เรื่องจังหวัดสุพรรณบุรีและเรื่องเจดีย์ยุทธหัตถี พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงอรรถวาทประวิธ ม.ว.ม.(ประวิธ บริสุทธิ์)

ณ. เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ 3 กุมภาพันธ์ 2517 โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต
กรุงเทพฯ, 2517

ทรงพันธ์ วรรณมาศ. ผ้าไทยลายอีสาน ร.อ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์ กรุงเทพฯ, 2534

เทอร์วิล. พี.เจ คนไทย(เดิม)ไม่ได้อยู่ที่นี้, เมืองโบราณ ด้านสุธาการพิมพ์
กรุงเทพฯ, ม.ป.ป.

ณลินี ไกรคุณาศัยและคณะ. สุพรรณบุรี 400 ปียุทธหัตถี โรงพิมพ์ฟิวเจอร์เพลส
กรุงเทพฯ, 2535

บริษัทเงินทุน อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ผ้าไทย:พัฒนาการอุตสาหกรรมและสังคม
อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป กรุงเทพฯ, 2530

พระปณิภาแลล้ม เจ้าอาวาสวัดศรีสามสร. สามภรรยาปฏิบัติ. พิมพ์เนื่องในงาน
รวมทรัพย์บำรุงศาลาใหญ่ โรงพิมพ์ศรีหงส์. กรุงเทพฯ, 2475

พัฒนา กิติอาษา. บางตอนของผ้ากับผู้นุ่งอีสาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่นการพิมพ์ ขอนแก่น, 2532

พรพรรณ เลาสีรินาถ. กลองมโหรีที่กนในประเทศจีนภาคใต้ วารสารศิลปากร ปีที่ 25
เล่มที่ 5 (พฤศจิกายน 2524)

เพ็ญพิมพ์ แก้วสุริยะ. กลองสาริดวัฒนธรรมดองซอน วิทยานิพนธ์คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2517

รัตนพร เสรษฐกุล, เบ็ญจา อ่อนท้วม. จ้วง-ไท-ไทย สายใยแห่งวัฒนธรรม
โครงการศึกษาชนชาติไท ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ 2536

วิมลพรรณ บิดิธวัชชัย. ผ้าอีสาน คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มูลนิธิฟอร์ด (ทุนอุดหนุน) โรงพิมพ์พิมพ์เนส กรุงเทพฯ 2516

ศรีศักร วัลลิโภคม. ลาวในเมืองไทย. วารสารเมืองโบราณปีที่ 6. เล่มที่ 2

(ธันวาคม 2522-มกราคม 2523) 55-56

_____ . วังพี่น้องเผ่าไทยเก่าแก่ที่สุด มหาวิทยาลัยศิลปากร,

เรือนแก้วการพิมพ์ กรุงเทพฯ. 2536

ศรีศักร วัลลิโภคม. สุจิตต์ วงศ์เทศ. ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม ศิลปวัฒนธรรม

ฉบับพิเศษ พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพฯ, 2534

ศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ. รายงานผ้าไท: ลีกลองใบในลวดลายและสีสันทัน วารสารเมืองโบราณ

ปีที่ 17 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน) 2534

สุจิตต์ วงษ์เทศ. คนไทยอยู่ที่อยุธยาคนเอย มหาวิทยาลัยศิลปากร,

สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2537

สมเกียรติ ตั้งนริม แบล. ทฤษฎีสี ร.อ.เอส. ฟรันดีงเฮาส์

กรุงเทพฯ, 2536

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม

เรื่องจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ลำดับอักษร ก.-น.

งานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ

สงศรี วีระประจักษ์. กลองมโหรีในประเทศไทย วิทยานิพนธ์คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร 2507

เสถียรโรกเศศ. ศิลปะสงเคราะห์: เรียบเรียงจากคำอธิบายของศาสตราจารย์ศิลปพิธีศรี

โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา กรุงเทพฯ 2515. 117

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. ผ้าเมืองน่าน วารสารศิลปากร ปีที่ 25 เล่มที่ 4 (กันยายน)

2524

สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลองศึกษากรณีชุมชนมอญบ้านม่วง

อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี: "ลุ่มน้ำแม่กลอง พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม"

มหาวิทยาลัยศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรม

ราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์

วันศุกร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2536, โรงพิมพ์พิมพ์เศสพรีนติ้ง เซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ 2536

อวบ สาณะเสน. ผ้าพื้นเมืองของไทย วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 3 เล่มที่ 1

(มิถุนายน-ตุลาคม) 2516

อุทัย เทพสิทธา. ความเป็นมาของไทย-ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เปรมชัย,

2516

อาไพ ดอเร. สายคนครึ่งกบกับสายข้าวหลามตัด: "การศึกษาเปรียบเทียบลวดลายผ้าทอใน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้", เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการเรื่อง: มรดกร่วม

ทางวัฒนธรรม 30 มกราคม-3 กุมภาพันธ์ 2536 ณ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประวัติ

นางกมลลา กองสุข

การศึกษา ศิลปมหาบัณฑิตสาขาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

งานวิจัย "ภาพมรวิชัยในจิตรกรรมฝาผนัง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น"

ทุนสนับสนุนจาก "ทุนโบราณคดีที่ศนาจร"

โดย ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล